

OPPILAALLE

Jo edellisten luokkien aikana on sinulle muodostunut tietty käsitys esimerkiksi koulusta, omasta kotikunnastasi, Suomesta ja koko maapallostakin. Kuitenkaan eivät koulu eikä Pirkkalan kuntakaan ole aina olleet tänään näkyvän kaltaisia. Ne ovat monien vuosikymmenien ja vuosisatojen aikana tapahtuneen kehityksen tuloksia. Tämän menneisyydessä tapahtuneen kehityksen selvittely on nyt alkavan historianopetuksen tehtävä.

Tulevilla historiantunneilla käsitellään ennen kaikkea ihmisen historiaa. Tunneilla kerrotaan, miten muinaisajan ihmiset saivat jokapäiväisen ravintonsa vain valtavan kovalla työllä, miten ihmiset ennen pitkää oppivat käyttämään tulta ja tekemään esim. pyörän kaltaisia arvokkaita keksintöjä. Näiden lisäksi täytyy historiantunnilla pohtia, miten toiset tulivat rikkaiksi ja toiset köyhiksi, miten osa väestöstä teki raskaat työt toisten huvitellessa.

Näiden lisäksi moniin muihin mielenkiintoisiin kysymyksiin pyrimme historiantunnilla löytämään vastauksen. Koska olemme mukana Kouluhallituksen johtamassa kokeilussa, käymme jo 5. luokan aikana yleispiirteittäin läpi ihmiskunnan kehityksen alusta näihin päiviin saakka. Koska läpikäytävä alue on valtavan laaja, jää ehkä moniakkin kohtia epäselväksi. Tällöin on kuitenkin parasta rohkeasti kysyä opettajalta, joka varmasti mielellään neuvo.

OPPILAALLE

Jo edellisten luokkien aikana on sinulle muodostunut tietty käsitys esimerkiksi koulusta, omasta kotikunnastasi, Suomesta ja koko maapallostakin. Kuitenkaan eivät koulu eikä Pirkkalan kuntakaan ole aina olleet tänään näkyvän kaltaisia. Ne ovat monien vuosikymmenien ja vuosisatojen aikana tapahtuneen kehityksen tuloksia. Tämän menneisyydessä tapahtuneen kehityksen selvittely on nyt alkavan historianopetuksen tehtävä.

Tulevilla historiantunneilla käsitellään ennen kaikkea ihmisen historiaa. Tunneilla kerrotaan, miten muinaisajan ihmiset saivat jokapäiväisen ravintonsa vain valtavan kovalla työllä, miten ihmiset ennen pitkää oppivat käyttämään tulta ja tekemään esim. pyörän kaltaisia arvokkaita keksintöjä. Näiden lisäksi täytyy historiantunnilla pohtia, miten toiset tulivat rikkaiksi ja toiset köyhiksi, miten osa väestöstä teki raskaat työt toisten huvitellessa.

Näiden lisäksi moniin muihin mielenkiintoisiin kysymyksiin pyrimme historiantunnilla löytämään vastauksen. Koska olemme mukana Kouluhallituksen johtamassa kokeilussa, käymme jo 5. luokan aikana yleispiirteittäin läpi ihmiskunnan kehityksen alusta näihin päiviin saakka. Koska läpikäytävä alue on valtavan laaja, jää ehkä moniakkin kohtia epäselväksi. Tällöin on kuitenkin parasta rohkeasti kysyä opettajalta, joka varmasti mielellään neuvo.

MITEN MENNEISYYDESTÄ ON SAATU Tietoja ?

Ihmiskunnan historia alkoi hyvin kauan sitten. Koska muinaisajan ihmiset eivät osanneet kirjoittaa, he eivät ole jättäneet meille mitään kirjallista selvitystä elintavoistaan. Kuitenkin me tiedämme heidän elämisestään aika paljon. Mistä me olemme saaneet tietomme ?

Muinaisajan ihmiset rakensivat asuntoja ja valmistivat erilaisia työkaluja ja aseita metsästystä, kalastusta ja maanviljelyä varten. Joutuessaan muuttamaan paikalta toiselle ihmiset jättivät asuntonsa, jotka hiljalleen peittyivät pölyn ja hiekan alle. Nykyään muinaiset asuinpaikat löytyvät jopa monen metrin maakerroksen alta.

Myös muinaishaudoissa on paljon esineitä. Muinoin ihmiset panivat usein hautaan vainajan mukana niitä esineitä, joita vainaja oli käyttänyt eläessään, koska he arvelivat hänen tarvitsevan niitä kuolutuaankin.

Nykyajan tiedemiehet suorittavat muinaisilla asuinpaikoilla ja haudoilla kaivauksia. Näitä kaivauksia on tehtävä erittäin suurella varovaisuudella, jotteivät haurastuneet esineet rikkoutuisi. Löydettyjä esineitä tutkimmalla ja vertaamalla niitä myöhemmän ajan esineisiin, tiedemiehet saavat selville, millaisia olivat ihmisten elinkeinot, asunnot ja tavat ja miten ihmisen elämä muuttui vähitellen. Löydettyjen ihmisten luut ovat auttaneet saamaan selville, millaisia olivat itse muinaiset ihmiset.

Kirjoitetut tiedot

Viisi-kaksi tuhatta vuotta sitten ihmiset laativat merkkejä kirjoitusta varten. Silloin syntyi kirjoitustaito. Ihmiset merkitsivät maistiin hallitsijan käskyt, sadon suuruuden ja jotkut merkittävät tapahtumat.

Tällaisia kirjoituksia on säilynyt meidän päiviimme saakka. Niiden lukeminen on ollut hyvin hankalaa, koska muinaisten ihmisten kielet, samoin kirjoitusmerkkien selitykset ovat joutuneet unohtuiksi. Tiedemiehet ovat tehneet valtavan työn näiden kirjoitusmerkkien selvittämiseksi.

Tietomme menneisyydestä perustuvat esinelöytöihin ja kirjoitettuihin lähteisiin.

MITEN MENNEISYYDESTÄ ON SAATU Tietoja ?

Ihmiskunnan historia alkoi hyvin kauan sitten. Koska muinaisajan ihmiset eivät osanneet kirjoittaa, he eivät ole jättäneet meille mitään kirjallista selvitystä elintavoistaan. Kuitenkin me tiedämme heidän elämästään aika paljon. Mistä me olemme saaneet tietomme ?

Muinaisajan ihmiset rakensivat asuntoja ja valmistivat erilaisia työkaluja ja aseita metsästystä, kalastusta ja maanviljelyä varten. Joutuessaan muuttamaan paikalta toiselle ihmiset jättivät asuntonsa, jotka hiljalleen peittyivät pölyn ja hiekan alle. Nykyään muinaiset asuinpaikat löytyvät jopa monen metrin maakerroksen alta.

Myös muinaishaudoissa on paljon esineitä. Muinoin ihmiset panivat usein hautaan vainajan mukana niitä esineitä, joita vainaja oli käyttänyt eläessään, koska he arvelivat hänen tarvitsevan niitä kuolutuaankin.

Nykyajan tiedemiehet suorittavat muinaisilla asuinpaikoilla ja haudoilla kaivauksia. Näitä kaivauksia on tehtävä erittäin suurella varovaisuudella, jotteivät haurastuneet esineet rikkoutuisi. Löydettyjä esineitä tutkimmalla ja vertaamalla niitä myöhemmän ajan esineisiin, tiedemiehet saavat selville, millaisia olivat ihmisten elinkeinot, asunnot ja tavat ja miten ihmisen elämä muuttui vähitellen. Löydettyjen ihmisten luut ovat auttaneet saamaan selville, millaisia olivat itse muinaiset ihmiset.

Kirjoitetut tiedot

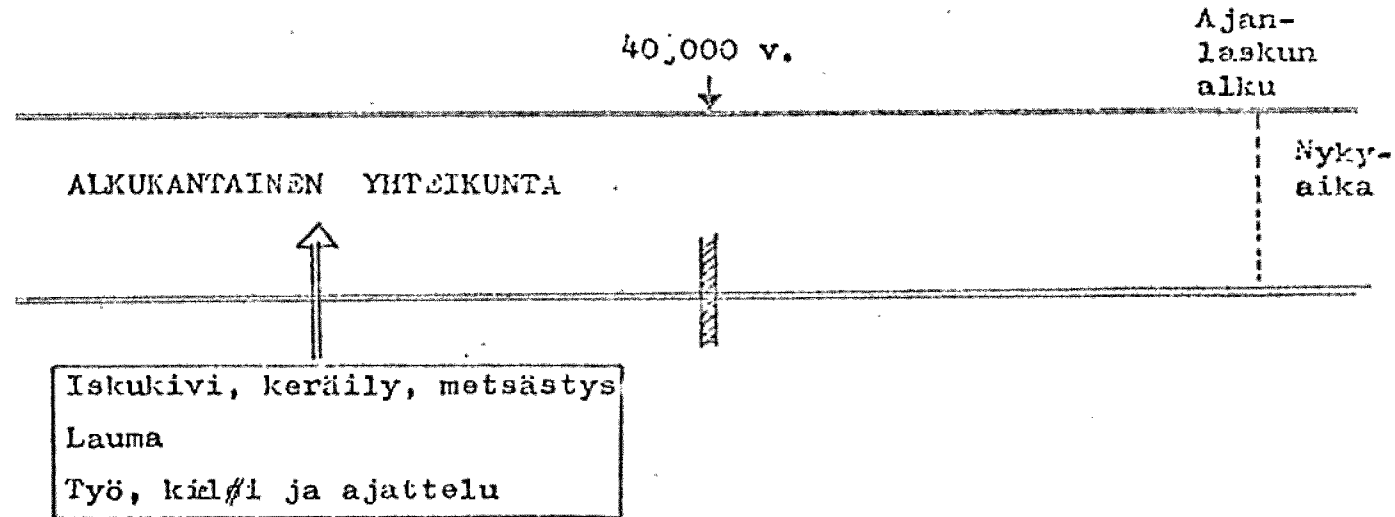
Viisi-kaksi tuhatta vuotta sitten ihmiset laativat merkkejä kirjoitusta varten. Silloin syntyi kirjoitustaito. Ihmiset merkitsivät maistiin hallitsijan käskyt, sadon suuruuden ja jotkut merkittävät tapahtumat.

Tällaisia kirjoituksia on säilynyt meidän päivimme saakka. Niiden lukeminen on ollut hyvin hankalaa, koska muinaisten ihmisten kielet, samoin kirjoitusmerkkien selitykset ovat joutuneet unohtuiksi. Tiedemiehet ovat tehneet valtavan työn näiden kirjoitusmerkkien selvittämiseksi.

Tietomme menneisyydestä perustuvat esinelöytöihin ja kirjoitettuihin lähteisiin.

Kieli ja ajattelu

Eläessään laumassa ihmiset joutuivat työskentelemään yhdessä. Tässä työssä ihmiselle kehittyi tarve aikaisempaa täsmällisemmin ilmaista itseään. Näin työ pakotti kielen ja ajattelun kehittymään. Voidaan sanoa, että työ, kieli ja ajattelu erotti alkukantaisen ihmisen eläimestä.

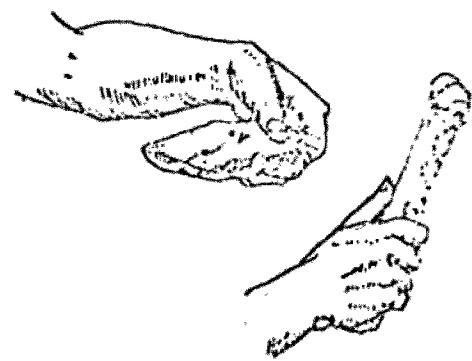
Tehtävä: Katsele tarkoin opettajan esittämää diakuvaa ja vastaa seuraaviin kysymyksiin

1. Ketä kuva esittää _____
2. Mitä työtä kuvan henkilöt tekevät _____
3. Millaista ravintoa henkilöt keräävät _____
4. Mitä työkaluja henkilöt käyttävät _____
5. Mitä eroja kuvan henkilöillä on nykyihmisiin verrattuna
=== _____

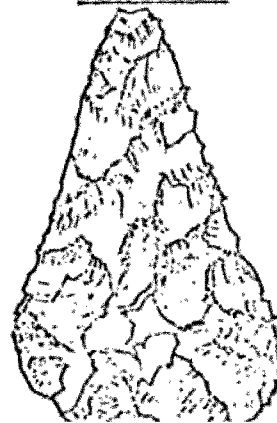
Tehtävä:

Mitkä ovat tärkeimmät ihmisen tunnusmerkit

== _____

ISKUKIVI

Tehtävä: Mihin tuihin ihminen käytti iskukiveä?
Mikä ihmisellä on aseena keskimmaisessa kuvassa?

TAMPEREEN YLIOPISTON
PSYKOLOGIAN LAITOS

KALEVANTIE 4, - 33100 TAMPERE 10

Historia 5. luokka

METSÄSTÄJÄ, KALASTAJA ja KERÄILIJÄ

Ihmisten keksinnöt. Työn ansiosta ihminen kehittyi. Iskukiven ja muiden kivisten työkalujen lisäksi ihminen alkoi valmistaa työkaluja luusta ja sarvesta. Tällaisia työkaluja olivat erilaiset neulat ja naskalit.

Saadakseen paremmin metsänriistaa ihminen keksi harppuunan ja heittokeihään. Mutta nekään eivät riittäneet nopeiden eläinten pyydystämiseen. Kun ihminen huomasi, että taivutettu puu kimmahdaa suoraksi suurella voimalla, hän kehitti jousen ja siihen sopivan nuolen.

Kiinnittämällä kepin päähän teroitettua kiven ihmiset saivat kirveen. Tietojen ja kokemuksen kartuttua ihminen oppi

Uudet työkalut

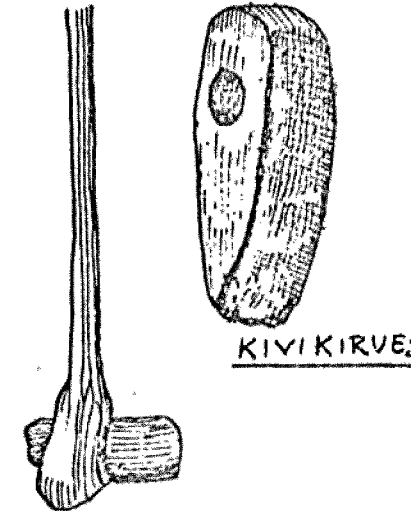
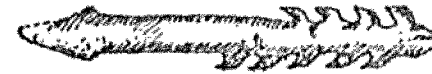
Metsästysvälineiden paraneminen

Kivikirves

Tehtävä: Mitä hyötyä oli harppuunan väkäsistä

Miten kirveen saatiin reikä?

HARPPUUNA

KIVIKIRVES

luun avulla poraamaan kiveen reiän, johon sitten varsi kiinnitettiin. Kivikirveellä kyettiin kaatamaan puita, rakentamaan asumuksia, ja ennen pitkää myös veistämään vene.

Kauan ihmiset pelkäsivät tulta, kunnes huomasivat, että tuli antoi lämpöä ja suojeli petoeläimiltä. Tulipaloista ihmiset hankkivat tulta ja pitivät sitä vireillä. Sen jälkeen ihmiset oppivat hankkimaan tulta hankaamalla kahta kuivaa puunpalaa vastakkain.

Nykyaikainen ihminen. Satojen tuhansien vuosien kuluessa alkuihmisestä kehittyi nykyaikainen ihminen. noin 40.000 vuotta sitten. Nykyihminen sai toimeentulonsa lähinnä metsästyksestä, kalastuksesta ja keräilystä.

Asuinpaikka muutamaksi viikoksi

Suku

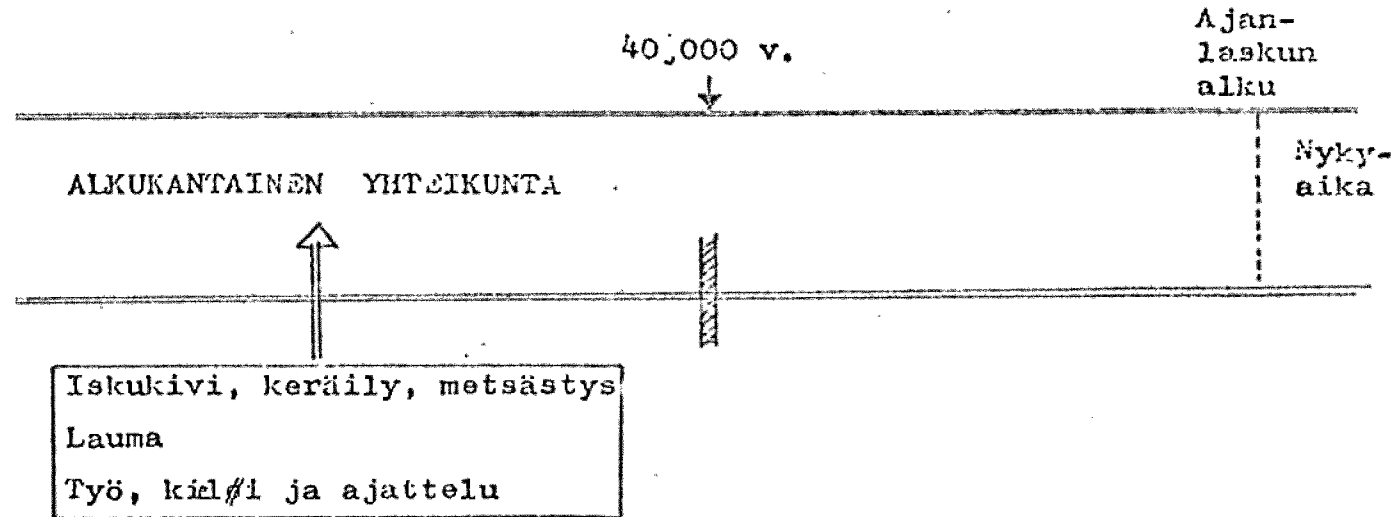
Työnjako

Nykyihminen pystytti soveliaalle paikalle järven tai virran läheisyyteen lepopaikan. Siinä eli 50-60 henkilön ryhmä joka koostui sukulaisista. Koko suku teki yhteisesti työtä ja jakoi keskenään kaiken saaliin. Suvun omaisuus oli yhteistä: asunto, veneet, eläinten nahat, ruoka ja työkalut.

Aseiden paranemisen jälkeen metsästys jäi miesten tehtäväksi naisten jäädessä lepopaikalle valmistamaan ruokaa ja vaatteita ja hoitamaan lapsia. Näin miesten janaisten välille kehittyi työnjako.

Kieli ja ajattelu

Eläessään laumassa ihmiset joutuivat työskentelemään yhdessä. Tässä työssä ihmiselle kehittyi tarve aikaisempaa täsmällisemmin ilmaista itseään. Näin työ pakotti kielen ja ajattelun kehittymään. Voidaan sanoa, että työ, kieli ja ajattelu erotti alkukantaisen ihmisen eläimestä.

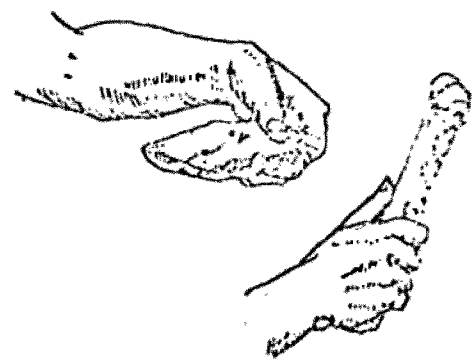
Tehtävä: katsele tarkoin opettajan esittämää diakuvaa ja vastaa seuraaviin kysymyksiin

1. Ketä kuva esittää _____
2. Mitä työtä kuvan henkilöt tekevät _____
3. Millaista ravintoa henkilöt keräävät _____
4. Mitä työkaluja henkilöt käyttävät _____
5. Mitä eroja kuvan henkilöillä on nykyihmisiin verrattuna
=== _____

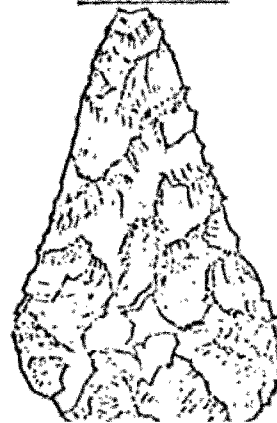
Tehtävä:

Mitkä ovat tärkeimmät ihmisen tunnusmerkit

== _____

ISKUKIVI

Tehtävä: Mihin tuihin ihminen käytti iskukiveä?
Mikä ihmisellä on aseena keskimmaisessa kuvassa?

TAMPEREEN YLIOPISTON
PSYKOLOGIAN LAITOS

KALEVANTIE 4, - 33100 TAMPERE 10

Historia 5. luokka

METSÄSTÄJÄ, KALASTAJA ja KERÄILIJÄ

Ihmisten keksinnöt. Työn ansiosta ihminen kehittyi. Iskukiven ja muiden kivisten työkalujen lisäksi ihminen alkoi valmistaa työkaluja luusta ja sarvesta. Tällaisia työkaluja olivat erilaiset neulat ja naskalit.

Saadakseen paremmin metsänriistaa ihminen keksi harppuunan ja heittokeihään. Mutta nekään eivät riittäneet nopeiden eläinten pyydystämiseen. Kun ihminen huomasi, että taivutettu puu kimmahdaa suoraksi suurella voimalla, hän kehitti jousen ja siihen sopivan nuolen.

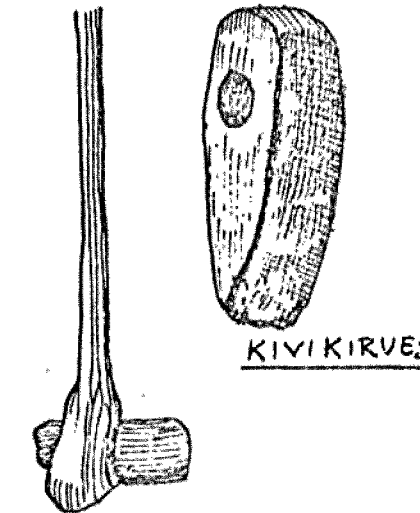
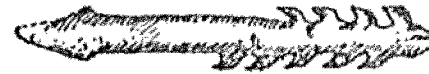
Kiinnittämällä kepin päähän teroitettun kiven ihmiset saivat kirveen. Tietojen ja kokemuksen kartuttua ihminen oppi

luun avulla poraamaan kiveen reiän, johon sitten varsi kiinnitettiin. Kivikirveellä kyettiin kaatamaan puita, rakentamaan asumuksia, ja ennen pitkää myös veistämään vene.

Kauan ihmiset pelkäsivät tulta, kunnes huomasivat, että tuli antoi lämpöä ja suojeli petoeläimiltä. Tulipaloista ihmiset hankkivat tulta ja pitivät sitä vireillä. Sen jälkeen ihmiset oppivat hankkimaan tulta hankaamalla kahta kuivaa puunpalaa vastakkain.

Nykyaikainen ihminen. Satojen tuhansien vuosien kuluessa alkuihmisestä kehittyi nykyaikainen ihminen. noin 40.000 vuotta sitten. Nykyihminen sai toimeentulonsa lähinnä metsästyksestä, kalastuksesta ja keräilystä.

HARPPUUNA

KIVIKIRVES

Uudet työkalut

Metsästysvälineiden paraneminen

Kivikirves

Tehtävä: Mitä hyötyä oli harppuunan väkäsistä

Miten kirveen saatiin reikä?

Asuinpaikka muutamaksi viikoksi

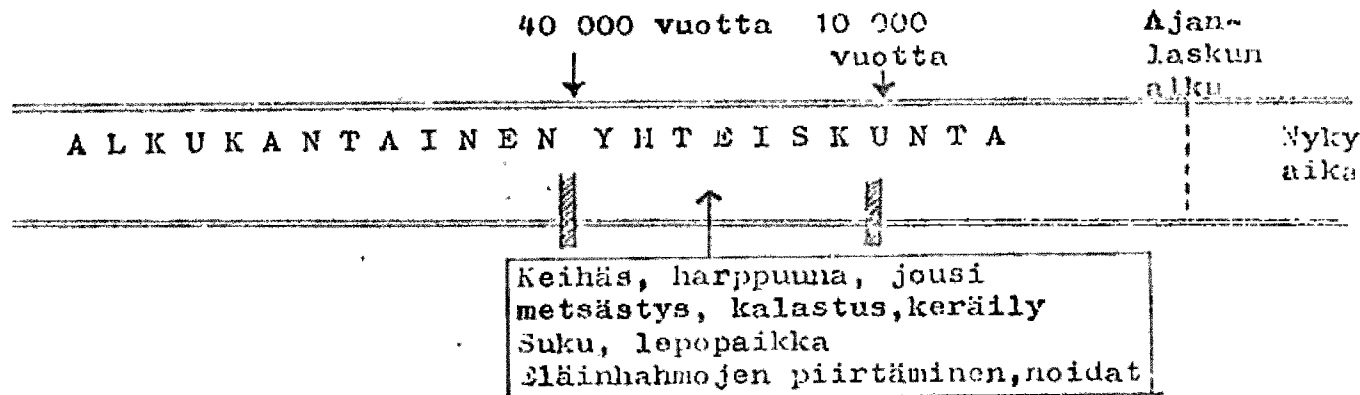
Suku

Työnjako

Nykyihminen pystytti soveliaalle paikalle järven tai virran läheisyyteen lepopaikan. Siinä eli 50-60 henkilön ryhmä joka koostui sukulaisista. Koko suku teki yhteisesti työtä ja jakoi keskenään kaiken saaliin. Suvun omaisuus oli yhteistä: asunto, veneet, eläinten nahat, ruoka ja työkalut.

Aseiden paranemisen jälkeen metsästys jäi miesten tehtäväksi naisten jäädessä lepopaikalle valmistamaan ruokaa ja vaatteita ja hoitamaan lapsia. Näin miesten janaisten välille kehittyi työnjako.

Saavuttaaks en paremman metsästysonnen ihmiset piirsivät asumiensa luolien seiniin eläinhahmoja, kuten hevoseja, poroja, biisoneita, karhuja ja mammutteja. Näin syntyivät ihmiskunnan ensimmäiset taideteokset. Toiset ryhmän jäsenet luulivat, että piirtämällä kykenevillä oli erityinen valta eläimiin ja pitivät heitä siksi noitina.

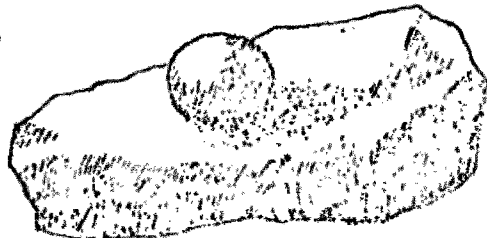
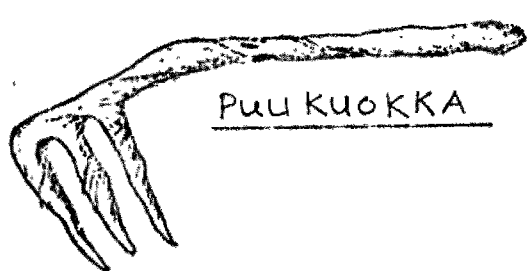
Tehtävä: Atasele tarkoin opettajan esittämää diakuvaa. Kirjoita vastaukset kysymyksiin.

- Käyttikö nykyaikainen ihminen iskukiveä? _____
- Mitä metsästyssaaliita on kuvassa näkyvissä _____
- Mistä voidaan havaaata, että kuvan ihmiset viipyvät samalla paikalla pitemmän aikaa _____
- Miten kuvan ihmiset suojautuvat sadetta ja kylmyyttä vastaan _____

KASVIEN KASVATTAJA JA ELÄINTEN KESYTTÄJÄ

Vuosituhamtien ajan ihmiset olivat nähneet villiviljan kasvavan luonnossa. He tekivät havainnon, että pehmeään maahan pudonneet siemen ei tuhoutunut vaan alkoi itää ja kasvatti uusia jyviä. Ihmiset havaitsivat, että viljasta sai lisäravintaa ja sen tuotto oli varmompaa kuin metsästyksen. Nuokatakseen maata ihminen teki kuokan ja hangon.

Saamansa viljan ihminen jauhoi jauhinkivillä, sekoitti saatuihin jauhoihin vettä muodostaen taikinan, jonka hän paitoi kuumilla kivillä leiväksi.

Eläinten kesytys

Kun metsästysonneni oli hyvä ei ihminen tappanut kaikkia kiinnisaamiaan eläimiä, vaan piti niitä vangittuna leirinsä läheisyydessä. Tällöin hän huomasi, että eläimet lisääntyivät myös vankeudessa. Ihminen alkoi järjestelmällisesti kesyttämään eläimiä ja sai ennen pitkää koiran, sian, vasikan, kanan kotieläimekseen. Tämä tapahtui noin 10 000 vuotta ennen ajanlaskumme alkua (eaa.).

Vakituinen asuinpaikka

Kun vilja ja karja takasivat ihmiselle vakaan toimeentulon hänen ei enää tarvinnut siirtyä paikasta toiseen. Ihminen rakensi lujan mökin tai talon. Näin syntyivät vakituiset asutukset.

Käsityö

Ihminen käytti kotitaloudessaan erilaisia astioita ja koreja. Hän voiteli savella punotut ja puiset astiat tarkoitukseensa tehdä ne tulenkestäviksi. Kun huomattiin, että muovattua savea sopi käyttää ilman sisäkehystäkin, sai alkunsa saviastioiden, kuten vatein ja ruukkujen valmistus.

Kasviskuiduista kutominen

Ihminen huomasi, kuinka kasviskuidusta, erityisesti pellavasta, pystyi saamaan paremmin lankaa kuin siihen saakka käytetyistä eläinten harjoista. Langoista kehrättiin ja kudottiin pellavakangasta.

Tehtävä: Täytä seuraava taulukko.

	ravinto	vaatetus	asunto
alku ihminen			
metsästäjä ja kalastaja			
kasvien kasvat. ja eläinten kesyttäjä			

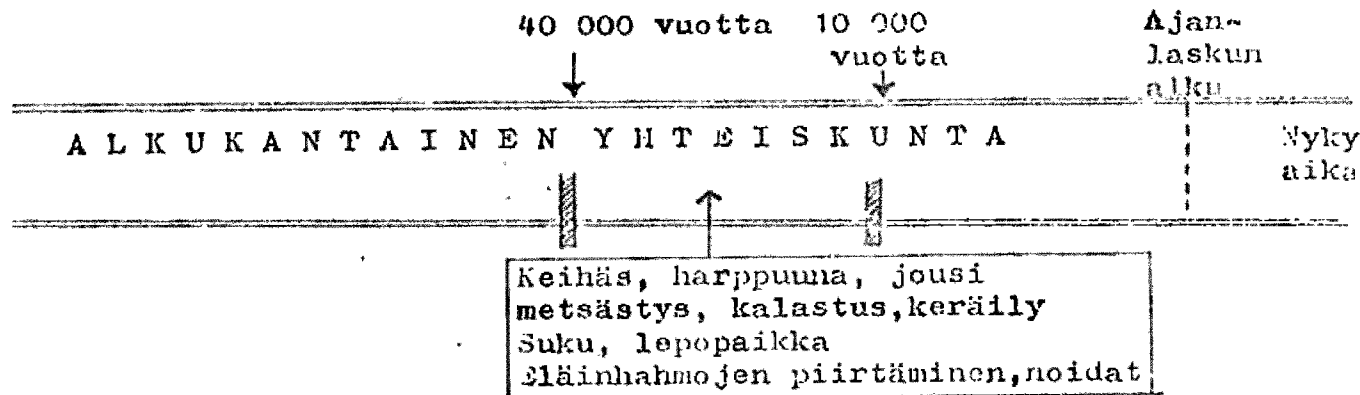
Heimot

Kasvien kasvattajan ja eläinten pitäjän suvuissa oli 200-300 jäsentä. Samoilla seuduilla asuvat useat suvut muodostivat heimon. Suvun jäsenet osallistuivat kykyjään vastaavalla tavalla työhön ja käyttivät yhteisesti viljan ja karjan tuoton, myös omaisuus oli yhteistä.

Tehtävä: Atasele tarkoin opettajan diakuvaa ja vastaa kysymyksiin

- Mistä näet, että ihmisen ei enää muuttanut asuinpaikkaa yhtä usein kuin aikaisemmin _____
- Miten vakituinen asutus oli tullut mahdolliseksi _____

Saavuttaaks en paremman metsästysonnen ihmiset piirsivät asumiensa luolien seiniin eläinhahmoja, kuten hevoseja, poroja, biisoneita, karhuja ja mammutteja. Näin syntyivät ihmiskunnan ensimmäiset taideteokset. Toiset ryhmän jäsenet luulivat, että piirtämällä kykenevillä oli erityinen valta eläimiin ja pitivät heitä siksi noitina.

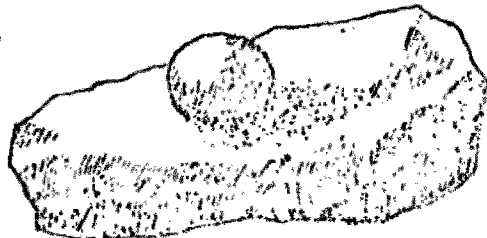
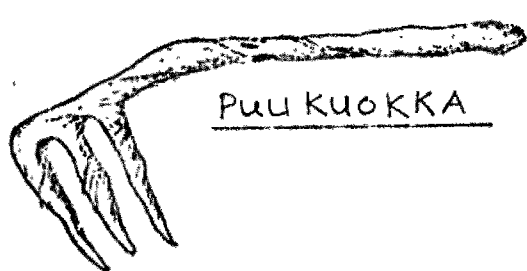
Tehtävä: Atasele tarkoin opettajan esittämää diakuvaa. Kirjoita vastaukset kysymyksiin.

- Käyttikö nykyaikainen ihminen iskukiveä? _____
- Mitä metsästyssaaliita on kuvassa näkyvissä _____
- Mistä voidaan havaaata, että kuvan ihmiset viipyvät samalla paikalla pitemmän aikaa _____
- Miten kuvan ihmiset suojautuvat sadetta ja kylmyyttä vastaan _____

KASVIEN KASVATTAJA JA ELÄINTEN KESYTTÄJÄ

Vuosituhamtien ajan ihmiset olivat nähneet villiviljan kasvavan luonnossa. He tekivät havainnon, että pehmeään maahan pudonneet siemen ei tuhoutunut vaan alkoi itää ja kasvatti uusia jyviä. Ihmiset havaitsivat, että viljasta sai lisäravintaa ja sen tuotto oli varmompaa kuin metsästyksen. Nuokatakseen maata ihminen teki kuokan ja hangon.

Saamansa viljan ihminen jauhoi jauhinkivillä, sekoitti saatuihin jauhoihin vettä muodostaen taikinan, jonka hän paitoi kuumilla kivillä leiväksi.

Eläinten kesytys

Kun metsästysoppi oli hyvä ei ihminen tappanut kaikkia kiinnisaamiaan eläimiä, vaan piti niitä vangittuna leirinsä läheisyydessä. Tällöin hän huomasi, että eläimet lisääntyivät myös vankeudessa. Ihminen alkoi järjestelmällisesti kesyttämään eläimiä ja sai ennen pitkää koiran, sian, vasikan, kanan koti-eläimekseen. Tämä tapahtui noin 10 000 vuotta ennen ajanlaskun alkua (eaa.).

Vakituinen asuinpaikka

Kun vilja ja karja takasivat ihmiselle vakaan toimeentulon hänen ei enää tarvinnut siirtyä paikasta toiseen. Ihminen rakensi lujan mökin tai talon. Näin syntyivät vakituiset asutukset.

Käsityö

Saven valaminen

Ihminen käytti kotitaloudessaan erilaisia astioita ja koreja. Hän voiteli savella punotut ja puiset astiat tarkoitukseensa tehdä ne tulenkestäviksi. Kun huomattiin, että muovattua savea sopi käyttää ilman sisäkehystäkin, sai alkunsa saviastioiden, kuten vatein ja ruukkujen valmistus.

Kasviskuiduista kutominen

Ihminen huomasi, kuinka kasviskuidusta, erityisesti pellavasta, pystyi saamaan paremmin lankaa kuin siihen saakka käytetyistä eläinten harjoista. Langoista kehrättiin ja kudottiin pellavakangasta.

Tehtävä: Täytä seuraava taulukko.

	ravinto	vaatetus	asunto
alku ihminen			
metsästäjä ja kalastaja			
kasvien kasvat. ja eläinten kesyttäjä			

Heimot

Kasvien kasvattajan ja eläinten pitäjän suvuissa oli 200-300 jäsentä. Samoilla seuduilla asuvat useat suvut muodostivat heimon. Suvun jäsenet osallistuivat kykyjään vastaavalla tavalla työhön ja käyttivät yhteisesti viljan ja karjan tuoton, myös omaisuus oli yhteistä.

Tehtävä: Atasele tarkoin opettajan diakuvaa ja vastaa kysymyksiin

- Mistä näet, että ihmisen ei enää muuttanut asuinpaikkaa yhtä usein kuin aikaisemmin _____
- Miten vakituinen asutus oli tullut mahdolliseksi _____

Piljoona
vuotta

40 000
vuotta

10 000
vuotta

5000
vuotta

9.
Ajan-
laskun
alku

ALKUKANTAINEN YHTEISKUNTA

Nyt
aika

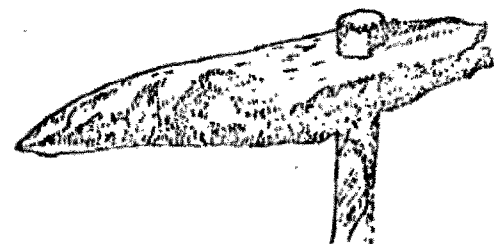
Kuokka, hanko,
kasvien kasvatus ja
kotieläimet
Suvut (200-300 henkeä) heimo
Vakituiset asutukset

Hedelmäl-
lisvys-
kultti

Ihmiset näkivät viljan kasvavan ja karjan lisääntyvän - joskus taas he joutuivat huomaamaan viljan pilaantumisen ja karjan tuhoutumisen. Näitä luonnonilmiöitä he eivät kyenneet millään selittämään. Siksi he uskoivatkin rukousten ja uhrien avulla voivansa vaikuttaa esim. peltojen tuottoon. Tätä tarkoitusta varten he pystyttivät erityisiä taloja eli temppeleitä, jotka he koristelivat erityisen kauniisti.

ALKUKANTAINEN YHTEISKUNNAN TUNNUSMERKIT

- Ihmiset saivat työllään aikaan vain välttämättömimmät elämisen tarvikkeet, kuten ruuan, asunon ja vaatteet
- Kaikki osallistuivat työntekoon kykyjensä mukaan
- Kaikki omaisuus oli yhteistä, työn tuotosta jokainen sai sen mukaan kuin hän tarvitsi elämiseensä
- Kaikilla oli oikeuksia ja velvollisuuksia

KIVIKIRVES

Tehtävä: Miten kuvan kivi on saatu teräväksi.

Mieti, mitä hyötyä on varresta?

Löydöt
tietojen
lähteinä

Elinkeinot

Asunuk-
set

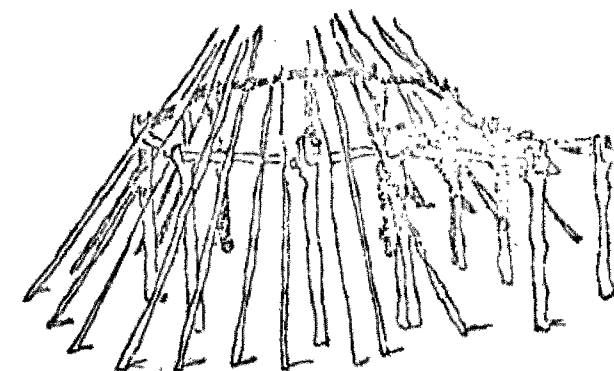
Raaka-
aineet

Haudat

MUINAISET SUOMALAISET

Tämän vuossadan alussa tehtiin Suomessa erikoinen löytö. Suota kaivettaessa tuli päivänvaloon ikivanhoja verkon jäännöksiä. Verkko oli tehty pajunkuoresta ja siinä oli kaarnakohot sekä painokivet. Löytö sisälsi myös joukon luu-, sarvi- ja kiviesineitä. Tutkijat havaitsivat verkon olevan yli 8000 vuotta vanha. Se on vanhin ihmisen toiminnasta kertova löytö Suomen alueelta.

Ensimmäisten suomalaisten elinkeinona ovat olleet metsästys ja kalastus. Asuinpaikat ovat sijainneet veden äärelä. Ensimmäiset asunukset ovat olleet luolia, sitten laavu, josta on kehitetty vieressä näkyvä kota. Sen läpimitta on ollut 2-3 metriä ja keskellä on sijainnut tulisija.

Varhaisimmista ajoista kertovat esinelöydöt ovat kivestä valmistettuja. Muina raaka-aineina on käytetty luuta ja puuta.

Vieressä on luinen ongenkoukku. Kivestä valmistetut esineet ovat olleet otupäissä kirveitä, talttoja ja nuolenkärkiä. Yhteisellä nimellä tuota aikaa kutsutaan kivikaudeksi.

Pronssi- ja rautakausi

Ensimmäinen maassamme käytetty metalli oli pronssi. Sen valmistamiseksi sekoitettiin kuparia ja tinaa. Koska näitä metalleja ei maassamme ollut, ovat löydöt olleet varsin vähäisiä. Kaikki esineet on nimittäin pitänyt tuoda muista maista.

Sen sijaan pronssikauden ajoista on maassamme säilynyt mäkien ja kallioiden päällä suuria kiviakasioita, joita sanotaan haidenkiukaiksi. Joidenkin tällaisten kasojen sisältä on löydetty suurista kivenlohkareista tehty arkku. Haidenkiukaat ovat siis muinaissuomalaisten hautoja.

Rauta opittiin Suomessa tuntemaan vasta ajanlaskun alun tienoilla.

Piljoona
vuotta

40 000
vuotta

10 000
vuotta

5000
vuotta

9.
Ajan-
laskun
alku

ALKUKANTAINEN YHTEISKUNTA

Nyt
aika

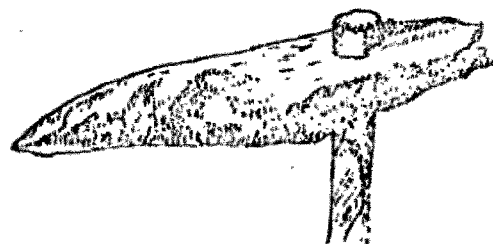
Kuokka, hanko,
kasvien kasvatus ja
kotieläimet
Suvut (200-300 henkeä) heimo
Vakituiset asutukset

Hedelmäl-
lisvys-
kultti

Ihmiset näkivät viljan kasvavan ja karjan lisääntyvän - joskus taas he joutuivat huomaamaan viljan pilaantumisen ja karjan tuhoutumisen. Näitä luonnonilmiöitä he eivät kyenneet millään selittämään. Siksi he uskoivatkin rukousten ja uhrien avulla voivansa vaikuttaa esim. peltojen tuottoon. Tätä tarkoitusta varten he pystyttivät erityisiä taloja eli temppeleitä, jotka he koristelivat erityisen kauniisti.

ALKUKANTAINEN YHTEISKUNNAN TUNNUSMERKIT

- Ihmiset saivat työllään aikaan vain välttämättömimmät elämisen tarvikkeet, kuten ruuan, asunon ja vaatteet
- Kaikki osallistuivat työntekoon kykyjensä mukaan
- Kaikki omaisuus oli yhteistä, työn tuotosta jokainen sai sen mukaan kuin hän tarvitsi elämiseensä
- Kaikilla oli oikeuksia ja velvollisuuksia

KIVIKIRVES

Tehtävä: Miten kuvan kivi on saatu teräväksi.

Mieti, mitä hyötyä on varresta?

Löydöt
tietojen
lähteinä

Elinkeinot

Asunuk-
set

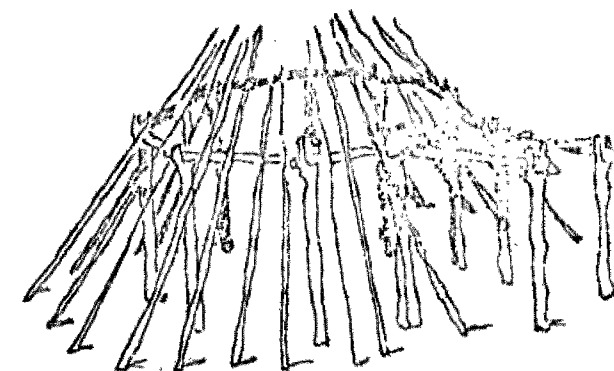
Raaka-
aineet

Haudat

MUINAISSET SUOMALAISET

Tämän vuossadan alussa tehtiin Suomessa erikoinen löytö. Suota kaivettaessa tuli päivänvaloon ikivanhoja verkon jäännöksiä. Verkko oli tehty pajunkuoresta ja siinä oli kaarnakohot sekä painokivet. Löytö sisälsi myös joukon luu-, sarvi- ja kiviesineitä. Tutkijat havaitsivat verkon olevan yli 8000 vuotta vanha. Se on vanhin ihmisen toiminnasta kertova löytö Suomen alueelta.

Ensimmäisten suomalaisten elinkeinona ovat olleet metsästys ja kalastus. Asuinpaikat ovat sijainneet veden äärelä. Ensimmäiset asunukset ovat olleet luolia, sitten laavu, josta on kehitetty vieressä näkyvä kota. Sen läpimitta on ollut 2-3 metriä ja keskellä on sijainnut tulisija.

Varhaisimmista ajoista kertovat esinelöydöt ovat kivestä valmistettuja. Muina raaka-aineina on käytetty luuta ja puuta.

Vieressä on luinen ongenkoukku. Kivestä valmistetut esineet ovat olleet otupäissä kirveitä, talttoja ja nuolenkärkiä. Yhteisellä nimellä tuota aikaa kutsutaan kivikaudeksi.

Pronssi- ja rautakausi

Ensimmäinen maassamme käytetty metalli oli pronssi. Sen valmistamiseksi sekoitettiin kuparia ja tinaa. Koska näitä metalleja ei maassamme ollut, ovat löydöt olleet varsin vähäisiä. Kaikki esineet on nimittäin pitänyt tuoda muista maista.

Sen sijaan pronssikauden ajoista on maassamme säilynyt mäkien ja kallioiden päällä suuria kiviakasioita, joita sanotaan haidenkiukaiksi. Joidenkin tällaisten kasojen sisältä on löydetty suurista kivenlohkareista tehty arkku. Haidenkiukaat ovat siis muinaissuomalaisten hautoja.

Rauta opittiin Suomessa tuntemaan vasta ajanlaskun alun tienoilla.

Suomen asuttaminen

Nykyisten suomalaisten esi-isien maahanmuutto alkoi myös ajanlaskun alun teinoilla. Suomensukuisten kansojen alkukoti on sijainnut sisä-Venäjän metsäalueella keskisen Volgan tienoilla.

Maikissaan Suomen asuttaminen kesti 700-800 vuotta. Sen tuloksena syntyi kapea, pysyvästi asuttu alue, jonka pohjoisraja kulki Lokemäenjokea Tampereelle, sieltä Piijärven puoliväliin ja Viikkelin kautta Laatokan pohjoispuolelle. Asutus oli ollut yhtenäinen, vaan laajat erkaantuneet erottivat vesistöjen varrelle syntyneet asutusaarekkoet toisistaan.

Tehtävä: Piirritse karttaan suomalaisten asutusalueen pohjoisraja.

Kasiviljely ja turkiskauppa

Metsästyskeen ja kalastuksen lisäksi aloittivat suomalaiset vähitellen myös kasiviljelyn ja karjanhoidon. Ajanlaskun alun tienoilla myös turkkilaiset alkavat saada yhä lisääntyvää menekkiä. Turkiskaupasta tulokkin pääasiallinen vaurauden lähde moniksi vuosisadoiksi.

MAANVILJELY, KARJANHOITO JA YHTEISKUNNAN JAKAUTUMINEN LUOKKIIN

Maanviljelyn ja karjanhoidon synty

Noin 5000 v. eaa oli ihmisten elämä Etu-Aasiassa jo täysin erilaista kuin alkukantaisessa yhteiskunnassa. Hedelmällisissä jokilaaksoissa asuvat suvut ja heimot harjoittivat maanviljelyä. Ylängöllä ja aroilla asuvat heimot keskittyivät karjanhoitoon. Maanviljelijöiden ja karjanhoitajien välillä vallitsi työnjako.

Varsinkin auran käyttöönotto maata muokatessa lisäsi maan tuottavuutta. Aluksi naiset vetivät auroja, mutta sitten auran eteen valjastettiin härkä.

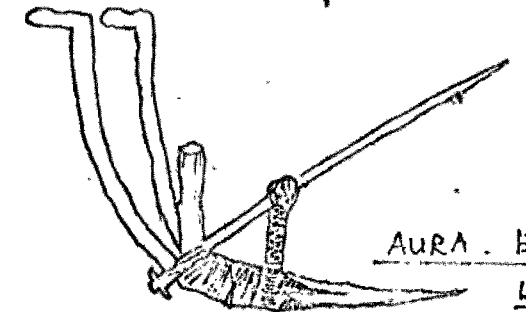
Maan tuoton lisääntyminen mahdollisti sen, että jotkut suvun jäsenet ryhtyivät valmistamaan yksinomaan auroja, ruukkuja, kattiloita ja muita tarvikkeita. Heistä tuli käsityöläisiä. He oppivat kovassa tulessa sulattamaan kuparia, josta he sitten valmistivat kirveitä, puukkoja kuokkia ja muita esineitä.

Sukuja johtivat sukujen vanhimmat ja heimoja heimojen vanhimmat. Aluksi vanhimmat toimivat uhrimonon aikana myös pappina, myöhemmin siihen erikoistuneet papit. Ennen pitkää vanhimmat ryhtyivät huolehtimaan yksinomaan heimon johtamisesta, eivätkä itse enää osallistuneet työntekoon.

Yhteiskunnan jakautuminen

Etä-Aasian suuret joet tulvivat vuosittain. Koska tulvan jättämä liete on erityisen hedelmällistä, on maanviljely näillä seuduilla hyvin tuottoisaa. Maanviljelijät saivat enemmän viljaa kuin he omaan elämiseensä tarvitsivat. Ylijäänyt vilja eli lisätuote säilytettiin temppelin varastossa, jota papit hoitivat. Sukujen ja heimojen vanhimmat johtivat yhteisiä töitä, kuten osim. kanaalien ja kastelukanavien rakentamista. Heidän asemansa vahvistui myös siten, että heidän johtollaan tehtiin ryöstöretkiä toisten heimojen alueelle. Saaliista vanhimmat ottivat osan

Puukuokka
JONKON ON
TERÄKSI KUUN-
NITETTY KIVI

AURA. EGYPTI-
LÄINNE

Käsityön erkaneminen
Metallin jalostus

Hallitsevan luokan

Jatkuvan lisätuotteen ilmaantuminen ?

Suomen asuttaminen

Nykyisten suomalaisten esi-isien maahanmuutto alkoi myös ajanlaskun alun teinoilla. Suomensukuisten kansojen alkukoti on sijainnut sisä-Venäjän metsäalueella keskisen Volgan tienoilla.

Maikissaan Suomen asuttaminen kesti 700-800 vuotta. Sen tuloksena syntyi kapea, pysyvästi asuttu alue, jonka pohjoisraja kulki Lokemäenjokea Tampereelle, sieltä Piijärven puoliväliin ja Viikkelin kautta Laatokan pohjoispuolelle. Asutus oli ollut yhtenäinen, vaan laajat erkaantuneet erottivat vesistöjen varrella syntyneet asutusaarekkoet toisistaan.

Tehtävä: Piirritse karttaan suomalaisten asutusalueen pohjoisraja.

Kasiviljely ja turkiskauppa

Metsästyskeen ja kalastuksen lisäksi aloittivat suomalaiset vähitellen myös kasiviljelyn ja karjanhoidon. Ajanlaskun alun tienoilla myös turkkilaiset alkavat saada yhä lisääntyvää menekkiä. Turkiskaupasta tulokkin pääasiallinen vaurauden lähde moniksi vuosisadoiksi.

MAANVILJELY, KARJANHOITO JA YHTEISKUNNAN JAKAUTUMINEN LUOKKIIN

Maanviljelyn ja karjanhoidon synty

Noin 5000 v. eaa oli ihmisten elämä Etu-Aasiassa jo täysin erilaista kuin alkukantaisessa yhteiskunnassa. Hedelmällisissä jokilaaksoissa asuvat suvut ja heimot harjoittivat maanviljelyä. Ylängöllä ja aroilla asuvat heimot keskittyivät karjanhoitoon. Maanviljelijöiden ja karjanhoitajien välillä vallitsi työnjako.

Varsinkin auran käyttöönotto maata muokatessa lisäsi maan tuottavuutta. Aluksi naiset vetivät auroja, mutta sitten auran eteen valjastettiin härkä.

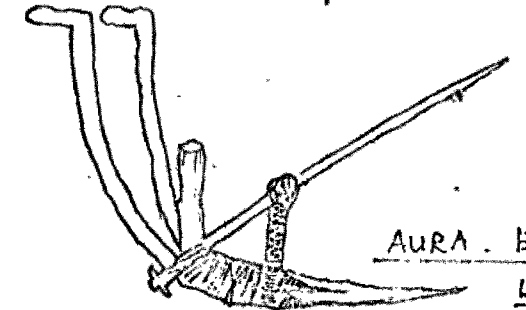
Maan tuoton lisääntyminen mahdollisti sen, että jotkut suvun jäsenet ryhtyivät valmistamaan yksinomaan auroja, ruukkuja, kattiloita ja muita tarvikkeita. Heistä tuli käsityöläisiä. He oppivat kovassa tulessa sulattamaan kuparia, josta he sitten valmistivat kirveitä, puukkoja kuokkia ja muita esineitä.

Sukuja johtivat sukujen vanhimmat ja heimoja heimojen vanhimmat. Aluksi vanhimmat toimivat uhrimonon aikana myös pappina, myöhemmin siihen erikoistuneet papit. Ennen pitkää vanhimmat ryhtyivät huolehtimaan yksinomaan heimon johtamisesta, eivätkä itse enää osallistuneet työntekoon.

Yhteiskunnan jakautuminen

Etä-Aasian suuret joet tulvivat vuosittain. Koska tulvan jättämä liete on erityisen hedelmällistä, on maanviljely näillä seuduilla hyvin tuottoisaa. Maanviljelijät saivat enemmän viljaa kuin he omaan elämiseensä tarvitsivat. Ylijäänyt vilja eli lisätuote säilytettiin temppelin varastossa, jota papit hoitivat. Sukujen ja heimojen vanhimmat johtivat yhteisiä töitä, kuten osim. kanaalien ja kastelukanavien rakentamista. Heidän asemansa vahvistui myös siten, että heidän johtollaan tehtiin ryöstöretkiä toisten heimojen alueelle. Saaliista vanhimmat ottivat osan

Puukuokka
JONKON ON
TERÄKSI KUUN-
NITETTY KIVI

AURA. EGYPTI-
LÄINNE

Käsityön erkaneminen
Metallin jalostus

Hallitsevan luokan

Jatkuvan lisätuotteen ilmaantuminen ?

itselleen. Samoin he ottivat omaan käyttöönsä parhaat pellot. Jopa viljavarastoja he alkoivat käyttää kuin omaa omaisuuttaan. Näin pellot, vilja ja karja tulivat heidän yksityisomistukseensa.

Papit alkoivat vaatia talonpoikia tuomaan temppeleihin yhä suurempia osia sadosta. Sekä vanhimpien että pappien käyttöön alkoi kertyä suuria rikkauksia.

Temppeleistä tuli koko lähiympäristön elämän keskuksia. Suuri joukko käsityöläisiä valmisti siellä ruukkuja ja muita astioita, siellä kehrättiin, kudottiin ja taottiin aseita ja työkaluja. Pian temppelein käsityöläiset tuottivat niin paljon tavaroita, että niitä riitti yli temppelein oman käytön. Klimaläiset vaihdettiin muiden temppeleiden tuotteisiin tai vuorikylien asukkaiden valamaan metalliin. Ihmisillä, jotka lähetettiin esim. vuorikyliin, ei ollut enää aikaa osallistua muuhun työhön. Heistä tuli kauppiaita.

Orjuuden synty

Maanviljelyksen ja karjanhoiton kehittyminen ja metallien jalostuksen oppiminen johti suuriin muutoksiin kaikkien Etu-Aasian kansojen ollessa.

Närkein vetämällä auroilla ja kuparista valmistetuilla työkaluilla ihmiset kykenivät muokkaamaan huomattavasti suuremman alan kuin puukuokilla. Egiptin hedelmällinen maa antoi runsaita satoja. Ne olivat kyllin suuria elättämään niin maan muokkaajat kuin käsityöläiset ja kauppiatkin. Nyt tuli kannattavaksi panna ryöstöretkillä saatut vangit työhön. Työllisiin vangit kykenivät tuottamaan paljon enemmän kuin tarvittiin heidän ylläpitoon. Siitä syystä egyptiläiset lakkasivatkin surmaamasta vankeja. Siihen saakka vankeja oli sanottu "tapetuiksi", mutta sitten kun vangit jätettiin henkiin, hoitua sanottiin "eloonjääneiksi tapetuiksi".

"Elonjääneet tapetut" tehtiin vangiksi ottaneen suvun orjiksi so. samanlaisiksi omisuuksi kuin suvun kotieläimetkin. Vangilla teetettiin kaikkein raskaimmat työt. He kaivoivat kanavia soilla, jotka huoneivat myrkyllisiä höyryjä, kuurussa aurinkonpaisteessa he louhivat kiviä ja vetivät niitä hietikkoon pitkin louhokselta rakennuspaikalle.

Luokka-
yhteis-
kunta

Eniten peltoa ja karjaa omistaneet vanhimmat alkoivat hallita muita ihmisiä. He muodostivat hallitsevan luokan. Talonpojat, käsityöläiset ja muut muodostivat alistetun luokan. Kaikkien huonommassa asemassa olivat orjat, joilla ei ollut mitään oikeuksia. Yhteiskunnasta oli tullut luokkayhteiskunta.

Koska orjien ja talonpoikien täytyi antaa hallitsijoille hiellä ja vaivalla aikaansaamia tuotteita, he vihasivat näitä. He yrittivät taistella herrojaan vastaan nousemalla kapinaan ja tekemällä huonosti työtä. Hallitsijat pystyivät kuitenkin kukistamaan kapinat, koska heillä oli käytössään aseistettuja sotilaita, jotka voittivat kapinalliset.

Tehtävä: Tarkastele opettajan esittämää kuvaa, jossa on temppeleihin keskittynyttä elämää. Kerro sitten suullisesti kuvan tapahtumat.

1. Mitä töitä kuvassa tehdään
2. Mitä tuotteita kuvassa näkyy
3. Mistä on saatu yhteensidotut miehet, mihin töihin he joutuvat ja millainen asema heillä on
4. Mikähän mahtaa olla portailla seisova mies ja mikä on hänen tehtävänsä.

ENSIMMÄIS T KAUPUNKIVALTIOT

Jo yli 5000 vuotta sitten joidenkin mahtavien hallitsijoiden onnistui yhdistää useiden temppeleiden alueet. Näin muodostui kaupunkoja, joissa oli yli 10 000 asukasta. Useat kaupungit muodostivat kaupunkivaltioita. Tällainen kaupunkivaltio muodostettiin esim. Aksoisvirranmaassa. Myös Aksoisvirranmaassa hallitseva luokka alisti maan väestön.

Uskonnon kehitys

Orjat, talonpojat ja käsityöläiset eivät millään pystyneet selittämään pappien ja hallitsijoiden mahtavuutta. He kuvittelivat, että jossakin meressä tai vuorilla asusti salainen voima, joka oli yhteydessä pappeihin. Tällaisia mielikuvitusolentoja ihmiset pitivät jumalina.

Papit edistivät ihmisten uskoa jumaliin eli uskontoa. He kykenivät paremmin hallitsemaan kansaa, kun he selittivät olevansa yhteydessä mahtaviin jumaliin ja täyttävänsä niiden antamia tehtäviä, kuten viljan keräämistä.

Katso
kuvaa

itselleen. Samoin he ottivat omaan käyttöönsä parhaat pellot. Jopa viljavarastoja he alkoivat käyttää kuin omaa omaisuuttaan. Näin pellot, vilja ja karja tulivat heidän yksityisomistukseensa.

Papit alkoivat vaatia talonpoikia tuomaan temppeleihin yhä suurempia osia sadosta. Sekä vanhimpien että pappien käyttöön alkoi kertyä suuria rikkauksia.

Temppeleistä tuli koko lähiympäristön elämän keskuksia. Suuri joukko käsityöläisiä valmisti siellä ruukkuja ja muita astioita, siellä kehrättiin, kudottiin ja taottiin aseita ja työkaluja. Pian temppelein käsityöläiset tuottivat niin paljon tavaroita, että niitä riitti yli temppelein oman käytön. Klimaläiset vaihdettiin muiden temppeleiden tuotteisiin tai vuorikylien asukkaiden valamaan metalliin. Ihmisillä, jotka lähetettiin esim. vuorikyliin, ei ollut enää aikaa osallistua muuhun työhön. Heistä tuli kauppiaita.

Orjuuden synty

Maanviljelyksen ja karjanhoidon kehittyminen ja metallien jalostuksen oppiminen johti suuriin muutoksiin kaikkien Etu-Aasian kansojen ollessa.

Närkein vetämällä auroilla ja kuparista valmistetuilla työkaluilla ihmiset kykenivät muokkaamaan huomattavasti suuremman alan kuin puukuokilla. Egiptin hedelmällinen maa antoi runsaita satoja. Ne olivat kyllin suuria elättämään niin maan muokkaajat kuin käsityöläiset ja kauppiatkin. Nyt tuli kannattavaksi panna ryöstöretkillä saadut vangit työhön. Työllisiin vangit kykenivät tuottamaan paljon enemmän kuin tarvittiin heidän ylläpidokseen. Siitä syystä egyptiläiset lakkasivatkin surmaamasta vankeja. Siihen saakka vankeja oli sanottu "tapetuiksi", mutta sitten kun vangit jätettiin henkiin, hoitua sanottiin "eloonjääneiksi tapetuiksi".

"Elonjääneet tapetut" tehtiin vangiksi ottaneen suvun orjiksi so. samanlaisiksi omisuuksi kuin suvun kotieläimetkin. Vangilla teetettiin kaikkein raskaimmat työt. He kaivoivat kanavia soilla, jotka huoneivat myrkyllisiä höyryjä, kuurussa auringonpaisteessa he louhivat kiviä ja vetivät niitä hietikkoon pitkin louhokselta rakennuspaikalle.

Luokka-
yhteis-
kunta

Eniten peltoa ja karjaa omistaneet vanhimmat alkoivat hallita muita ihmisiä. He muodostivat hallitsevan luokan. Talonpojat, käsityöläiset ja muut muodostivat alistetun luokan. Kaikkien huonommassa asemassa olivat orjat, joilla ei ollut mitään oikeuksia. Yhteiskunnasta oli tullut luokkayhteiskunta.

Koska orjien ja talonpoikien täytyi antaa hallitsijoille hiellä ja vaivalla aikaansaamia tuotteita, he vihasivat näitä. He yrittivät taistella herrojaan vastaan nousemalla kapinaan ja tekemällä huonosti työtä. Hallitsijat pystyivät kuitenkin kukistamaan kapinat, koska heillä oli käytössään aseistettuja sotilaita, jotka voittivat kapinalliset.

Tehtävä: Tarkastele opettajan esittämää kuvaa, jossa on temppeleihin keskittynyttä elämää. Kerro sitten suullisesti kuvan tapahtumat.

1. Mitä töitä kuvassa tehdään
2. Mitä tuotteita kuvassa näkyy
3. Mistä on saatu yhteensidotut miehet, mihin töihin he joutuvat ja millainen asema heillä on
4. Mikähän mahtaa olla portailla seisova mies ja mikä on hänen tehtävänsä.

ENSIMMÄIS T KAUPUNKIVALTIOT

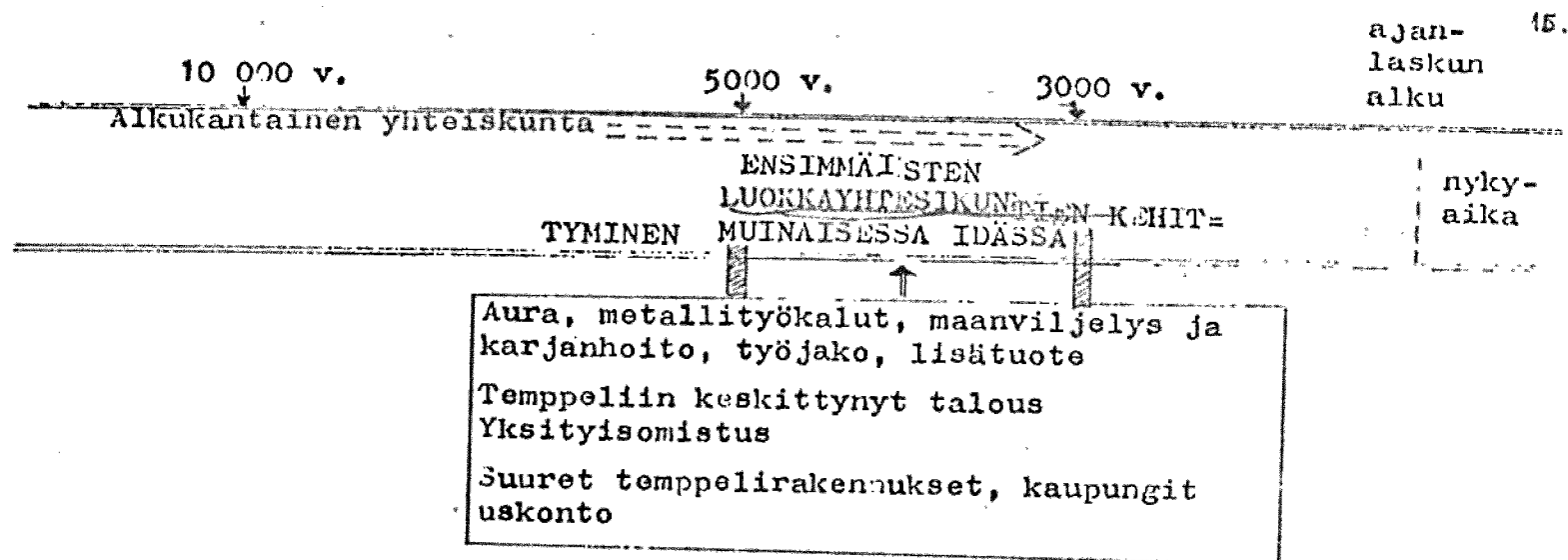
Jo yli 5000 vuotta sitten joidenkin mahtavien hallitsijoiden onnistui yhdistää useiden temppeleiden alueet. Näin muodostui kaupunkoja, joissa oli yli 10 000 asukasta. Useat kaupungit muodostivat kaupunkivaltion. Tällainen kaupunkivaltio muodostettiin esim. Aksoisvirranmaassa. Myös Aksoisvirranmaassa hallitseva luokka alisti maan väestön.

Uskonnon kehitys

Orjat, talonpojat ja käsityöläiset eivät millään pystyneet selittämään pappien ja hallitsijoiden mahtavuutta. He kuvittelivat, että jossakin meressä tai vuorilla asusti salainen voima, joka oli yhteydessä pappeihin. Tällaisia mielikuvitusolentoja ihmiset pitivät jumalina.

Papit edistivät ihmisten uskoa jumaliin eli uskontoa. He kykenivät paremmin hallitsemaan kansaa, kun he selittivät olevansa yhteydessä mahtaviin jumaliin ja täyttävänsä niiden antamia tehtäviä, kuten viljan keräämistä.

Katso
kuvaa

MUINAISEN IDÄN SUURET VALTAKUNNAT

Yhtenäinen
valtakunta

Rajaton
hallitsijan-
valta

rabialai-
set"numerot

Merkittä-
vät kek-
sinnöt

Babylon. Sufrat- ja Tigris- jokien laaksoa sanottiin "aksois-
virtainmaaksi. Pienten kaupunkivaltioiden jälkeen siellä
kehittyi suuri valtakunta, Babylon., jossa oli satoja tuhansia
asukkaita. Valtakuntaa johti mahtava kuningas, jolla oli
rajaton valta; kaikkien alamaisten oli toteltava häntä.
Kuninkaan apuna olivat suurmaanomistajat ja suurkauppiat,
jotka häikäilemättä sortivat talonpoikia ja munta kansaa.
Intia. Indus-joen varrella kehittyi varhain valtakunta, jota
sanottiin Intiaksi. Myös Intiassa hallitseva luokka piti
tiukasti vallan käsissään.

Intiassa kehittyi korkea kulttuuri. Intialaiset kehittivät
kirjoitusmerkit, mutta suurempaa merkitystä oli heidän kehittä-
millään numeroilla, joita vieläkin käytetään miltei kaikkialla
maailmassa. Talonpojat oppivat viljelemään puuvillaa ja sokeri-
ruokoa. Nyös niillä on tänäkin merkittävä asema kankaan ja
sokerin tuotannossa.

Kiina. Myös Kiinassa kehittyi varhain suuri valtakunta, jossa
oli korkealle kehittynyt kulttuuri. Varsinkin kiinalaiset
keksinnöt ovat olleet monessa suhteessa urauurtavia; erityisesti
kompassi ja paperi ovat olleet tärkeitä. Kiinalaiset keksivät
myös silkkin viljelyn ja posliiniastiat.

Niinkuin muuallakin maailman korkealle kehittyneissa maissa,
oli Kiinassakin silloin luokkayhteiskunta, jossa ylimmät
luokat olivat talonpoikien ja käytyöläisten tekemällä työllä.

Vnt.
sim 131

Egyptti

Niilin laaksossa kehittyi Egyptin valtakunta. Egyptiä
hallitsivat mahtavat kuninkaät, joita sanottiin faaraoiksi.
Faaraoilla oli rajaton valta, alamaisten henki oli hänen
käsissään.

Mikä on
valtio ?

Kansalaisen
pölvol-
aisuus

Laajan valtakuntansa hallitsemiseksi faarao sääti lakeja.
Samoin faaraoilla oli käytössään virkamiehiä, kuten veronkan-
tasia ja tuomareita. Lisäksi faarao oli palkanut turvakseen
kymmeniä tuhansia sotilaita. Sotilaat, virkamiehet ja lait,
tuomioistuimet ja vankilat muodostivat valtion. Valtion avulla
faarao ja hallitseva luokka turvasivat oman valtansa; harvoin
rikas joutui tuomioistuimen eteen ja jos joutuikin, hän kykeni
lahjomaan tuomarin. Mutta huonosti kävi sille talonpojalle,
joka ei kyennyt maksamaan verojaan. Faaraon sotilaat tulivat ja
pieksivät talonpojan raipoilla ja veivät hänen viimeisenkin
omaisuutensa. Tästä on näytteenä muinaisegypttiläinen piirros,
jossa vartija sotilaat piekseivät raipoilla talonpoikaa:

Valtavat rakennustyöt

Yhteiset
työt

Faaraoon käskystä virkamiehet kokosivat vuosittain satoja
tuhansia talonpoikia patojen ja kanavien rakennustöihin.
Kaikkien suurimmaksi rakennettiin faaraoiden hautakammiot eli
pyramidit. Kivestä rakennettuina ne ovat säilyneet nykyaikaan
saakka. Niiden valtava koko on nyt miljoonien turistien ihmettelyn
kohteena ja kertoo vuosituhansia sitten eläneiden faaraoiden
mahdista.

Tieteiden kehittyminen

Sinkeinot
kehittivät
tieteitä

Rakentaessaan pyramideja, peltojen kastelukanavia ja taloja
tarvitsivat egypttiläiset tarkkoja tietoja mitoista, painoista,
työvoimasta ja muusta. Samoin jotta he pystyivät mittaamaan ja
jakamaan maan talonpoikien kesken, he tarvitsivat tarkkoja las-
kelmia. Näin kehittyi matematiikka. Seurattuaan vuosikausia

ajan-
laskun
alku

15.

10 000 v.

5000 v.

3000 v.

Aikukantainen yhteiskunta

ENSIMMÄISTEN
LUOKKAYHTEISKUNNAN KEHIT-
TYMINEN MUINAISESSA IDÄSSÄnyky-
aika

Aura, metallityökalut, maanviljelys ja karjanhoito, työjako, lisätuote
 Temppeleihin keskittynyt talous
 Yksityisomistus
 Suuret temppeleirakennukset, kaupungit
 uskonto

MUINAISEN IDÄN SUURET VALTAKUNNAT

Yhtenäinen
valtakuntaRajaton
hallitsijan-
valtarabialai-
set"numerotMerkittä-
vät kek-
sinnöt

Babylon. Sufrat- ja Tigris- jokien laaksoa sanottiin "aksois-
virtainmaaksi. Pienten kaupunkivaltioiden jälkeen siellä
kehittyi suuri valtakunta, Babylon., jossa oli satoja tuhansia
asukkaita. Valtakuntaa johti mahtava kuningas, jolla oli
rajaton valta; kaikkien alamaisten oli toteltava häntä.
Kuninkaan apuna olivat suurmaanomistajat ja suurkauppiat,
jotka häikäilemättä sortivat talonpoikia ja munta kansaa.
Intia. Indus-joen varrella kehittyi varhain valtakunta, jota
sanottiin Intiaksi. Myös Intiassa hallitseva luokka piti
tiukasti vallan käsissään.

Intiassa kehittyi korkea kulttuuri. Intialaiset kehittivät
kirjoitusmerkit, mutta suurempaa merkitystä oli heidän kehittä-
millään numeroilla, joita vieläkin käytetään miltei kaikkialla
maailmassa. Talonpojat oppivat viljelemään puuvillaa ja sokeri-
ruokoa. Nyös niillä on tänäkin merkittävä asema kankaan ja
sokerin tuotannossa.

Kiina. Myös Kiinassa kehittyi varhain suuri valtakunta, jossa
oli korkealle kehittynyt kulttuuri. Varsinkin kiinalaiset
keksinnöt ovat olleet monessa suhteessa urauurtavia; erityisesti
kompassi ja paperi ovat olleet tärkeitä. Kiinalaiset keksivät
myös silkkin viljelyn ja posliiniastiat.

Niinkuin muuallakin maailman korkealle kehittyneissa maissa,
oli Kiinassakin silloin luokkayhteiskunta, jossa ylimmät
luokat olivat talonpoikien ja käytyöläisten tekemällä työllä.

Vnt.
sim 131

Egypti

Niilin laaksossa kehittyi Egyptin valtakunta. Egyptiä
hallitsivat mahtavat kuninkaät, joita sanottiin faaraoiksi.
Faaraoilla oli rajaton valta, alamaisten henki oli hänen
käsissään.

Mikä on
valtio?kansalaisen
pölvö-
isuus

Laajan valtakuntansa hallitsemiseksi faarao sääti lakeja.
Samoin faaraolla oli käytössään virkamiehiä, kuten veronkan-
tasia ja tuomareita. Lisäksi faarao oli palkanut turvakseen
kymmeniä tuhansia sotilaita. Sotilaat, virkamiehet ja lait,
tuomioistuimet ja vankilat muodostivat valtion. Valtion avulla
faarao ja hallitseva luokka turvasivat oman valtansa; harvoin
rikas joutui tuomioistuimen eteen ja jos joutuikin, hän kykeni
lahjomaan tuomarin. Mutta huonosti kävi sille talonpojalle,
joka ei kyennyt maksamaan verojaan. Faaraon sotilaat tulivat ja
pieksivät talonpojan raipoilla ja veivät hänen viimeisenkin
omaisuutensa. Tästä on näytteenä muinaisegyptiläinen piirros,
jossa vartija sotilaat piekseivät raipoilla talonpoikaa:

Valtavat rakennustyöt

Yhteiset

Faaraon käskystä virkamiehet kokosivat vuosittain satoja
tuhansia talonpoikia patojen ja kanavien rakennustöihin.
Kaikkien suurimmaksi rakennettiin faaraoiden hautakammiot eli
pyramidit. Kivestä rakennettuina ne ovat säilyneet nykyaikaan
saakka. Niiden valtava koko on nyt miljoonien turistien ihmettelyn
kohteena ja kertoo vuosituhsia sitten eläneiden faaraoiden
mahdista.

Tieteiden kehittyminen

Elinkeinot
kehittivät
tieteitä

Rakentaessaan pyramideja, peltojen kastelukanavia ja taloja
tarvitsivat egyptiläiset tarkkoja tietoja mitoista, painoista,
työvoimasta ja muusta. Samoin jotta he pystyivät mittaamaan ja
jakamaan maan talonpoikien kesken, he tarvitsivat tarkkoja las-
kelmia. Näin kehittyi matematiikka. Seurattuaan vuosikausia

tulvia egyptiläiset panivat merkille, että 1000 v. eaa. tulva alkoi keskimäärin 365 vuorokautta edellisestä. Samalla he huomasivat, että tähdet palasivat samoille paikoille taivaalla. Egyptiläiset määrittivät vuoden pituuden ja jakoivat sen 12 kuukauteen. Egyptiläiset laativat kalenterin ja kehittivät tähtitiedettä.

Kirjoitustaito

Kirjoitus-
taidon
valtava
merkitys

Työkokemusten ja luonnosta tehtyjen havaintojen kartuessa egyptiläisille syntyi tarve kirjoittaa saamansa tiedot, koska ei enää ollut mahdollista pitää kaikkoo muistissa. Aluksi tehtiin kuvapiirroksia, jossa kukin piirros merkitsi kokonaista sanaa. Sitten piirroksia alkoivat merkitä tavuja ja erillisiä kirjaimia. Väin kehittyi kirjoitustaito.

Köyhien asema

On säilynyt muinaisen egyptiläisen kuvaus talonpoikien ja käsityöläisten raskaasta elämästä:

"Talonpojat tekevät niin kovast työtä, että häidin tuskin ehtivät palata yöksi mökkeihinsä, kun heidän on taas lähdettävä työhönsä. He tunsivat olonsa samanlaiseksi kuin ihminen, joka on joutunut leijonen kypälän alle. Autoja, joka kutoo kankaita rikkaille, istuu kaiket päivät kyyristyneenä kangaspaittensa ääressä ja hengittää pellavanpölyä. Rakentaja, joka rakentaa suuronmoisia palatseja, tekee työtä korkealla seinämuurin päällä ja hänen kimppuunsa käy sekä kuumat että kylmät tuulet. Hänen vaatteinaan on vain repaleisia ryysyjä, eikä hän saa edes leipää kyllikseen."

Orjat ja köyhät vihaivat sortajiaan. Monasti puhkesi kapinoita jotka oli kohdistettu faaraota ja orjanomistajia vastaan. Sotaväellä pystyi faaraota kukistamaan kapinat.

MUINAISEN IDÄN MERKITYS

Muinaisen idän ihmiset kesyttivät monia hyödyllisiä eläimiä ja kasvattivat uusia hyötykasveja. Hyvin pitkälle kehittyivät käsityöammatit, metallien jalostus ja kankaiden kudonta, samoin rakennustaidon, kuvanveisto ja taidemaalaus. Muinaisen idän kansat keksivät taidon kirjottaa, panivat alulle tähtitieteen, lääketieteen ja matematiikka. Muinaisessa idässä laskettiin perusta koko maailman kulttuurin jatkuvalla kehittymiselle.

10 000 v.
eaa. ↓

5000 v.
eaa. ↓

3000 v.
eaa. ↓

1000 v.
eaa. ↓

Ajan-
laskun
alku

Alkukantainen yhteiskunta

nyky-
aika

Kastelulaitteet, vivun ja telan käyttö
pronssin valmistus, kaudekauppa

Suuret valtakunnat
Rakennustaitteen saavutukset, kirjoitus
tieteiden alku

ENSIMMÄISET
LUOKKAYHTESIKUNNAT
MUINAISESSA IDÄSSÄ

ANTIIKIN

ORJANOMISTUSJÄRJESTELMÄT : KREIKKA

Rauta

Kuparin ja pronssin jälkeen ihmisen oppi muokkaamaan vielä kovempaa metallia, rauta. Rautaisin työkaluin maan muokkaus ja raivaus kävi entistä entistä helpommin ja sadot suurensivat.

Maanviljelystä tuli Balkanin niemimaalla asuvien kreikkalaisten pääelinkeino. He viljelivät viiniköynnöstä, hoitivat hedelmä- ja oliivipuutarhoja, kasvattivat kurkkuja, kaaloja ja muita vihanneksia.

Käsityön kehittyminen

Saviastioita Maanviljelyn ja karjanhoidon edistymisen kasvatti saviastian myyntiin kysyntää. Saviastioita tarvittiin viinin, öljyn, jyvien, maidon ja monen muun tarvikkeen kuljetukseen ja säilyttämiseen. Savanvalajat alkoivat valmistaa astioita myytäväksi, ei enää pelkästään omaan käyttöön.

Erikois-
tuminen

Työvälineiden ja aseiden valmistamiseen erikoistuiivat seppät. Kun jotkut erikoistuiivat vain tietyn aseiden tai työkalun tekoon, työ nopeutui ja tuotteesta tuli aikaisempaa parempi.

Savenvalannan ja taonnan lisäksi Kreikassa kehittyi kenkien ja vaatteiden valmistus, rakennustaito ja monet muut alat. Käsityö syrjäytti maanviljelyn kreikkalaisten pääelinkeino.

Kauppa

Kauko-
kaupan
tärkeys

Käsityöläiset eivät itse myyneet tavaroitaan. Siihen heillä ei olisi ollut aikaakaan. Kauppiat suorittivat kaupankäynnin. Kreikan suurimmassa kaupungissa Ateenassa oli markkinat joka kuukausi. Markkinoilla kaupattiin Pohjois-Afrikasta tuotuja eläinten nahkoja, norsunluuta ja mattoja, suolattua ja savustettua Mustan Meren tonnikalaa ja makrillia, Egyptin papyrusta ja purjekangasta, Vähä-Aasian kastanjoita ja manteleita, Ageian meren saarten viiniä ja Intian pippuria. Joitakin tavaroita oli Sisiliasta ja Pohjois-Euroopasta saakka. Kreikan kauppa oli kaudekauppa.
Tehtävä: Yritä löytää kartalta juuri mainitut paikat.

Tehtävä: Vastaa opettajan näyttämästä diasta kysymyksiin

1. Mitä kauppatarvikkeita kuvasta löydät _____

tulvia egyptiläiset panivat merkille, että 1000 v. eaa. tulva alkoi keskimäärin 365 vuorokautta edellisestä. Samalla he huomasivat, että tähdet palasivat samoille paikoille taivaalla. Egyptiläiset määrittivät vuoden pituuden ja jakoivat sen 12 kuukauteen. Egyptiläiset laativat kalenterin ja kehittivät tähtitiedettä.

Kirjoitustaito

Kirjoitus-
taidon
valtava
merkitys

Työkokemusten ja luonnosta tehtyjen havaintojen kartuessa egyptiläisille syntyi tarve kirjoittaa saamansa tiedot, koska ei enää ollut mahdollista pitää kaikkoo muistissa. Aluksi tehtiin kuvapiirroksia, jossa kukin piirros merkitsi kokonaista sanaa. Sitten piirroksia alkoivat merkitä tavuja ja erillisiä kirjaimia. Väin kehittyi kirjoitustaito.

Köyhien asema

On säilynyt muinaisen egyptiläisen kuvaus talonpoikien ja käsityöläisten raskaasta elämästä:

"Talonpojat tekevät niin kovast työtä, että häidin tuskin ehtivät palata yöksi mökkeihinsä, kun heidän on taas lähdettävä työhönsä. He tunsivat olonsa samanlaiseksi kuin ihminen, joka on joutunut leijonen kypälän alle. Autoja, joka kutoo kankaita rikkaille, istuu kaiket päivät kyyristyneenä kangaspaittensa ääressä ja hengittää pellavanpölyä. Rakentaja, joka rakentaa suuronmoisia palatseja, tekee työtä korkealla seinämuurin päällä ja hänen kimppuunsa käy sekä kuumat että kylmät tuulet. Hänen vaatteinaan on vain repaleisia ryysyjä, eikä hän saa edes leipää kyllikseen."

Orjat ja köyhät vihaivat sortajiaan. Monasti puhkesi kapinoita jotka oli kohdistettu faaraota ja orjanomistajia vastaan. Sotaväellä pystyi faaraa kukistamaan kapinat.

MUINAISEN IDÄN MERKITYS

Muinaisen idän ihmiset kesyttivät monia hyödyllisiä eläimiä ja kasvattivat uusia hyötykasveja. Hyvin pitkälle kehittyivät käsityöammatit, metallien jalostus ja kankaiden kudonta, samoin rakennustaidon, kuvanveisto ja taidemaalaus. Muinaisen idän kansat keksivät taidon kirjottaa, panivat alulle tähtitieteen, lääketieteen ja matematiikka. Muinaisessa idässä laskettiin perusta koko maailman kulttuurin jatkuvalla kehittymiselle.

10 000 v.
eaa. ↓

5000 v.
eaa. ↓

3000 v.
eaa. ↓

1000 v.
eaa. ↓

Ajan-
laskun
alku

Alkukantainen yhteiskunta

nyky-
aika

Kastelulaitteet, vivun ja telan käyttö
pronssin valmistus, kaudekauppa

Suuret valtakunnat
Rakennustaitteen saavutukset, kirjoitus
tieteiden alku

ENSIMMÄISET
LUOKKAYHTESIKUNNAT
MUINAISESSA IDÄSSÄ

ANTIIKIN

ORJANOMISTUSJÄRJESTELMÄT : KREIKKA

Rauta

Kuparin ja pronssin jälkeen ihmisen oppi muokkaamaan vielä kovempaa metallia, rauta. Rautaisin työkaluin maan muokkaus ja raivaus kävi entistä entistä helpommin ja sadot suurensivat.

Maanviljelystä tuli Balkanin niemimaalla asuvien kreikkalaisten pääelinkeino. He viljelivät viiniköynnöstä, hoitivat hedelmä- ja oliivipuutarhoja, kasvattivat kurkkuja, kaaloja ja muita vihanneksia.

Käsityön kehittyminen

Saviastioita Maanviljelyn ja karjanhoidon edistymisen kasvatti saviastian myyntiin kysyntää. Saviastioita tarvittiin viinin, öljyn, jyvien, maidon ja monen muun tarvikkeen kuljetukseen ja säilyttämiseen. Savanvalajat alkoivat valmistaa astioita myytäväksi, ei enää pelkästään omaan käyttöön.

Erikois-
tuminen

Työvälineiden ja aseiden valmistamiseen erikoistuiivat seipät. Kun jotkut erikoistuiivat vain tietyn aseiden tai työkalun tekoon, työ nopeutui ja tuotteesta tuli aikaisempaa parempi.

Savenvalannan ja taonnan lisäksi Kreikassa kehittyi kenkien ja vaatteiden valmistus, rakennustaito ja monet muut alat. Käsityö syrjäytti maanviljelyn kreikkalaisten pääelinkeino.

Kauppa

Kauko-
kaupan
tärkeys

Käsityöläiset eivät itse myyneet tavaroitaan. Siihen heillä ei olisi ollut aikaakaan. Kauppiat suorittivat kaupankäynnin. Kreikan suurimmassa kaupungissa Ateenassa oli markkinat joka kuukausi. Markkinoilla kaupattiin Pohjois-Afrikasta tuotuja eläinten nahkoja, norsunluuta ja mattoja, suolattua ja savustettua Mustan Meren tonnikalaa ja makrillia, Egyptin papyrusta ja purjekangasta, Vähä-Aasian kastanjoita ja manteleita, Ageian meren saarten viiniä ja Intian pippuria. Joitakin tavaroita oli Sisiliasta ja Pohjois-Euroopasta saakka. Kreikan kauppa oli kaukokauppa.
Tehtävä: Yritä löytää kartalta juuri mainitut paikat.

Tehtävä: Vastaa opettajan näyttämästä diasta kysymyksiin

1. Mitä kauppatarvikkeita kuvasta löydät _____

2. Mitä voimanlähteitä krickkalaiset laivoissaan käyttivät

3. Miksi heidän taustalla näkyvät miehet on sidottu köydelä toisiinsa

Orjien asema Kreikalle

Ateenan mahtavuus

Kreikan kaupungit ... .. kirkoksi mahtavimmaksi. Sen laivat hallitsivat itäistä Välimeren ja Mustaa Merta. Kaunait rakennukset ja kuvapatsaat koristivat sen katukuvaa.

Orjien työ perustana

Mikä oli aikaansaanut Ateenan ja koko Kreikan rikkauden? Rikkaus muodostui talonpoikien, käsityöläisten, mutta ennen kaikkea orjien työstä. Orjat työskentelivät kaivoksissa, kuljettivat malmin Ateenaan ja suorittivat työpajoissa raskaimmat työt. Orjat olivat soutajina laivoissa ja lastaajina satamissa, he korjasivat pelloilta viini- ja oliivisadon sekä rakensivat tempeleitä ja rikkaiden kansalaisten taloja. kaiken kaikkiaan voidaan sanoa, että orjat aikaansaivat pääosan tuotannosta

Orjien työhön perustuvaa yhteiskuntaa nimitetään orjanomistusyhteiskunnaksi.

Vuonna 450 eaa. oli Ateenassa noin 100 000 vapaata kansalaista, mutta saman verran orjia. Nyöhemmin orjia oli huomattavasti enemmän kuin vapaita.

Orjien hankkiminen

Ateenalaiset hankkivat orjia ennen kaikkea ostamalla, mutta myös ryöstö- ja sotaretkillä. Eräänkin Vähä-Aasiaan tehdyn ryöstöretken jälkeen ateenalaiset möivät 20 000 ihmistä orjuuteen.

Orjien asema

Orjanomistajaluokka

Orjalla ei ollut mitään oikeuksia, vaan hän kuului kokonaan orjanomistajalle, joka saattoi käsitellä häntä kuin jotakin työkalua. Orjat eivät taistellut alistuneet kohtaloonsa. Joskus he sattoivat tappaa Julman isäntänsä. Monasti he yrittivät pakoön. Kun esim Ateena kävi sotaa kilpailijakaupunkiaan Spartaan vastaa, pakeni Ateenasta 20 000 orjaa, jotka olivat työskennelleet käsityöpaajoissa. Valtaosa niistä täytyi nyt sulkea ja Ateenan talous kärsi suuria menetyksiä.

Tehtävä: Orjatyö kaivoksessa. Mitä työvälineitä orjat käyttivät. Millä kaivoksessa valaistiin. Miten malmi nostiin maan pinnalle.

ATEENAN HALLINTO JA KULTTUURI

Väestöryh-
mät

Ateenan väestön muodosti kolme pääryhmää: vapaat kansalaiset, muukalaiset ja orjat. Vapaita olivat kaikki syntyperäiset ateenalaiset: suurmaanomistajat, työpaajojen ja laivojen omistajat, jotka omistivat runsaasti orjia. Lisäksi vapaisiin kuuluivat käsityöläiset ja maanviljelijät, joilla oli normaalisti 2-3 orjaa palveluksessaan. Alimpana vapaiden ryhmänä olivat päivätyöläiset, jotka työskentelivät rikkaiden ateenalaisten palveluksessa.

'Muukalaisiksi' ateenalaiset kutsuivat Ateenan ulkopuolelta tulleita kreikkalaisia. He toimivat yleisimmin kauppiaina ja käsityöläisinä, mutta heillä ei ollut mitään kansalaisoikeuksia

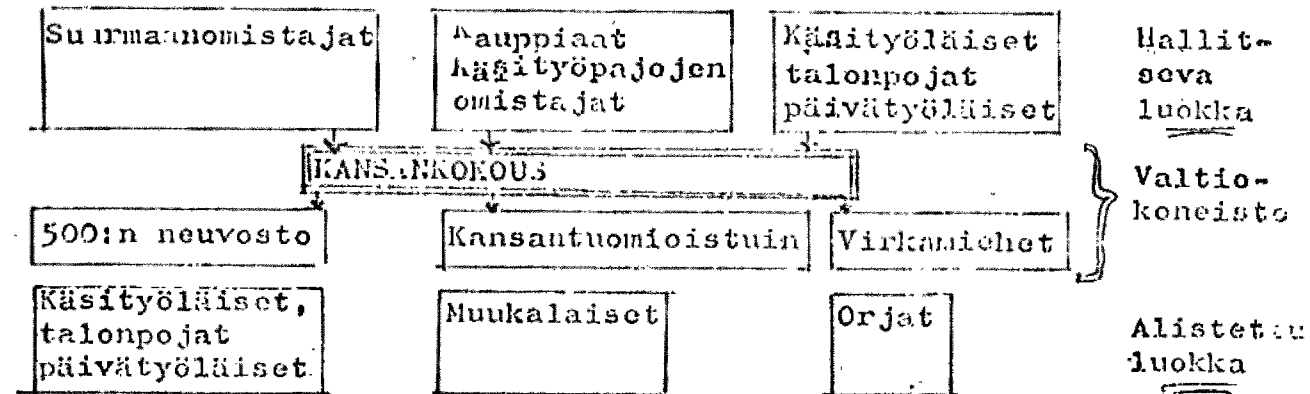
Orjat muodostivat suurimman, mutta myös oikeudettomimman ryhmän.

Ateenassa hallitsi vapaiden orjanomistajien ryhmä. Miten se kykeni jatkuvasti säilyttämään valtansa?

Valtio

Tärkeimmän vallan säilyttämisen välineen muodosti valtiokoneisto. Sen muodosti ns. 500:n neuvosto, kansantuomioistuin ja virkamiehet, jotka olivat kansankokouksen valitseamia. Koska kansa sai valita omat hallitsijansa, on Ateenan hallintotapa sanottu kansanvallaksi eli demokratiaksi. On kuitenkin syytä muistaa, ettei Ateenan demokratia ollut koko kansanvaltaa. Kansankokouksiin eivät saaneet osallistua orjat, muukalaiset eivätkä naiset. Ateenan demokratia olikin väestön pienen osan, lähinnä orjanomistajien valtaa. Tätä selvittää seuraava kaavakuva Ateenan hallinnosta:

Kansanvalta eli demok-
ratia

*Ents-
vapautus
orjat
Ents-
käsityö
maahan*

2. Mitä voimanlähteitä krickkalaiset laivoissaan käyttivät

3. Miksi he taustalla näkyvät miehet on sidottu köydelä toisiinsa

Orjien asema Kreikalle

Ateenan mahtavuus

Kreikan kaupungit ... .. kirkoksi mahtavimmaksi. Sen laivat hallitsivat itäistä Välimeren ja Mustaa Merta. Kaunait rakennukset ja kuvapatsaat koristivat sen katukuvaa.

Orjien työ perustana

Mikä oli aikaansaanut Ateenan ja koko Kreikan rikkauden? Rikkaus muodostui talonpoikien, käsityöläisten, mutta ennen kaikkea orjien työstä. Orjat työskentelivät kaivoksissa, kuljettivat malmin Ateenaan ja suorittivat työpajoissa raskaimmat työt. Orjat olivat soutajina laivoissa ja lastaajina satamissa, he korjasivat pelloilta viini- ja oliivisadon sekä rakensivat tempeleitä ja rikkaiden kansalaisten taloja. kaiken kaikkiaan voidaan sanoa, että orjat aikaansaivat pääosan tuotannosta

Orjien työhön perustuvaa yhteiskuntaa nimitetään orjanomistusyhteiskunnaksi.

Vuonna 450 eaa. oli Ateenassa noin 100 000 vapaita kansalaista, mutta saman verran orjia. Nyöhemmin orjia oli huomattavasti enemmän kuin vapaita.

Orjien hankkiminen

Ateenalaiset hankkivat orjia ennen kaikkea ostamalla, mutta myös ryöstö- ja sotaretkillä. Eräänkin Vähä-Aasiaan tehdyn ryöstöretken jälkeen ateenalaiset möivät 20 000 ihmistä orjuuteen.

Orjien asema

Orjanomistajaluokka

Orjalla ei ollut mitään oikeuksia, vaan hän kuului kokonaan orjanomistajalle, joka saattoi käsitellä häntä kuin jotakin työkalua. Orjat eivät taisteluita alistuneet kohtaloonsa. Joskus he sattoivat tappaa Julman isäntänsä. Monasti he yrittivät pakoön. Kun esim Ateena kävi sotaa kilpailijakaupunkiaan Spartaan vastaa, pakeni Ateenasta 20 000 orjaa, jotka olivat työskennelleet käsityöpaajoissa. Valtaosa niistä täytyi nyt sulkea ja Ateenan talous kärsi suuria menetyksiä.

Tehtävä: Orjatyö kaivoksessa. Mitä työvälineitä orjat käyttivät. Millä kaivoksessa valaistiin. Miten malmi nostiin maan pinnalle.

ATEENAN HALLINTO JA KULTTUURI

Väestöryh-
mät

Ateenan väestön muodosti kolme pääryhmää: vapaat kansalaiset, muukalaiset ja orjat. Vapaita olivat kaikki syntyperäiset ateenalaiset: suurmaanomistajat, työpaajojen ja laivojen omistajat, jotka omistivat runsaasti orjia. Lisäksi vapaisiin kuuluivat käsityöläiset ja maanviljelijät, joilla oli normaalisti 2-3 orjaa palveluksessaan. Alimpana vapaiden ryhmänä olivat päivätyöläiset, jotka työskentelivät rikkaiden ateenalaisten palveluksessa.

'Muukalaisiksi' ateenalaiset kutsuivat Ateenan ulkopuolelta tulleita kreikkalaisia. He toimivat yleisimmin kauppiaina ja käsityöläisinä, mutta heillä ei ollut mitään kansalaisoikeuksia

Orjat muodostivat suurimman, mutta myös oikeudettomimman ryhmän.

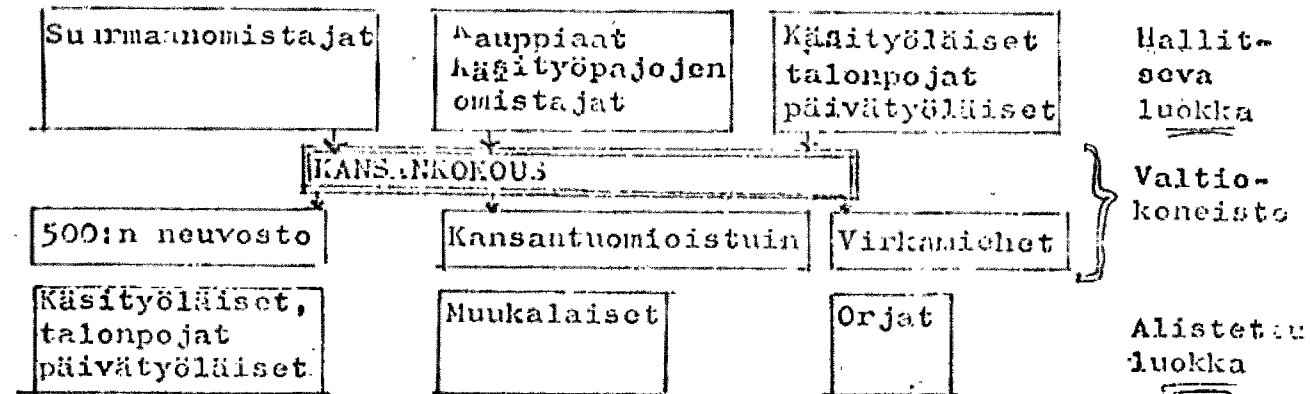
Ateenassa hallitsi vapaiden orjanomistajien ryhmä. Miten se kykeni jatkuvasti säilyttämään valtansa?

Valtio

Tärkeimmän vallan säilyttämisen välineen muodosti valtiokoneisto. Sen muodosti ns. 500:n neuvosto, kansantuomioistuin ja virkamiehet, jotka olivat kansankokouksen valitseamia.

Kansanvalta eli demokratia

Koska kansa sai valita omat hallitsijansa, on Ateenan hallitsemistapaa sanottu kansanvallaksi eli demokratiaksi. On kuitenkin syytä muistaa, ettei Ateenan demokratia ollut koko kansanvaltaa. Kansankokouksiin eivät saaneet osallistua orjat, muukalaiset eivätkä naiset. Ateenan demokratia olikin väestön pienen osan, lähinnä orjanomistajien valtaa. Tätä selvittää seuraava kaavakuva Ateenan hallinnosta:

*Ents-
vapautus
orjat
Ents-
käsityö
maant.*

Orjien työ kulttuurin perustana

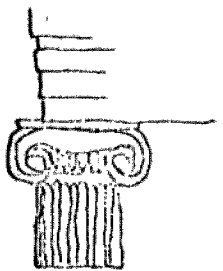
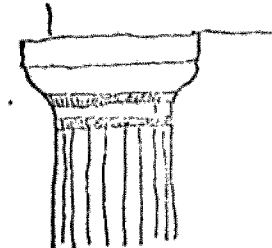
Ateenassa ja koko Kreikassa kulttuuri kehittyi... mahdollisesti se, että orjien työ antoi Kreikan laajoille väestökerroksille paljon vapaata aikaa tieteen, taiteen ja urheilun harrastamista varten.

Muinaisen Kreikan vapaat miehet viettivät suuren osan ajastaan puistoissa, urheilukentillä, teattereissa, tempeleissä ja muissa julkisissa paikoissa. He keskustelivat uutisista, lukivat tai kuuntelivat uusia kirjallisia teoksia, katselivat veistoksia ja tauluja, joita taiteilijat ja kuvanveistäjät olivat asettaneet näytteille, harrastivat musiikkia ja voimistelua. Kun kreikkalaiset viettivät melkoisen osan ajastaan julkisissa paikoissa, he olivat kiinnostuneita niiden somistamisesta kauniilla rakennuksilla, veistoksilla ja tauluilla.

Rakennustaide.

Tempelit

Kreikkalaiset kiinnittivät erikoista huomiota tempeleiden rakentamiseen ja kaunistamiseen, koska temppeleitä oli kaupungin julkisen elämän keskus. Tyypillisen piirteiden tempeleille antoivat pylväät, joiden päät olivat esim. viereissä kuvatun kaltaisia.

Kuvanveistotaide.

Kreikkalaiset saavuttivat hämmästyttävän taituruuden kuvanveistossa. He pitivät suurella arvolla ihmisruumiin kauneutta ja esittivät siksi useimmiten ihmisiä alastomina tai kevyesti puettuina.

Maalaustaide keskittyi lähinnä maljakoiden ja ruukkujen maalaamiseen. Varsinaisia tauluja kreikkalaiset eivät maalanneet.

Ensimmäinen teatteri

Kreikkalaiset alkoivat ensimmäisinä esittää teatteria. Teatteriin kuului näyttelijöitä ja kuoro. Ensimmäiset näytelmiä esitettiin suoraan kaduilla katselijoiden edessä, sittemmin rakennettiin erikoisia teatterirakennuksia, joiden katsomot louhittiin suoraan kallioon. Ensimmäisen Ateenassa olevaan teatteriin mahtui 17 000 katsojaa.

Urheilu

Urheilu jumalten kunniaksi

Yleisimmin tunnettuja kulttuuritoimia olivat olympialaiset, joita järjestettiin joka neljäs vuosi... Kisoissa kilpailtiin juoksussa, painissa... ja kiekonheitossa ja pituushypyssä. Näitä lajeja... viisiottelun. Sen lisäksi ohjelmassa oli kestävyysjuoksu, nyrkkeily ja neli-valjakolla ajo.

Olympiakisojen merkittävyydestä kertoo se, että niiden ajaksi säädettiin yleinen rauha. Voittajia juhlittiin yhtä paljon kuin nykyisiäkin olympiavoittajia; usein voittajalle pystytettiin hänen kotikaupungissaan jopa patsas.

Tiede.

Kreikkalaiset edistivät huomattavasti tiedettä, ja se kohosi huomattavasti korkeammalle tasolle kuin muinaisessa idässä. 400-luvulla ennen ajanlaskun alkua Kreikassa suoritettiin tieteellisiä töitä lääketieteessä, eläintieteessä, kasvitieteessä, tähtitieteessä ja matematiikan alalla. Kreikkalaiset osasivat laatia karttoja ja päättelivät maan olevan pallon muotoinen.

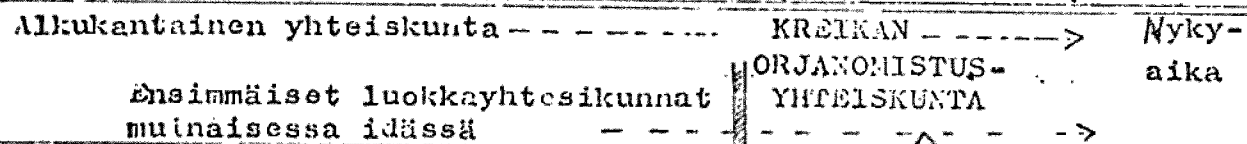
Kreikan häviö

Kreikkalaiset kävivät keskenään tuhoisan sodan, joka merkittävästi heikensi heidän voimiaan. 390-luvulla pohjoisesta tulleet makedonialaiset valloittivat Kreikan. Mutta Kreikan sivistys ei tuhoutunut, vaan levisi laajalti Välimeren ympäristöön ja on vaikuttanut paljon koko länsimaiseen myöhempään kulttuuriin.

1700 v. eaa.

450 v. eaa.

Ajanlaskun alku

Käsityökalujen paraneminen, sulatusuunit, rautatyökalut
Orjanomistuksellinen demokratia
Orjien alistus
Suuret saavutukset rakennustaiteessa, kuvanveistossa, teatterissa ja tieteessä

Ensimmäinen teatteri

Urheilu jumalten kunniaksi

Yleisimmin tunnettuja kulttuuritoimia olivat olympialaiset, joita järjestettiin joka neljäs vuosi Ateenan juurella. Kisoissa kilpailtiin juoksussa, painissa ja kiekonheitossa ja pituushypyssä. Nämä lajit kuuluivat viisiotteluun. Sen lisäksi ohjelmassa oli kestävyysjuoksu, nyrkkeily ja neli-valjakolla ajo.

Olympiakisojen merkittävydestä kertoo se, että niiden ajaksi säädettiin yleinen rauha. Voittajia juhlittiin yhtä paljon kuin nykyisiäkin olympiavoittajia; usein voittajalle pystytettiin hänen kotikaupungissaan jopa patsas.

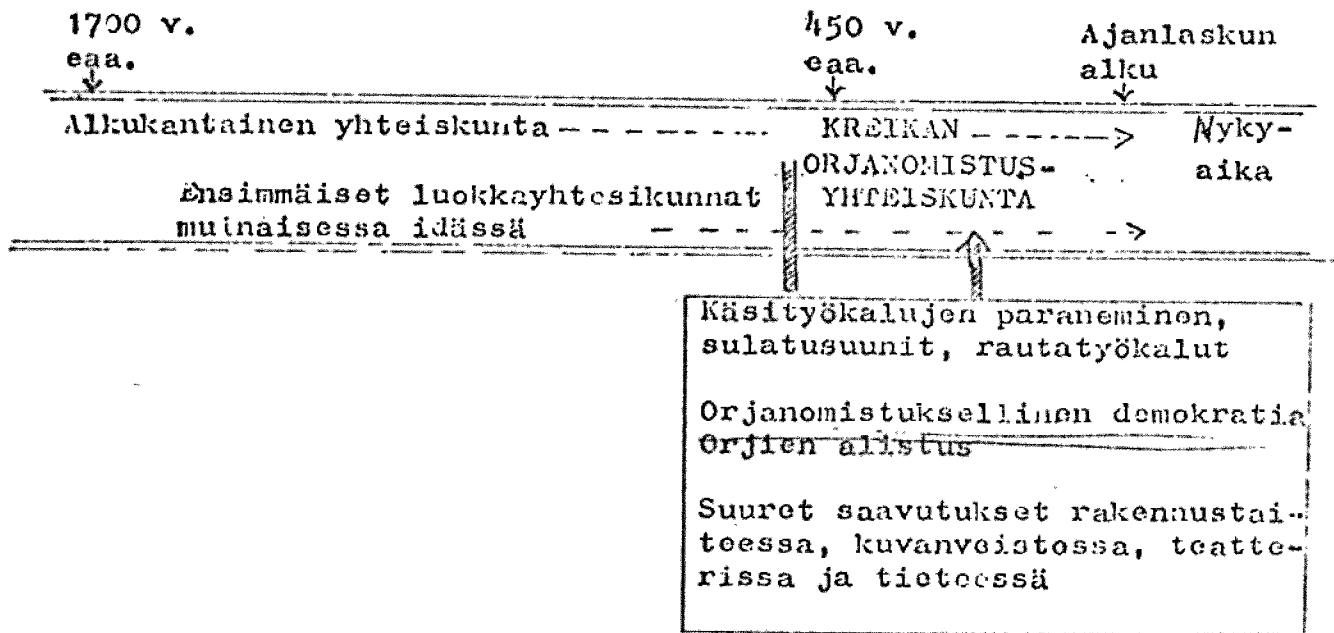
Tiede.

Tieteen edistymisen huomattavasti korkeammalle tasolle kuin muinaisessa idässä.

400-luvulla ennen ajanlaskun alkua Kreikassa suoritettiin tieteellisiä töitä lääketieteessä, eläintieteessä, kasvitieteessä, tähtitieteessä ja matematiikan alalla. Kreikkalaiset osasivat laatia karttoja ja päättelivät maan olevan pallon muotoinen. ?!

Kreikan häviö

Kreikkalaiset kävivät keskenään tuhoisan sodan, joka merkittävästi heikensi heidän voimiaan. 300-luvulla pohjoisesta tulleet makedonialaiset valloittivat Kreikan. Mutta Kreikan sivistys ei tuhoutunut, vaan levisi laajalti Välimeren ympäristöön ja on vaikuttanut paljon koko länsimaiseen myöhempään kulttuuriin.

Orjien työ kulttuurin perustana

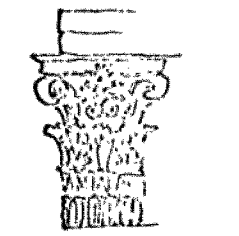
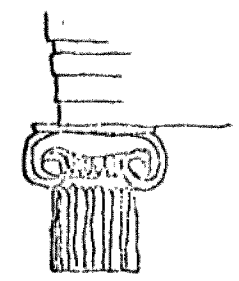
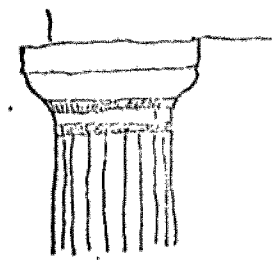
Ateenassa ja koko Kreikassa kulttuuri kehittyi Ateenan astisen ihmiskunnan historian korkeimmalle tasolle. Mahdollisesti se, että orjien työ antoi Kreikan laajoille väestökerroksille paljon vapaata aikaa tieteen, taiteen ja urheilun harrastamista varten.

Muinaisen Kreikan vapaat miehet viettivät suuren osan ajastaan puistoissa, urheilukentillä, teattereissa, tempeleissä ja muissa julkisissa paikoissa. He keskustelivat uutisista, lukivat tai kuuntelivat uusia kirjallisia teoksia, katselivat veistoksia ja tauluja, joita taiteilijat ja kuvanveistäjät olivat asettaneet näytteille, harrastivat musiikkia ja voimistelua. Kun kreikkalaiset viettivät melkoisen osan ajastaan julkisissa paikoissa, he olivat kiinnostuneita niiden somistamisesta kauniilla rakennuksilla, veistoksilla ja tauluilla.

Rakennustaide.

Tempelit

Kreikkalaiset kiinniittivät erikoista huomiota tempeleiden rakentamiseen ja kaunistamiseen, koska temppeleitä oli kaupungin julkisen elämän keskus. Tyypillisen piirteiden tempeleille antoivat pylväät, joiden päät olivat esimerkiksi viereessä kuvatun kaltaisia.

Kuvanveistotaide.

Kreikkalaiset saavuttivat hämmästyttävän taituruuden kuvanveistossa. He pitivät suurella arvolla ihmisruumiin kauneutta ja esittivät siksi useimmiten ihmisiä alastomina tai kevyesti puettuina.

Maalaustaide keskittyi lähinnä maljakoiden ja ruukkujen maalaamiseen. Varsinaisia tauluja kreikkalaiset eivät maalanneet.

Ensimmäinen teatteri

Kreikkalaiset alkoivat ensimmäisinä esittää teatteria. Teatteriin kuului näyttelijöitä ja kuoro. Ensimmäiset näytelmiä esitettiin suoraan kaduilla katselijoiden edessä, sittemmin rakennettiin erikoisia teatterirakennuksia, joiden katsomot louhittiin suoraan kallioon. Ensimmäisen Ateenassa olevaan teatteriin mahtui 17 000 katsojaa.

4, - 33100 TAMPERE 10
ANTIIKKI

lokku

ORJANOMISTUSJÄRJESTELMÄT: ROOMA

Samaan aikaan kun Ateena oli parhaimmillaan kukoistuksessaan, oli Apenniinien niemimaalla sijaitseva Rooma pieni ja merkityksetön kaupunkivaltio. Kuitenkin roomalaiset kykenivät jatkuvilla valloituksilla alistamaan valtaansa koko nykyisen Italian alueen. Pyrkiessään laajentamaan valloituksiaan roomalaiset joutuivat sotaan Pohjois-Afrikassa sijaitsevan rikkaan kauppakaupungin Karthagen kanssa. Kolmen sodan jälkeen roomalaiset kykenivät lyömään Karthagon ja vähitellen ottamaan haltuunsa koko Välimeren ympäristön ja suuren osan nykyistä Länsi-Eurooppaa.

Elinkeinot

Roomalaiset olivat monen vuosisadan ajan käyneet jatkuvia valloitusotia. Tämä oli mahdollista vain siten, että talonpojat taistelivat sotilaina vierailta alueilla. Talonpojan maanviljelys rappoutui ja hänen perheensä velkaantui suurmaanomistajille. Velan takaisinmaksuksi talonpojat joutuivat luovuttamaan tilansa. Suuret joukot maattomia talonpoikia ja heidän perheitään vaelsi Rooman kaupunkiin, jossa he joutuivat elämään rikkaiden roomalaisten jakamalla leipäannoksilla ja rahalla.

Toisin kuin Kreikassa oli maatalous kuitenkin roomalaisten pääelinkeino. Suurilla tiloilla käytettiin lähes yksinomaan orjatyövoimaa. Rooman valloitukset tuottivat Roomalle suuret määrät orjia. Suurimmalta osin orjat tekivät työn maanviljelyksen lisäksi myös käsityönteon ja rakennustyön alalla.

Roomalaiset paransivat työkaluja, kuten auraa, leikkasivat alkeellisella leikkuukoneella viljan ja ottivat käyttöön jonkinlaisen vesimyllyn viljan jauhamiseen. Käsityötuotteina roomalaiset valmistivat kauniita kupari, pronssi ja hopea-astioita. Vaihdon välineenä raha oli yleisesti käytössä.

Roomalaisten kauppa ulottui Välimeren alueen lisäksi Intiaan Britanniaan ja Itämerelle saakka. Jopa suomalaisten hankkimat turkikset löysivät tiensä rikkaiden orjanomistajien koteihin.

Valtakunnan hallinto

Valloittamia alueita roomalaiset pitivät maakuntina eli provinseina. Provinseista vietiin Roomaan orjia, viljaa,

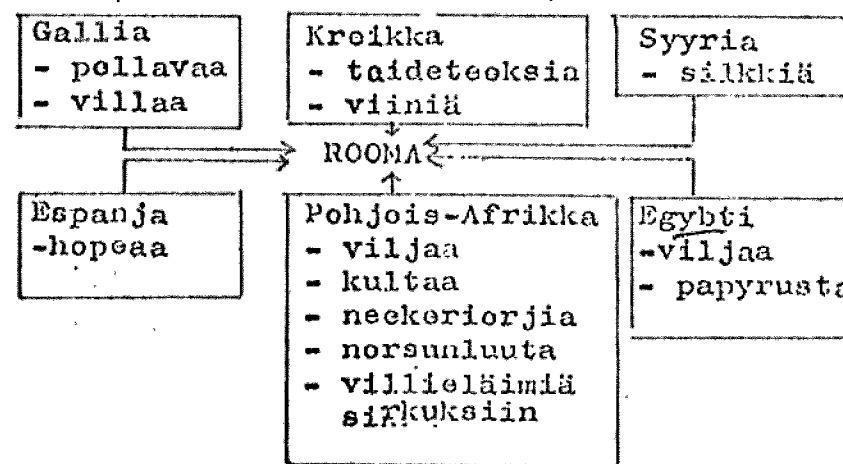
Verojen-
maksu

metalleja ja ylöllisyystarvikkeita. Lisäksi...
vollinen maksamaan veroja.

Tehtävä: Ajanlaskun alun molemmilla puolella...
keisari Augustus. Meillä hyvin tunnettu kertomus alkaa sanoilla " Ja tapahtui niinä päivinä että keisari Augustukselta kävi käsky, että koko maailma oli verolle pantava..."

- Mitä aluetta kirjoittaja on tarkoittanut "koko maailmalla" ?
- Mistähän kirjoittajan erehdys mahtaa johtua ?

Rooman kaupungin rikkaus perustui suurimmat osalta häikäilemättömään provinssien hyväksikäyttöön. Tätä selventää myös seuraava kaavakuva:

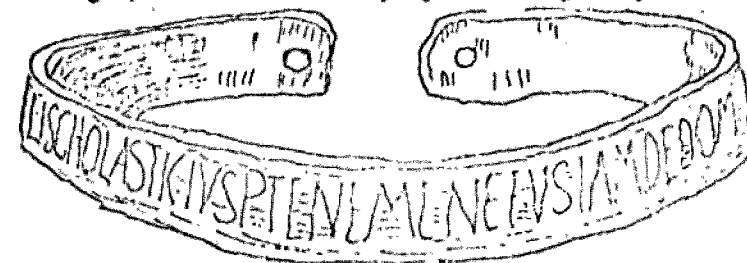

Orjien asema Roomassa

Laajoilla maatiloilla, vuorikaivoksissa, laivoissa ja rakennustöissä tarvittiin suuret määrät työntekijöitä. Maanomistajat, laivojen, kaivosten ja tuotantolaitosten omistajat ostivat orjamarkkinoilla sotaretkillä vangittuja ihmisiä.

Rooman orjanomistajilla oli tapana sanoa, että työkaluja oli olemassa "mykiksi, ammuvia ja puhuvia". Mykiksi työkaluiksi he sanoivat kärryjä ja auroja, ammuviksi työjuhtia ja puhuviksi työkaluiksi orjia.

Orjan kaulaan pantiin rengas, jossa oli kirjoitus "Pidä minua, etten pakeno".

Orjan kaularengas kirjoituksineen

Rikkaiden roomalaisten taloissa orjat toimivat keittäjinä ja muina palvelijoina. Paljon raskaampi oli kuitenkin niiden

Orja-
markkinat

Kotiorjat

4, - 33100 TAMPERE 10
ANTIIKKI

lokku

ORJANOMISTUSJÄRJESTELMÄT: ROOMA

Samaan aikaan kun Ateena oli parhaimmillaan kukoistuksessaan, oli Apenniinien niemimaalla sijaitseva Rooma pieni ja merkityksetön kaupunkivaltio. Kuitenkin roomalaiset kykenivät jatkuvilla valloituksilla alistamaan valtaansa koko nykyisen Italian alueen. Pyrkiessään laajentamaan valloituksiaan roomalaiset joutuivat sotaan Pohjois-Afrikassa sijaitsevan rikkaan kauppakaupungin Karthagen kanssa. Kolmen sodan jälkeen roomalaiset kykenivät lyömään Karthagon ja vähitellen ottamaan haltuunsa koko Välimeren ympäristön ja suuren osan nykyistä Länsi-Eurooppaa.

Elinkeinot

Roomalaiset olivat monen vuosisadan ajan käyneet jatkuvia valloitusotia. Tämä oli mahdollista vain siten, että talonpojat taistelivat sotilaina vierailta alueilla. Talonpojan maanviljelys rappoutui ja hänen perheensä velkaantui suurmaanomistajille. Velan takaisinmaksuksi talonpojat joutuivat luovuttamaan tilansa. Suuret joukot maattomia talonpoikia ja heidän perheitään vaelsi Rooman kaupunkiin, jossa he joutuivat elämään rikkaiden roomalaisten jakamalla leipäannoksilla ja rahalla.

Toisin kuin Kreikassa oli maatalous kuitenkin roomalaisten pääelinkeino. Suurilla tiloilla käytettiin lähes yksinomaan orjatyövoimaa. Rooman valloitukset tuottivat Roomalle suuret määrät orjia. Suurimmalta osin orjat tekivät työn maanviljelyksen lisäksi myös käsityöteollisuuden ja rakennustyön alalla.

Roomalaiset paransivat työkaluja, kuten auroja, leikkasivat alkeellisella leikkuukoneella viljan ja ottivat käyttöön jonkinlaisen vesimyllyn viljan jauhamiseen. Käsityötuotteina roomalaiset valmistivat kauniita kupari, pronssi ja hopea-astioita. Vaihdon välineenä raha oli yleisesti käytössä.

Roomalaisten kauppa ulottui Välimeren alueen lisäksi Intiaan Britanniaan ja Itämerelle saakka. Jopa suomalaisten hankkimat turkikset löysivät tiensä rikkaiden orjanomistajien koteihin.

Valtakunnan hallinto

Valloittamia alueita roomalaiset pitivät maakuntina eli provinseina. Provinseista vietiin Roomaan orjia, viljaa,

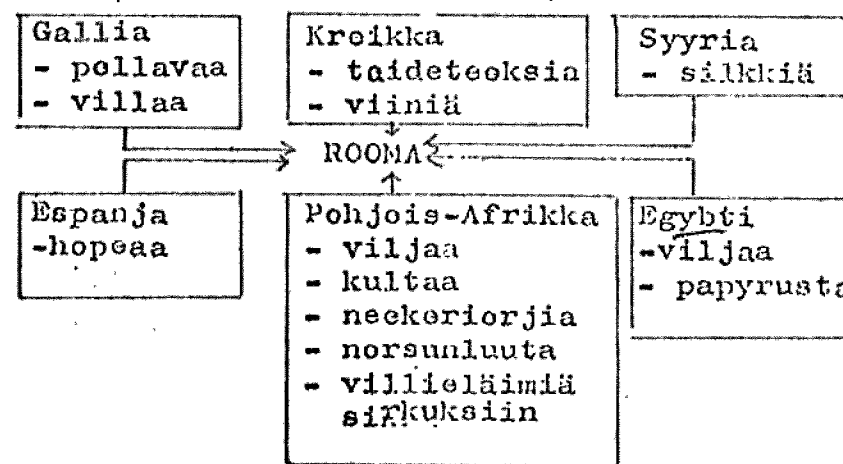
Verojen-
maksu

metalleja ja ylöllisyystarvikkeita. Lisäksi...
vollinen maksamaan veroja.

Tehtävä: Ajanlaskun alun molemmilla puolella...
keisari Augustus. Meillä hyvin tunnettu kertomus alkaa sanoilla " Ja tapahtui niinä päivinä että keisari Augustukselta kävi käsky, että koko maailma oli verolle pantava..."

- Mitä aluetta kirjoittaja on tarkoittanut "koko maailmalla" ?
- Mistähän kirjoittajan erehdys mahtaa johtua ?

Rooman kaupungin rikkaus perustui suurimmat osalta häikäilemättömään provinssien hyväksikäyttöön. Tätä selventää myös seuraava kaavakuva:

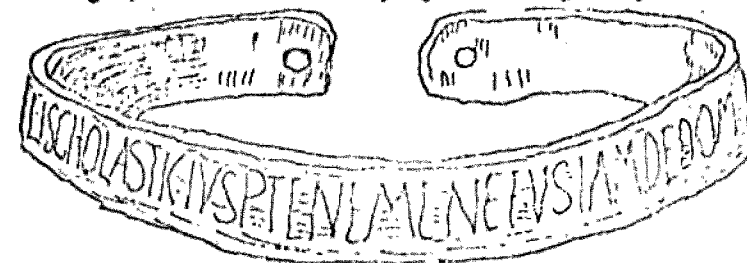

Orjien asema Roomassa

Laajoilla maatiloilla, vuorikaivoksissa, laivoissa ja rakennustöissä tarvittiin suuret määrät työntekijöitä. Maanomistajat, laivojen, kaivosten ja tuotantolaitosten omistajat ostivat orjamarkkinoilla sotaretkillä vangittuja ihmisiä.

Rooman orjanomistajilla oli tapana sanoa, että työkaluja oli olemassa "myykkiä, ammuvia ja puhuvia". Myykiksi työkaluiksi he sanoivat kärryjä ja auroja, ammuviksi työjuhtia ja puhuviksi työkaluiksi orjia.

Orjan kaulaan pantiin rengas, jossa oli kirjoitus "Pidä minua, etten pakeno".

Orjan kaularengas kirjoituksineen

Rikkaiden roomalaisten taloissa orjat toimivat keittäjinä ja muina palvelijoina. Paljon raskaampi oli kuitenkin niiden

orja-
markkinat

Kotiorjat

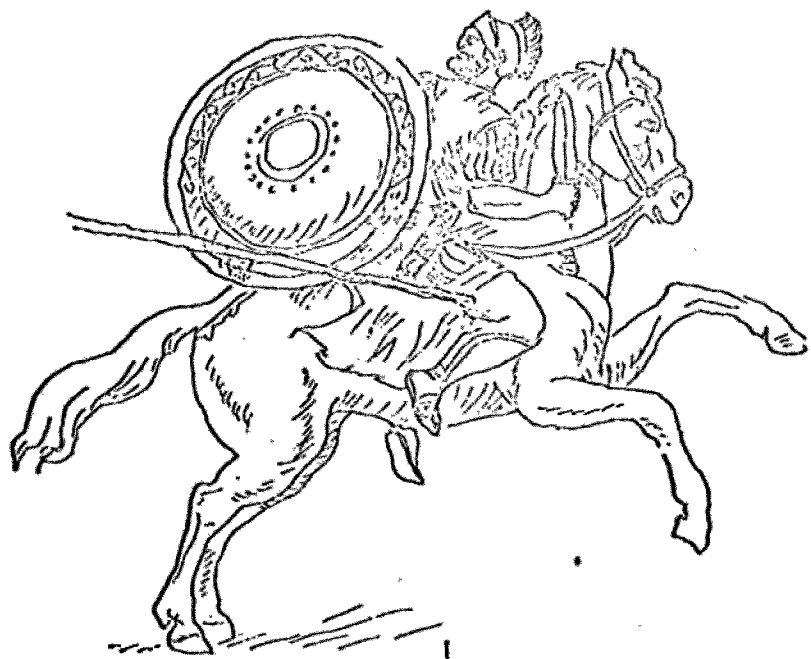
asema, jotka olivat töissä maatiloilla, metallikaivoksissa, kivilouhimoilla ja laivoissa. Useimmissa tapauksissa he joutuivat työskentelemään huonolla ruualla päivänkoitosta iltapimeään asti.

Orjat taistelivat orjanomistajia vastaan. He rikkoivat työvälineitään, runtelivat karjaa ja koettivat tehdä työtä mahdollisimman huonosti.

Tehtävä: Olisiko orjien asema parantunut, vaikka he olisivat yrittäneet tehdä työnsä hyvin?

Mieti, millaisia vaikutuksia on ollut orjien huonosta työstä työn tuottavuuteen?

Orjien määrän lisääntyessä, he aloittivat taistelun isäntiään vastaan. Suuri orjakapina oli Sisiliassa 138-132 eaa. Toinen merkittävä Spartacuksen johtama orjakapina 74-71 eaa. Vahvoilla sotajoukoilla roomalaiset pystyivät kuitenkin kukistamaan kapinat.

Haavoittunut Spartacus. Roomalaisen rompeijin kaupungin seinässä ollut piirros.

*Vapautetut orjat!
Suuret nimet!
esim. Epikletos (san. apuleius: "Ohjenuori")
oli vapautettujen orjien huonasta
viihdestä, josta alkoi "Ohjenuori"*

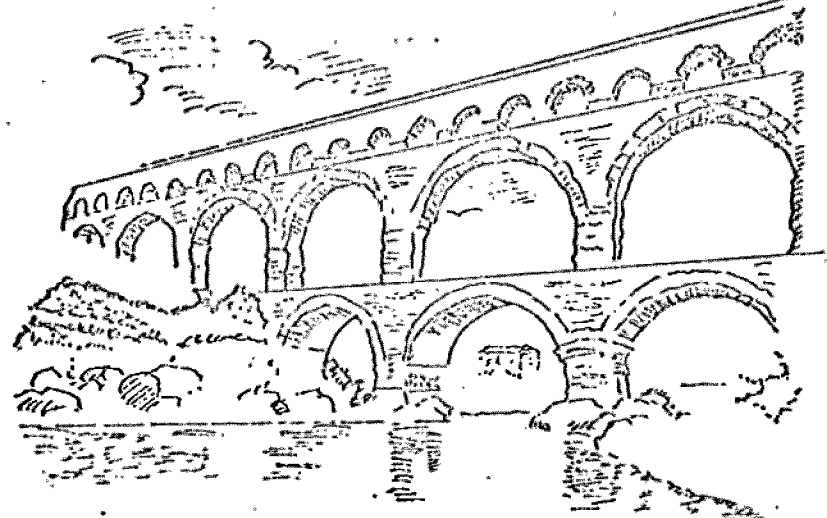
ROOMAN SAAVUTUKSET

Kreikan vaikutukset

Valloitettuaan Kreikan roomalaiset saivat paljon vaikutteita kreikkalaisilta, mutta kykenivät myös itse kehittämään korkean kulttuurin.

Rakennustaide

Maakunnista virtaavilla rikkauksilla ja orjatyöllä roomalaiset pystyttivät valtavia rakennuksia: palatseja, temppelit, amfiteattereita, sirkuksia, kylpylaitoksia ja juhlaportteja. Suurimpaan amfiteatteriin mahtui 50 000 katsojaa seuraamaan gladiaattoriorjien taistelua toisiaan ja villipetoja vastaan. Eräs keisari rakennutti sodassa saamansa voiton kunniaksi seitsenkerroksisen talon korkuisen pylvään. Kuuluisia ovat roomalaisten vesijohtot: kaarisiltoja pitkin vesi johdettiin yli jokien ja rotkojen. Eräs tällainen vesijohto on vielä pystyssä Stelä-Ranskassa, se on 262 metriä pitkä ja 50 metriä korkea.

Kuuluisia olivat myös roomalaisten rakentamat liet, jotka olivat niin vahvoja, että ne ovat vieläkin paikoitellen käytössä. Roomalaiset rakensivat teitä kaikkiaan 80 000 kilometrin pituudelta.

Kuvanveistotaide

Roomalaiset rakennukset olivat runsaasti koristeltuja kuvapatsailla ja kohokuvilla. Myös roomalaisten ylimysten taloissa oli kokonaisia saleja koristeltu esi-isien kuvapatsailla. Kuvanveistäjät esittivät tarkoin kasvojen piirteet ja saivat ilmaistuksi myös kuvattaviensa luonteen.

Puhetaito ja kirjallisuus

Roomalaiset kehittivät siihenastisista historian kansoista korkeimmalle puhetaidon. Kirjallisuus ja runous edistyivät samoin kuin historian ja luonnon tutkiminenkin. Roomalaisten kieltä latinaa luotaan vieläkin esim. Suomen oppikouluissa.

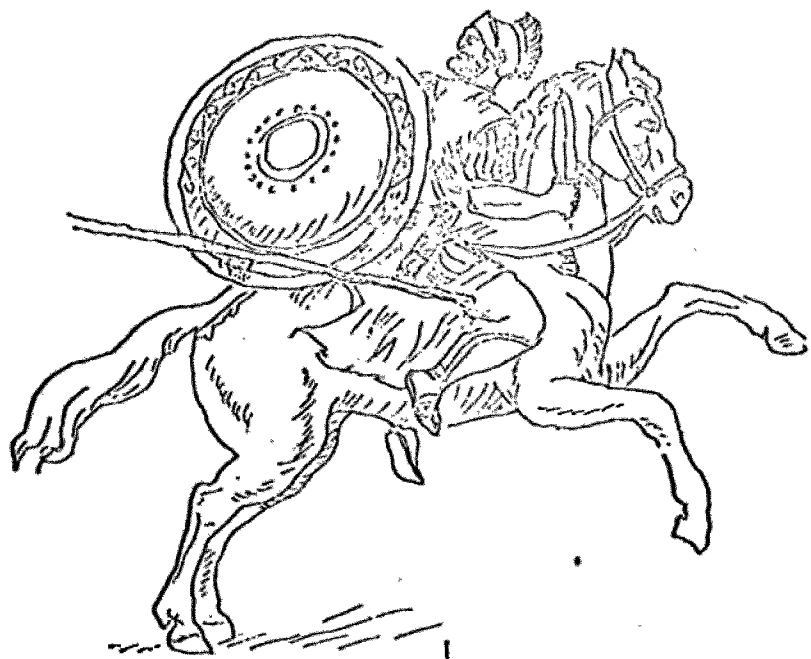
asema, jotka olivat töissä maatiloilla, metallikaivoksissa, kivilouhimoilla ja laivoissa. Useimmissa tapauksissa he joutuivat työskentelemään huonolla ruualla päivänkoitosta iltapimeään asti.

Orjat taistelivat orjanomistajia vastaan. He rikkoivat työvälineitään, runtelivat karjaa ja koettivat tehdä työtä mahdollisimman huonosti.

Tehtävä: Olisiko orjien asema parantunut, vaikka he olisivat yrittäneet tehdä työnsä hyvin?

Mieti, millaisia vaikutuksia on ollut orjien huonosta työstä työn tuottavuuteen?

Orjien määrän lisääntyessä, he aloittivat taistelun isäntiään vastaan. Suuri orjakapina oli Sisiliassa 138-132 eaa. Toinen merkittävä Spartacuksen johtama orjakapina 74-71 eaa. Vahvoilla sotajoukoilla roomalaiset pystyivät kuitenkin kukistamaan kapinat.

Haavoittunut Spartacus. Roomalaisen rompeijin kaupungin seinässä ollut piirros.

*Vapautetut orjat!
Suuret nimet!
esim. Epikletos (san. apuleius: "Ohjenuori")
oli vapautettujen orjien huonasta
viihdestä, josta alkoi "Ohjenuori"*

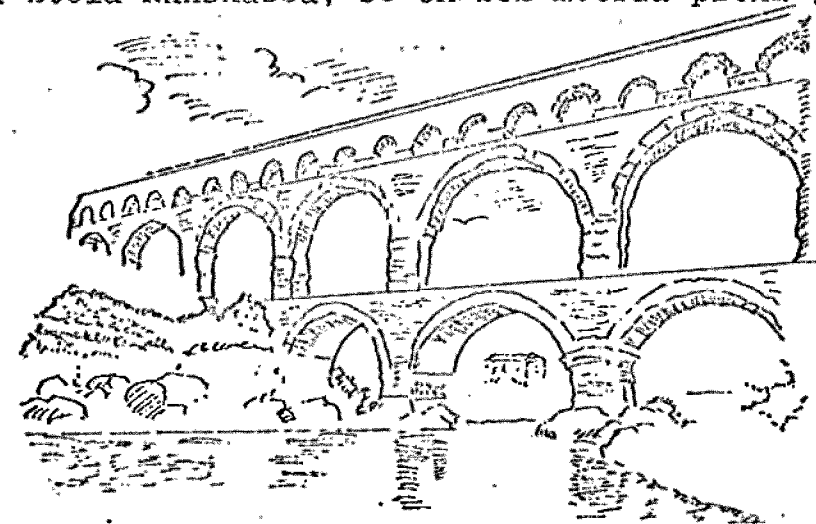
ROOMAN SAAVUTUKSET

Kreikan vaikutukset

Valloitettuaan Kreikan roomalaiset saivat paljon vaikutteita kreikkalaisilta, mutta kykenivät myös itse kehittämään korkean kulttuurin.

Rakennustaide

Maakunnista virtaavilla rikkauksilla ja orjatyöllä roomalaiset pystyttivät valtavia rakennuksia: palatseja, temppelait, amfiteattereita, sirkuksia, kylpylaitoksia ja juhlaportteja. Suurimpaan amfiteatteriin mahtui 50 000 katsojaa seuraamaan gladiaattoriorjien taistelua toisiaan ja villipetoja vastaan. Eräs keisari rakennutti sodassa saamansa voiton kunniaksi seitsenkerroksisen talon korkuisen pylvään. Kuuluisia ovat roomalaisten vesijohtot: kaarisilloja pitkin vesi johdettiin yli jokien ja rotkojen. Eräs tällainen vesijohto on vielä pystyssä Stelä-Ranskassa, se on 262 metriä pitkä ja 50 metriä korkea.

Kuuluisia olivat myös roomalaisten rakentamat tiät, jotka olivat niin vahvoja, että ne ovat vieläkin paikoitellen käytössä. Roomalaiset rakensivat teitä kaikkiaan 80 000 kilometrin pituudelta.

Kuvanveistotaide

Roomalaiset rakennukset olivat runsaasti koristeltuja kuvapatsailla ja kohokuvilla. Myös roomalaisten ylimysten taloissa oli kokonaisia saleja koristeltu esi-isien kuvapatsailla. Kuvanveistäjät esittivät tarkoin kasvojen piirteet ja saivat ilmaistuksi myös kuvattaviensa luonteen.

Puhetaito ja kirjallisuus

Roomalaiset kehittivät siihenastisista historian kansoista korkeimmalle puhetaidon. Kirjallisuus ja runous edistyivät samoin kuin historian ja luonnon tutkiminenkin. Roomalaisten kieltä latinaa luotaan vieläkin esim. Suomen oppikouluissa.

VUOKRAVILJELIJÖIDEN SYNTY JA GERMAANIELIMOT

Vapaat
ryhmät

Orjien
työn
kehno
tuottu

Orjat ja orjanomistajat olivat orjayhteiskunnan perusluokat. Orjanomistajat olivat orjiensa täydellisiä isäntiä, he saattoivat lyödä orjiaan ja myydä heitä. Orjanomistajien lisäksi yhteiskunnassa oli muitakin vapaita ihmisiä, kuten talonpoikia ja käsityöläisiä. Vapaat ihmiset eivät olleet keskenään tasa-arvoisia, toiset heistä olivat köyhiä, toiset rikkaita.

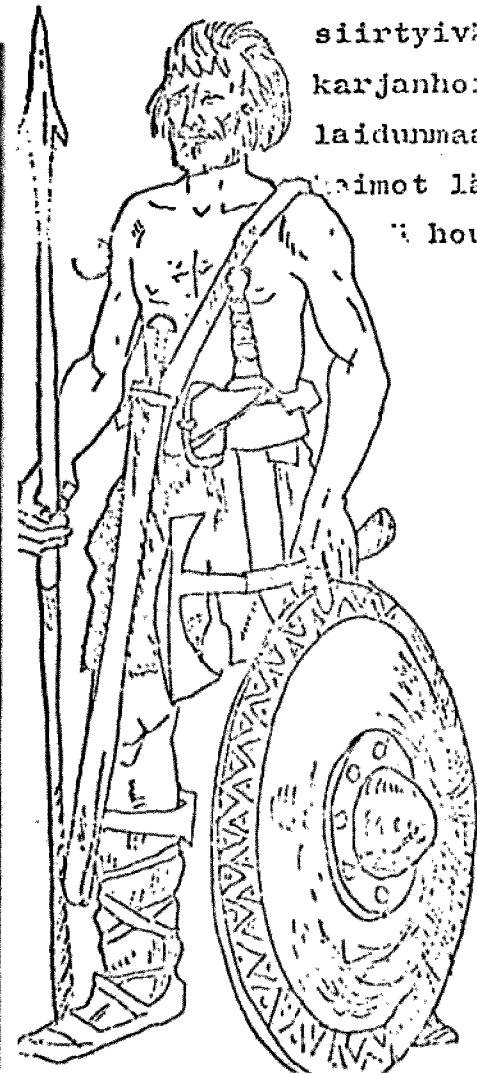
Kun orjien työ kävi orjanomistajille yhä tuottamattomammaksi, alkoivat monet orjanomistajat jakaa maatilojaan pieniksi palktoiksi ja antaa niitä vuokralle vapaiden köyhien viljeltäväksi. Maanvuokraajan piti antaa maanomistajalle osa sadosta sekä maksaa verot valtiolle. Jäljelle jääneen osan hän sai ottaa itselleen. Tämän takia vuokraaja oli kiinnostunut siitä, että hän saisi mahdollisimman suuren sadon ja yritti muokata maan mahdollisimman hyvin.

GERMAANIT

Elinkeinot

Rooman valtakunta tuhoutui orjien kapinointiin ja germaanisten heimojen hyökkäyksiin. Millaisia germaanien heimot olivat?

Germaanit eivät osanneet muokata maata tehokkaasti. He polttivat kaskea tai kyntivät aroilla uutismaata, kylvivät ja korjasivat sadon. Sitten he hylkäsivät maan moneksi vuodeksi tai siirtyivät uuteen paikkaan. He tarvitsivat suuria laidunmaita karjanhoitoa varten ja laajoja metsiä metsästyksensä. Kun laidunmaat ehtyivät ja riista loppui metsistä, niin kokonaiset heimot lähtivät etsimään uusia asuinpaikkoja. Erikoisesti heitä houkuttelivat Rooman valtakunnan hedelmälliset maat.

Germaanit olivat hyviä sotilaita ja heidän keskuudessaan arvostettiin korkealle sotataito.

Germaanien heimot eivät vielä olleet jakautuneet luokkiin. Orjia oli vähän. Suurin osa oli vapaita talonpoikia, mutta rikkaat suvun vanhimmilla muodestivat sukuyhdistön.

Tehtävä: Vieressä on germaaninen sotilas.

Kuvaile hänen aseistustaan.

Kuvaile hänen vaateustaan.

Tehtävä: Germaanien kylä-dia. Mitä elinkeinoja kuvasta näet? Mitä kotieläimiä?

VUOKRAVILJELIJOIDEN SYNTY JA GERMAANIELIMOT

Vapaat
ryhmät

Orjien
työn
kehno
tuotto

Orjat ja orjanomistajat olivat orjayhteiskunnan perusluokat. Orjanomistajat olivat orjiensa täydellisiä isäntiä, he saattoivat lyödä orjiaan ja myydä heitä. Orjanomistajien lisäksi yhteiskunnassa oli muitakin vapaita ihmisiä, kuten talonpoikia ja käsityöläisiä. Vapaat ihmiset eivät olleet keskenään tasa-arvoisia, toiset heistä olivat köyhiä, toiset rikkaita.

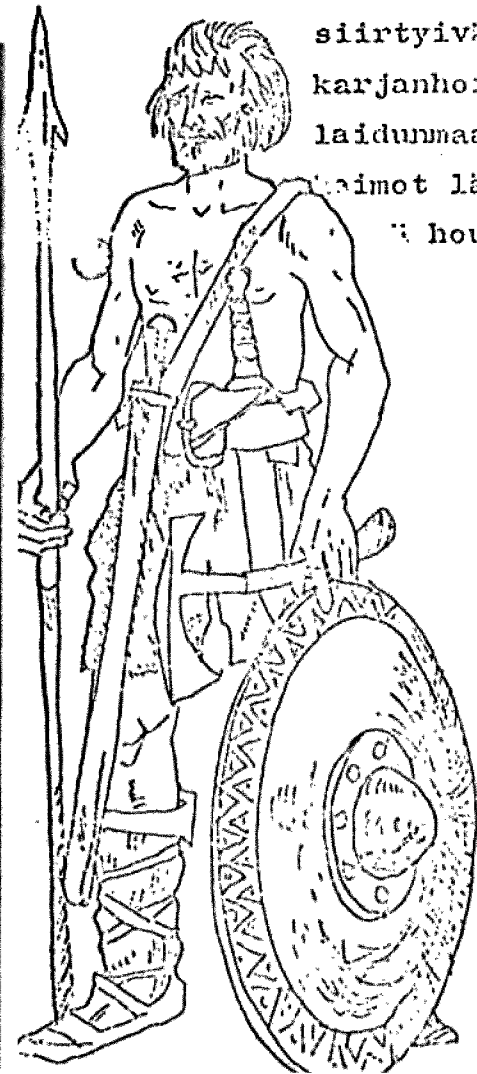
Kun orjien työ kävi orjanomistajille yhä tuottamattomammaksi, alkoivat monet orjanomistajat jakaa maatilojaan pieniksi palktoiksi ja antaa niitä vuokralle vapaiden köyhien viljeltäväksi. Maanvuokraajan piti antaa maanomistajalle osa sadosta sekä maksaa verot valtiolle. Jäljelle jääneen osan hän sai ottaa itselleen. Tämän takia vuokraaja oli kiinnostunut siitä, että hän saisi mahdollisimman suuren sadon ja yritti muokata maan mahdollisimman hyvin.

GERMAANIT

Elinkeinot

Rooman valtakunta tuhoutui orjien kapinointiin ja germaanisten heimojen hyökkäyksiin. Millaisia germaanien heimot olivat?

Germaanit eivät osanneet muokata maata tehokkaasti. He polttivat kaskea tai kyntivät aroilla uutismaata, kylvivät ja korjasivat sadon. Sitten he hylkäsivät maan moneksi vuodeksi tai siirtyivät uuteen paikkaan. He tarvitsivat suuria laidunmaita karjanhoitoa varten ja laajoja metsiä metsästyksensä. Kun laidunmaat ehtyivät ja riista loppui metsistä, niin kokonaiset heimot lähtivät etsimään uusia asuinpaikkoja. Erikoisesti heitä houkuttelivat Rooman valtakunnan hedelmälliset maat.

Germaanit olivat hyviä sotilaita ja heidän keskuudessaan arvostettiin korkealle sotataito.

Germaanien heimot eivät vielä olleet jakautuneet luokkiin. Orjia oli vähän. Suurin osa oli vapaita talonpoikia, mutta rikkaat suvun vanhimmilla muodestivat sukuyhdistön.

Tehtävä: Vieressä on germaaninen sotilas.

Kuvaile hänen aseistustaan.

Kuvaile hänen vaateustaan.

Tehtävä: Germaanien kylä-dia. Mitä elinkeinoja kuvasta näet? Mitä kotieläimiä?

YLEISKATSAUS KOKO MAAPALLOON N. VUODEN 200 PAIKKEILLA

Tähän saakka olemme tarkastelleet ihmiskunnan kehitystä etupäässä Välimeren ympäristön alueella. Kuitenkin se muodostaa vain pienen osan koko maapallosta. Millaisessa kehitysvaiheessa olivat muiden maanosien kansat silloin, kun Rooman orjanomistusjärjestelmä alkoi rappautua?

Rooman valtakunnasta ^{siitä} ~~itään~~ olevat valtiot olivat kehittyneet ensimmäisten luokkayhteiskuntien tasolle. Vaikka näissä valtioissa esiintyi orjia, ei orjanomistus muodostanut yhteiskunnan perustaa. Kyläyhteisön työ pysyi maatalouden perustana. Kyläyhteisön hajotessa kehittyi feodaalinen suurmaanomistus: vapaat talonpojat joutuivat suurmaanomistajasta riippuviksi sekä maksamaan korkeita veroja. KIINASSA oli jo siirrytty feoda-

Ensimmäiset luokka-yhteiskunnat

lisiin. Kiinassa oli 200-luvulla pitkiä sisäisiä taisteluja. Erityisen voimallisia olivat talonpoikien kapinat sortajiaan vastaan.

Japanissa, Koreassa ja Taka-Intiassa alkoi ensimmäisten valtioiden muodostuminen.

Afrikan ensimmäiset valtiot alkoivat muodostua mantereiden pohjoisosiin.

Alkukantainen yhteiskunta

Muilla Afrikan alueilla ja koko Amerikan mantereella oli alkukantainen yhteiskunta vallitseva.

Suomessa harjoitettiin etupäässä metsästyksiä ja kalastusta, suurimman tulolähteen muodosti turkiskauppa.

YLEISKATSAUS KOKO MAAPALLOON N. VUODEN 200 PAIKKEILLA

Tähän saakka olemme tarkastelleet ihmiskunnan kehitystä etupäässä Välimeren ympäristön alueella. Kuitenkin se muodostaa vain pienen osan koko maapallosta. Millaisessa kehitysvaiheessa olivat muiden maanosien kansat silloin, kun Rooman orjanomistusjärjestelmä alkoi rappautua?

Rooman valtakunnasta ^{niitä} olivat kehittyneet ensimmäisten luokkayhteiskuntien tasolle. Vaikka näissä valtioissa esiintyi orjia, ei orjanomistus muodostanut yhteiskunnan perustaa. Kyläyhteisön työ pysyi maatalouden perustana. Kyläyhteisön hajotessa kehittyi feodaalinen suurmaanomistus: vapaat talonpojat joutuivat suurmaanomistajasta riippuviksi sekä maksamaan korkeita veroja. KIINASSA oli jo siirrytty feoda-

Ensimmäiset luokkayhteiskunnat

liisiin. Kiinassa oli 200-luvulla pitkiä sisäisiä taisteluja. Erityisen voimallisia olivat talonpoikien kapinat sortajiaan vastaan.

Japanissa, Koreassa ja Taka-Intiassa alkoi ensimmäisten valtioiden muodostuminen.

Afrikan ensimmäiset valtiot alkoivat muodostua mantereiden pohjoisosiin.

Alkukantainen yhteiskunta

Muilla Afrikan alueilla ja koko Amerikan mantereella oli alkukantainen yhteiskunta vallitseva.

Suomessa harjoitettiin etupäässä metsästyksiä ja kalastusta, suurimman tulolähteen muodosti turkiskauppa.

Vapaiden talonpoikien muuttuminen maorjiksi

Germaanien keskuudessa maaomaisuus oli lähes ainoa rikkauden lähde. Siksi suurmaanomistajat yrittivät saada sitä mahdollisimman paljon. Tämän takia ylimykset vähän väliä sotivat keskenään. Sodat käyhdyttivät vapaita talonpoikia, monien pellot ja omaisuus ryöstettiin. Ainoastaan suurmaanomistajalta talonpojat saattoivat saada maata, karjaa tai siemenviljaa lainaksi voidakseen hoitaa talouttaan. Mutta suurmaanomistaja ei suinkaan antanut ilmaiseksi apuaan: hän pisti talonpojan tekemään työtä hyväkseen. Munaa ei sekään riittänyt, vaan talonpojan oli luovutettava vielä osa omasta sadostaankin herralleen.

Näin talonpojat menettivät vapautensa. He eivät saaneet muuttaa pois herransa maalta, he olivat "turpeeseen sidottuja". Vapautensa menettäneitä talonpoikia sanotaan maorjiksi.

Vapaat talonpojat tekivät kyllä vastarintaa herroilleen. Mutta herroilla oli turvanaan vahva sotajoukko ja talonpoikien kapinoille kävi yhtä huonosti kuin orjien kapinoille antiikissa. Suurmaanomistajta kykenivät sotavoimallaan aina tukahduttamaan kapinat.

Suurmaanomistajia ja tilanherroja sanotaan feodaaleiksi. Koko järjestelmä, jonka vallitessa maa ja valta kuuluu feodaalille ja talonpoikien on tehtävä työtä tilanherrojensa hyväksi, nimitetään feodaaliseksi järjestelmäksi oli feodalismiksi.

Talonpoikien köyhtyminen

Työtä

Osa sadosta

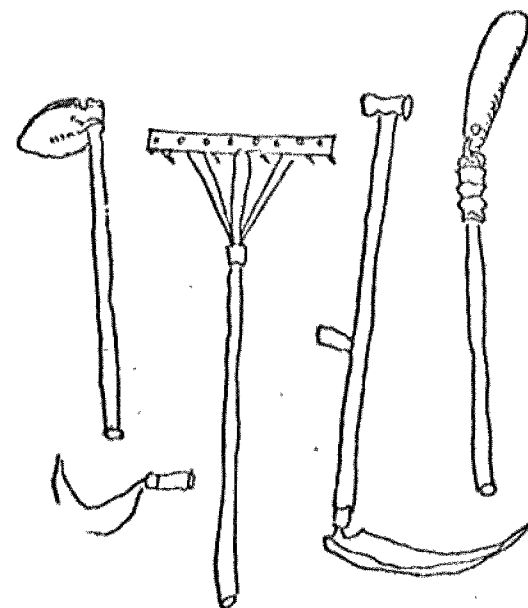
Vapauden menetys

Maorjat

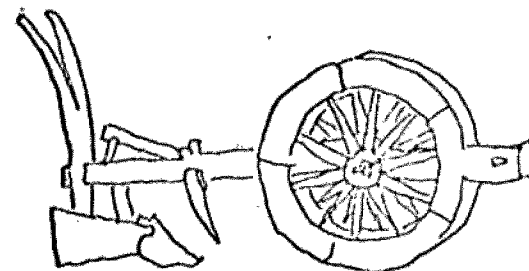
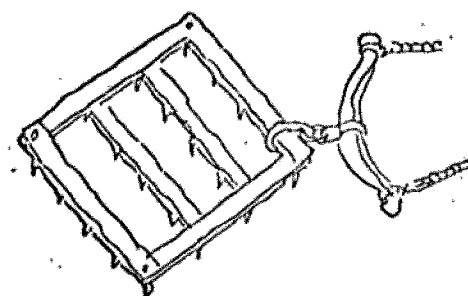
Talonpoikien taistelu

Feodalsämin-lunnus-merkit

Feodaalitalonpojan velvollisuudet

Tehtävä. Kuvassa on talonpoikien käyttämiä työkaluja. Mitä maataloustyötä kullakin niistä on tehty? Mikä työkaluista on varhaisin keksintö?

Tehtävä. Miten näitä työkaluja on käytetty? Miten niiden käyttö on vaikuttanut työn tuottavuuteen? Millaisia ovat vastavassa työssä käytetyt nykyiset työkalut?

Kun talonpojat menettivät vapautensa tuli myös entisistä vapaista kylistä vähitellen tilanherrojen eli feodaaliherrojen maatiloja. Tavallisesti feodaaliherra otti osan kylän maista omaksi kartanotaloudeksi. Lopun maan hän antoi maorjatalonpoikien viljeltäväksi. Tilanherra sai ottaa maorjansa maan pois ja häätää hänet kerjuulle.

Vaikka jokaisella talonpojalla oli oma talonsa ja peltotilkku, oli talonpojan työskenneltävä muutama päivä viikossa herran maatilalla - kynnettävä, kylvettävä, leikattava ja puitava vilja. Lisäksi hänen täytyi rakentaa ja korjata rakennuksia. Tätä sanottiin verotyöksi.

Mutta pelkkä työ ei riittänyt. Oli luovutettava myös osa oman peltotilkun tuotteista, kuten viljaa kanoja ja hanhia, munia, kalaa, myös lankaa ja kankaita. Tätä sanottiin tuoteveroksi.

Ajan mittaan feodaaliherrat ottivat yksinoikeuden myllyjen, viini- ja öljypuristamojen ja paaleivinuunien omistamisen. Näiden käyttämisestä herra peri erikoismaksun.

Paitsi herralle oli talonpojan annettava vielä kirkollekin kymmenesosa sadosta ja nuoresta karjasta. Tätä sanottiin kirkon kymmenyksiksi.

Luontoistalous

Maatilalla tuotettiin kaikki, mitä tarvittiin toimeentuloa varten. Talonpoika muokkasi pellot, hoiti karjaa, kutoi kangasta, valmisti vaatteet ja jalkineet sekä rakensi talonsa. Feodaaliherran kartanossa olevissa pajoissa valmistettiin aseita, satuloita, valjaita ja kankaita. Vain suolaa ja rautaa ostettiin.

Sellaista taloutta, joka tuottaa melkein kaiken tarvitsemansa, ei osta eikä myy juuri mitään, nimitetään luontoistaloudeksi.

Vapaiden talonpoikien muuttuminen maorjiksi

Germaanien keskuudessa maaomaisuus oli lähes ainoa rikkauden lähde. Siksi suurmaanomistajat yrittivät saada sitä mahdollisimman paljon. Tämän takia ylimykset vähän väliä sotivat keskenään. Sodat käyhdyttivät vapaita talonpoikia, monien pellot ja omaisuus ryöstettiin. Ainoastaan suurmaanomistajalta talonpojat saattoivat saada maata, karjaa tai siemenviljaa lainaksi voidakseen hoitaa talouttaan. Mutta suurmaanomistaja ei suinkaan antanut ilmaiseksi apuaan: hän pisti talonpojan tekemään työtä hyväkseen. Munaa ei sekään riittänyt, vaan talonpojan oli luovutettava vielä osa omasta sadostaankin herralleen.

Näin talonpojat menettivät vapautensa. He eivät saaneet muuttaa pois herransa maalta, he olivat "turpeeseen sidottuja". Vapautensa menettäneitä talonpoikia sanotaan maorjiksi.

Vapaat talonpojat tekivät kyllä vastarintaa herroilleen. Mutta herroilla oli turvanaan vahva sotajoukko ja talonpoikien kapinoille kävi yhtä huonosti kuin orjien kapinoille antiikissa. Suurmaanomistajta kykenivät sotavoimallaan aina tukahduttamaan kapinat.

Suurmaanomistajia ja tilanherroja sanotaan feodaaleiksi. Koko järjestelmä, jonka vallitessa maa ja valta kuuluu feodaalille ja talonpoikien on tehtävä työtä tilanherrojen hyväksi, nimitetään feodaaliseksi järjestelmäksi oli feodalismiksi.

Talonpoikien köyhtyminen

Työtä

Osa sadosta

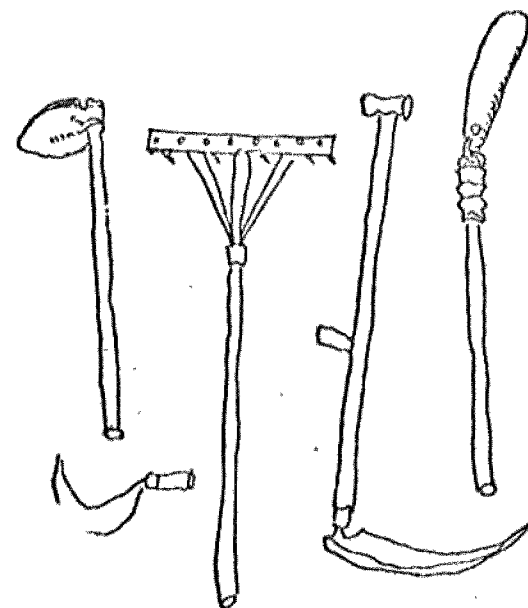
Vapauden menetys

Maorjat

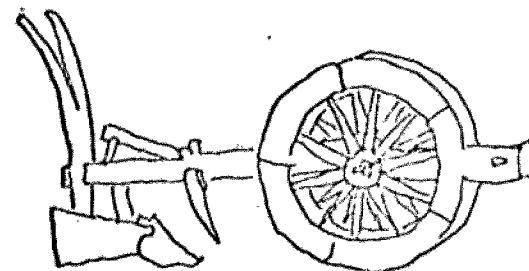
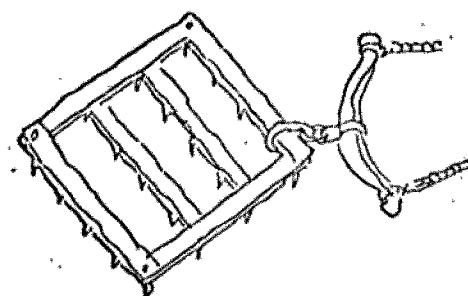
Talonpoikien taistelu

Feodalismin tunnusmerkit

Feodaalitalonpojan velvollisuudet

Tehtävä. Kuvassa on talonpoikien käyttämiä työkaluja. Mitä maataloustyötä kullakin niistä on tehty? Mikä työkaluista on varhaisin keksintö?

Tehtävä. Miten näitä työkaluja on käytetty? Miten niiden käyttö on vaikuttanut työn tuottavuuteen? Millaisia ovat vastavassa työssä käytetyt nykyiset työkalut?

Kun talonpojat menettivät vapautensa tuli myös entisistä vapaista kylistä vähitellen tilanherrojen eli feodaaliherrojen maatiloja. Tavallisesti feodaaliherra otti osan kylän maista omaksi kartanotaloudeksi. Lopun maan hän antoi maorjatalonpoikien viljeltäväksi. Tilanherra sai ottaa maorjansa maan pois ja häätää hänet kerjuulle.

Vaikka jokaisella talonpojalla oli oma talonsa ja peltotilkku, oli talonpojan työskenneltävä muutama päivä viikossa herran maatilalla - kynnettävä, kylvettävä, leikattava ja puitava vilja. Lisäksi hänen täytyi rakentaa ja korjata rakennuksia. Tätä sanottiin verotyöksi.

Mutta pelkkä työ ei riittänyt. Oli luovutettava myös osa oman peltotilkun tuotteista, kuten viljaa kanoja ja hanhia, munia, kalaa, myös lankaa ja kankaita. Tätä sanottiin tuoteveroksi.

Ajan mittaan feodaaliherrat ottivat yksinoikeuden myllyjen, viini- ja öljypuristamojen ja paaleivinuunien omistamisen. Näiden käyttämisestä herra peri erikoismaksun.

Paitsi herralle oli talonpojan annettava vielä kirkollekin kymmenesosa sadosta ja nuoresta karjasta. Tätä sanottiin kirkon kymmenyksiksi.

Luontoistalous

Maatilalla tuotettiin kaikki, mitä tarvittiin toimeentuloa varten. Talonpoika muokkasi pellot, hoiti karjaa, kutoi kangasta, valmisti vaatteet ja jalkineet sekä rakensi talonsa. Feodaaliherran kartanossa olevissa pajoissa valmistettiin aseita, satuloita, valjaita ja kankaita. Vain suolaa ja rautaa ostettiin.

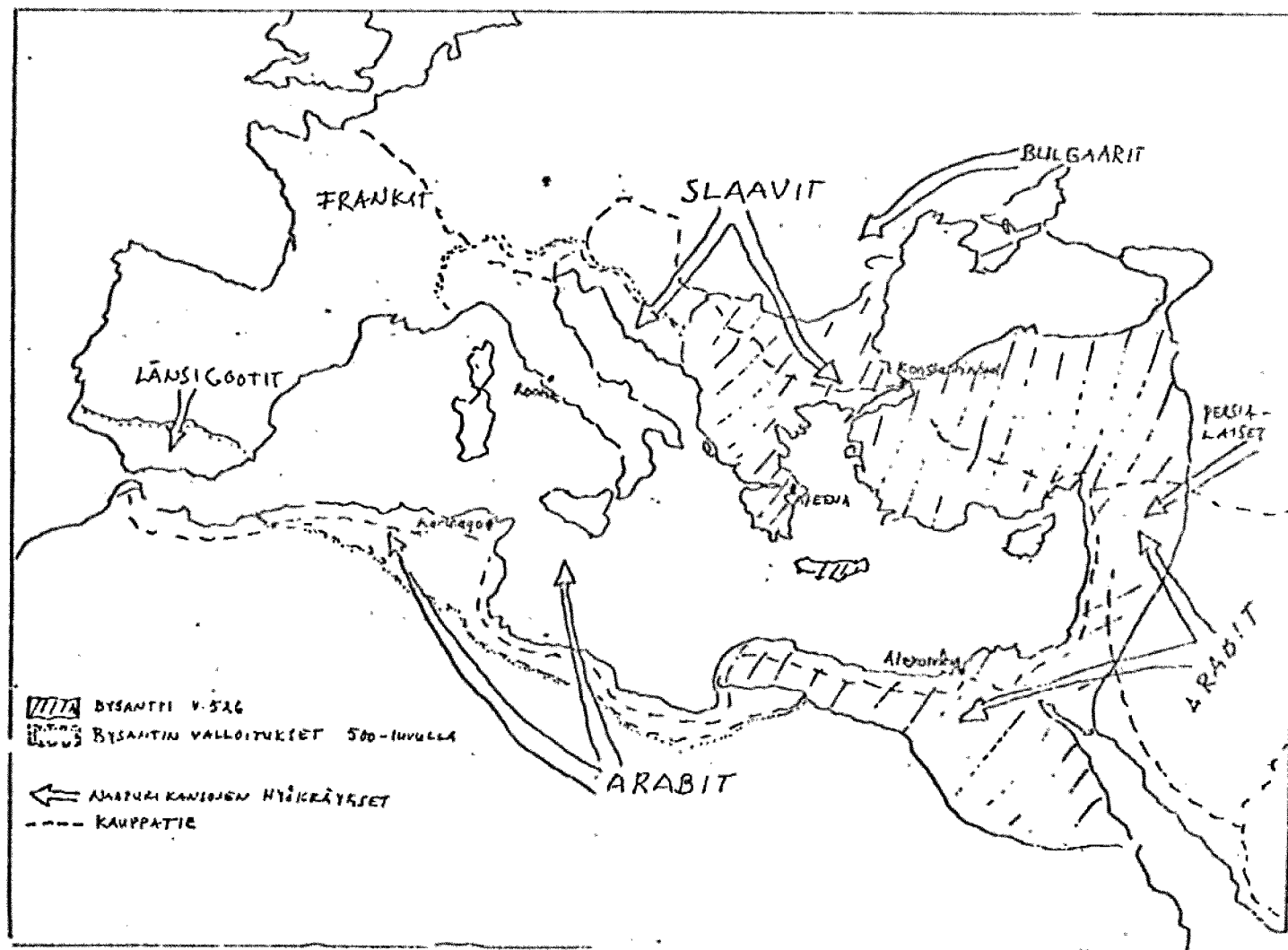
Sellaista taloutta, joka tuottaa melkein kaiken tarvitsemansa, ei osta eikä myy juuri mitään, nimitetään luontoistaloudeksi.

FEODALISMIN KEHITTYMINEN BYSANTISSA

Euroopan lisäksi myös monilla muilla maapallon alueilla alkoi siirtyminen feodalismiin. Rooman jakautuessa syntyi Itä-Rooman alueella Bysantin valtakunta, joka käsitti Balkanin niemimaan, Vähä-Aasian, Syyrian ja Egyptin. Kun läntisessä Euroopassa kauppa ja käsityö rappeutuivat, kaupungit ja satamat autioituivat, kohos Bysantti 500- ja 600-luvulla tärkeimmäksi kauppa- ja merimahdiksi.

Bysantissa vallitsi Länsi-Eurooppaa kauemmin orjanomistuss-
järjestelmän
järjestelmä. 500-luvulla Bysantti teki laajoja valloituksia Välimeren ympäristössä, mutta sen jälkeen naapurivaltiot kykenivät jatkuvasti suorittamaan hyökkäyksiä Bysantin alueelle. Tämä käy ilmi myös seuraavasta kartasta.

Feodalismien
kehitty-
minen

800-luvulle tultaessa Bysantissa kehittyi feodalismi. Se poikkesi Länsi-Euroopan feodalismista siinä, että valtiosta tuli ylin maanomistaja. Talonpojat maksoivat keisarin hallitsemalle valtiolle verot ja luovuttivat osan sadosta. Lisäksi heidän oli osallistuttava linnoitusten, laivojen, teiden ja

Raha- ja
tavaratalous

-34-
siltojen rakentamiseen. Kun Länsi-Euroopassa vallitsi luontois-
talous, oli Bysantissa siirrytty jo raha- ja tavaratalouteen.
Tehtävä. kenen hallussa maa oli Länsi-Euroopassa?

Konolle talonpojat maksoivat työ- ja tuoteveron Euroopassa?

Mitä tarkoitti luontoistalous?

FEODALISMIN KEHITTYMINEN ARABIMAISISSA

Elinkeinot

Arabian niemimaan luonnonolosuhteista johtuen arabit harjoittivat paimentolaisuutta ja maanviljelyä. Niemimaan kaupunkivaltioiden varsinainen rikkaus perustui Välimereltä Intiaan saakka ulottuvaan kaupankäyntiin.

600-luvulla oliv alkukantaisen yhteikunnan vaiheet sivu-
tettu ja suurkauppiat ja suurmaanomistajat käyttivät hyväkseen orjien, käsityöläisten, kamonlinajajien ja maanviljelijöiden työtä yksityisomaisuutensa kartuttamiseen.

Islam eli
mu netti-
laisuus

Uusi uskonto - islam

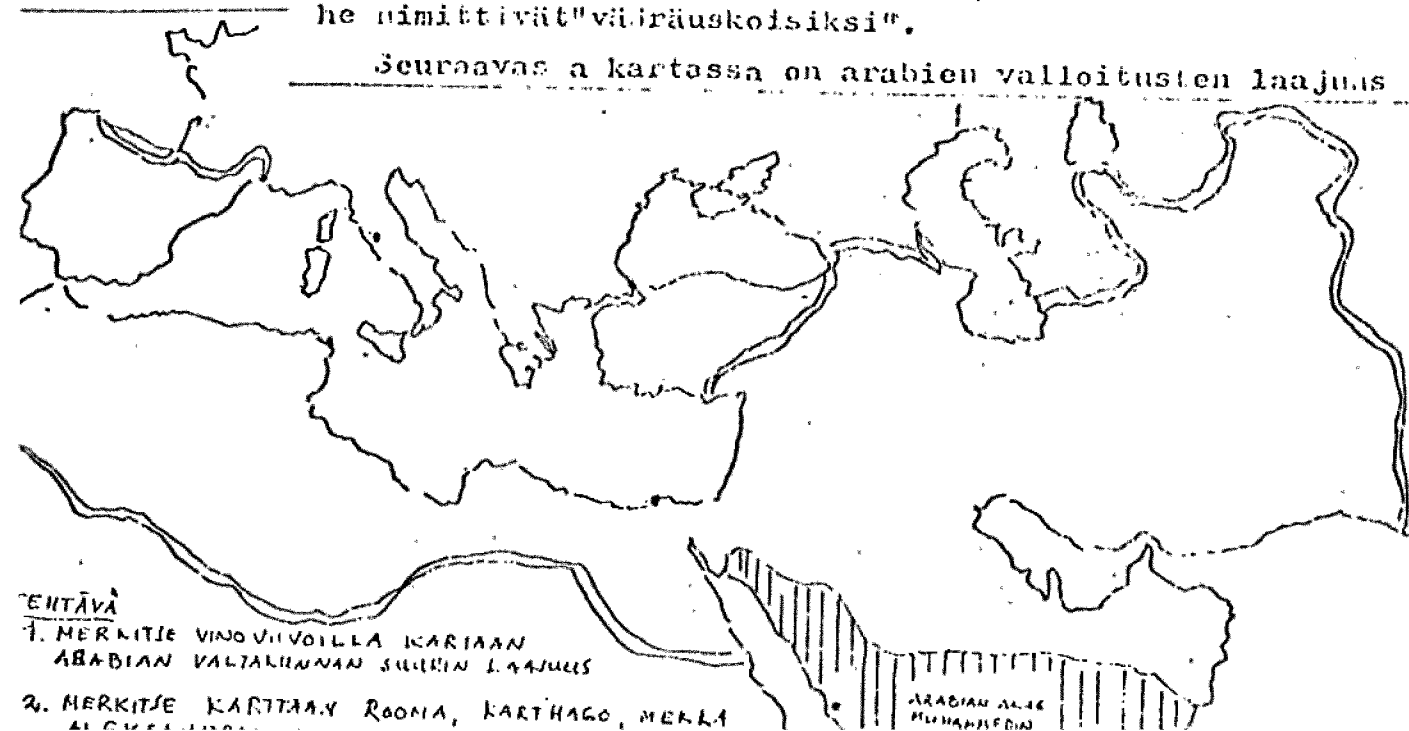
Arabien tärkeimmästä kaupungista Mekasta käsin levisi profetia Mohammedin perustama uusi uskonto, islam. Uskonto yhdisti arabien heimot, kansat ja kaupungit yhtenäiseksi valtakunnaksi. Nykyäänkin monet miljoonat ihmiset tunnustavat islamin uskontoa.

Uskonnollisia johtajia sanottiin kalifeiksi. kalifien käsissä oli myös valtion hallinto, sotajoukon johto, oikeuslaitos ja valtion kassa. Yhtenäisen valtion muodostamisen jälkeen kalifit

Valloitusodot

Yhtenäisen valtion muodostamisen jälkeen uskonnolliset johtajat ryhtyivät yhdessä suurkauppiain ja suurmaanomistajien kanssa valloitusotiin, joita he nimittivät "pyhäiksi sodaksi". Arabisotilaat nimittäin uskoivat tekevänsä jumalansa nimissä hyvän teon valloittaessaan ja käänyttäessään muut kansat, joita he nimittivät "väiräuskoinisiksi".

Seuraava a kartassa on arabien valloitusten laajuus

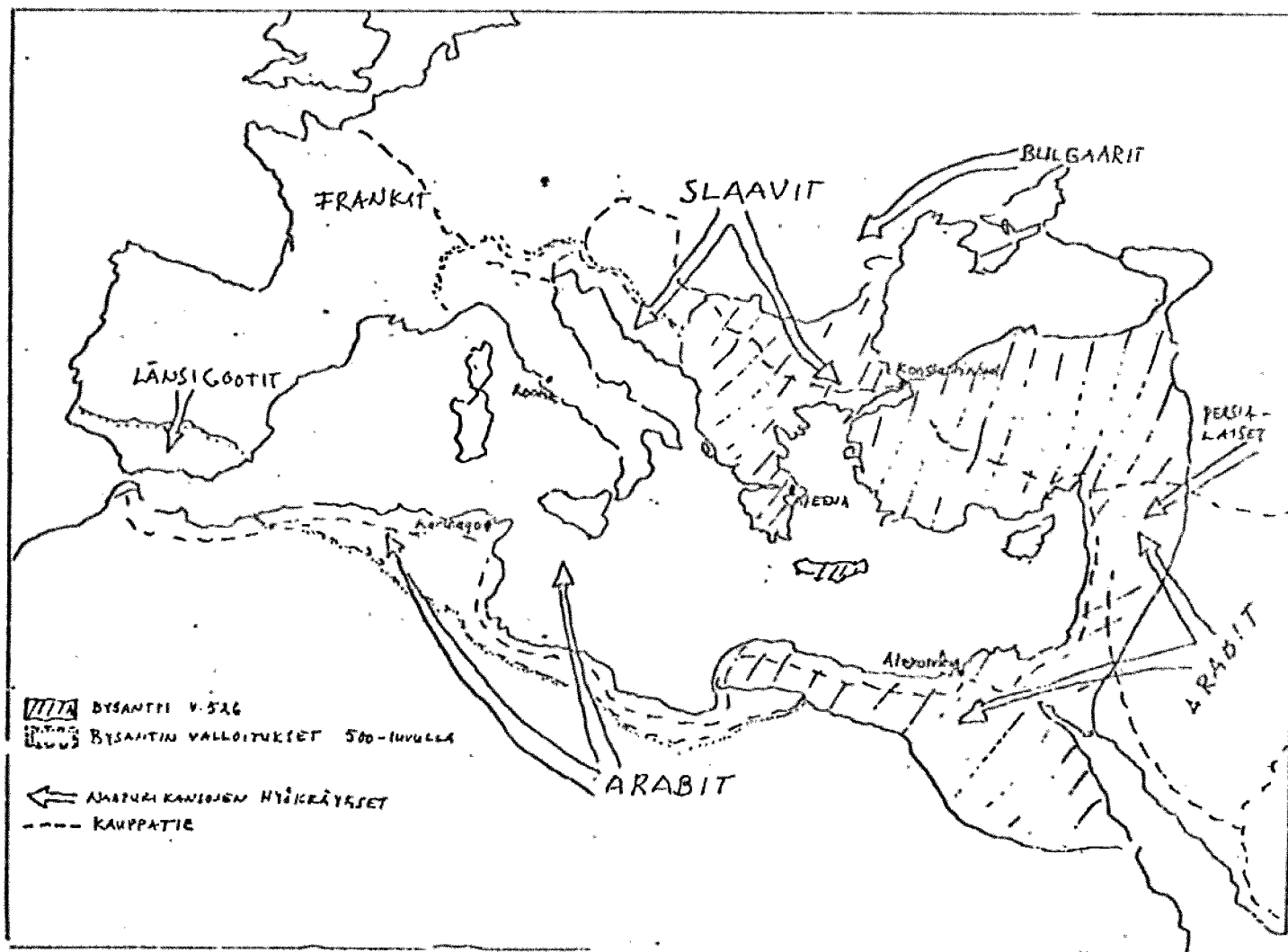
TEHTÄVÄ

1. MERKITSE VIIVOILLA KARIAAN ARABIAN VALTAKUNNAN SUUREN LAAJUUS
2. MERKITSE KARTTAA Y ROOMA, KARTHAGO, MEKKA

FEODALISMIN KEHITTYMINEN BYSANTISSA

Euroopan lisäksi myös monilla muilla maapallon alueilla alkoi siirtyminen feodalismiin. Rooman jakautuessa syntyi Itä-Rooman alueella Bysantin valtakunta, joka käsitti Balkanin niemimaan, Vähä-Aasian, Syyrian ja Egyptin. Kun läntisessä Euroopassa kauppa ja käsityö rappeutuivat, kaupungit ja satamat autioituivat, kohos Bysantti 500- ja 600-luvulla tärkeimmäksi kauppa- ja merimahdiksi.

Bysantissa vallitsi Länsi-Eurooppaa kauemmin orjanomistuksen järjestelmän kehittyminen. 500-luvulla Bysantti teki laajoja valloituksia Välimeren ympäristössä, mutta sen jälkeen naapurivaltiot kykenivät jatkuvasti suorittamaan hyökkäyksiä Bysantin alueelle. Tämä käy ilmi myös seuraavasta kartasta.

Feodalismien kehittyminen 800-luvulle tultaessa Bysantissa kehittyi feodalismi. Se poikkesi Länsi-Euroopan feodalismista siinä, että valtiosta tuli ylin maanomistaja. Talonpojat maksoivat keisarin hallitsemalle valtiolle verot ja luovuttivat osan sadosta. Lisäksi heidän oli osallistuttava linnoitusten, laivojen, teiden ja

Raha- ja tavaratalous

-34-
siltojen rakentamiseen. Kun Länsi-Euroopassa vallitsi luontoistalous, oli Bysantissa siirrytty jo raha- ja tavaratalouteen. Tehtävä. kenen hallussa maa oli Länsi-Euroopassa?

Konolle talonpojat maksoivat työ- ja tuoteveron Euroopassa?

Mitä tarkoitti luontoistalous?

FEODALISMIN KEHITTYMINEN ARABIMAISISSA

Elinkeinot

Arabian niemimaan luonnonolosuhteista johtuen arabit harjoittivat paimentolaisuutta ja maanviljelyä. Niemimaan kaupunkivaltioiden varsinainen rikkaus perustui Välimereltä Intiaan saakka ulottuvaan kaupankäyntiin.

600-luvulla oliv alkukantaisen yhteiskunnan vaiheet sivuutettu ja suurkauppiaat ja suurmaanomistajat käyttivät hyväkseen orjien, käsityöläisten, kamonlinajajien ja maanviljelijöiden työtä yksityisomaisuutensa kartuttamiseen.

Islam eli mu nettilaisuus

Uusi uskonto - islam

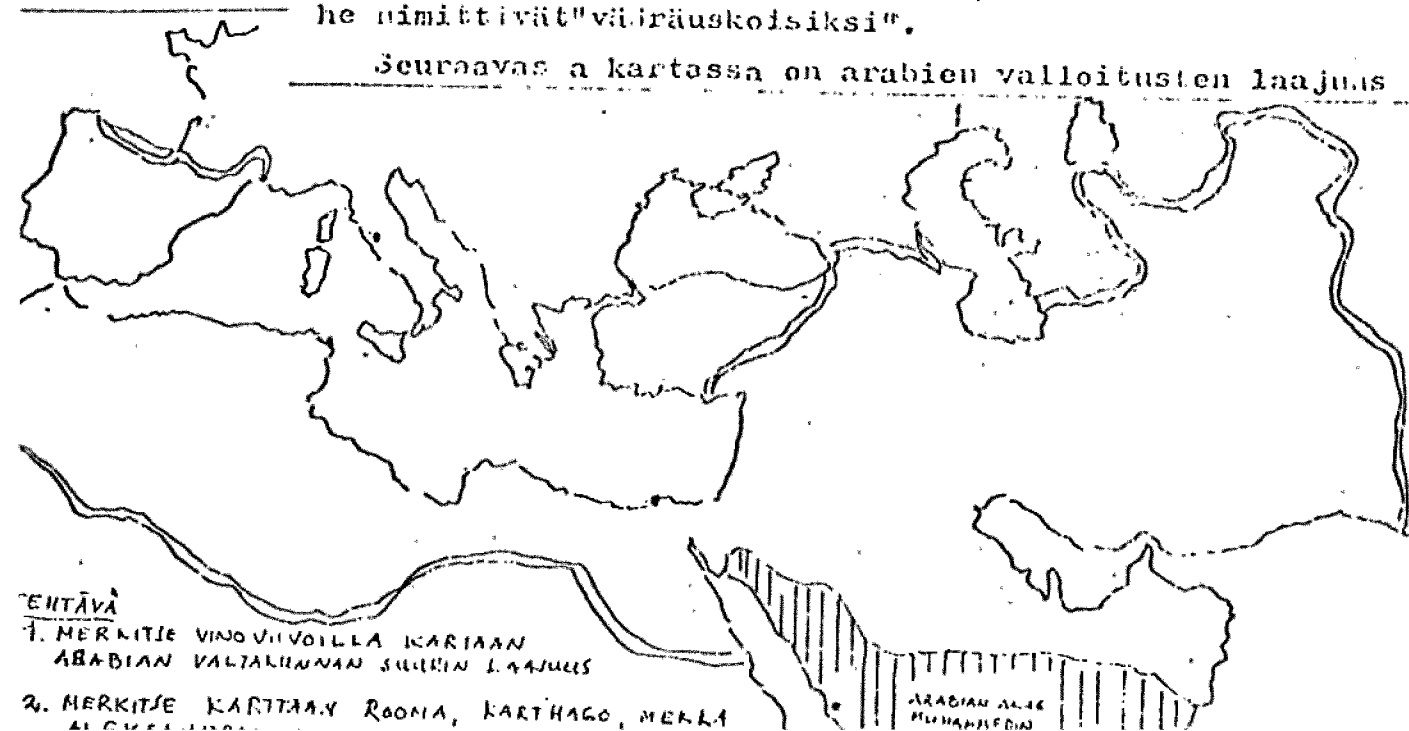
Arabien tärkeimmästä kaupungista Mekasta käsin levisi profet Mohammedin perustama uusi uskonto, islam. Uskonto yhdisti arabien heimot, kansat ja kaupungit yhtenäiseksi valtakunnaksi. Nykyäänkin monet miljoonat ihmiset tunnustavat islamin uskontoa.

Uskonnollisia johtajia sanottiin kalifeiksi. kalifien käsissä oli myös valtion hallinto, sotajoukon johto, oikeuslaitos ja valtion kassa. Yhtenäisen valtion muodostamisen jälkeen kalifit

Valloitusodot

Yhtenäisen valtion muodostamisen jälkeen uskonnolliset johtajat ryhtyivät yhdessä suurkauppiaiden ja suurmaanomistajien kanssa valloitusotiin, joita he nimittivät "pyhäiksi sodaksi". Arabisotilaat nimittäin uskoivat tekevänsä jumalansa nimissä hyvän teon valloittaessaan ja käänyttäessään muut kansat, joita he nimittivät "väiräuskoinisiksi".

Seuraavassa kartassa on arabien valloitusten laajuus

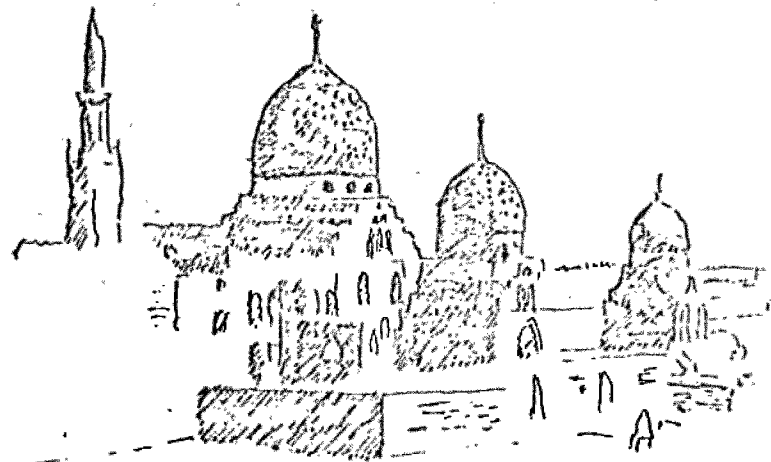
"Vääräuskoisilta" kannetuista veroista kertyi suunnattomia rikkauksia arabien hallitsevan luokan käsiin. Lisäksi se käytti orjia teitä ja kastelujärjestelmiä rakentamassa ja vuorikaivoksissa. Kun maan valtionomitus alkoi vaihtua yksityisomistukseksi, alkoi feodalismi kehittyä.

Kulttuurin kukoistus

Arabit omaksuivat vanhojen kreikkalaisten, roomalaisten, egyptiläisten ja intialaisten rikkaat kulttuurisaavutukset. He keräsivät Irakin pääkaupunkiin valloittamiensa kansojen parhaita tiedemiehiä ja käänättivät vanhoja kirjoituksia arbian kielelle.

Arabit kehittivät 800-luvulla matematiikassa desimaalijärjestelmän ja nollan, sekä nykyisinkin käytössä olevat numerot. Tähtitieteellisiä havaintoja varten he rakensivat planetaarion ja laativat tähtiluettelot, joista ilmeni tähtien paikka ja koko.

Rakennustaitteessa kehittyi erittäin kaunis koristelutekniikka. He rakensivat kaupunginmuureja, joissa oli runsaasti torneja ja portteja. Erityisiä arbilaisia rakennuksia olivat moskeijat, joita ylläoleva kuva esittää.

Tehtävä: Opettajan esittämä dia kaupparehellista arabien keskuudessa. Mikä eläin on kantojuhtana? Miten pukeutuminen poikkeaa länsimaalaisten pukeutumisesta? Mitä tarvikkeita kuvassa kaupataan?

Feodalismi Suomessa!??
Mihin muutettiin!?

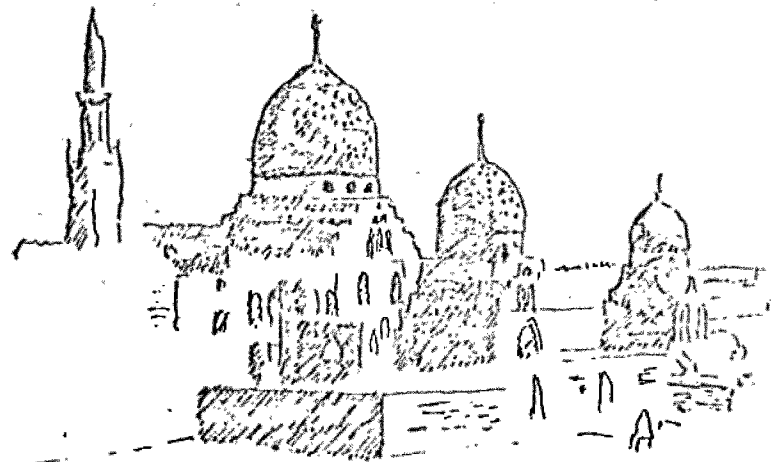
"Vääräuskoisilta" kannetuista veroista kertyi suunnattomia rikkauksia arabien hallitsevan luokan käsiin. Lisäksi se käytti orjia teitä ja kastelujärjestelmiä rakentamassa ja vuorikaivoksissa. Kun maan valtionomitus alkoi vaihtua yksityisomistukseksi, alkoi feodalismi kehittyä.

Kulttuurin kukoistus

Arabit omaksuivat vanhojen kreikkalaisten, roomalaisten, egyptiläisten ja intialaisten rikkaat kulttuurisaavutukset. He keräsivät Irakin pääkaupunkiin valloittamiensa kansojen parhaita tiedemiehiä ja käänättivät vanhoja kirjoituksia arbian kielelle.

Arabit kehittivät 800-luvulla matematiikassa desimaalijärjestelmän ja nollan, sekä nykyisinkin käytössä olevat numerot. Tähtitieteellisiä havaintoja varten he rakensivat planetaarion ja laativat tähtiluettelot, joista ilmeni tähtien paikka ja koko.

Rakennustaitteessa kehittyi erittäin kaunis koristelutekniikka. He rakensivat kaupunginmuureja, joissa oli runsaasti torneja ja portteja. Erityisiä arbilaisia rakennuksia olivat moskeijat, joita ylläoleva kuva esittää.

Tehtävä: Opettajan esittämä dia kaupparehellista arabien keskuudessa. Mikä eläin on kantojuhtana? Miten pukeutuminen poikkeaa länsimaalaisten pukeutumisesta? Mitä tarvikkeita kuvassa kaupataan?

Feodalismi Suomessa!??
Mihin unohdettiin!?

Asia

Intia jakautui moniin pikkuvaltioihin. Vanha kyläyhteisö pysyi uuteen aikaan saakka yhteiselämän pohjana. Velkaorjuus oli vielä laajalle levinnyt.

Kiinassa oli Tang-valtakunta, jossa talous ja kulttuuri eli kukoistuskauttaan. Valtionomistus alkoi vaihtua maan yksityisomistukseen ja talonpojat joutuivat yhä suurempaan riippuvuuteen feodaaliherroista.

Vietnam oli jo 100-luvulla joutunut Kiinan valloittamaksi ja vielä oli kansa monasti kapinoinut valloittajia vastaan. Indonesia muodosti tähän aikaan merkittävän valtion.

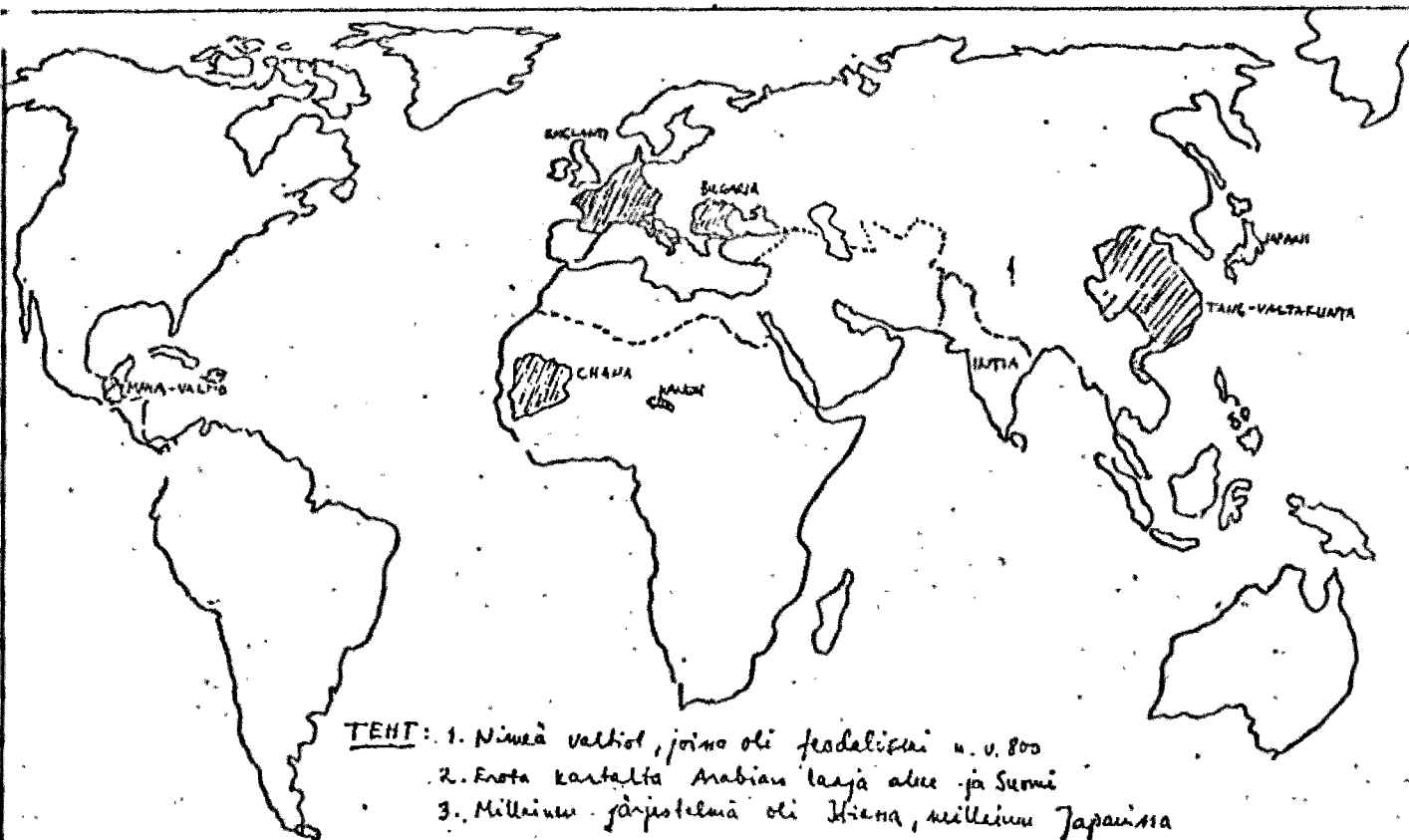
Japanissa oli keisari ollut ainoa maanomistaja, mutta kun maa alkoi näihin aikoihin siirtyä ritariaateliston käsiin, tuli talonpojista maanorjia.

Afrikka

Afrikassa olivat Chana ja Kanem merkittävät feodaalivaltiot. Niissä oli korkealle kehittynyt maanviljelys, käsityö ja kauppa.

Amerikassa

Amerikassa kehittivät ensimmäiset luokkayhteiskunnat, ensin Väli- ja sitten Etelä-Amerikassa. Ne muistuttivat muinaisen idän valtioita, koska niissä oli pappisruhtinaat johdossa. Voin 800 oli Naya-valtio jo ohittanut kukoistuskautensa.

TEHTÄVÄ: 1. Nimeä valtiot, joissa oli feodalismi n. v. 800
 2. Erotta kartalta Arabian laaja alue ja Sumi
 3. Millein järjestelmä oli Kiina, millein Japani

TÄYSFEODALISMI

Länsi-Euroopan luontoistalous ja elinkeinojen kehittymättömyys, Bysantin ja Arabian maan valtionomistus ja monet muut edellisillä tunneilla käsitellyt asiat kuuluvat feodalismien varhaisvaiheeseen eli varhaisfeodalismiin.

Työvälineiden paraneminen

Vuosisatojen kuluessa tapahtui kehitystä - tosin hidasta. Talonpojat tunsivat mielenkiintoa työtään kohtaan saadessaan osan sadosta itselleen. Tämän takia he paransivat työvälineitä, ryhtyivät harrastamaan puutarhan hoitoa ja viininviljelyä.

Satojen kohoaminen

Sadot tulivat runsaammiksi. Kehityksen myötä voidaan erottaa ihmiskunnan historiassa uusi vaihe, täysfeodalismi.

Täysfeodalismien tunnusmerkkejä

Ammattityön erkaneminen maataloudesta

Tuotantotekniikan parantuessa käsityöläiset alkoivat ryhmittäytyä ammattittain - sepät, asemestarit, kirvesmiehet, puusepät, nahkurit, kankurit ja savenvalajat muodostivat omia ryhmiään. Näin ammattityö kokonaan erkani maataloudesta.

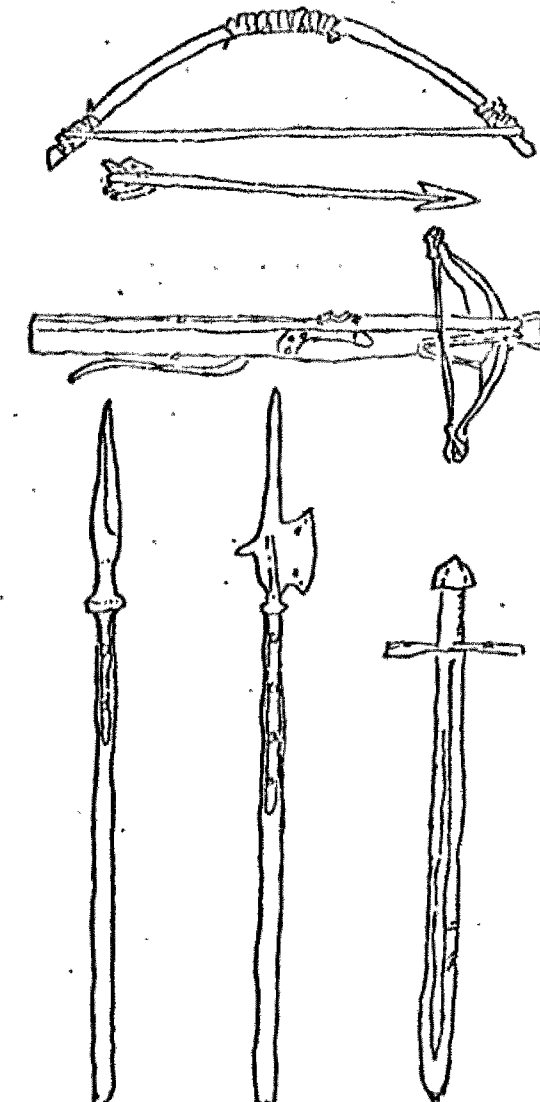
Kaupunkien synty

Käsityöläiset asettuivat asumaan sinne, missä oli helppo löytää kysyntää tuotteille, sinne missä kokoontui väkeä eli linnoitettujen asutusten ja kirkon ylläpitämien luostarien läheisyyteen. Näin syntyi käsityöläisten yhdyskuntia, joista kehittyi kaupunkeja.

Puolustautuakseen hyökkäyksiltä käsityöläiset ympäröivät asutuksensa multavallilla tai paaluaidalla ja myöhemmin rakensivat lujia kivimuureja.

Kaupunkien viestö kasvoi. Esim. maanorjatalonpojat pakenivat kaupunkiin herrojensa sortoa. Kaupungeissa heillä oli tilaisuus saada ansiotyötä kirvesmiehinä, sekä työläisinä, talojen ja muurien rakentajina.

Tehtävä. Vieressä on kaupunkilaisen aseita. Kuvaille, miten kutakin niistä on käytetty taitelussa. Tunnetko sarjakuvia, joissa vastaavanlaisia aseita esiintyy?

Asia

Intia jakautui moniin pikkuvaltioihin. Vanha kyläyhteisö pysyi uuteen aikaan saakka yhteiselämän pohjana. Velkaorjuus oli vielä laajalle levinnyt.

Kiinassa oli Tang-valtakunta, jossa talous ja kulttuuri eli kukoistuskauttaan. Valtionomistus alkoi vaihtua maan yksityisomistukseen ja talonpojat joutuivat yhä suurempaan riippuvuuteen feodaalierroista.

Vietnam oli jo 100-luvulla joutunut Kiinan valloittamaksi ja vielä oli kansa monasti kapinoinut valloittajia vastaan. Indonesia muodosti tähän aikaan merkittävän valtion.

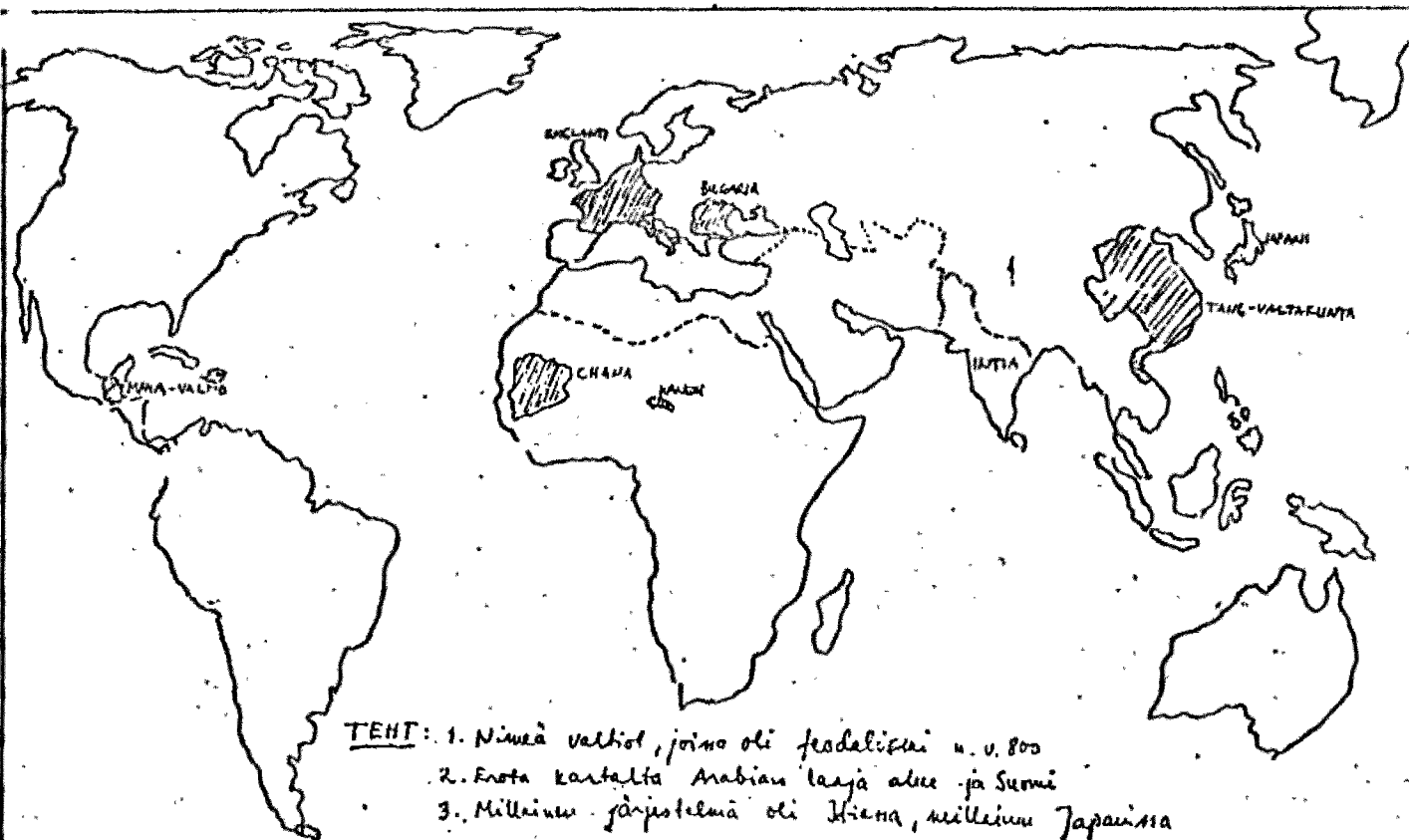
Japanissa oli keisari ollut ainoa maanomistaja, mutta kun maa alkoi näihin aikoihin siirtyä ritariaateliston käsiin, tuli talonpojista maanorjia.

Afrikka

Afrikassa olivat Chana ja Kanem merkittävät feodaalivaltiot. Niissä oli korkealle kehittynyt maanviljelys, käsityö ja kauppa.

Amerikassa

Amerikassa kehittivät ensimmäiset luokkayhteiskunnat, ensin Väli- ja sitten Etelä-Amerikassa. Ne muistuttivat muinaisen idän valtioita, koska niissä oli pappisruhtinaat johdossa. Voin 800 oli Naya-valtio jo ohittanut kukoistuskautensa.

TÄYSFEODALISMI

Länsi-Euroopan luontoistalous ja elinkeinojen kehittymättömyys, Bysantin ja Arabian maan valtionomistus ja monet muut edellisillä tunneilla käsitellyt asiat kuuluvat feodalismien varhaisvaiheeseen eli varhaisfeodalismiin.

Työvälineiden paraneminen

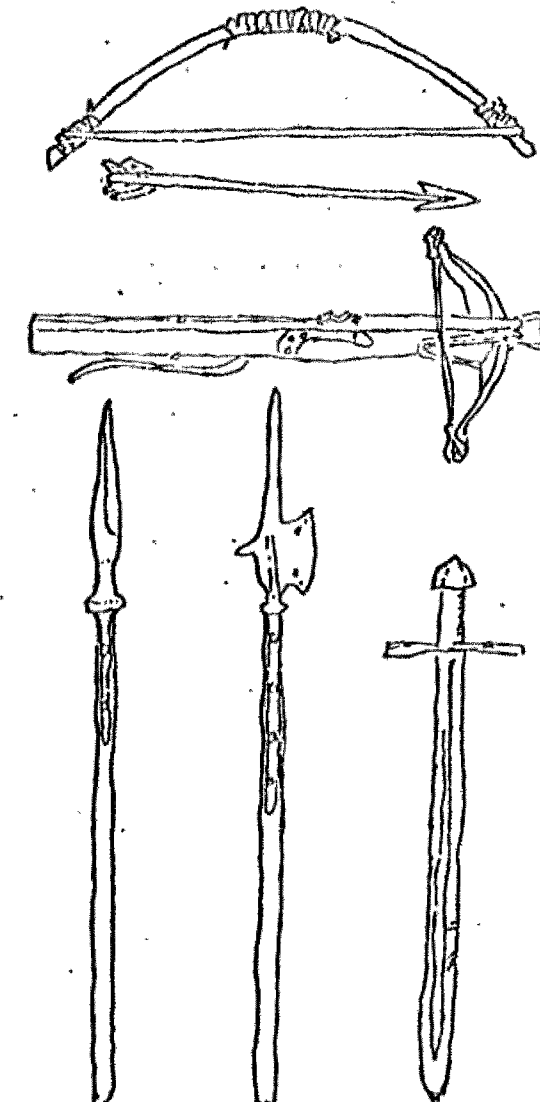
Vuosisatojen kuluessa tapahtui kehitystä - tosin hidasta. Talonpojat tunsivat mielenkiintoa työtään kohtaan saadessaan osan sadosta itselleen. Tämän takia he paransivat työvälineitä, ryhtyivät harrastamaan puutarhan hoitoa ja viininviljelyä.

Satojen kohoaminen

Sadot tulivat runsaammiksi. Kehityksen myötä voidaan erottaa ihmiskunnan historiassa uusi vaihe, täysfeodalismi.

Täysfeodalismien tunnusmerkkejä

Ammattityön erkaneminen maataloudesta
 Tuotantotekniikan parantuessa käsityöläiset alkoivat ryhmittäytyä ammateittain - sepät, asemestarit, kirvesmiehet, puusepät, nahkurit, kankurit ja savenvalajat muodostivat omia ryhmiään. Näin ammattityö kokonaan erkani maataloudesta.

Kaupunkien synty

Käsityöläiset asettuivat asumaan sinne, missä oli helppo löytää kysyntää tuotteille, sinne missä kokoontui väkeä eli linnoitettujen asutusten ja kirkon ylläpitämien luostarien läheisyyteen. Näin syntyi käsityöläisten yhdyskuntia, joista kehittyi kaupunkeja.

Puolustautuakseen hyökkäyksiltä käsityöläiset ympäröivät asutuksensa multavallilla tai paaluaidalla ja myöhemmin rakensivat lujia kivimuureja.

Kaupunkien viestö kasvoi. Esim. maanorjatalonpojat pakenivat kaupunkiin herrojensa sortoa. Kaupungeissa heillä oli tilaisuus saada ansiotyötä kirvesmiehinä, sekä työläisinä, talojen ja muurien rakentajina.

Tehtävä. Vieressä on kaupunkilaisen aseita. Kuvaille, miten kutakin niistä on käytetty taitelussa. Tunnetko sarjakuvia, joissa vastaavanlaisia aseita esiintyy?

Raha- tavaratalous

Kun käsityö erkani maataloudesta eivät käytyöläiset tehneet tuotteita enää omaan käyttöönsä. He alkoivat myydä niitä lähiseudun kyltien asukkaille.

Kaupunkien synnyn jälkeen talonpojat huomasivat, että kaupunkilaiset eivät tulleet toimeen ilman heidän tuotteitaan. Talonpojat alkoivatkin yhä enemmän tuoda kaupungin torilla myytäväksi elintarvikkeita, villaa, turkiksia, vuotia.

Nyytäväksi tarkoitettuja tuotteita sanotaan tavarakai. Käistyöläiset, talonpojat ja feodaaliherrat saivat myymistään tuotteista rahaa. Euroopassa alkoi kehittyä raha- ja tavaratalous.

Kaupankäynti

Paitsi kaupungin ja maaseudun välillä käytiin kauppaa myös kaukaisiin maihin. Kaupan tärkeimmät väylät kuljivat Välimeren ja Mustan meren kautta itään. Intiasta ja Kiinasta saakka tuotiin mausteita, jalokiviä ja silkkiä. Näillä kaupalla rikastuivat varsinkin Venetsian ja Genovan suuret kauppiaat. Itä- ja Pohjanmeren kaupalla rikastuivat lähinnä saksalaiset ns. Hansa-kauppiaat.

Kaupankäynti antoi suuria voittoja, mutta se oli hyvin uhkarohkeata. Merillä väijyivät merirosvot kauppiaita. Puolustusta varten kauppalaivoihin otettiin aseistettua suojavaikettä. Maamatkoillakin kauppiaat kuljivat tavallisesti aseistettuna eivätkä yksitellen vaan ryhminä. Rosvousta harjoittavat ritarit ryöstivät kauppiaita maanteilla. Tiet olivat huonoja. Jokien varrella feodaaliherrat tullimaksua lauttapaikoilla ja silta-veroa. Aseistetut kauppalaivat ja maanteitse kulkevat kauppiastyhmät saattoivat ryöstää toisiaan.

Markkinat

Suuren merkityksen kaupankäynnissä saivat markkinat, joille kokoontui erinaiden ja kaupunkien kauppiaita. Kun jokaisessa maassa ja melkein jokaisessa kaupungissa oli oma rahansa, tarvittiin rahanvaihtajia, jotka vaihtoivat kauppiaiden rahat niihin rahoihin, joita maksaessa tarvitiin. Varakkaiasta rahanvaihtajista kehittyi pankkiireja, jotka lainasivat rahaa ja ottivat vastaan talletuksia.

Tehtävä. Markkinat keskiaikaisessa kaupungissa. Dia.

Mitä erilaisia kauppataavaroita voit kuvasta löytää ?

Mitä eroja voit muistaa arabien kauppakujan verrattuna ?

Mitkä tavaroista ovat kaukokaupan eli väeräisiin maihin ulottuvan kaupan tuotteita, mitkä taas lähiseltä maaseudulta tuotuja ?

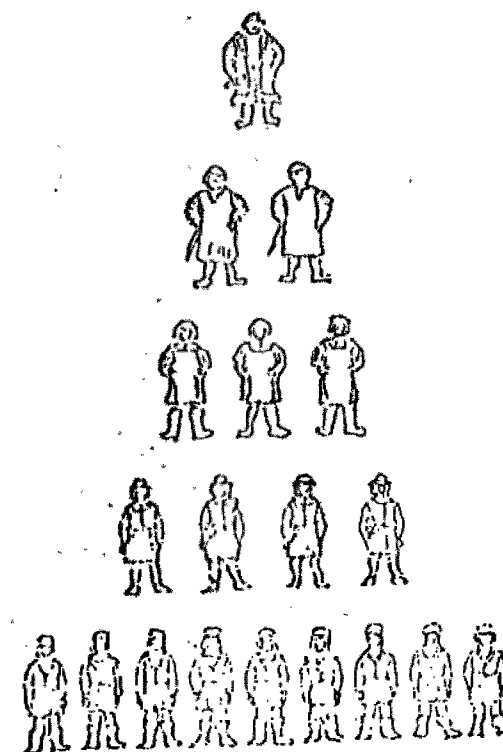
Ammattikunnat

Kaupunkien kaikki aman ammattialan käsityöläiset yltivät liittoihin. Näitä liittoja nimitettiin Länsi-Euroopassa ammattikunniksi. Jokaisella käsityöläisellä oli oma verstansa, jossa hän työskenteli porheenjäsenten, kisällin ja kahdenkolmen oppipojan kanssa. Kisällit ja oppipojat asuivat mestarin ja hänen perheensä kanssa. Työhuone ja työvälineet kuuluivat mestarille. Mestari osti itse raaka-aineen ja myi vertaassa tehdyt tuotteet.

- Ammattikunta:**
1. mestari
2. kisälli
3. oppipoika

Kaupunkilaisten eriarvoisuus

Mestarit hallitsivat ammattikuntia ja saivat niiden välityksellä koottua itselleen myös suuria rikkauksia. Kun osalle kaupunkilaisia kertyi rikkauksia ja osa pysyi köyhänä, muodostui asukkaiden välille suuri eriarvoisuus, joka ilmenee seuraavasta kuvastakin:

Pyramiden huipulla ovat ylimykset, sitten tulevat rikkaat ammattikuntamestarit, pienet käsityöläismestarit, kisällit ja oppipojat, päivä- ja tilapäistyöläiset.

Raha- tavaratalous

Kun käsityö erkani maataloudesta eivät käytyöläiset tehneet tuotteita enää omaan käyttöönsä. He alkoivat myydä niitä lähiseudun kyllien asukkaille.

Kaupunkien synnyn jälkeen talonpojat huomasivat, että kaupunkilaiset eivät tulleet toimeen ilman heidän tuotteitaan. Talonpojat alkoivatkin yhä enemmän tuoda kaupungin torilla myytäväksi elintarvikkeita, villaa, turkiksia, vuotia.

Nyytäväksi tarkoitettuja tuotteita sanotaan tavarakai. Käistyöläiset, talonpojat ja feodaaliherrat saivat myymistään tuotteista rahaa. Euroopassa alkoi kehittyä raha- ja tavaratalous.

Kaupankäynti

Paitsi kaupungin ja maaseudun välillä käytiin kauppaa myös kaukaisiin maihin. Kaupan tärkeimmät väylät kuljivat Välimeren ja Mustan meren kautta itään. Intiasta ja Kiinasta saakka tuotiin mausteita, jalokiviä ja silkkiä. Näillä kaupalla rikastuivat varsinkin Venetsian ja Genovan suuret kauppiaat. Itä- ja Pohjanmeren kaupalla rikastuivat lähinnä saksalaiset ns. Hansa-kauppiaat.

Kaupankäynti antoi suuria voittoja, mutta se oli hyvin uhkarohkeata. Merillä väijyivät merirosvot kauppiaita. Puolustusta varten kauppalaivoihin otettiin aseistettua suojaväkeä. Maamatkoillakin kauppiaat kuljivat tavallisesti aseistettuna eivätkä yksitellen vaan ryhminä. Rosvousta harjoittavat ritarit ryöstivät kauppiaita maanteilla. Tiet olivat huonoja. Jokien varrella feodaaliherrat tullimaksua lauttapaikoilla ja silta-veroa. Aseistetut kauppalaivat ja maanteitse kulkevat kauppiastyhmät saattoivat ryöstää toisiaan.

Markkinat

Suuren merkityksen kaupankäynnissä saivat markkinat, joille kokoontui erinaiden ja kaupunkien kauppiaita. Kun jokaisessa maassa ja melkein jokaisessa kaupungissa oli oma rahansa, tarvittiin rahanvaihtajia, jotka vaihtoivat kauppiaiden rahat niihin rahoihin, joita maksaessa tarvitiin. Varakkaiasta rahanvaihtajista kehittyi pankkiireja, jotka lainasivat rahaa ja ottivat vastaan talletuksia.

Tehtävä. Markkinat keskiaikaisessa kaupungissa. Dia.

Mitä erilaisia kauppataavaroita voit kuvasta löytää ?

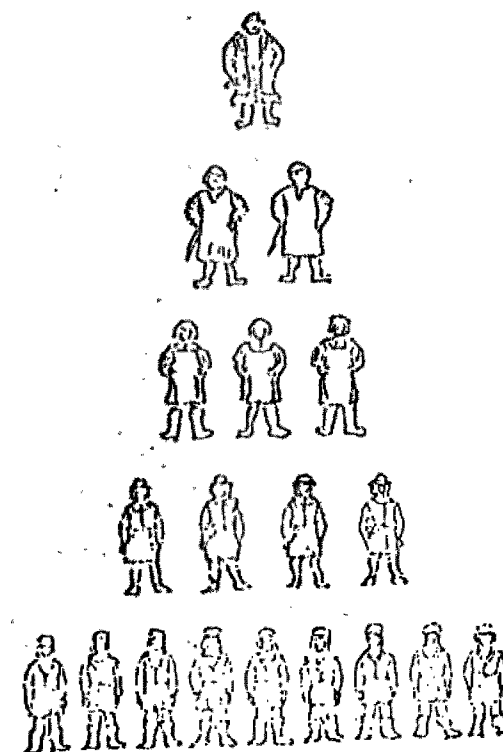
Mitä eroja voit muistaa arabien kauppakujan verrattuna ?

Mitkä tavaroista ovat kaukokaupan eli väeräisiin maihin ulottuvan kaupan tuotteita, mitkä taas lähiseltä maaseudulta tuotuja ?

Ammattikunnat

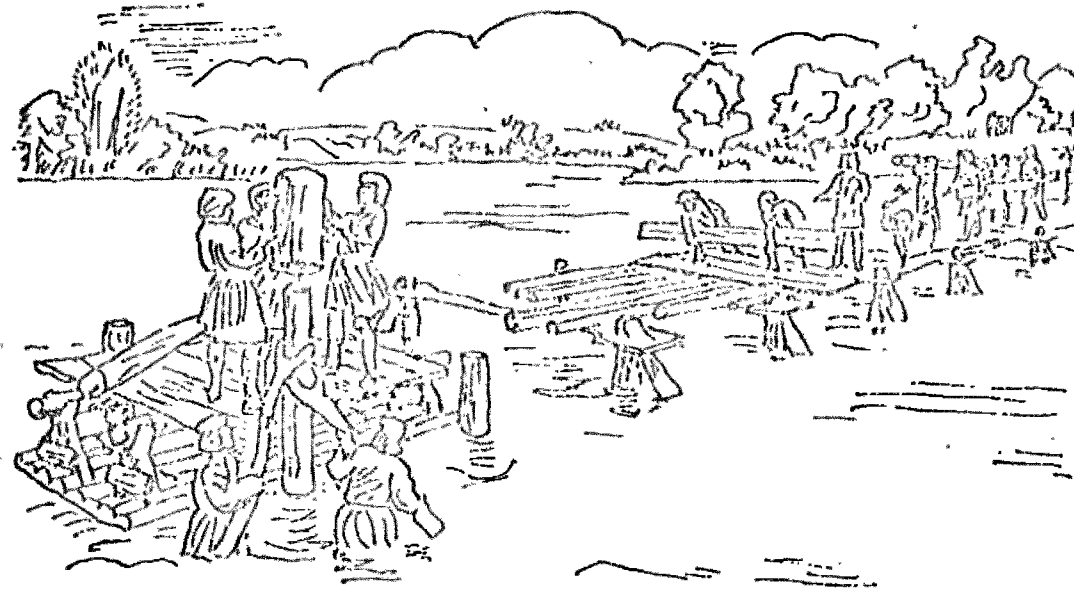
Kaupunkien kaikki ammatin ammattialan käsityöläiset yltivät liittoihin. Näitä liittoja nimitettiin Länsi-Euroopassa ammattikunniksi. Jokaisella käsityöläisellä oli oma verstaansa, jossa hän työskenteli porheenjäsenten, kisällin ja kahdenkolmen oppipojan kanssa. Kisällit ja oppipojat asuivat mestarin ja hänen perheensä kanssa. Työhuone ja työvälineet kuuluivat mestarille. Mestari osti itse raaka-aineen ja myi vertaassa tehdyt tuotteet.

Mestarit hallitsivat ammattikuntia ja saivat niiden välityksellä koottua itselleen myös suuria rikkauksia. Kun osalle kaupunkilaisia kertyi rikkauksia ja osa pysyi köyhänä, muodostui asukkaiden välille suuri eriarvoisuus, joka ilmenee seuraavasta kuvastakin:

Pyramiden huipulla ovat ylimykset, sitten tulevat rikkaat ammattikuntamestarit, pienet käsityöläismestarit, kisällit ja oppipojat, päivä- ja tilapäistyöläiset.

Tässä rakennetaan siltaa yli Teterower-järven. Rakentajina ovat Itä-Euroopassa asuneet slaavit. Sillan yli kulki liikenne 800-1100 luvuilla. Vertaa slaavien työtä nykyaikaiseen rakentamiseen. Mitä eroja ja mitä yhtäläisyyksiä havaitset ?

FEODALISEN USKONTO JA KULTTUURI.

Feodalismin aikana kirkko ylläpiti sivistystä. Kirkko koulutti pappeja ja munkkeja, jotka olivat yhteiskunnan ainoita luku- ja kirjotustaitoisia.

Suurelta osin uskonto ja kirkko hallitsivat ihmisten ajatusmaailmaa. Lisäksi kansan keskuudessa vallitsi syvä taikausko ja usko mitä erilaisimpiin ilmeisiin.

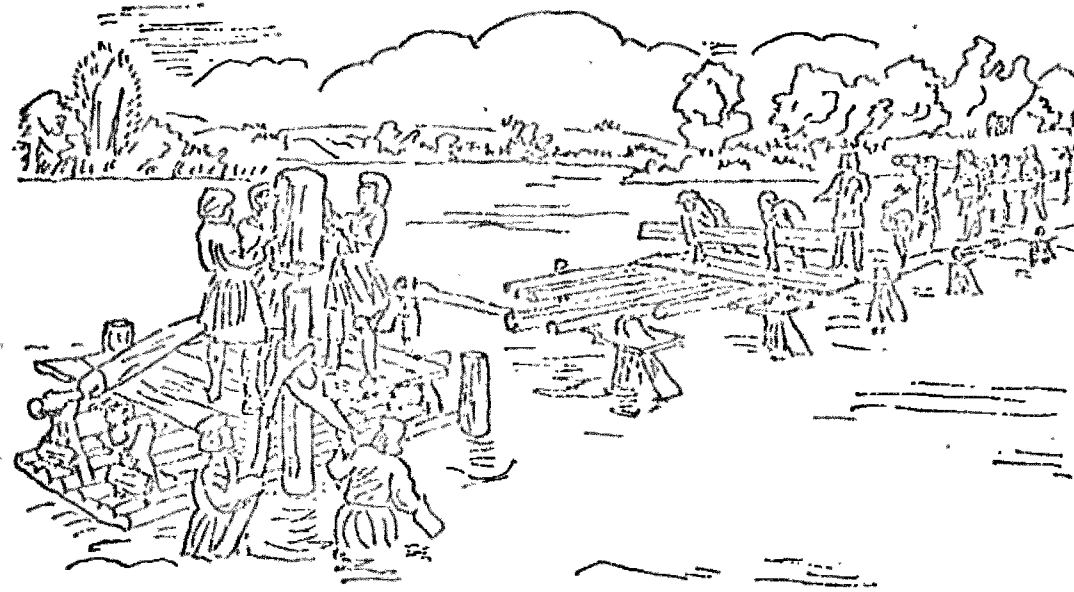
Nyös tiede, taide ja runous sekä kirjallisuus oli valjastettu uskonnon palvelukseen.

UUDEN AIKAKAUDEN SARASTAMINEN

Vuosisatoja jatkunut kirkon yksinvalta synnytti vastavaikutuksen. Yhä useammat tiedemiehet huomasivat, etteivät kirkon opit pitäneetkään paikkaansa. Myös monet rikkaat kauppiat ja ammattikunta-

Kirkko ylläpiti myös kouluja. Tässä on noin 1500 tehty puuleikkaus, joka esittää opettajaa, opettajan apulaista ja oppilaita. Vertaa koulua nykyiseen kouluun. Mitä eroja ja mitä yhtäläisyyksiä huomaat

Tässä rakennetaan siltaa yli Teterower-järven. Rakentajina ovat Itä-Euroopassa asuneet slaavit. Sillan yli kulki liikenne 800-1100 luvuilla. Vertaa slaavien työtä nykyaikaiseen rakentamiseen. Mitä eroja ja mitä yhtäläisyyksiä havaitset ?

FEODALISEN USKONTO JA KULTTUURI.

Feodalismin aikana kirkko ylläpiti sivistystä. Kirkko koulutti pappeja ja munkkeja, jotka olivat yhteiskunnan ainoita luku- ja kirjotustaitoisia.

Suurelta osin uskonto ja kirkko hallitsivat ihmisten ajatusmaailmaa. Lisäksi kansan keskuudessa vallitsi syvä taikausko ja usko mitä erilaisimpiin ilmeisiin.

Nyös tiede, taide ja runous sekä kirjallisuus oli valjastettu uskonnon palvelukseen.

UUDEN AIKAKAUDEN SARASTAMINEN

Vuosisatoja jatkunut kirkon yksinvalta synnytti vastavaikutuksen. Yhä useammat tiedemiehet huomasivat, etteivät kirkon opit pitäneetkään paikkaansa. Myös monet rikkaat kauppiat ja ammattikunta-

Kirkko ylläpiti myös kouluja. Tässä on noin 1500 tehty puuleikkaus, joka esittää opettajaa, opettajan apulaista ja oppilaita. Vertaa koulua nykyiseen kouluun. Mitä eroja ja mitä yhtäläisyyksiä huomaat

Feodalismin aikaa on sanottu myös keskiajaksi. Sitä edeltänyttä aikaa nimitetään vanhaksi ajaksi. Ihmistunnen kakkien varhaisinta aikaa voidaan nimittää varhaishistorialliseksi. Kun tarkastelemme läpikäymämme yhteiskuntamuodostumia saamme seuraavan jaon:

Allukautainen yhteiskunta = varhaishistoria
 orjanomistusyhteiskunta = vanha aika
 feodaalinen yhteiskunta = keskiaika

Tehtävä: Sivun yläosassa on piirros, jossa viidään vankeuteen maaorjatalonpoikaa, joka ei ole suorittanut lääninherralleen riittäviä veroja. Minkä yhteiskuntamuodostuman aikana tämä on tapahtunut?

RUOTSI VALLOITTAÄ SUOMEN. SUOMEN KESKIAIKA JA UUDEN AJAN ALKU:

Metsästyksen ja kalastuksen sekä turkiskaupan jälkeen siirtyivät suomalaiset ensin kaski- ja sitten peltoviljelyyn.

Kaskiviljely antoi sangan niukan sadon ja talonpoikien oli vielä vuosisatoja turvaututtava metsästyksen ja kalastuksen antamaan lisäravintoon.

Maanviljelyyn siirryttäessä ottivat suurimmat mahtimiehet myös suurimmat maapalstat. Näistä mahtimiehistä kehittyi Suomen hallitseva luokka, aatelisto.

Ruotsissa olivat ylimyksen valinneet yhden keskuudostaan hallitsijaksi, kuninkaaksi. Lujittakseen valtaansa kuninkaat ryhtyivät sotaisiin valloituksiin. Ruotsalaiset ylimykset tekivät sotajoukkoineen Suomeen 1100- ja 1200-luvuilla kolme suurta valloitusretkeä. Valloituksensa naamioimiseksi he lovitivät kristinuskoa ja siksi, näitä retkiä on katsuttu ristiretkiksi. Suomalaisen väestön hyökkäyksiä vastaan ruotsalaiset olivat pakotettuja rakentamaan vahvoja linnoja: Varsinais-Suomeen Turun linnan, Hämeeseen Hämeen linnan ja Karjalaan Viipurin linnan.

Valloituksen tuloksena alistettiin Suomi moniksi vuosisadoiksi ruotsalaisten alusmaaksi: Ruotsin lait ulotettiin Suomeen, hallitseva luokka, aatelisto tuli suurimmaksi osaksi Ruotsista, suomalaiset mahtimiehet menettivät tilansa kirkolle.

Suomi jaettiin linnalääneihin, joita useimmiten johtivat ruotsalaiset linnanisännät, kantaen verot väestöltä.

Suomessa ei luonnonolosuhteista johtuen päässyt syntymään samanlaista suurviljelyä kuin Länsi- ja Keski-Euroopassa. Mäin ei myöskään aateliston kannattanut alistaa talonpoikia maaorjuuteen. Mutta silti Suomessa kuten muuallakin talonpojat kantoivat raskaimman taakan: talonpojat maksoivat veroina osan

Tehtävä: Oia kaskenpoltosta.

Miten työ on suoritettu?
 Millaisia satoja kaskimaa-
 lionee antanut?

Tehtävä: Yritä miettiä tämän sivun avainsanat ja alleviivaane samoin kuin muilla sivuilla on tätä ennen tehty.

Feodalismin aikaa on sanottu myös keskiajaksi. Sitä edeltänyttä aikaa nimitetään vanhaksi ajaksi. Ihmistunnen kakkien varhaisinta aikaa voidaan nimittää varhaishistorialliseksi. Kun tarkastelemme läpikäymämme yhteiskuntamuodotumia saamme seuraavan jaon:

Allukautainen yhteiskunta = varhaishistoria
 orjanomistusyhteiskunta = vanha aika
 feodaalinen yhteiskunta = keskiaika

Tehtävä: Sivun yläosassa on piirros, jossa viidään vankeuteen maaorjatalonpoikaa, joka ei ole suorittanut lääninherralleen riittäviä veroja. Minkä yhteiskuntamuodostuman aikana tämä on tapahtunut?

RUOTSI VALLOITTAÄ SUOMEN. SUOMEN KESKIAIKA JA UUDEN AJAN ALKU:

Metsästyksen ja kalastuksen sekä turkiskaupan jälkeen siirtyivät suomalaiset ensin kaski- ja sitten peltoviljelyyn.

Kaskiviljely antoi sangon niukan sadon ja talonpoikien oli vielä vuosisatoja turvaututtava metsästyksen ja kalastuksen antamaan lisäravintoon.

Maanviljelyyn siirryttäessä ottivat suurimmat mahtimiehet myös suurimmat maapalstat. Näistä mahtimiehistä kehittyi Suomen hallitseva luokka, aatelisto.

Ruotsissa olivat ylimyksen valinneet yhden keskuudostaan hallitsijaksi, kuninkaaksi. Lujittakseen valtaansa kuninkaat ryhtyivät sotaisiin valloituksiin. Ruotsalaiset ylimykset tekivät sotajoukkoineen Suomeen 1100- ja 1200-luvuilla kolme suurta valloitusretkeä. Valloituksensa naamioimiseksi he lovitivät kristinuskoa ja siksi, näitä retkiä on katsuttu ristiretkiksi. Suomalaisen väestön hyökkäyksiä vastaan ruotsalaiset olivat pakotettuja rakentamaan vahvoja linnoja: Varsinais-Suomeen Turun linnan, Hämeeseen Hämeen linnan ja Karjalaan Viipurin linnan.

Valloituksen tuloksena alistettiin Suomi moniksi vuosisadoiksi ruotsalaisten alusmaaksi: Ruotsin lait ulotettiin Suomeen, hallitseva luokka, aatelisto tuli suurimmaksi osaksi Ruotsista, suomalaiset mahtimiehet menettivät tilansa kirkolle.

Suomi jaettiin linnalääneihin, joita useimmiten johtivat ruotsalaiset linnanisännät, kantaen verot väestöltä.

Suomessa ei luonnonolosuhteista johtuen päässyt syntymään samanlaista suurviljelyä kuin Länsi- ja Keski-Euroopassa. Näin ei myöskään aateliston kannattanut alistaa talonpoikia maaorjuuteen. Mutta silti Suomessa kuten muuallakin talonpojat kantoivat raskaimman taakan: talonpojat maksoivat veroina osan

Tehtävä: Oia kaskenpoltosta.

Miten työ on suoritettu?
 Millaisia satoja kaskimaa-
 lionee antanut?

Tehtävä: Yritä miettiä tämän sivun avainsanat ja alleviivaane samoin kuin muilla sivuilla on tätä ennen tehty.

niukasta sadostaan. Talonpokien veroilla elivät aatelit, papit ja virkamiehot. Talonpojista koottiin sotajoukot, jotka useinkin joutuivat sotiin kaukana vierailu mailla.

Tehtävä: Kartassa sivulla 26 on Ruotsin laajentuminen. Katsole kartasta missä kaikkialla ruotsalaiset ja suomalaiset liikkuvat.

Talonpojat rakensivat linnat, pappilat ja kirkot sekä tiet ja oivat.

Vaikka lähes koko väestö teki amusta iltaan työtä maataloudessa, ei tämä elinkeino kyennyt takaamaan riittävää elatusta. Köyhin osa väestöstä oli aliravittuja jatkuvasti. Pahin nälkävuosi, jonka Suomen väestö on joutunut kokemaan, oli 1600-luvun lopussa, jolloin kolmasosa puolimiljoonaisesta väestöstä kuoli nälkään ja tautihin.

Keskiajan kuluessa Suomen väestö jakautuu neljään erilliseen ryhmään, joita sanottiin säädyiksi. Mahtavimpia olivat aateliset. Vaikka heitä koko väestöstä oli vain puoli prosenttia, he muuttivat noin puolet talonpojista itsestään riippuviksi.

Kuninkaan ja aateliston valtaa tukivat papit. Kuten muuallakin hallitsi uskonto väestön ajatusmaailmaa läpi koko keskiajan.

Suomen kauppa oli vähäistä ja kaupungit pieniä. Porvaristo voimistuu vähitellen 1600- ja 1700-lukujen kuluessa, mutta vasta tällä vuosisadalla se pystyy syrjäyttämään aateliston ja muuttuu itse johtavaksi luokaksi.

Väestön valtaosan muodostivat talonpojat, tilaton väestö ja palkolliset eli rengit ja piit. Tämän väestönosan asema oli kaikkien heikoin. Noin paikoin vielä 1800-luvulla palkollisille maksettiin vain ruoka- ja vaatepalkka talosta. Liian suurten palkkojen katsottiin tekevän heistä röyhkeitä ja laiskoja.

Tehtävä: Piirrä pyramidi, joka kuvaa Suomen väestöä keski-ajalla. Mikä ryhmä on ylimpänä - mikä alimpana. Mikä on suurin - mikä taas pienin?

Mikä väestönosat muodostivat hallitsevan luokan? Mikä taas

ajanko	tuotanto	tuotanto-äli- neet ja rek- kikka	yhteiskunnalliset olosuhteet	kultturi ja tiede
vanhajan kuntainen ikunnan eminen	maanviljely ja karjan- hoito, käistyn ja kaupan alku	kiivi-japuu- esineet, ensimmäiset metalli- työkälat kivi- ja puu- esineet, ensimmäiset metalli- työkälat	luokattoman yhteiskunnan tuhoutuminen, suku- ja heimoyhteisö, yhteisömuutus, erillaiset oikeudet ja velvollisuudet taistelu roomalaisia vastaan	Rooman kulttuurin ja talouden vaikutus piirroksat
vuosisata: i-Rooman nomistus- ikunnan tuminen	maataloudellinen suurtuotanto suurtiloi- lla, vuokratilajelijät, maatalouden ja käsity- ön vähittäinen rappeu- tuminen	työkälat kivi- ja puu- esineet, ensimmäiset metalli- työkälat	orjanomistusyhteiskunnan tuhoutuminen, Rooman keisarikunnan suurin laajuus orjien ja talonpoikien taistelun lisääntyminen orjanomistajia vastaan	suuret katu- silta ja linnoitusraken- nukset, kristinusko valtionuskontona
vuosi- i:varhais- talismi	maatalouden kehitty- minen, itsenäisen käsityön muodostuminen	metalli- työkälat	Ranskan ja Saksan valtioiden muodostu- minen feodaalierrojen ja heistä riippuvien feodaalitalonpoikien luokkien synty- minen	kristillinen kultturi, luostarikoulut, kansan tietämättömyy-
vuosisata ntti, pit	maanviljelys, karjanhoito, korkeatasoinen käsityö kaukokauppa	metalli- työkälat, taidekäsityö käsityön voimakas erikoistumi- nen	feodaalierrojen ja feodaalitalonpoikien luokka. vanhojen valtioiden ja kaupunkien säilyminen valtion keskusvalta	korkea kulttuuri muinaisittämaisten kansojen perintönä islam
16. vuosi- feodalismi i- ja i- opassa	Siirtyminen luontois- taloudesta tavara- talouteen maanviljelyn ja käsityön kehittymisen, kaupunkien synty- minen raha-tavara- talouden keskuksiksi	käsityön voimakas erikoistu- minen	ammattikunnat kissällien ja oppipoikien taistelu kaupunkiporvareita vastaan kaupunkien taistelu feodaalierroja vastaan feodaalitalonpoikien taistelu feodaalierroja vastaan: johtaan uskonpuhdistukseen ja talonpoikaissotiin Ranskan keskusvaltion(kuninkaan) voimistuminen Saksan pysyminen hajanaisena yksittäis- ten ruhtinaiden ollessa kuningasta voimakkaampia	kristinuskon valta, koulut porvariston lapsille renessanssi uskonpuhdistus

niukasta sadostaan. Talonpokien veroilla elivät aatelit, papit ja virkamiehot. Talonpojista koottiin sotajoukot, jotka useinkin joutuivat sotiin kaukana vierailta mailla.

Tehtävä: Kartassa sivulla 26 on Ruotsin laajentuminen. Katsole kartasta missä kaikkialla ruotsalaiset ja suomalaiset liikkuvat.

Talonpojat rakensivat linnat, pappilat ja kirkot sekä tiet ja oivat.

Vaikka lähes koko väestö teki aamusta iltaan työtä maataloudessa, ei tämä elinkeino kyennyt takaamaan riittävää elatusta. Köyhin osa väestöstä oli aliravittuja jatkuvasti. Pahin nälkävuosi, jonka Suomen väestö on joutunut kokemaan, oli 1600-luvun lopussa, jolloin kolmasosa puolimiljoonaisesta väestöstä kuoli nälkään ja tautihin.

Keskiajan kuluessa Suomen väestö jakautuu neljään erilliseen ryhmään, joita sanottiin säädyiksi. Mahtavimpia olivat aateliset. Vaikka heitä koko väestöstä oli vain puoli prosenttia, he muuttivat noin puolet talonpojista itsestään riippuviksi.

Kuninkaan ja aateliston valtaa tukivat papit. Kuten muuallakin hallitsi uskonto väestön ajatusmaailmaa läpi koko keskiajan.

Suomen kauppa oli vähäistä ja kaupungit pieniä. Porvaristo voimistuu vähitellen 1600- ja 1700-lukujen kuluessa, mutta vasta tällä vuosisadalla se pystyy syrjäyttämään aateliston ja muuttuu itse johtavaksi luokaksi.

Väestön valtaosan muodostivat talonpojat, tilaton väestö ja palkolliset eli rengit ja piiat. Tämän väestönosan asema oli kaikkien heikoin. Noin paikoin vielä 1800-luvulla palkollisille maksettiin vain ruoka- ja vaatepalkka talosta. Liian suurten palkkojen katsottiin tekevän heistä röyhkeitä ja laiskoja.

Tehtävä: Piirrä pyramidi, joka kuvaa Suomen väestöä keski-ajalla. Mikä ryhmä on ylimpänä - mikä alimpana. Mikä on suurin - mikä taas pienin?

Mikä väestönosat muodostivat hallitsevan luokan? Mikä taas

ajanko	tuotanto	tuotanto-äli- neet ja rek- kikka	yhteiskunnalliset olosuhteet	kultturi ja tiede
16. vuosisata	maanviljely ja karjanhoito, käsitöiden kehittyminen, itsenäisen käsityön muodostuminen.	metalli-työkalut	Ranskan ja Saksan valtioiden muodostuminen	kristillinen kultturi, luostarikoulut, kansan tietämättömyy-
17. vuosisata	maanviljely, karjanhoito, korkeatasoinen käsityökauppa	metalli-työkalut, taldekäsityö	feodaaliliherrojen ja feodaalitalonpoikien luokka.	korkea kulttuuri muinaisitaisten kansojen perintönä islam
18. vuosisata	maanviljelyn ja käsityön kehittyminen, kaupunkien syntyminen rahan-tavaran-talouden keskuksiksi	metalli-työkalut, erikoistuminen	feodaaliliherrojen ja feodaalitalonpoikien taistelu	korkea kulttuuri muinaisitaisten kansojen perintönä islam
19. vuosisata	maanviljelyn ja käsityön kehittyminen, kaupunkien syntyminen rahan-tavaran-talouden keskuksiksi	metalli-työkalut, erikoistuminen	feodaaliliherrojen ja feodaalitalonpoikien taistelu	korkea kulttuuri muinaisitaisten kansojen perintönä islam
20. vuosisata	maanviljelyn ja käsityön kehittyminen, kaupunkien syntyminen rahan-tavaran-talouden keskuksiksi	metalli-työkalut, erikoistuminen	feodaaliliherrojen ja feodaalitalonpoikien taistelu	korkea kulttuuri muinaisitaisten kansojen perintönä islam

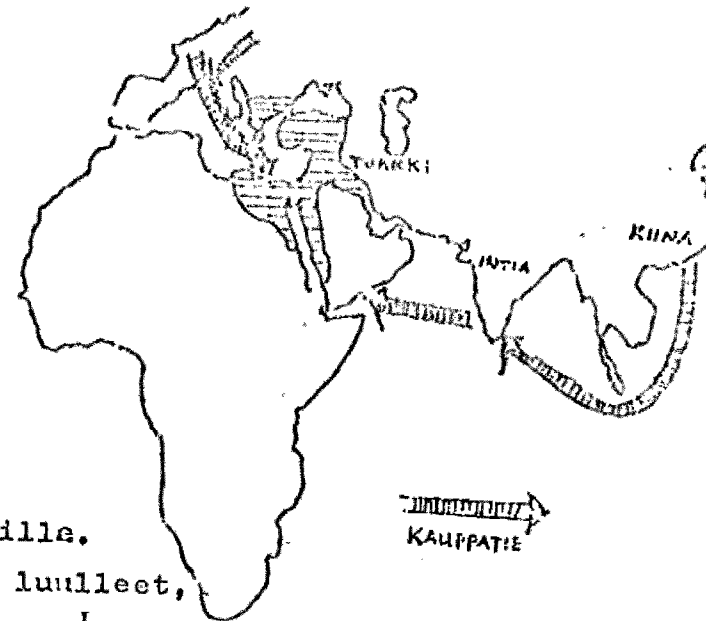

SUURET MAANTIETEELLISET LÖYTÖRETKET

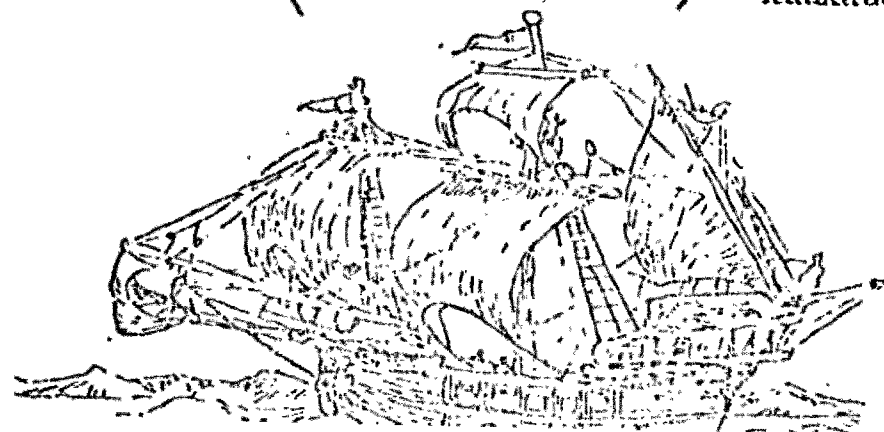
Keskiajan lopulla eurooppalaisten kauppa lisääntyi hyvin nopeasti. Kun kaupunkien porvarit ja suurtilanomistajat olivat rikastuneet he halusivat kalliita kankaita, mattoja, jalokiviä ja mausteita sekä muita ylöllisyystarvikkeita. Näitä tuotteita saatiin vain itämailta, Intiasta ja Kiinasta.

Turkkilaiset olivat valloittaneet Välimeren itärannikon, jonka kautta eurooppalaisten kauppateit olivat kulkeneet. Nyt turkkilaiset vaativat korkeaa tullia kaupparakavaaneilta. Tämän takia eurooppalaiset kauppiat ja merenkulkijat olivat pakotettuja etsimään uusia kauppateitä itämaille.

Koko keskiajan olivat ihmiset luulleet, että maa on litteä kuin pannukakku. Jos purjehti liian kauas merelle, saattoi pudota maan reunalta alas, uskoivat ihmiset. Vasta 1400-luvulla alkoi levitä jo antiikin tiedemiesten tekemä havainto, että maa onkin pyöreä kuin pallo.

1400-luvun
rauta, jota
on täy-
lennetty
atko-
livoi-
etulla
merikal-
a.

Näihin aikoihin otettiin käyttöön merenkulkua helpottava uusi keksintö, kompassi. Sen avulla saattoi purjehtia avomerelläkin suuntaa kadottamatta.

Uusien tietojen ja keksintöjen avulla lähti espanjalainen Kolumbus etsimään meritietä Intiaan purjehtimalla Euroopasta suoraan länteen. Yli kahden kuukauden purjehtimisen jälkeen Kolumbus

Kolumbuksen käyttämä

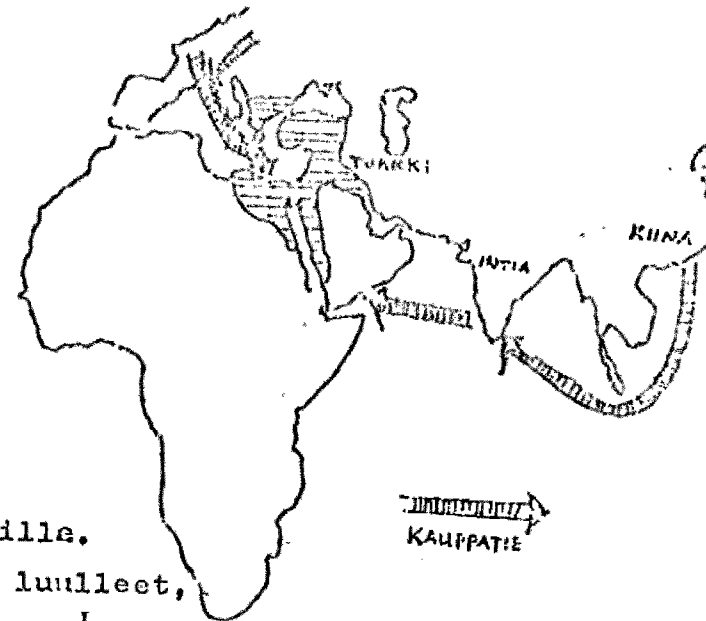
Karavello-laiva, joka oli 25 m:ä pitkä ja 7 m:ä leveä. Michistöä oli 90 miestä.

SUURET MAANTIETEELLISET LÖYTÖRETKET

Keskiajan lopulla eurooppalaisten kauppa lisääntyi hyvin nopeasti. Kun kaupunkien porvarit ja suurtilanomistajat olivat rikastuneet he halusivat kalliita kankaita, mattoja, jalokiviä ja mausteita sekä muita ylöllisyystarvikkeita. Näitä tuotteita saatiin vain itämailta, Intiasta ja Kiinasta.

Turkkilaiset olivat valloittaneet Välimeren itärannikon, jonka kautta eurooppalaisten kauppateit olivat kulkeneet. Nyt turkkilaiset vaativat korkeaa tullia kaupparavaaneilta. Tämän takia eurooppalaiset kauppiat ja merenkulkijat olivat pakotettuja etsimään uusia kauppateitä itämaille.

Koko keskiajan olivat ihmiset luulleet, että maa on litteä kuin pannukakku. Jos purjehti liian kauas merelle, saattoi pudota maan reunalta alas, uskoivat ihmiset. Vasta 1400-luvulla alkoi levitä jo antiikin tiedemiesten tekemä havainto, että maa onkin pyöreä kuin pallo.

1400-luvun
rauta, jota
on täy-
lennetty
atko-
livoi-
etulla
merikal-
a.

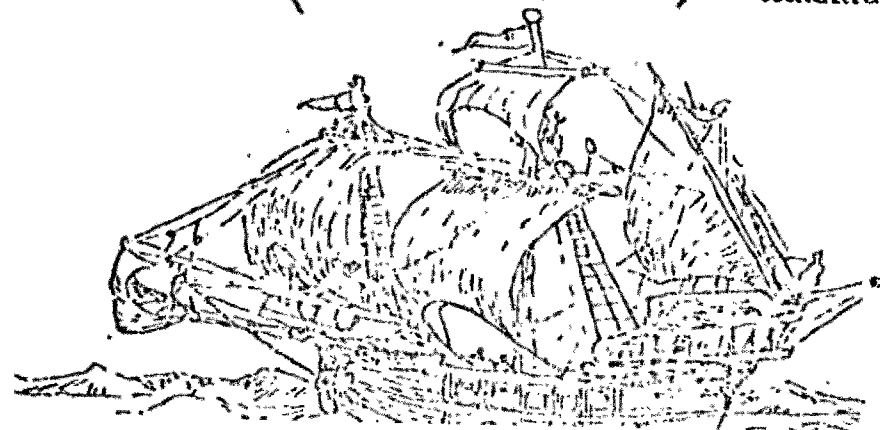

Näihin aikoihin otettiin käyttöön merenkulkua helpottava uusi keksintö, kompassi. Sen avulla saattoi purjehtia avomerelläkin suuntaa kadottamatta.

Uusien tietojen ja keksintöjen avulla lähti espanjalainen Kolumbus etsimään meritietä Intiaan purjehtimalla Euroopasta suoraan länteen. Yli kahden kuukauden purjehtimisen jälkeen Kolumbus

Kolumbuksen käyttämä

Karavello-laiva, joka oli 25 m:ä pitkä ja 7 m:ä leveä. Michistöä oli 90 miestä.

paikallinen väestö alistettiin tekemään työtä eurooppalaisten hyväksi. Siirtomaat alistettiin nyt tuottamaan vain niitä tuotteita, jotka tuottivat valloittajille suurimman hyödyn. Useat maat kään-
nytettiin väkivalloin kristinuskoon.

Eurooppalaisten valloituksista lähtien ovat siirtomaat köyhtyneet. Yhä edelleenkin useat niistä maista ovat erittäin köyhiä ja niitä sanotaankin kehitysmaita.

paikallinen väestö alistettiin tekemään työtä eurooppalaisten hyväksi. Siirtomaat alistettiin nyt tuottamaan vain niitä tuotteita, jotka tuottivat valloittajille suurimman hyödyn. Useat maat kään-
nytettiin väkivalloin kristinuskoon.

Eurooppalaisten valloituksista lähtien ovat siirtomaat köyhtyneet. Yhä edelleenkin useat niistä maista ovat erittäin köyhiä ja niitä sanotaankin kehitysmaita.

Mitä aitaamisesta oli seurauksena ?

Tuhansia köyhtyneitä ja mailtaan hädöettyjä talonpoikia vaimot ja pikkulapsetkin mukanaan kiorteli pitkin Englannin maanteitä. Nyt he olivat "vapaita", kun itse tilanomistaja oli hoidat vapauttanut vanhoista feodaalirasitteista, mutta samalla myös hoidän omista tuotantovälineistään: maasta, aurasta, kuokasta ja kaikista niistä, millä he olivat aikaisemmin hankkineet jokapäiväisen niukan leipänsä.

Mihin nämä talonpojat menivät ?

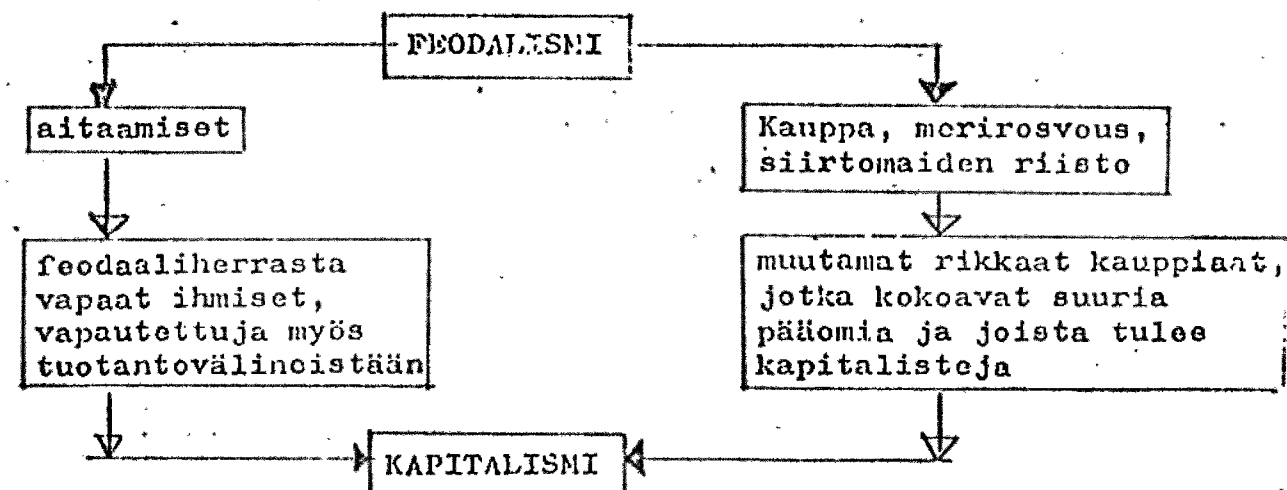
Jotta he olisivat välttäneet nälkäkuoleman heidän oli siirryttävä kaupunkiin työtä etsimään. He siirtyivät kaupunkien tuotantolaitoksiin palkkatyöläisiksi. Koskaan aikaisemmin ihmiskunnan historiassa ei työläiselle ollut maksettu rahapalkkaa.

Kuka palkan maksoi ?

Palkan maksoi tuotantolaitoksen omistaja, jota kutsuttiin kapitalistiksi.

Vähitellen yhä useammat siirtyivät kapitalistin palvelukseen palkkatyöläisiksi. Pikku hiljaa vanhan feodalismia maaorjatalonpoikineen ja käsityöläisineen oli pakko antaa tilaa uudelle talousjärjestelmälle, jota kutsutaan kapitalismiksi.

Kaaviokuvana siirtymisen oli seuraavaalainen:

Mitä aitaamisesta oli seurauksena ?

Tuhansia köyhtyneitä ja mailtaan hädöettyjä talonpoikia vaimot ja pikkulapsetkin mukanaan kiorteli pitkin Englannin maanteitä. Nyt he olivat "vapaita", kun itse tilanomistaja oli hoidat vapauttanut vanhoista feodaalirasitteista, mutta samalla myös hoidän omista tuotantovälineistään: maasta, aurasta, kuokasta ja kaikista niistä, millä he olivat aikaisemmin hankkineet jokapäiväisen niukan leipänsä.

Mihin nämä talonpojat menivät ?

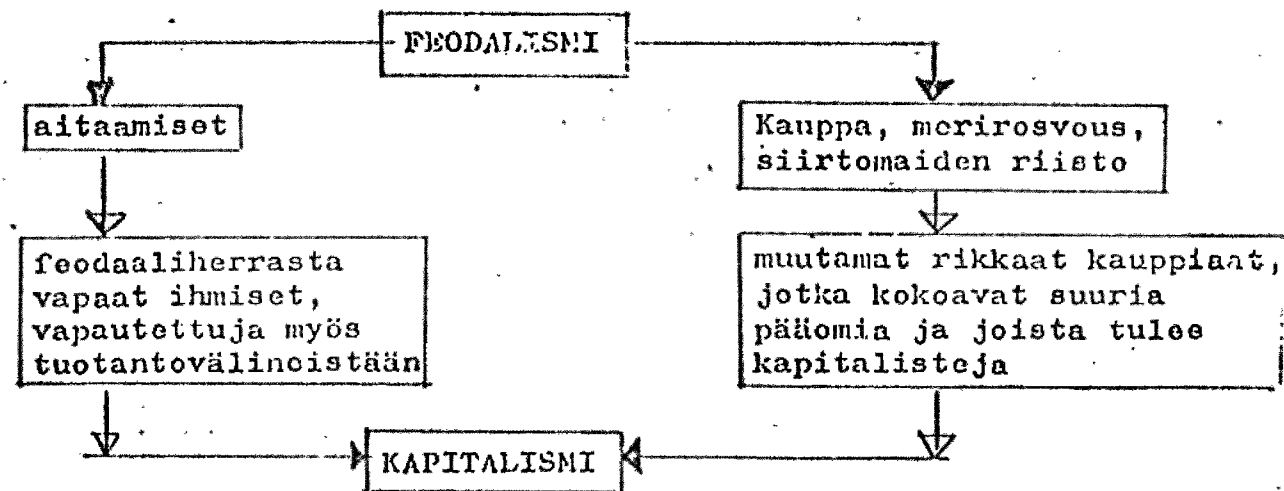
Jotta he olisivat välttäneet nälkäkuoleman heidän oli siirryttävä kaupunkiin työtä etsimään. He siirtyivät kaupunkien tuotantolaitoksiin palkkatyöläisiksi. Koskaan aikaisemmin ihmiskunnan historiassa ei työläiselle ollut maksettu rahapalkkaa.

Kuka palkan maksoi ?

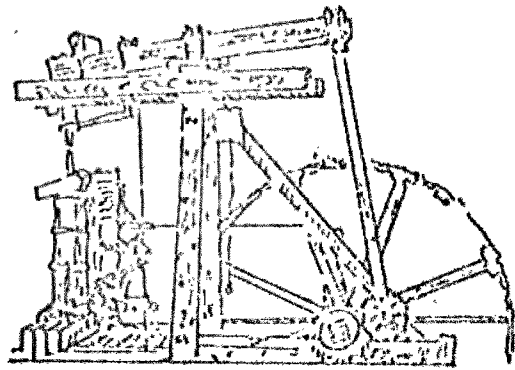
Palkan maksoi tuotantolaitoksen omistaja, jota kutsuttiin kapitalistiksi.

Vähitellen yhä useammat siirtyivät kapitalistin palvelukseen palkkatyöläisiksi. Pikku hiljaa vanhan feodalismia maaorjatalonpoikineen ja käsityöläisineen oli pakko antaa tilaa uudelle talousjärjestelmälle, jota kutsutaan kapitalismiksi.

Kaaviokuvana siirtymisen oli seuraavaalainen:

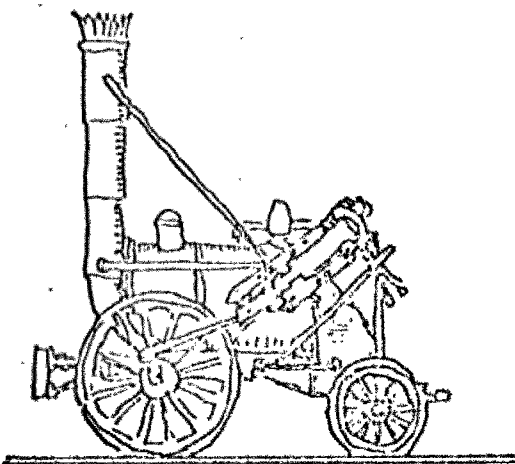

Koneiden käyttövoimana käytettiin vesiputouksen voimaa. Monin paikoin työläiset itse pyörittivät konetta. Tämä ei kuitenkaan riittänyt. 1700-luvun lopulla keksittiin höyrykone. Pian

Ensimmäinen höyrykone. Yritä selvittää koneen toimintaperiaate

Tehtävä: Dia 9/1.
vertaa tätä diaa ylläolevaan kuvaan

Näin vaatimattomalta näytti ensimmäinen höyryveturi. Höyryveturien myötä syntyivät rautatiet, jotka nopeasti mullistivat liikenteen. Mitä etua rautatiestä oli maantiehen verrattuna?

höyrykoneen voimaa sovellettiin muiden koneiden käyttövoimaksi.

Tämä aiheutti niin suuren muutoksen tuotannossa, että sitä on kutsuttu teolliseksi vallankumoukseksi.

Manufaktuurit syrjäytyivät ja koneilla käyvät tehtaot alkoivat nousta niiden sijaan.

Höyrykoneen voimaa alettiin pian soveltaa myös liikenteeseen. Alku oli tietenkin vaatimaton; ensimmäinen höyryveturi puskutteli kuuden kilometrin tuntivauhtia, eikä höyrylaivakaan mennyt kahdeksaa kilometriä kovempaa.

Mutta muutamissa vuosikymmenissä teollinen vallankumous muutti satsojen tuhansien elämän: kuokan ja auran varresta ihmiset siirtyivät tehdassalien koneiden ääreen.

Tässä on piirros 1700-luvun lopulta. Mitkä ryhmät ovat talonpojan kannettavana?

Alustalaistalonpojat olivat täydellisesti kartanonherran alaisia. He työskentelivät kartanon pelloilla, korjasivat tiet ja kartanon rakennukset.

Lisäksi talonpoikien oli maksettava veroa käyttämästään kartanon tiessä ja sillasta, leinoessaan leipänsä kartanon uunissa jne.

PORVARILLISET VALLANKUMOUKSET

Olemme nähneet, kuinka muutamat paimonot lammqslauoineen toivat enemmän voittoa kuin tuhannet maatyöläiset. Olemme nähneet, kuinka manufaktuurit syntyivät, tuottivat enemmän tavvikkoita ja toivat enemmän voittoa kuin käsi-työläiset. Näin uusi yhteiskunta, kapitalismi, vähitellen muodostuu vanhan feodalismiin sisällä. Porvaristo rikastuu ja alkaa nousta feodaalisherroja mahtavammaksi.

Mutta antavatko vanhat feodaaliherrat tämän noin vain tapahtua?

Eivät suinkaan. He ryhtyvät kynsin hampain taistelemaan vanhoista etuoikeuksistaan.

Tehtävä: Mitä etuoikeuksia feodaalisherroilla oli

Katso monisteen sivu 32.

Keskiajan kuluessa olivat talonpoikien velvollisuudet isäntänsä kohtaan lisääntyneet. Eräässäkin kartanossa talonpoikien oli tultava yöllä sotkemaan seipäillä vallihaudan vettä, jotta sammakot eivät olisi kurnuttaneet ja häirinneet kartanonherran yöunta. Toisessa kartanossa talonpoikien velvollisuutena oli joka kesä toimittaa isännälleen kaksi tynnyriä lunta.

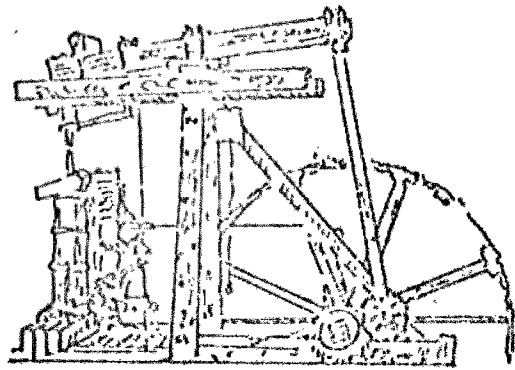
Kohdatessaan tilanherran tai hänen virkamiehensä, tuli talonpojan kumartaa syvään ja suudella tämän kättä tai olkapäätä.

Talonpojat olivat läpi keskiajan kapinoineet tilanherrojaan mielivaltaa vastaan. Nyös kaupunkiköyhälistön kapinointi oli voimistunut. Nyt nouseva porvaristo ryhtyi näiden kapinoiden johtoon käytössään vanhaa hallitsevaa luokkaa vastaan.

Englannissa porvaristo voimistui kaikkien ensimmäisenä, kuten olemme nähneet. Feodalismien aikana oli hallinnut yksinvaltainen kuningas yhdessä feodaalisherrojen ja papiston kanssa. Päästäkseen valtaan oli porvariston siis raivattava kuningas tieltään.

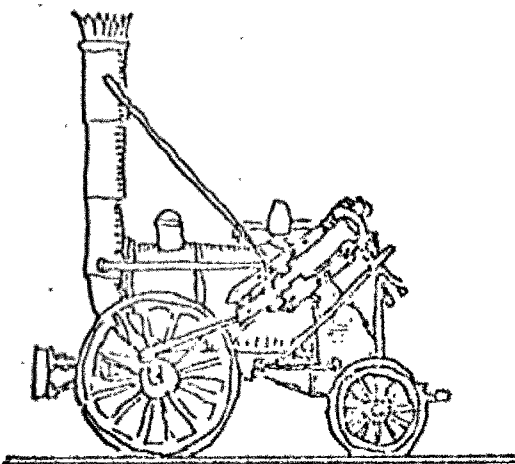
Kapinoistijat muodostivat oman armeijan. Armeijan ratsujoukko kävi yöllä ryöstämässä kuninkaan. Kuninkaan

Koneiden käyttövoimana käytettiin vesiputouksen voimaa. Monin paikoin työläiset itse pyörittivät konetta. Tämä ei kuitenkaan riittänyt. 1700-luvun lopulla keksittiin höyrykone. Pian

Ensimmäinen höyrykone. Yritä selvittää koneen toimintaperiaate

Tehtävä: Dia 9/1.
vertaa tätä diaa ylläolevaan kuvaan

Näin vaatimattomalta näytti ensimmäinen höyryveturi. Höyryveturien myötä syntyivät rautatiet, jotka nopeasti mullistivat liikenteen. Mitä etua rautatiestä oli maantiehen verrattuna?

höyrykoneen voimaa sovellettiin muiden koneiden käyttövoimaksi.

Tämä aiheutti niin suuren muutoksen tuotannossa, että sitä on kutsuttu teolliseksi vallankumoukseksi.

Manufaktuurit syrjäytyivät ja koneilla käyvät tehtaot alkoivat nousta niiden sijaan.

Höyrykoneen voimaa alettiin pian soveltaa myös liikenteeseen. Alku oli tietenkin vaatimaton; ensimmäinen höyryveturi puskutti kuuden kilometrin tuntivauhtia, eikä höyrylaivakaan mennyt kahdeksaa kilometriä kovempaa.

Mutta muutamissa vuosikymmenissä teollinen vallankumous muutti satsojen tuhansien elämän: kuokan ja auran varresta ihmiset siirtyivät tehdassalien koneiden ääreen.

Tässä on piirros 1700-luvun lopulta. Mitkä ryhmät ovat talonpojan kannettavana?

Alustalaistalonpojat olivat täydellisesti kartanonherran alaisia. He työskentelivät kartanon pelloilla, korjasivat tiet ja kartanon rakennukset.

Lisäksi talonpoikien oli maksettava veroa käyttämästään kartanon tiessä ja sillasta, leinoessaan leipänsä kartanon uunissa jne.

PORVARILLISET VALLANKUMOUKSET

Olemme nähneet, kuinka muutamat paimonot lammqslauoineen toivat enemmän voittoa kuin tuhannet maatyöläiset. Olemme nähneet, kuinka manufaktuurit syntyivät, tuottivat enemmän tavvikkoita ja toivat enemmän voittoa kuin käsi-työläiset. Näin uusi yhteiskunta, kapitalismi, vähitellen muodostuu vanhan feodalismiin sisällä. Porvaristo rikastuu ja alkaa nousta feodaaliherroja mahtavamaksi.

Mutta antavatko vanhat feodaaliherrat tämän noin vain tapahtua?

Eivät suinkaan. He ryhtyvät kynsin hampain taistelemaan vanhoista etuoikeuksistaan.

Tehtävä: Mitä etuoikeuksia feodaaliherroilla oli

Katso monisteen sivu 32.

Keskiajan kuluessa olivat talonpoikien velvollisuudet isäntänsä kohtaan lisääntyneet. Eräässäkin kartanossa talonpoikien oli tultava yöllä sotkemaan seipäillä vallihaudan vettä, jotta sammakot eivät olisi kurnuttaneet ja häirinneet kartanonherran yöunta. Toisessa kartanossa talonpoikien velvollisuutena oli joka kesä toimittaa isännälleen kaksi tynnyriä lunta.

Kohdatessaan tilanherran tai hänen virkamiehensä, tuli talonpojan kumartaa syvään ja suudella tämän kättä tai olkapäätä.

Talonpojat olivat läpi keskiajan kapinoineet tilanherrojaan mielivaltaa vastaan. Nyös kaupunkiköyhälistön kapinointi oli voimistunut. Nyt nouseva porvaristo ryhtyi näiden kapinoiden johtoon käytössään vanhaa hallitsevaa luokkaa vastaan.

Englannissa porvaristo voimistui kaikkien ensimmäisenä, kuten olemme nähneet. Feodalismien aikana oli hallinnut yksinvaltainen kuningas yhdessä feodaaliherrojen ja papiston kanssa. Päästäkseen valtaan oli porvariston siis raivattava kuningas tieltään.

Kapinoistijat muodostivat oman armeijan. Armeijan ratsujoukko kävi yöllä ryöstämässä kuninkaan. Kuninkaan

kysymykseen: "Minkä vallan nimissä te toimitte?" upseeri, joka vangitsi kuninkaan näytti hänelle sanaakaan sanomattana pistoolia. Aamunsarastaessa kuningas kysyi uudelleen: "Missä ja minkälaiset ovat teidän valtuutenne?"
- "Tässä ovat minun valtuuteni", vastasi upseeri osoittaen sotilaita.

Kuningas sanoi siihen alakuloisena: "Täytyy myöntää, etten ole koskaan nähnyt valtuuksia, jotka olisi kirjoitettu selvemällä käsialalla".

Myöhemmin kuninkaalta, suunnattoman väkijoukon läsnäollessa, katkaistiin pää.

Ranskan vallankumous

Kuuluisin porvarillinen vallankumous oli Ranskan vallankumous 1700-luvun lopussa. Ranskassa talonpojat, käsityöläiset ja manufaktuurien työläiset muodostivat kansan valtaenemmistön, kaikkiaan 24,5 miljoonaa. Aatelisia ja pappeja oli vain puoli miljoonaa.

Talonpokaislevottomuudet ka kaupunkiköyhälistön kapinat olivat vuosi vuodelta voimistuneet. Kun nälkää kärsivät työläiset ja talonpojat vaativat leipää eräässä Ranskan kaupungissa vastasi kaupungin päällikkö: "Pelloilla on jo ruoho korkeata, menkää sinne ja syökää sitä".

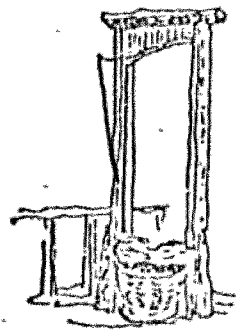
Kansan valtaenemmistö päätti vallan ottamisesta Pariisissa. Kuningas ryhtyi valmistelemaan hyökkäystä kaupunkiin ja väestön verilöylyä. Rykmentti palkattuja saksalaisia sotilaita ryntäsi asettoman väkijoukon kimppuun. Kaikui huuto "Aseisiin". Ranskaisia sotilaita yhtyi kansaan. Saman päivän iltana alkoi yläinen kapina. Hälytyskellot soivat. Raatihuoneelle (kaupungin hallinnon talo) kerääntynyt kansa päätti lähettää edustajia pääkaupungin eri piireihin aseistamaan niiden väestöä. Seuraavana päivänä väkijoukko murtautui asevarastolle ja murti asekauppoja. Aseiden määrän lisäämiseksi

raatihuoneella muodostettu komitea käski takoa 50 000 keihästä. Alkoi kuumeinen työ. Tervatynnyrit paloivat.

Pariisissa valmistauduttiin ottamaan vastaan kuninkaan sotajoukot taistelulla. Väkijoukon keskuudessa levisi huhu, että vanhan kuninkaallisen linnoituksen, Bastiljin vankilan, tykit oli suunnattu kaupunkia kohti. Kuului huuto: "Bastiljiin". Neljä tuntia kesti sitkeä bastiljin piiritys. Vihdoin saapuivat sotilaat tykkeineen piirittäjien avuksi. Vihdoin saapuivat

Tehtävä: Dia. Bastiljin valloitus.

Kerro omin sanoin kuvan tapahtumista.

Ranskan vallankumouksen aikana oli ahkerassa käytössä giljotiini.

Kuka käytti?

kaartilaiset tykkeineen piirittäjien avuksi. Nähdessään, että oli pakko antautua, Bastiljin komentaja syöksyi palava seihku kädessään ruutivarastoon aikoen räjäyttää linnoituksen. Mutta sotilaat pysäyttivät hänet. He avasivat Bastiljin portit. Komondantti surmattiin. Kaikilla kaduilla ja toreilla kaikui huutoja: "Voitto, voitto".

Vallankumousten merkitys

Englannin, Ranskan ja muiden maiden vallankumouksissa murekattiin feodaalinen järjestelmä.

Vallankumoukset raivasivat tietä kapitalismille.

Johtavaksi luokaksi nousi aatoläisten ja pappien sijalle porvaristo

Ensi Venäjä!

kysymykseen: "Minkä vallan nimissä te toimitte?" upseeri, joka vangitsi kuninkaan näytti hänelle sanaakaan sanomattana pistoolia. Aamunsarastaessa kuningas kysyi uudelleen: "Missä ja minkälaiset ovat teidän valtuutenne?"
- "Tässä ovat minun valtuuteni", vastasi upseeri osoittaen sotilaita.

Kuningas sanoi siihen alakuloisena: "Täytyy myöntää, etten ole koskaan nähnyt valtuuksia, jotka olisi kirjoitettu selvemällä käsialalla".

Muutamaa myöhemmin kuninkaalta, suunnattoman väkijoukon läsnäollessa, katkaistiin pää.

Ranskan vallankumous

Kuuluisin porvarillinen vallankumous oli Ranskan vallankumous 1700-luvun lopussa. Ranskassa talonpojat, käsityöläiset ja manufaktuurien työläiset muodostivat kansan valtaenemmistön, kaikkiaan 24,5 miljoonaa. Aatelisia ja pappeja oli vain puoli miljoonaa.

Talonpokaislevottomuudet ja kaupunkiköyhälistön kapinat olivat vuosi vuodelta voimistuneet. Kun nälkää kärsivät työläiset ja talonpojat vaativat leipää eräässä Ranskan kaupungissa vastasi kaupungin päällikkö: "Pelloilla on jo ruoho korkeata, menkää sinne ja syökää sitä".

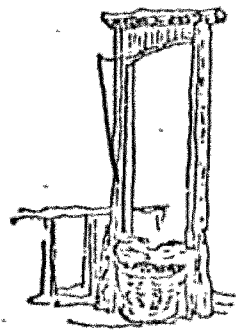
Kansan valtaenemmistö päätti vallan ottamisesta Pariisissa. Kuningas ryhtyi valmistelemaan hyökkäystä kaupunkiin ja väestön verilöylyä. Rykmentti palkattuja saksalaisia sotilaita ryntäsi asettoman väkijoukon kimppuun. Kaikui huuto "Aseisiin". Ranskaisia sotilaita yhtyi kansaan. Saman päivän iltana alkoi yläinen kapina. Hälytyskellot soivat. Raatihuoneelle (kaupungin hallinnon talo) kerääntynyt kansa päätti lähettää edustajia pääkaupungin eri piireihin aseistamaan niiden väestöä. Seuraavana päivänä väkijoukko murtautui asevarastolle ja murti asekauppoja. Aseiden määrän lisäämiseksi

raatihuoneella muodostettu komitea käski takoa 50 000 keihästä. Alkoi kuumeinen työ. Tervatynnyrit paloivat.

Pariisissa valmistauduttiin ottamaan vastaan kuninkaan sotajoukot taistelulla. Väkijoukon keskuudessa levisi huhu, että vanhan kuninkaallisen linnoituksen, Bastiljin vankilan, tykit oli suunnattu kaupunkia kohti. Kuului huuto: "Bastiljiin". Neljä tuntia kesti sitkeä bastiljin piiritys. Vihdoin saapuivat sotilaat tykkeineen piirittäjien avuksi. Vihdoin saapuivat

Tehtävä: Dia. Bastiljin valloitus.

Kerro omin sanoin kuvan tapahtumista.

Ranskan vallankumouksen aikana oli ahkerassa käytössä giljotiini.

Kuka käytti?

kaartilaiset tykkeineen piirittäjien avuksi. Nähdessään, että oli pakko antautua, Bastiljin komentaja syöksyi palava seihku kädessään ruutivarastoon aikoen räjäyttää linnoituksen. Mutta sotilaat pysäyttivät hänet. He avasivat Bastiljin portit. Komondantti surmattiin. Kaikilla kaduilla ja toreilla kaikui huutoja: "Voitto, voitto".

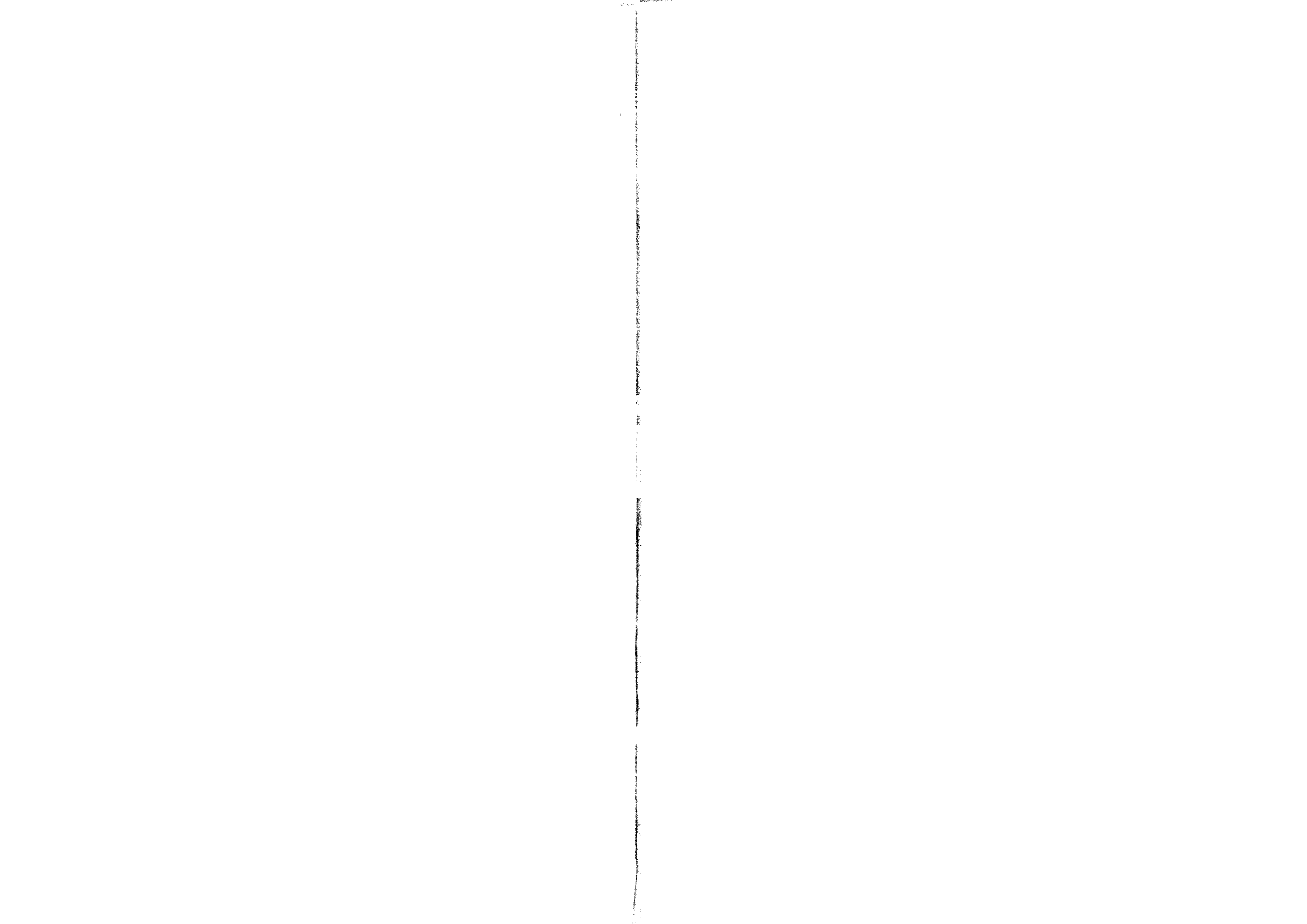
Vallankumousten merkitys

Englannin, Ranskan ja muiden maiden vallankumouksissa murekattiin feodaalinen järjestelmä.

Vallankumoukset raivasivat tietä kapitalismille.

Johtavaksi luokaksi nousi aatoläisten ja pappien sijalle porvaristo

Ensi Venäjä!

TYÖVÄESTÖN OLOSUhteet

Koneiden avulla tehdastyöläiset pystyivät aikaansaamaan enemmän tuotteita kuin 10 tai 20 manufaktuurityöläistä. Samassa määrin lisääntyi tehtaanomistajan voitto. Tämän takia tehtaita rakennettiin jatkuvasti lisää. Työläisten lukumäärä nousi kymmeneen ja satoihin tuhansiin. Vähitellen yhteiskuntaan muodostui kaksi uutta perusluokkaa: palkka- työläiset ja tehtaanomistajat. Tehtaanomistajia kutsuttiin myös kapitalisteiksi.

Tehtävä: Mitkä olivat feodalismin aikaiset perusluokat ?

Suurimman hyödyn koneiden käyttöönotosta korjasivat tehtaanomistajat. He omistivat tehtaaita ja koneet. He omistivat myös tuotteet, joita työläiset olivat koneiden avulla tehneet.

Työ tehtaassa

Työväestön olosuhteet olivat erittäin raskaat. Työvuhti oli huomattavasti kovempi kuin koskaan käsityöverstaassa tai manufaktuurissa oli ollut. Tehtaanomistaja yritti pitää työläisiä koneen ääressä, niin kauan kuin nämä pystyivät jotain tekemään. Päivittäinen työaika olikin yli 12 tuntia, usein jopa yli 16 tuntia. Väsyneille työläisille tapahtui usein onnettomuuksia.

Erään aikalaisen kuvaus englantilaisesta tehtaasta: Työläisten täytyy olla tehtaassa puoli kuudelta aamulla. Muutamana minuutina myöhästymisestä rangaistaan, kymmenen minuutin myöhästymisestä pidätetään neljäsosa päiväpalkasta. Tehtailijalla on ehdoton valta. Hän menee ja tulee niinkuin mieli ja saattaa erottaa työläisen milloin tahansa, jos työläinen ei ole toiminut mielivaltaisten sääntöjen mukaisesti. Tehtailijan toimista ei voi valittaa kenellekään. Työläistä, joka puhuu toisen kanssa, laulaa tai viheltää, rangaistaan 6. denarin sakolla (kolmasosa päiväpalkasta). Kuka lähtee paikalta, rangaistaan samoin 6 denarilla. Joka ilman valvojan lupaa menee ulos, saa kolmen denarin sakot.

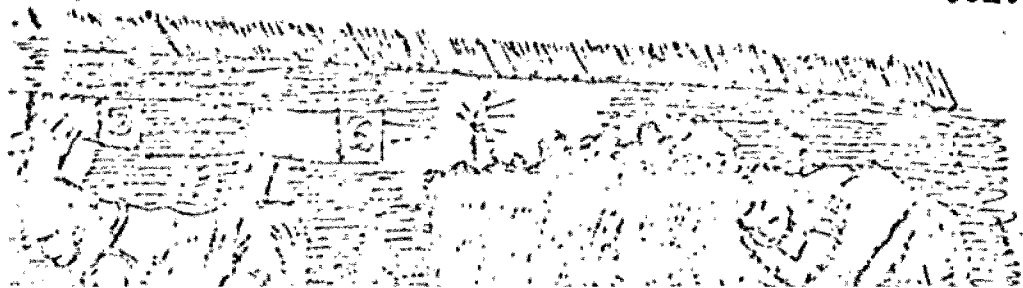
Englantilainen työläisäiti palaa lastensa kanssa töistä. Kuva eräästä senaikaisesta lehdestä.

THE RIVALS.

Erään englantilaisen lehden pilapiirros "Kilpailijat". Lehti kritisoi kapitalistista kilpailua. Naisen yläpuolella olevassa tekstissä lukee: "Brittiläinen työläinen. Ikä 60. Hinta 2.20 puntaa" Ota selvää, mitä toisen kaveruksen yläpuolella lukee ?

Työsuoritukset tehtaissa ja kaivoksissa olivat aluksi niin yksinkertaisia, että koulua käyvätkin lapset pystyivät niitä tekemään. Monien lasten oli pakko mennä töihin vanhempien palkan pienuuden takia. Koulua lapset eivät käyneet.

Palkka

Tehtaanomistajan maksama palkka riitti juuri ja juuri työläisten hengissä pysymiseen. Monet työläiset huomasivat, että tehtaanomistajalla olisi kyllä ollut varaa maksaa enemmän palkkaa. Mutta tehtaanomistajaa ei vähääkään liikuttanut työläisten olosuhteet. Hän halusi vain lisätä omaa voittoa ja sen takia hän maksoi työläisille mahdollisimman vähän.

Nais- ja lapsityö

Voittonsa lisäämiseksi tehtaanomistaja otti naisia ja lapsia töihin koneen ääseen. Heille tarvitsi maksaa vähemmän palkkaa kuin miehille. Seuraavassa on taulukko, josta ilmenee, minkä ikäiset lapset työskentelivät tehtaissa:

Lapsityön alku	
(esimerkkinä on kolme englantilaista kaupunkia)	
Lasten lukumäärä	ikä
1	4-5 vuotta
3	5-6 "
68	6-7 "
133	7-8 "

Naisien ja lasten käyttö oli niin valtavaa, että yhteen aikaan 1800-luvun alkupuoliskolla vain yksi neljäsosa työvoimasta oli miehiä.

Usein pienikokoiset lapset laitettiin vetämään raskasta hiilikuormaa ahtaissa ja kosteissa kaivoskäytävissä. Säästääkseen kotimatkan hinnan, joutivat jotkut nukkumaankin tehtaassa.

TYÖVÄESTÖN OLOSUhteet

Koneiden avulla tehdastyöläiset pystyivät aikaansaamaan enemmän tuotteita kuin 10 tai 20 manufaktuurityöläistä. Samassa määrin lisääntyi tehtaanomistajan voitto. Tämän takia tehtaita rakennettiin jatkuvasti lisää. Työläisten lukumäärä nousi kymmeneen ja satoihin tuhansiin. Vähitellen yhteiskuntaan muodostui kaksi uutta perusluokkaa: palkkityöläiset ja tehtaanomistajat. Tehtaanomistajia kutsuttiin myös kapitalisteiksi.

Tehtävä: Mitkä olivat feodalismin aikaiset perusluokat ?

Suurimman hyödyn koneiden käyttöönotosta korjasivat tehtaanomistajat. He omistivat tehtaaita ja koneet. He omistivat myös tuotteet, joita työläiset olivat koneiden avulla tehneet.

Työ tehtaassa

Työväestön olosuhteet olivat erittäin raskaat. Työväuhti oli huomattavasti kovempi kuin koskaan käsityöverstaassa tai manufaktuurissa oli ollut. Tehtaanomistaja yritti pitää työläisiä koneen ääressä, niin kauan kuin nämä pystyivät jotain tekemään. Päivittäinen työaika olikin yli 12 tuntia, usein jopa yli 16 tuntia. Väsyneille työläisille tapahtui usein onnettomuuksia.

Erään aikalaisen kuvaus englantilaisesta tehtaasta: Työläisten täytyy olla tehtaassa puoli kuudelta aamulla. Muutamana minuutina myöhästymisestä rangaistaan, kymmenen minuutin myöhästymisestä pidätetään neljäsosa päiväpalkasta. Tehtailijalla on ehdoton valta. Hän menee ja tulee niinkuin mieli ja saattaa erottaa työläisen milloin tahansa, jos työläinen ei ole toiminut mielivaltaisten sääntöjen mukaisesti. Tehtailijan toimista ei voi valittaa kenellekään. Työläistä, joka puhuu toisen kanssa, laulaa tai viheltää, rangaistaan 6. denarin sakolla (kolmasosa päiväpalkasta). Kuka lähtee paikalta, rangaistaan samoin 6 denarilla. Joka ilman valvojan lupaa menee ulos, saa kolmen denarin sakot.

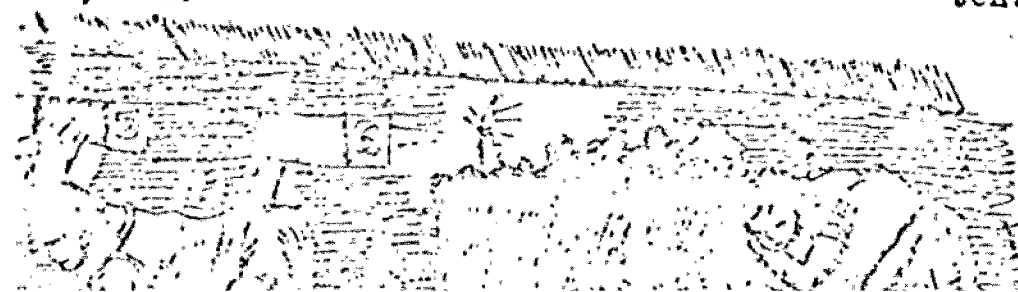
Englantilainen työläisäiti palaa lastensa kanssa töistä. Kuva eräästä senaikaisesta lehdestä.

THE RIVALS.

Erään englantilaisen lehden pilapiirros "Kilpailijat". Lehti kritisoi kapitalistista kilpailua. Naisen yläpuolella olevassa tekstissä lukee: "Brittiläinen työläinen. Ikä 60. Hinta 2.20 puntaa" Ota selvää, mitä toisen kaveruksen yläpuolella lukee ?

Työsuoritukset tehtaissa ja kaivoksissa olivat aluksi niin yksinkertaisia, että koulua käyvätkin lapset pystyivät niitä tekemään. Monien lasten oli pakko mennä töihin vanhempien palkan pienuuden takia. Koulua lapset eivät käyneet.

Palkka

Tehtaanomistajan maksama palkka riitti juuri ja juuri työläisten hengissä pysymiseen. Monet työläiset huomasivat, että tehtaanomistajalla olisi kyllä ollut varaa maksaa enemmän palkkaa. Mutta tehtaanomistajaa ei vähääkään liikuttanut työläisten olosuhteet. Hän halusi vain lisätä omaa voittoa ja sen takia hän maksoi työläisille mahdollisimman vähän.

Nais- ja lapsityö

Voittonsa lisäämiseksi tehtaanomistaja otti naisia ja lapsia töihin koneen ääseen. Heille tarvitsi maksaa vähemmän palkkaa kuin miehille. Seuraavassa on taulukko, josta ilmenee, minkä ikäiset lapset työskentelivät tehtaissa:

Lapsityön alku	
(esimerkkinä on kolme englantilaista kaupunkia)	
Lasten lukumäärä	ikä
1	4-5 vuotta
3	5-6 "
68	6-7 "
133	7-8 "

Naisien ja lasten käyttö oli niin valtavaa, että yhteen aikaan 1800-luvun alkupuoliskolla vain yksi neljäsosa työvoimasta oli miehiä.

Usein pienikokoiset lapset laitettiin vetämään raskasta hiilikuormaa ahtaissa ja kosteissa kaivoskäytävissä. Säästäkseen kotimatkan hinnan, joutuivat jotkut nukkumaankin tehtaassa.

KAPITALISMIN SYNTY SUOMESSA

Maanomistusolot

Suomessa väkiluku lisääntyi 1700-luvulla voimakkaasti. Mutta uusia tiloja perustettiin vähän. Yhä useampi talonpoikaisperhe jäi ilman omaa tilaa. He muodostivat laajan tilattoman väestön.

Osalle talonpoikaisperheitä aatoliset ja muut maanomistajat lohkaisivat omista maistaan torpan viljeltäväksi. Näitä talonpoikia kutsuttiin torppareiksi. He maksoivat torpastaan vuokraa ja tekivät päivätöitä isännän pelolla.

Kuuluisa suomalainen kirjailija Väinö Linna kuvaa hämäläisten torpparien ja maataloustyöväestön asemaa kirjassaan "Täällä Bohjan-tähden alla". Linnan mukaan isännät saatoivat käyttäytyä, kuinka mielivaltaisesti tahansa: vuokraa ja päivätöitä kiristettiin, torppari perheineen saatettiin häätää lumihankeen jne. Kiireisimpänä viljan korjuuajoina täytyi torppareiden työskennellä kartanon pellolla kaikki päivät ja yöllä kuunvalossa yrittää korjata omia viljojaan.

Erityisesti 1800-luvulla lisääntyi täysin maattoman väestön määrä. Kymmenkunta prosenttia suurimmista maanomistajista omisti puolet koko Suomen viljellyn maan pinta-alasta. 3/4 maalla elävästä väestöstä oli 1800-luvun lopulla vailla omaa tilaa.

Millä he elivät?

Okkaipäiväisen toimeentulonsa he hankkivat myymällä työvoimansa tilanomistajille.

Tilattoman väestön elinolosuhteet olivat kurjat. Seuraavassa on main vaivaishoidon tarkastajan raportti vuodelta 1901:
" He asuvat tavallisesti varta vasten heille aiotuissa asunnoissa, usein kolme, neljä perhettä samassa tuvassa. Heensä ei kyllään näistä henkilöistä ole enemmän tilaa käytettävissään kuin makuupaikka uunilla, kiintonaisella seinäpenkillä tahi lattialla. Sängyt ovat näest laajoissa osissa maata tälle yhteiskuntaluokalle turtemattomia ylellisyyskapineita".

Ylirasituksesta ja huonosta ravinnosta johtuen monet lapset menettivät muutamassa vuodessa terveytensä.

S seuraavassa on erään englantilaisen tytön kertomus. Hän oli 23-vuotiaana työkyvytön ja joutui elämään köyhäinhoidossa.

" Kun oli 6-vuotias, aloin työskennellä tehtassa. Jos omistaja sattui olemaan pahalla päällä, jouduin työskentelemään 9:ään illalla. Välillä oli 40 minuutin ruokatauko. Jos olimme työskennelleet huonosti, emme saaneet pitää ruokatauntia, vaan jouduttiin syömään koneiden ääressä seisaltamme. Jouduin koko päivän työskentelemään seisaltani. Kun koneet kävivät nopeasti, oli työni erittäin rasittavaa. Mutta jos uuvuin ja työni hidastui, meitä lyötiin nopeilla. Koko ajan työnjohtajat valvoivat meidän pikkutyttöjen työtä ylempältä tasolta.

Huoneessa, jossa työskentelin oli niin kova pöly, että työn päätyttyä, minun oli vaikea hengittää."

Tohtori: Ranskalainen kirjailija Victor Hugo on sanonut kapitalismin alkuaikojen lapsista: "He olivat lapsia, joista yksikään ei nauranut". Mitähän kirjailija on mahtanut tarkoittaa?

Englantilainen pikkupoika pyytää lisää keittoa. Hän on äskettäin tullut töihin, eikä vielä tiedä, ettei lisää keittoa saa pyytää. Tämän takia takana olevat pojat katsovat pelästyneinä.

Onko Olivaan Tui? ?

Eikä liberalismissi? ?

Suurin osa työläisistä oli jatkuvasti aliravittuja - osa jopa nälkiintyneitä. Elintarviketuotanto vähentyi muutamien tartsikkeiden osalta lähes jopa puolella sen tuloksena, ettei työläisillä ollut varaa ruuan ostoon. Tästä esimerkkinä on seuraava taulukko.

Elintarviketuotannon väheneminen

henkeä kohti Pariisissa 1821-31

maito ja leipä	33 %
viini	25 %
liha	24 %
juusto	40 %

KAPITALISMIN SYNTY SUOMESSA

Maanomistusolot

Suomessa väkiluku lisääntyi 1700-luvulla voimakkaasti. Mutta uusia tiloja perustettiin vähän. Yhä useampi talonpoikaisperhe jäi ilman omaa tilaa. He muodostivat laajan tilattoman väestön.

Osalle talonpoikaisperheitä aatoliset ja muut maanomistajat lohkaisivat omista maistaan torpan viljeltäväksi. Näitä talonpoikia kutsuttiin torppareiksi. He maksoivat torpastaan vuokraa ja tekivät päivätöitä isännän pelolla.

Kuuluisa suomalainen kirjailija Väinö Linna kuvaa hämäläisten torpparien ja maataloustyöväestön asemaa kirjassaan "Täällä Bohjan-tähden alla". Linnan mukaan isännät saatoivat käyttäytyä, kuinka mielivaltaisesti tahansa: vuokraa ja päivätöitä kiristettiin, torppari perheineen saatettiin häätää lumihankeen jne. Kiireisimpänä viljan korjuuajoina täytyi torppareiden työskennellä kartanon pellolla kaikki päivät ja yöllä kuunvalossa yrittää korjata omia viljojaan.

Erityisesti 1800-luvulla lisääntyi täysin maattoman väestön määrä. Kymmenkunta prosenttia suurimmista maanomistajista omisti puolet koko Suomen viljellyn maan pinta-alasta. 3/4 maalla elävästä väestä oli 1800-luvun lopulla vailla omaa tilaa.

Millä he elivät?

Okkaipäiväisen toimeentulonsa he hankkivat myymällä työvoimansa tilanomistajille.

Tilattoman väestön elinolosuhteet olivat kurjat. Seuraavassa on main vaivaishoidon tarkastajan raportti vuodelta 1901:
" He asuvat tavallisesti varta vasten heille aiotuissa asunnoissa, usein kolme, neljä perhettä samassa tuvassa. Heensä ei kyllään näistä henkilöistä ole enemmän tilaa käytettävissään kuin makuupaikka uunilla, kiintonaisella seinäpenkillä tahi lattialla. Sängyt ovat näest laajoissa osissa maata tälle yhteiskuntaluokalle turtemattomia ylellisyyskapineita".

Yllirasituksesta ja huonosta ravinnosta johtuen monet lapset menettivät muutamassa vuodessa terveytensä.

S seuraavassa on erään englantilaisen tytön kertomus. Hän oli 23-vuotiaana työkyvytön ja joutui elämään köyhäinhoidossa.

" Kun oli 6-vuotias, aloin työskennellä tehtassa. Jos omistaja sattui olemaan pahalla päällä, jouduin työskentelemään 9:ään illalla. Välillä oli 40 minuutin ruokatauko. Jos olimme työskennelleet huonosti, emme saaneet pitää ruokatauntia, vaan jouduttiin syömään koneiden ääressä seisaltamme. Jouduin koko päivän työskentelemään seisaltani. Kun koneet kävivät nopeasti, oli työni erittäin rasittavaa. Mutta jos uuvuin ja työni hidastui, meitä lyötiin nopeilla. Koko ajan työnjohtajat valvoivat meidän pikkutyttöjen työtä ylempältä tasolta.

Huoneessa, jossa työskentelin oli niin kova pöly, että työn päätyttyä, minun oli vaikea hengittää."

Tohtori: Ranskalainen kirjailija Victor Hugo on sanonut kapitalismin alkuaikojen lapsista: "He olivat lapsia, joista yksikään ei nauranut". Mitähän kirjailija on mahtanut tarkoittaa?

Englantilainen pikkupoika pyytää lisää keittoa. Hän on äskettäin tullut töihin, eikä vielä tiedä, ettei lisää keittoa saa pyytää. Tämän takia takana olevat pojat katsovat pelästyneinä.

Onko Olivaan Tui? ?

Eikä liberalismissi? ?

Suurin osa työläisistä oli jatkuvasti aliravittuja - osa jopa nälkiintyneitä. Elintarviketuotanto vähentyi muutamien tartsikkeiden osalta lähes jopa puolella sen tuloksena, ettei työläisillä ollut varaa ruuan ostoon. Tästä esimerkkinä on seuraava taulukko.

Elintarviketuotannon väheneminen

henkeä kohti Pariisissa 1821-31

maito ja leipä	33 %
viini	25 %
liha	24 %
juusto	40 %

Teollisuuden synty

Suomen teollisuus alkaa kehittyä 1800-luvun puolivälin jälkeen. Euroopassa oli tällöin tapahtunut puun kysynnän lisääntyminen. Suomen porvarit - vanhat kauppiassuvut - alkavat rakentaa uusia sahoja. Sahoilla otettiin höyrykone käyttöön 1840-luvulla.

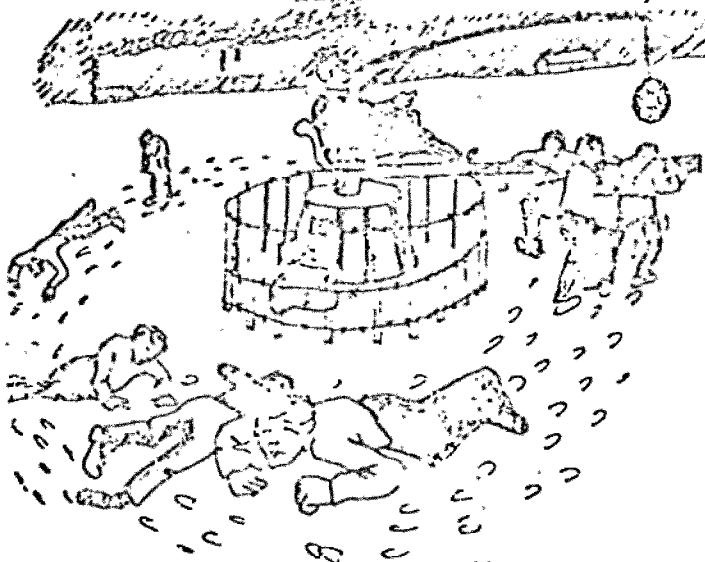
Tehtävä: Milloin höyrykone oli keksitty ja missä? Mitä seurauksia höyryn käyttöönotosta oli ollut?

Koskemattomat luonnonrikkautemme, metsät ja kosket, sekä halpa työvoima houkuttelivat kapitalistisia yrittäjiä Saksasta, Ruotsista ja Englannista maahan. Suomen puun kysyntä kasvoi valtavasti höyrykoneen käyttöönoton jälkeen.

Vuosikymmenien ajan ostettiin tietämättömiltä talonpojilta metsiä, monasti koko tilakin piikkahinnalla. Hyvin yleistä oli juottaa myyjä humalaan, jolloin hänen nimensä oli helppo saada minkkilaiseen kauppakirjaan tahansa. Suurten nälkävuosien aikana, etenkin 1860-luvulla, kapitalistiset yrittäjät hankkivat melkein ilmaiseksi puutavaraa vaihtamalla nälkää näkeville talonpojilta näiden metsät ulkomailta tuottamaansa halpaan viljaan. Vuoden metsäsiamies osti kolmella jauhosäkkillä hakkuo-oikeiden erään isännän metsään 10 vuodeksi ja hakkautti yhtenä ainoana vuonna siitä 10 000 tukkia.

Tehtävä: Kuuntele opettajan lukema kertomus, joka kuvaa oleja 1873 Kotkasta, joka oli eräs sahateteollisuuden keskus. Tuon ajan Kotkaa on verrattu "villiin länteen"? Minkähän takia?

Viime vuosisadan lopulla ryhtyivät porvarit perustamaan selluloosa ja paperitehtaita. Mm. Tampereesta alkoi kehittyä maamme huomattuin tehdaspaikkakuntia. Kuten muuallakin työvoima tehtaisiin saatiin maataloudesta, kun teollisuustyöläisiä oli 1870 noin 10 000 oli heitä kolme vuosikymmentä myöhemmin lähes kahdeksankertainen määrä. Teollisuuskapitalisten vastapainoksi alkaa myös Suomeen muodostua palkkatyöväestön luokka. Kapitalistit ja työväestö kävivät keskenään taistelua huonoista työolosuhteista, pitkiä työpäiviä ja palkan suuruudesta.

Työriistijän mylly. Kuva eräästä työväenlehdessä. Mitä kuvanpiirtäjä on halunnut sanoa? 2

Kertomus maalaispojasta teollisuustyöläiseksi.

Oskari on perheen sisarusparvesta kaikkein nuorin. Sisarusia on kaikkiaan 8. Olisi ollut enemmänkin, mutta huonojen terveydellisten olosuhteiden vuoksi on Oskarin 3 pientä sisarusta kuollut jo vauvana. 1800-luvulla olivat asunnot kylmiä ja vetoisia. Ruoka oli tavallisilla ihmisillä puutteellista. Leipään jouduttiin sekoittamaan puusta saatavaa peittoa.

Oskari syntyi torpparin poikana. Hänen isänsä oli Tuomas, joka oli saanut erältä isännältä luvan rakentaa tämän maalle torpan. Torpan ympärille Tuomas raivasi pellon, jossa hän kasvatti sen viljan jolla perhe tuli tyydyttää ravinnon tarpeensa. Torpparit kävivät työssä isännän pelloilla ja metsissä korvaukseksi siitä, että asuivat isännän maalla. Isännät tarvitsivat näitä torppareita, koska muuten he olisivat joutuneet tekemään itse työnsä tai haalimaan satunnaisia työntekijöitä. Usein torpparit joutuivat yöllä viljelämään omat peltonsa, kun päivät piti olla isännän mailla. Eikä pelkästään Tuomas joutunut tekemään taloon töitä, vaan koko hänen perheensä aina sitä myöten kun lapset kasvoivat. Torppareita oli Suomessa tuohon aikaan paljon. Paljon oli myös sellaisia maatöitä tekeviä ihmisiä, joilla ei ollut edes torppaa vaan he kiensivät talosta taloon töissä tai tekivät yhteisen talon töitä ja saivat asua tämän nurkissa.

Oskari oli pienestä pitäen tottunut maatöihin ja metsätöihin. Metsätöitä oli tosin siihen aikaan aika vähän kun metsiä ei saanut rajattomasti haketa, koska laki kielsi sen. Pelättiin että metsät loppuu. Joka tapauksessa eräänä päivänä eteen tuli se, että Oskari ei enää voinut saada elantoaan torpassa asumalla. Vanhin veli parvi torpan viljelemisen ja asui perheineen siinä. Muut sisarukset olivat jo maailmalla joutuneet. Kuka oli piikana lähi talossa, kukkahennytti kaupunkiin onneensa etsimään. Yksi työstä oli päässyt torpparin vaihtoiksi naapurikyliin. Tuomas oli jo aikaa sitten siirtynyt manan rajoille. Oskari pienin sisarusparvesta ikänsä maalla ollut naapurijokainen painenpoikatyyppi teki päätöksensä: kaupunkiin, tehtaan.

Eloittiin 1860-luvun alkua Suomessa oli teollistaminen pääsarjassa vauhtiin. Tämä johtui lainsäädännön muuttamisesta. Maassa alettiin toteuttaa elinkeinovapautta vähitellen. Tämä ilmiö oli yleismaailmallinen koko Länsi-Euroopassa oli alaa voittanut taloudellinen liberaali. Suomen teollisuutta alettiin kehittää valtiovaltan toimesta. Poissaalta ulkomaalaiset yrittäjät alkoivat yhä enemmän kiinnostua maamme puutavaresta ja muistakin tuotteista. Vuonna 1857 annettiin lupa perustaa höyryllä toimiva saha. Tämä nosti nopeasti sahatavaran tuotantoa. Aikaisemmin sahatuksessa ei saanut käyttää höyryä, koska se oli tehokas pelättiin, että metsät loppuu. 1861 annettiin laki, jonka mukaan puutavaraa sai sahata edelleen. 1868 sallittiin maassa kauppa myös maaseudulla. Aikaisemmin sai myydä tavaroita vain määrättyissä kaupungeissa. Tämä lait olivat esinäkseen siihen, että 1879 säädettiin laki joka salli täydellisen elinkeinovapauden. (Etsin Oskari ei voinut alkaa tehtaanoimiseksi, koska ei ollut rahaa, mutta lain mukaan hän OLISI VOINUT). Maassa alkoi taloudellinen vilkastuminen mikä näkyi myös. Lyös liikenne välineet olivat näyttöä siitä, että alettiin elää uutta aikaa. Kiskoilla rupeesivat kolisemaan veturit ja sisävesillä oli jo vuodesta 1853 puskutellut höyrylaivoja ensimmäinen oli Ilmarinen. Höyry oli valittu nopea ja tehokas. Vähitellen alettiin ajatella, että nopea elämä

Teollisuuden synty

Suomen teollisuus alkaa kehittyä 1800-luvun puolivälin jälkeen. Euroopassa oli tällöin tapahtunut puun kysynnän lisääntyminen. Suomen porvarit - vanhat kauppiassuvut - alkavat rakentaa uusia sahoja. Sahoilla otettiin höyrykone käyttöön 1840-luvulla.

Tehtävä: Milloin höyrykone oli keksitty ja missä? Mitä seurauksia höyryn käyttöönotosta oli ollut?

Koskemattomat luonnonrikkautemme, metsät ja kosket, sekä halpa työvoima houkuttelivat kapitalistisia yrittäjiä Saksasta,

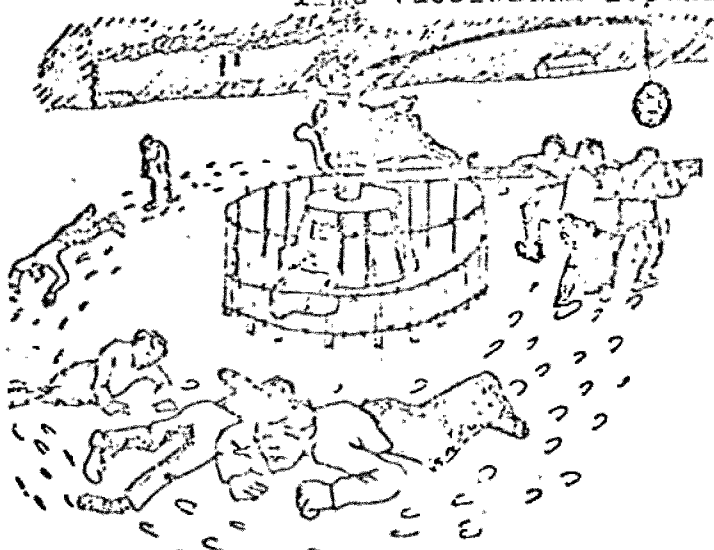
Ruotsista ja Englannista maahamme. Suomen puun kysyntä kasvoi valtavasti höyrykoneen käyttöönoton jälkeen.

Vuosikymmenien ajan ostettiin tietämättömiltä talonpojilta metsiä, monasti koko tilakin pilkkahinnalla. Hyvin yleistä oli juottaa myyjä humalaan, jolloin hänen nimensä oli helppo saada minkkilaiseen kauppakirjaan tahansa. Suurten nälkävuosien aikana, etenkin 1860-luvulla, kapitalistiset yrittäjät hankkivat melkein ilmaiseksi puutavaraa vaihtamalla nälkää näkeville talonpojilta näiden metsät ulkomailta tuottamaansa halpaan viljaan. Vuoden metsäasiamies osti kolmella jauhosäkkillä hakkuoikeiden erään isännän metsään 10 vuodeksi ja hakkautti yhtenä ainoana vuonna siitä 10 000 tukkia.

Tehtävä: Kuuntele opettajan lukema kertomus, joka kuvaa oleja 1873 Kotkasta, joka oli eräs sahateteollisuuden keskus. Tuon ajan Kotkaa on verrattu "villiin länteen"? Minkähän takia?

Viime vuosisadan lopulla ryhtyivät porvarit perustamaan selluloosa-

ja paperitehtaita. Mm. Tampereesta alkoi kehittyä maamme huomatuimpia tehdaspaikkakuntia. Kuten muuallakin työvoima tehtaisiin saatiin maataloudesta, kun teollisuustyöläisiä oli 1870 noin 10 000 oli heitä kolme vuosikymmentä myöhemmin lähes kahdeksankertainen määrä. Teollisuuskapitalisten vastapainoksi alkaa myös Suomeen muodostua palkkatyöväestön luokka. Kapitalistit ja työväestö kävivät keskenään taistelua huonoista työolosuhteista, pitkästä työpäivästä ja palkan suuruudesta.

Työriistäjän mylly. Kuva eräästä työväenlehdessä. Mitä kuvanpiirtäjä on halunnut sanoa?

Kertomus maalaispojasta teollisuustyöläiseksi.

Oskari on perheen sisarusparvesta kaikkein nuorin. Sisarusia on kaikkiaan 8. Olisi ollut enemmänkin, mutta huonojen terveydellisten olosuhteiden vuoksi on Oskarin 3 pientä sisarusta kuollut jo vauvana. 1800-luvulla olivat asunnat kylmiä ja vetoisia, ruoka oli tavallisilla ihmisillä puutteellista. Leipään jouduttiin sekoittamaan puusta saatavaa petteä.

Oskari syntyi torpparin poikana. Hänen isänsä oli Tuomas, joka oli saanut eräältä isännältä luvan rakentaa tämän maalle torpan. Torpan ympärille Tuomas raivasi pellon, jossa hän kasvatti sen viljan jolla perhe tuli tyydyttää ravinnon tarpeensa. Torpparit kävivät työssä isännän pelloilla ja metsissä korvaukseksi siitä, että asuivat isännän maalla. Isännät tarvitsivat näitä torppareita, koska muuten he olisivat joutuneet tekemään itse työnsä tai haalimaan satunnaisia työntekijöitä. Usein torpparit joutuivat yöllä viljelemään omat peltonsa, kun päivät piti olla isännän mailla. Eikä pelkästään Tuomas joutunut tekemään taloon töitä, vaan koko hänen perheensä aina sitä myöten kun lapset kasvoivat. Torppareita oli Suomessa tuohon aikaan paljon. Paljon oli myös sellaisia maatöitä tekeviä ihmisiä, joilla ei ollut edes torppaa vaan he kiensivät talosta taloon töissä tai tekivät yhteen taloon töitä ja saivat asua tämän nurkissa.

Oskari oli pienestä pitäen tottunut maatöihin ja metsätöihin. Metsätöitä oli tosin siihen aikaan aika vähän kun metsiä ei saanut rajattomasti haketa, koska laki kielsi sen. Pelättiin että metsät loppuu. Joka tapauksessa eräänä päivänä eteen tuli se, että Oskari ei enää voinut saada elantoaan torpassa asumalla. Vanhin veli päätti torpan viljelemisen ja asui perheineen siinä. Muut sisarusparvet olivat jo maailmalle joutuneet. Kuka oli piikana lähi talossa, kukahannyt kaupunkiin onneaan etsimään. Yksi tyttöistä oli päässyt torpparin vaimoksi naapurikyliin. Tuomas oli jo aikaa sitten siirtynyt manan rajoille.

Oskari pienin sisarusparvesta, ikänsä maalla ollut naapurikylien paimenkoikatyttö teki päätöksensä: kaupunkiin, tehtaaseen. Ellettiin 1860-luvun alkua Suomessa oli teollistuminen pääserkässä vauhtiin. Tämä johtui lainsäädännön muuttumisesta. Maassa aloitettiin toteuttaa elinkeinovapautta vähitellen. Tämä ilmiö oli yleismaailmallinen koko Länsi-Euroopassa oli alaa voittanut taloudellinen liberalismi. Suomen teollisuutta alettiin kehittää valtiovaltan toimesta. Poisaalta ulkomaalaiset yrittäjät alkoivat yhä enemmän kiinnostua maamme puutavaresta ja muistakin tuotteista.

Vuonna 1857 annettiin lupa perustaa höyryllä toimiva saha. Tämä nosti nopeasti sahatavaran tuotantoa. Aikaisemmin sahauskassa ei saanut käyttää höyryä, koska se oli tehokas pelättiin, että metsät loppuu. 1861 annettiin laki, jonka mukaan puutavaraa sai sahata määrättä. 1868 sallittiin maassa kauppa myös maaseudulla. Aikaisemmin sai myydä tavaroita vain määrättyissä kaupungeissa. Tämä laki olivat esineitä siihen, että 1873 säädettiin laki joka salli täydellisen elinkeinovapauden. (Kosin Oskari ei voinut alkaa tehtaancuistajaksi, koska ei ollut rahaa, mutta lain mukaan hän OLISI VOINUT).

Maassa alkoi taloudellinen vilkastuminen mikä näkyi myös, myös liikenne välineet olivat näyttöä siitä, että alettiin elää uutta aikaa. Kiskoilla rupeesivat kolisemaan veturit ja sisävesillä oli jo vuodesta 1853 puskutellut höyrylaivoja ensimmäinen oli Ilmarinen. Höyry oli valttia maan tekijöille. Vihitellen alkettiin ottaa käyttöön...

Suomen tärkeimpänä teollisuutena oli sahatavara teollisuus ja ruukiteollisuus. Rautaruukkeja täällä myös oli. Rikkaat ruukin patruunat usein ulkomailta muuttaneet vallitsivat koko ruukkinsa aluetta rautaisella eikä suinkaan aina niin hellällä kädellä.

Myös tekstiili teollisuus sai täällä suurta merkitystä jo melko varhain Tampereen kaupungista tuli keskus tälle teollisuudelle.

Kutomoja oli jo 1900-luvun alussa perustettu mutta vuosien puolellä oli tullut vaikeuksia ja uusi parempi suuntaus alkoi taas ennen vuosien vaihdetta.

Jos taas seuraamme Oskaria löydämme hänet erään kaupungin rautatie asemalta hattukädessä. Oskarille alkoi vaikea taival. Kaupunki oli suuri ja rahaakaan ei juuri ollut. Löytyipä kuitenkin iltaan mennessä eräs suutari jolla oli oma asunto laitakaupungilla. Suutari oli Oskari kotiseudulta. Sieltä löytyi sitten Oskarille asunto. Keittiössä oli penkki joka alkuun palveli vuotena ja hyvin palveli.

Oskarilla kävi tuuri. Hän löysi itsensä tehtaantöyläisenä eräänä päivänä. Hän oli ehtinyt jo välillä hiukan hermostua kun niihin tehtaisiin jonotti muitakin kuin hän.

Työ oli raskasta, päivät olivat pitkiä ja salissa kylmä tai kostea, rehellisesäi puhuen siellä oli sekä kylmää, että kosteata. Kauhulla Oskari katsoi kuinka työnantaja saattoi erottaa työntekijän silloin kun tämä tuli sairaaksi. Ei sellaista työläistä voinut pitää kun se ei kyennyt töihin, ei sillä mitään tehnyt. Sen Oskari myös huomasi että valittakaan ei saanut, poishan sitä silloin joutui.

Elämä on kummallista. Vaikka Oskari ei valittanut eikä ollut edes kovasti sairas hän joutui pois työstä. Monet muutkin joutuivat. Tämä johtui siitä, että tehdas joutui vaikeuksiin ja työtä ei enää ollut. Kilpailuva tehdas oli saanut parempia koneita ja se tuotti paljon enemmän joten kukaan ei halunnut ostaa hitaasti toimitettavia vanhanaikaisempia tavaroita. Joka tehtaalla oli vaikeuksia saada tavaroita kaupaksi.

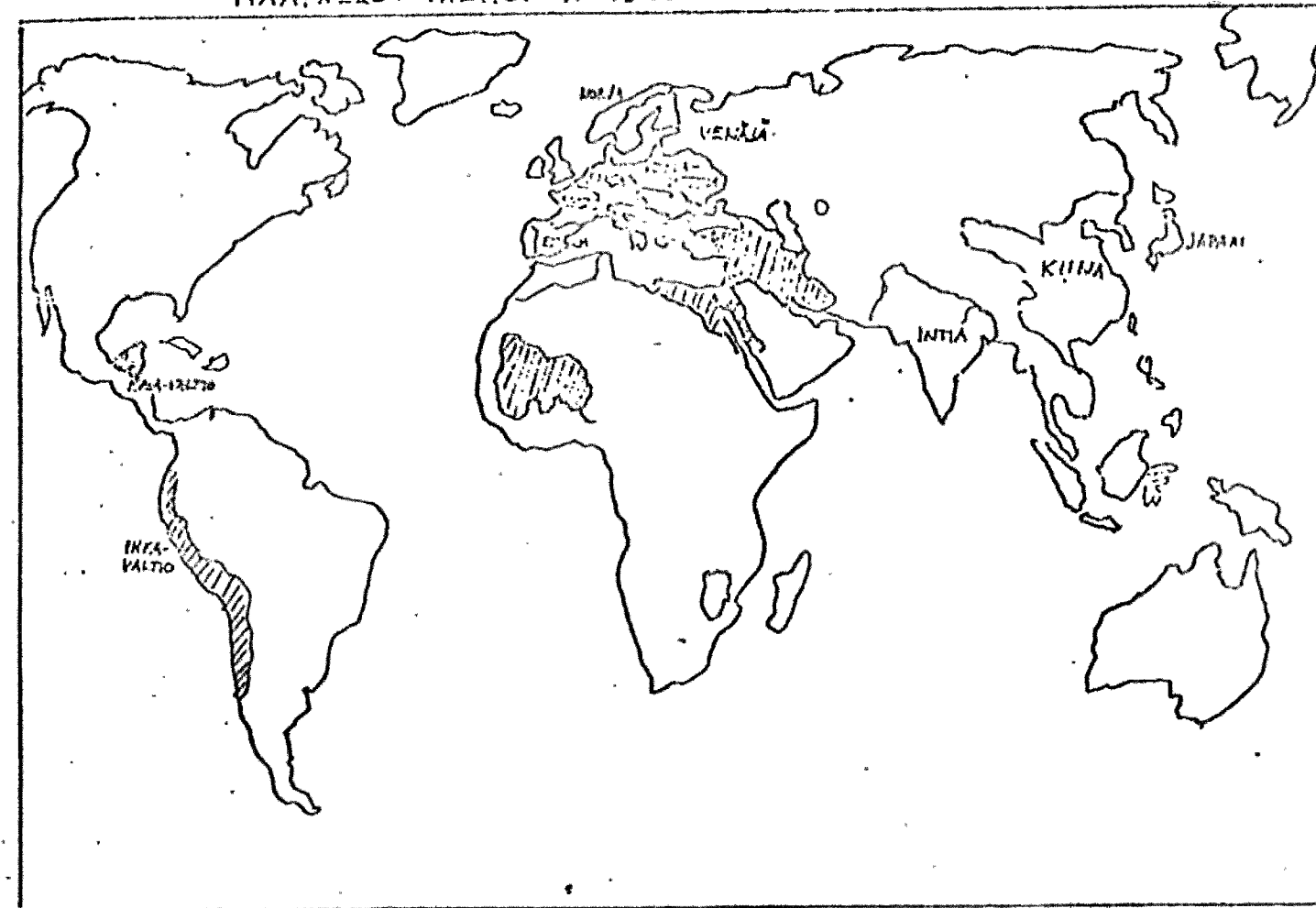
Odotettiin jonkun aikaa. Oskari oli työttömänä, välillä teki mitä sattui. Taas kohta hän pääsi töihin. Oskari tapasi myös tulevan vaimonsa Ellin.

Elli ja Oskari menivät naimisiin saivat Hellähuoneen ja olivat köyhästi onnellisia ja aina väsyneitä. Heidän ikkunastaan näkyi kesällä sireenien oksia ja hesuunnittelivat saavansa joskus keittiön ja kamarin, jotka olisivat omat. Toisin oli kuitenkin käyvä. Tehtaassa alkoi taas olla vaikeuksia ja hinnat nousivat säästöistä ei ollu puhuttakaan. Mitä kovemmin teki työtä sitä enemmän olisi pitänyt jaksaa.

Tehtaassa työläiset huomasivat että yhdessä heidän täytyy tehdä jotain asemansa parantamiseksi. Mutta mitä he voivat kun tarpeeksi meni ei tullut mukaan. Oskari sairastui ja tuli kiertäviksi. Mutta hänen päässään alkoi itää uusi ajatus. Pitäisi päästä Amerikkaan. Naapuri oli mennyt ja kerran kirjoittanutkin, että hyvin menee kun vaan tekee työtä.

Tekee työtä mistä Oskari. Onhan sitä yritetty. Amerikan ajatus täytyi kuitenkin hyljätä, sillä siinä ei ollut säästöjä ollut kun menivät sairauteen. Ei oskarin aikana vielä sairaseläköitä ollut. Eikä Oskari oikein apua olisi halunnutkaan, koska oli oppinut että omalla työllä täytyy elää.

Elli ja Oskari vanhenivat elämän iltaan muutaman lapsensa kanssa, jotka jo näkivät sen ajan että työläiset yrittivät yhdessä ajaa asemaansa. Oskarikin oli jo ajatellut sitä.

KERTTAUS

Karttaan on merkitty turkkilaisten valloitukset. Miten ne vaikuttivat löytöretkiin? _____

Kartassa on myös Keski- ja Etelä-Amerikan intiaanivaltiot. Millainen kehitys niissä alkoi löytöretkien jälkeen? _____

Kuvassa on myös korkealle kehittynyt afrikkalainen valtakunta. Mitä seurauksia sille on löytöretkistä ollut? _____

Mihin yhteiskuntamuodostumaan liittyy vieressä olevan kuvan aihe? _____

Mitä kuva esittää? _____

Suomen tärkeimpänä teollisuutena oli sahatavara teollisuus ja ruukiteollisuus. Rautaruukkeja täällä myös oli. Rikkeitä ruukin patruunat usein ulkomailta muuttaneet vallitsivat koko ruukkinsa aluetta rautaisella eikä suinkaan aina niin hellällä kädellä.

Myös tekstiili teollisuus sai täällä suurta merkitystä jo melko varhain Tampereen kaupungista tuli keskus tälle teollisuudelle.

Kutomoja oli jo 1900-luvun alussa perustettu mutta vuosien puolelta oli tullut vaikeuksia ja uusi parempi suuntaus alkoi taas ennen vuosien vaihdetta.

Jos taas seuraamme Oskaria löydämme hänet erään kaupungin rautatie asemalta hattukädessä. Oskarille alkoi vaikea taival. Kaupunki oli suuri ja rahaakaan ei juuri ollut. Löytyipä kuitenkin iltaan mennessä eräs suutari jolla oli oma asunto laitakaupungilla. Suutari oli Oskari kotiseudulta. Sieltä löytyi sitten Oskarille asunto. Keittiössä oli penkki joka alkuun palveli vuotena ja hyvin palveli.

Oskarilla kävi tuuri. Hän löysi itsensä tehtaantöyläisenä eräänä päivänä. Hän oli ehtinyt jo välillä hiukan hermostua kun niihin tehtaisiin jonotti muitakin kuin hän.

Työ oli raskasta, päivät olivat pitkiä ja salissa kylmä tai kostea, rehellisesäi puhuen siellä oli sekä kylmää, että kosteata. Kauhulla Oskari katsoi kuinka työnantaja saattoi erottaa työntekijän silloin kun tämä tuli sairaaksi. Ei sellaista työläistä voinut pitää kun se ei kyennyt töihin, ei sillä mitään tehnyt. Sen Oskari myös huomasi että valittakaan ei saanut, poishan sitä silloin joutui.

Elämä on kummallista. Vaikka Oskari ei valittanut eikä ollut edes kovasti sairas hän joutui pois työstä. Monet muutkin joutuivat. Tämä johtui siitä, että tehdas joutui vaikeuksiin ja työtä ei enää ollut. Kilpailuva tehdas oli saanut parempia koneita ja se tuotti paljon enemmän joten kukaan ei halunnut ostaa hitaasti toimitettavia vanhanaikaisempia tavaroita. Joka tehtaalla oli vaikeuksia saada tavaroita kaupaksi.

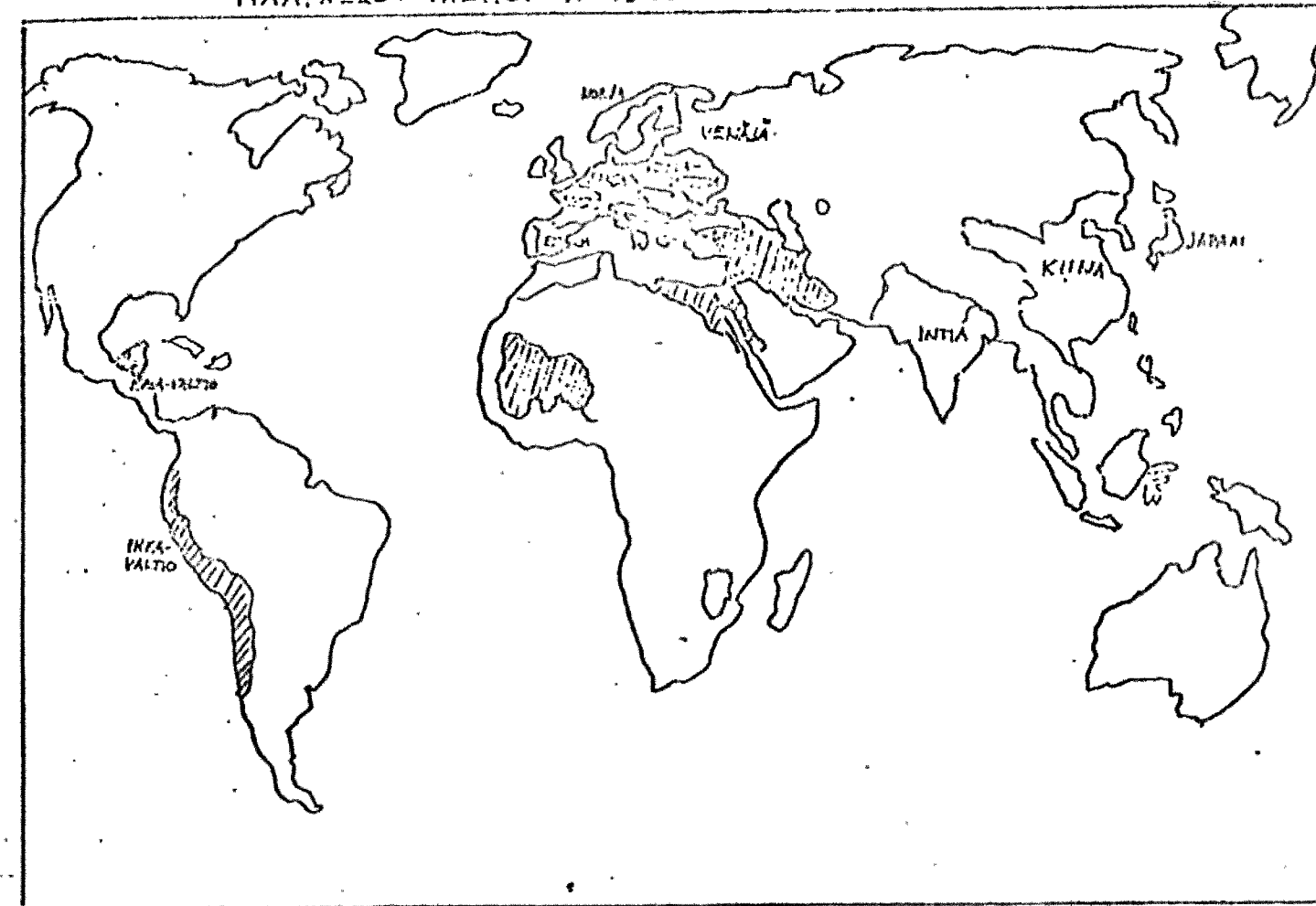
Odotettiin jonkun aikaa. Oskari oli työttömänä, välillä teki mitä sattui. Taas kohta hän pääsi töihin. Oskari tapasi myös tulevan vaimonsa Ellin.

Elli ja Oskari menivät naimisiin saivat Hellahuoneen ja olivat köyhästi onnellisia ja aina väsyneitä. Heidän ikkunastaan näkyi kesällä sireenien oksia ja hesuunnittelivat saavansa joskus keittiön ja kamarin, jotka olisivat omat. Toisin oli kuitenkin käyvä. Tehtaassa alkoi taas olla vaikeuksia ja hinnat nousivat säästöistä ei ollu puhuttakaan. Mitä kovemmin teki työtä sitä enemmän olisi pitänyt jaksaa.

Tehtaassa työläiset huomasivat että yhdessä heidän täytyy tehdä jotain asemansa parantamiseksi. Mutta mitä he voivat kun tarpeeksi meni ei tullut mukaan. Oskari sairastui ja tuli kiertäviksi. Mutta hänen päässään alkoi itää uusi ajatus. Pitäisi päästä Amerikkaan. Naapuri oli mennyt ja kerran kirjoittanutkin, että hyvin menee kun vaan tekee työtä.

Tekee työtä mistä Oskari. Onhan sitä yritetty. Amerikan ajatus täytyi kuitenkin hyljätä, sillä siinä ei ollut säästöjä ollut kun menivät sairauteen. Ei oskarin aikana vielä sairaslääkkeitä ollut. Eikä Oskari oikein apua olisi halunnutkaan, koska oli oppinut että omalla työllä täytyy elää.

Elli ja Oskari vanhenivat elämän iltaan muutaman lapsensa kanssa, jotka jo näkivät sen ajan että työläiset yrittivät yhdessä ajaa asemaansa. Oskarikin oli jo ajatellut sitä.

KERTAUS

Karttaan on merkitty turkkilaisten valloitukset. Miten ne vaikuttivat löytöretkiin? _____

Kartassa on myös Keski- ja Etelä-Amerikan intiaanivaltiot. Millainen kehitys niissä alkoi löytöretkien jälkeen? _____

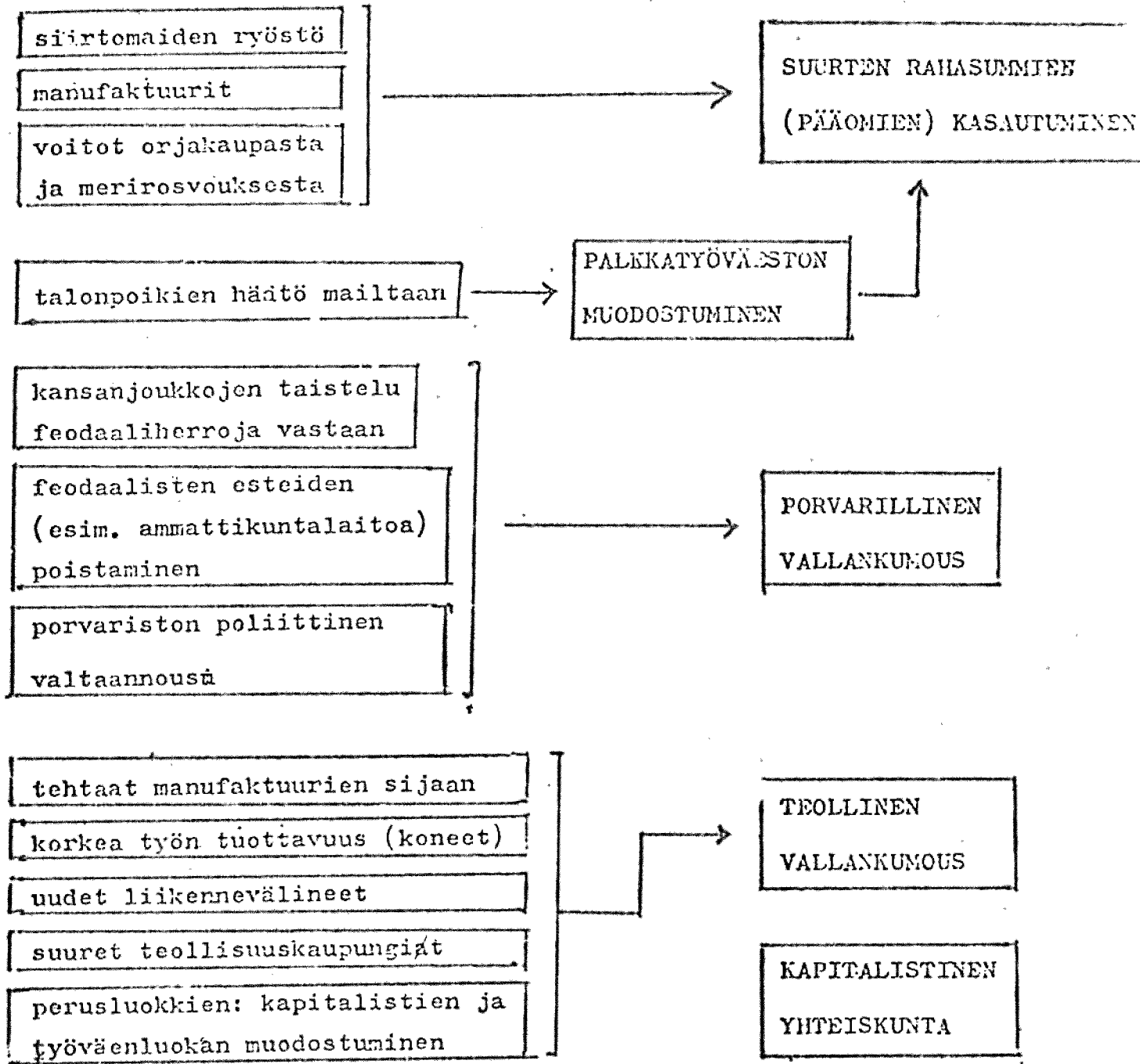
Kuvassa on myös korkealle kehittynyt afrikkalainen valtakunta. Mitä seurauksia sille on löytöretkistä ollut? _____

Mihin yhteiskuntamuodostumaan liittyy vieressä olevan kuvan aihe? _____

Mitä kuva esittää? _____

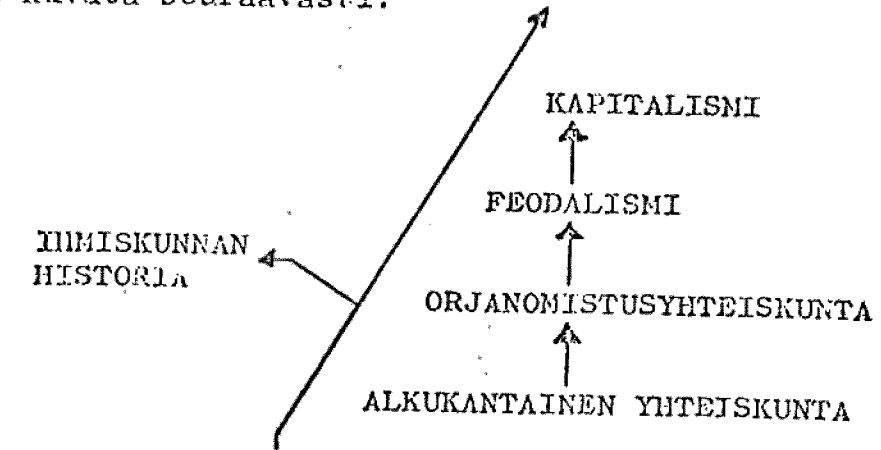

KAPITALISTISEN YHTIÖSKUNNAN MUODOSTUMINEN ENGLANNISSA

SUURYRITYSTEN SYNTYMINEN JA VALTA

Porvarillisissa vallankumouksissa oli porvaristo noussut yhteiskunnan hallitsevaksi luokaksi. Teollinen vallankumous puolestaan merkitsi valtavaa parannusta tavaroiden tuotannossa. Kahden vallankumouksen tuloksena syntynyt uusi yhteiskunta- ja järjestelmä, kapitalismi, oli suuri edistysaskel ihmiskunnan historiassa. Tähän mennessä läpikäymämme historian vaiheita voimme kuvata seuraavasti:

1800-luvun puoliväliin mennessä - tuskin sadan vuoden aikana - oli porvaristo luonut mahtavimmat tuotantovoimat (koneet, tehtaat, rautatiet, laivat jne.) kuin kaikki sitä edeltäneet sukupolvet yhteensä. Mutta on muistettava, että tämä tapahtui sysäämällä kurjuuteen miljoonia työläisiä.

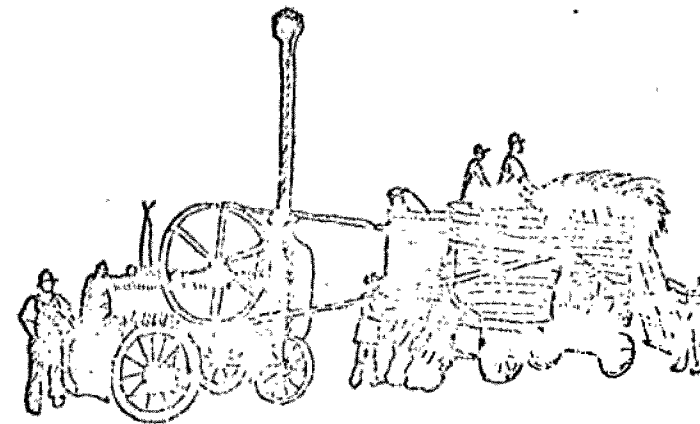
Kapitalismissa yksityisten henkilöiden omistamat yritykset joutuvat kovaan kilpailuun keskenään. Jokaisen yrityksen omistajan on pakko tavoitella mahdollisimman suurta voittoa itselleen.

Tämän takia yritysten omistajat maksoivat työläisilleen mahdollisimman pientä palkkaa ja pitivät heitä mahdollisimman kauan koneen ääressä. He pyrkivät ottamaan myös uusia ja tehokkaita koneita käyttöön.

Suuryrityksen synty

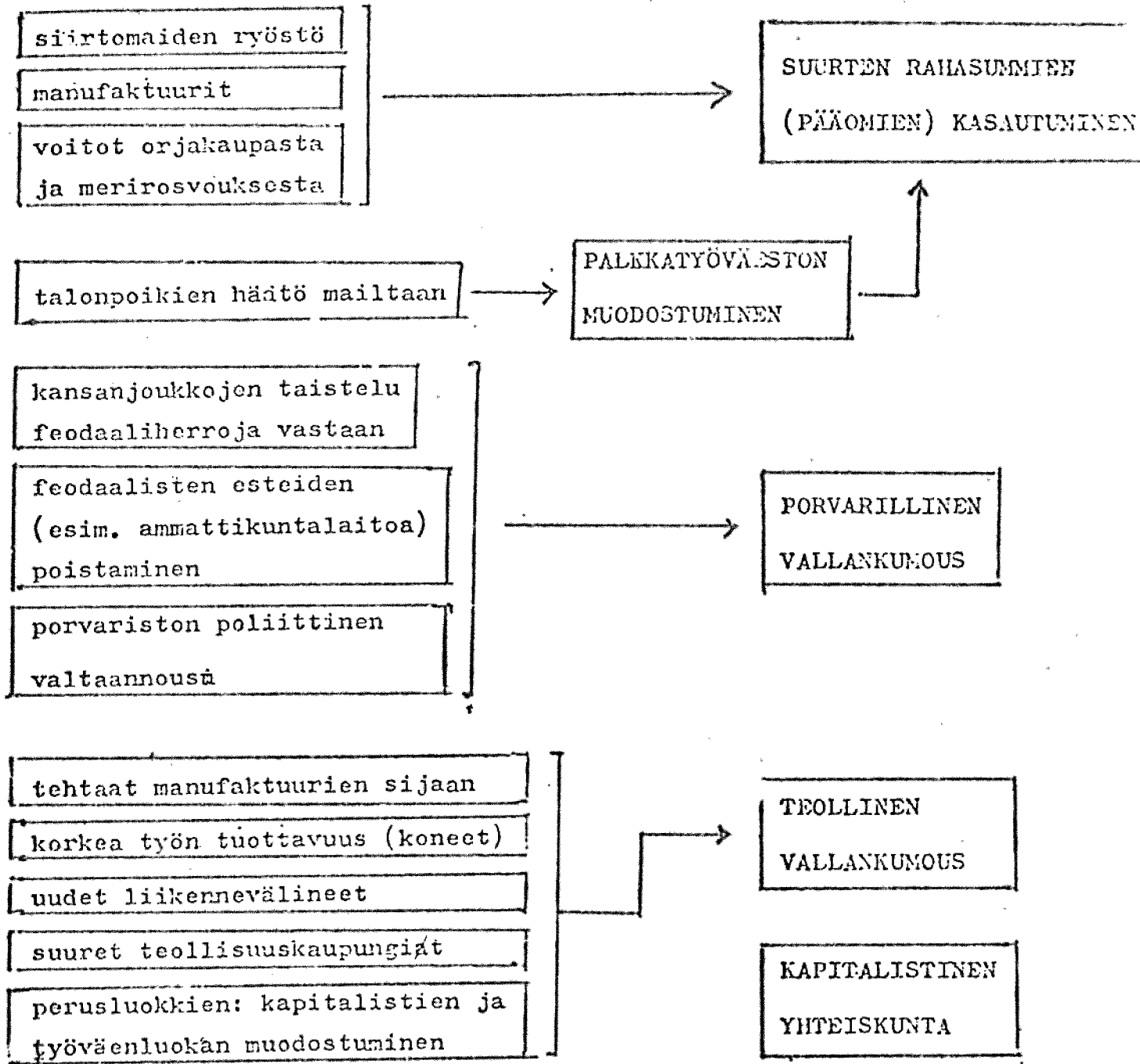
Eräessä maatalouskoneita valmistavassa tehtaassa otettiin käyttöön keksintö, jonka avulla pystyttiin yksinkertais-
tamaan ja halventamaan koneen tuotantoa. Niinpä nämä koneet menivät nyt ensistä paremmin kaupaksi. Omistaja pystyi nyt laajentamaan tehdastaan: kolmessa vuodessa kasvoi tehtaassa työntekijämäärä 200:sta 600:een.

Mutta samaan aikaan heikkeni samaa konetta valmistavien kilpailijoiden

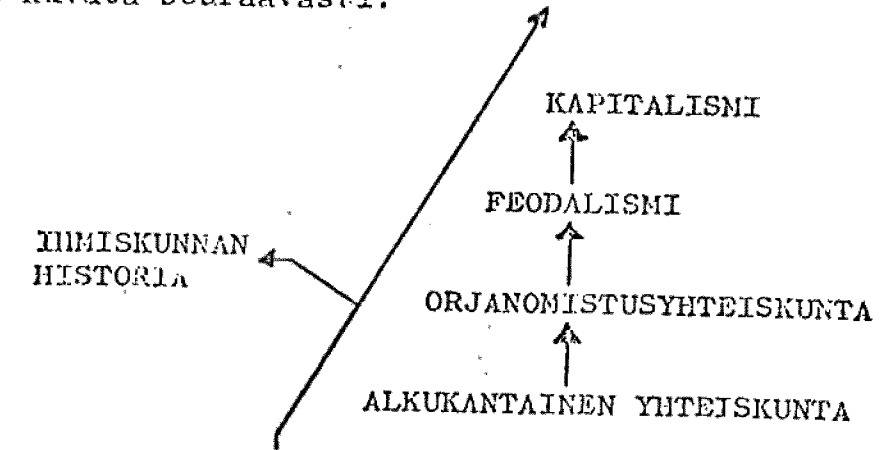
Koneiden käyttöönotto ulottui tehtaiden lisäksi maatalouteen sängen nopeasti. Kuvassa on vuodelta 1865 oleva pumakone, jota käyttää hyörykone.

KAPITALISTISEN YHTIÖSKUNNAN MUODOSTUMINEN ENGLANNISSA

SUURYRITYSTEN SYNTYMINEN JA VALTA

Porvarillisissa vallankumouksissa oli porvaristo noussut yhteiskunnan hallitsevaksi luokaksi. Teollinen vallankumous puolestaan merkitsi valtavaa parannusta tavaroiden tuotannossa. Kahden vallankumouksen tuloksena syntynyt uusi yhteiskunta- ja järjestelmä, kapitalismi, oli suuri edistysaskel ihmiskunnan historiassa. Tähän mennessä läpikäymämme historian vaiheita voimme kuvata seuraavasti:

1800-luvun puoliväliin mennessä - tuskin sadan vuoden aikana - oli porvaristo luonut mahtavimmat tuotantovoimat (koneet, tehtaat, rautatiet, laivat jne.) kuin kaikki sitä edeltäneet sukupolvet yhteensä. Mutta on muistettava, että tämä tapahtui sysäämällä kurjuuteen miljoonia työläisiä.

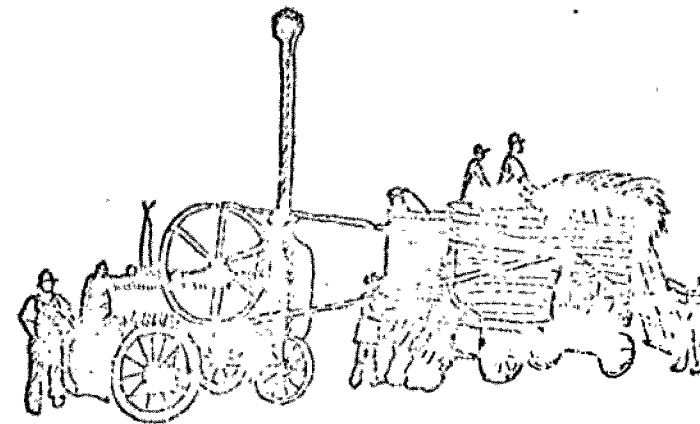
Kapitalismissa yksityisten henkilöiden omistamat yritykset joutuvat kovaan kilpailuun keskenään. Jokaisen yrityksen omistajan on pakko tavoitella mahdollisimman suurta voittoa itselleen.

Tämän takia yritysten omistajat maksoivat työläisilleen mahdollisimman pientä palkkaa ja pitivät heitä mahdollisimman kauan koneen ääressä. He pyrkivät ottamaan myös uusia ja tehokkaita koneita käyttöön.

Suuryrityksen synty

Eräessä maatalouskoneita valmistavassa tehtaassa otettiin käyttöön keksintö, jonka avulla pystyttiin yksinkertais-
tamaan ja halventamaan koneen tuotantoa. Niinpä nämä koneet menivät nyt ensistä paremmin kaupaksi. Omistaja pystyi nyt laajentamaan tehdastaan: kolmessa vuodessa kasvoi tehtaassa työntekijämäärä 200:sta 600:een.

Mutta samaan aikaan heikkoni samaa konetta valmistavien kilpailijoiden

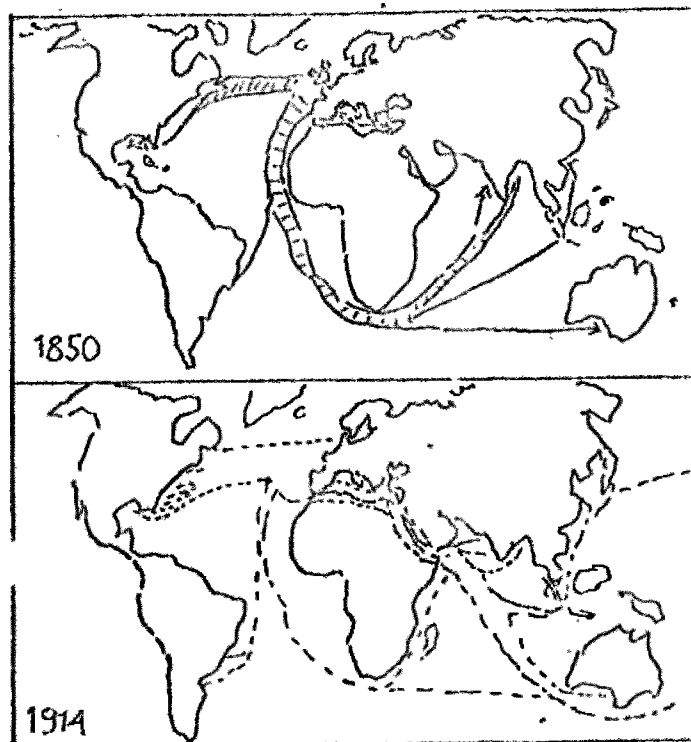
Koneiden käyttöönotto ulottui tehtaiden lisäksi maatalouteen sängen nopeasti. Kuvassa on vuodelta 1865 oleva pumakone, jota käyttää hyörykone.

Seuraavassa on muutama
esimerkki konetyön paron-
muudesta käsityöhön verrat-
tuna. Tarvikkeen valmistukseen
käytetty työaika:

Sata paria kenkiä:
1859 1437 t - 1895 153 t

12 tusinaa paitoja:
1853 1433 t - 1895 188 t

12 tusinaa pöytiä:
1860 563 t - 1894 83 t

Vuonna 1869 avattiin kymmen-
vuotisen työn tuloksena 163
km pitkä Suezin kanava. Matka
Euroopasta Intiaan lyheni nyt
lähes kuukauden. Kuva osoittaa
laivareittien suunnan muutoksen
Suezin kanavan avaamisen
jälkeen.

Onko kanava nykyisin auki ?

monofki. Viereisessä kaupungissa oli
kaksi pienempää, sadan työntekijän teh-
dasta. Ne eivät riittäneet koksaintäi
käyttöön ja muutaman vuoden kuluttua
niiden täytyi lopettaa toimintansa.

1800-luvun puolivälin jälkeen otettiin
kehittyneissä Euroopan maissa yhä uusia
pia ja parempia koneita käyttöön. Kil-
pailussa menestyneet yritykset kasvoivat
suuremmiksi ja suuremmiksi. Monilla
tärkeillä teollisuusosalalla jäi jäljelle
vain muutama kapitalistinen suuryritys.

Suuryritysten valta

Jollakin yrityksillä saattoi olla
palvoluksessaan jopa 30 000 työlläistä.
Kun otetaan huomioon keskimääräinen
perheen koko (4-5 henkeä), saattoi
muutamalla suuryrityksen omistajilla olla
valtaa Tampereen kokoisen kaupungin
asukkaiden elämään.

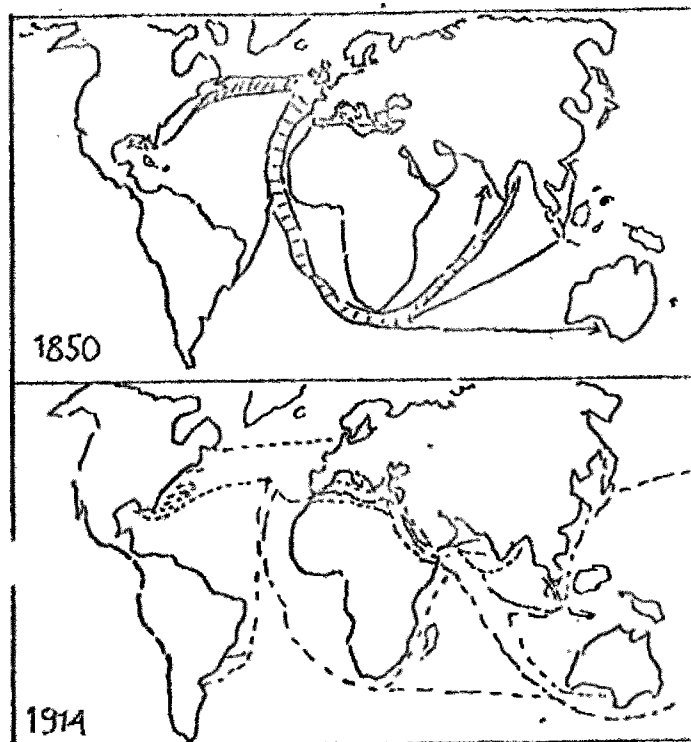
Tehtävä: Mieti, miten tällainen valta
saattaa tulla esiin? Miten se voi
vaikuttaa työlläisten jokapäiväiseen
elämään?

Monet suuryritykset aloittivat toimin-
tansa myös muissa valtioissa, jos siellä
oli raaka-aine lähellä ja jos sen maan
työlläisille ei tarvitsi maksaa palkkaa
yhtä paljon kuin kotimaassa. Näin syn-
tyivät kansainväliset suuryritykset.

Suuryrityksillä on vaikutusta myös
monien maiden poliittiseen elämään. Joska
ne ovat kaataneet epämiellyttäviä halli-
tuksia, asettaneet oman miehensä presi-
dentiksi ja - jollei muu ole auttanut -
ovat käyneet sotaakin toisen maan kansaa
vastaan.

Seuraavassa on muutama
esimerkki konetyön paron-
muudesta käsityöhön verrat-
tuna. Tarvikkeen valmistukseen
käytetty työaika:

Sata paria kenkiä:
1859 1437 t - 1895 153 t
12 tusinaa paitoja:
1853 1433 t - 1895 188 t
12 tusinaa pöytiä:
1860 563 t - 1894 83 t

Vuonna 1869 avattiin kymmen-
vuotisen työn tuloksena 163
km pitkä Suezin kanava. Matka
Euroopasta Intiaan lyheni nyt
lähes kuukauden. Kuva osoittaa
laivareittien suunnan muutoksen
Suezin kanavan avaamisen
jälkeen.

Onko kanava nykyisin auki ?

monolki. Viereisessä kaupungissa oli
kaksi pienempää, sadan työntekijän teh-
dasta. Ne eivät riittäneet koksaintäi
käyttöön ja muutaman vuoden kuluttua
niiden täytyi lopettaa toimintansa.

1800-luvun puolivälin jälkeen otettiin
kehittyneissä Euroopan maissa yhä uusia
pia ja parempia koneita käyttöön. Kil-
pailussa menestyneet yritykset kasvoivat
suuremmiksi ja suuremmiksi. Monilla
tärkeillä teollisuusosalalla jäi jäljelle
vain muutama kapitalistinen suuryritys.

Suuryritysten valta

Jollakin yrityksillä saattoi olla
palvoluksessaan jopa 30 000 työlläistä.
Kun otetaan huomioon keskimääräinen
perheen koko (4-5 henkeä), saattoi
muutamalla suuryrityksen omistajilla olla
valtaa Tampereen kokoisen kaupungin
asukkaiden elämään.

Tehtävä: Mieti, miten tällainen valta
saattaa tulla esiin? Miten se voi
vaikuttaa työlläisten jokapäiväiseen
elämään?

Monet suuryritykset aloittivat toimin-
tansa myös muissa valtioissa, jos siellä
oli raaka-aine lähellä ja jos sen maan
työlläisille ei tarvitsi maksaa palkkaa
yhtä paljon kuin kotimaassa. Näin syn-
tyivät kansainväliset suuryritykset.

Suuryrityksillä on vaikutusta myös
monien maiden poliittiseen elämään. Joska
ne ovat kaataneet epämiellyttäviä halli-
tuksia, asettaneet oman miehensä presi-
dentiksi ja - jollei muu ole auttanut -
ovat käyneet sotaakin toisen maan kansaa
vastaan.

TYÖVÄENLIIKKEEN SYNTYMINEN JA SEN SAAVUTUKSET

Samassa määrin kun koneet valtasivat alaa, tehtaat ja kaupungit kasvoivat, kasvoi myös työläisten lukumäärä. Vaikka Englannissa oli kapitalismi kehittynyt jo yli vuosisadan ajan, ei työväestön elintaso ollut paljoakaan parantunut. Tästä antaa kuvauksen amerikkalainen kirjailija Jack London, joka oleskeli vuonna 1902 jonkin aikaa Lontoon itäisen osan hökkäleissä. London esitti romaanissaan "Kadotuksen kansa" kuvauksen kaupungin köyhimpien ihmisten elämästä työläiskortteleissa:

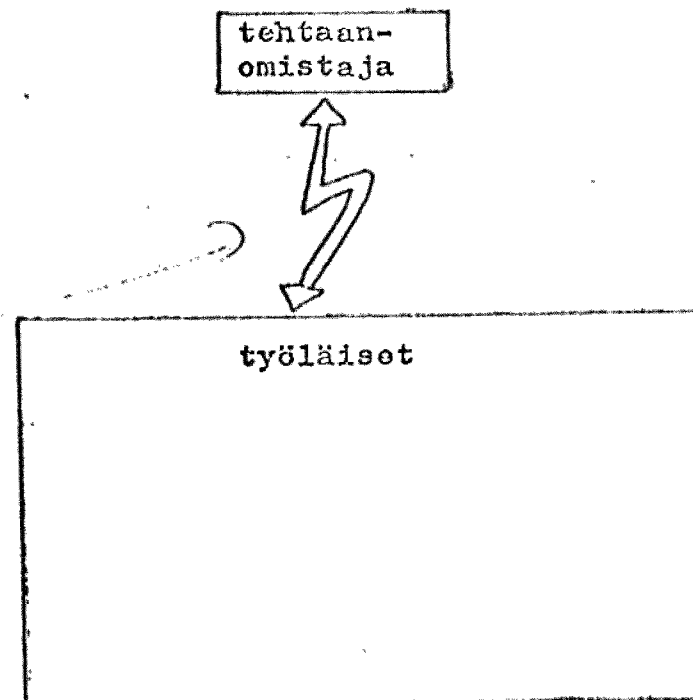
"Alue, jota pitkin kuljimme, näytti yhtäjaksoiselta loputtomalta luolalta. Me ajoimme mailin toisensa jälkeen ja vierellämme oli loppumattomana jonona likaisia tiilitaloja. Nuopuneita miehiä ja naisia tuli vastaan vähän väliä kovasti hoiperrelleen. Ilman ympärilläni täytti karkea kiroilu ja tappalon hälinä.

Erittäin kauheaa oli elämä näissä kortteleissa pulavuosien aikana. Kuten tunnemme aika ajoin pulat raivoavat kapitalistissa maissa. Täällä ei ollut palkkaa, johon olisi voitu laittaa nälkäänäkövät väkijoukot, jotka yötä päivää rukoilivat ovien edessä ruokaa ja yösiijaa."

Työläiset ryhtyivät taistelemaan omien ehtojen parantamiseksi. Ei kuitenkaan auttanut vähääkään yhden työläisen mennä tehtaanomistajalta pyytämään parempaa palkkaa, koska lapset näkivät kotona nälkää. Pian työläiset huomasivat, että vaatimuksia kannattaa esittää yhdessä. Entä mitä tapahtui, jos tehtaanomistaja vieläkin kieltäytyi palkan parantamisesta tai työpäivän lyhentämisestä?

Tällöin työläiset saattoivat lopettaa työntekonsä, he ryhtyivät lakkoon.

Lakko on kaikkina aikoina ollut työläisten voimakkain taisteluase. Kiivaimmat taistelut ovatkin kapitalistit suunnanneet juuri työntekijöiden lakkoja vastaan.

Upton Sinclair kertoo romaanissaan "Kuningas hiili" Yhdysvaltain työläisten yhdistymispyrkimyksistä. Kaivoksella pidetyssä työläisten kokouksessa puhuja kehottaa työläisiä liittymään yhteen ja julistamaan lakon:

"Joukossa nousi puhemeteli, joka muistutti ukkosen jyrinää vuoristossa.. Monia vuosia tuota sanaa ei ollut lausuttu kaivoksella, nyt se levisi väkijoukossa, ja joukko oyttyi kuin ruuti.

- Lakko! Lakko! Lakko! tuntui kuin ihmiset eivät saisi kyllikseen lausuttua tuota sanaa.

"Lakko!" - sitä sanaa käännettiin monille kielille, sitä huudettiin puolaksi, tsekiksi, italiaiksi, kreikaksi. Michet huiskuttivat lakkojaan ja naiset esiliinojaan... Michet puristivat toistensa kättä ja ulkomaalaisista kuumaverisimmät syleilivät toisiaan.

- Lakko! Lakko! Lakko!

- Emme tahdo enää olla orjia! puhuja huusi.

- Olemme ihmisiä ja haluamme elää ihmisiksi!

Emme halua olla lammaslauoma, jota jokainen ajaa minne haluaa. Meidän on järjestäydyttävä ja olettävä yhteisymmärryksessä ja kuljettava käsi kädessä! Joko me voitamme yhdessä tai yhdessä kuolemme."

Työläiset huomasivat, että heidän täytyy perustaa omia järjestöjään. Näitä järjestöjä nimitetään ammattiyhdistyksiksi. Ammattiyhdistysten lisäksi työläiset ovat perustaneet omia poliittisia puolueita, työväenpuolueita.

Yhteisellä toiminnalla työläiset saivatkin parannuksia aikaan:

- työnantajat pakotettiin rajoittamaan ensin lasten työssäkäyntiä sitten naisten työssäkäyntiä

- työnantajien oli pakko taipua työpäivän lyhentämiseen

- sunnuntai määrättiin lepopäiväksi

- työläiset saivat lakko-oikeuden

- työläiset saivat sananvapauden sekä yhdistymis- ja kokoontumisvapauden

- työläiset saivat äänestää omien puolueittensa ehdokkaita vaaleissa

Yhtään näistä uudistuksista eivät työläiset saaneet ilmaiseksi, vaan ne

kaikki ovat kovan taistelun tuloksia.

Ennenkuin työläiset ymmärsivät ryhtyä ajamaan asioitaan ammattiyhdistysten ja omien puolueittensa kautta, heidän keskuudessaan syntyi "konoiden särkijäin liiko". Nimittäin monet työläiset luulivat, että heidän kurjuutensa syy olivat koneet eivätkä tehtaanomistajat.

TYÖVÄENLIIKKEEN SYNTYMINEN JA SEN SAAVUTUKSET

Samassa määrin kun koneet valtasivat alaa, tehtaat ja kaupungit kasvoivat, kasvoi myös työläisten lukumäärä. Vaikka Englannissa oli kapitalismi kehittynyt jo yli vuosisadan ajan, ei työväestön elintaso ollut paljoakaan parantunut. Tästä antaa kuvauksen amerikkalainen kirjailija Jack London, joka oleskeli vuonna 1902 jonkin aikaa Lontoon itäisen osan hökkäleissä. London esitti romaanissaan "Kadotuksen kansa" kuvauksen kaupungin köyhimpien ihmisten elämästä työläiskortteleissa:

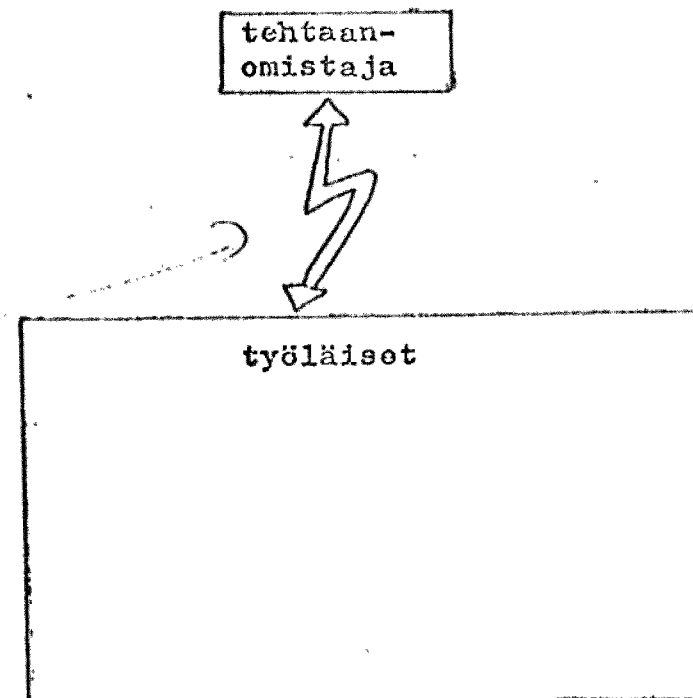
"Alue, jota pitkin kuljimme, näytti yhtäjaksoiselta loputtomalta luolalta. Me ajoimme mailin toisensa jälkeen ja vierellämme oli loppumattomana jonona likaisia tiilitaloja. Nuopuneita mihiä ja naisia tuli vastaan vähän väliä kovasti hoiperrelleen. Ilman ympärilläni täytti karkea kiroilu ja tappalon hälinä.

Erittäin kauheaa oli elämä näissä kortteleissa pulavuosien aikana. Kuten tunnemme aika, ajoin pulat raivoavat kapitalistissa maissa. Täällä ei ollut palkkaa, johon olisi voitu laittaa nälkäänäkövät väkijoukot, jotka yötä päivää rukoilivat ovien edessä ruokaa ja yösiijaa."

Työläiset ryhtyivät taistelemaan omien ehtojen parantamiseksi. Ei kuitenkaan auttanut vähääkään yhden työläisen mennä tehtaanomistajalta pyytämään parempaa palkkaa, koska lapset näkivät kotona nälkää. Pian työläiset huomasivat, että vaatimuksia kannattaa esittää yhdessä. Entä mitä tapahtui, jos tehtaanomistaja vieläkin kieltäytyi palkan parantamisesta tai työpäivän lyhentämisestä?

Tällöin työläiset saattoivat lopettaa työntekonsä, he ryhtyivät lakkoon.

Lakko on kaikkina aikoina ollut työläisten voimakkain taisteluase. Kiivaimmat taistelut ovatkin kapitalistit suunnanneet juuri työntekijöiden lakkoja vastaan.

Upton Sinclair kertoo romaanissaan "Kuningas hiili" Yhdysvaltain työläisten yhdistymispyrkimyksistä. Kaivoksella pidetyssä työläisten kokouksessa puhuja kehottaa työläisiä liittymään yhteen ja julistamaan lakon:

"Joukossa nousi puhemeteli, joka muistutti ukkosen jyrintä vuoristossa.. Monia vuosia tuota sanaa ei ollut lausuttu kaivoksella, nyt se levisi väkijoukossa, ja joukko otytti kuin ruuti.

- Lakko! Lakko! Lakko! tuntui kuin ihmiset eivät saisi kyllikseen lausuttua tuota sanaa.

"Lakko!" - sitä sanaa käännettiin monille kielille, sitä huudettiin puolaksi, tsekiksi, italiaiksi, kreikaksi. Michet huiskuttivat lakkojaan ja naiset esiliinojaan... Michet puristivat toistensa kättä ja ulkomaalaisista kuumaverisimmät syleilivät toisiaan.

- Lakko! Lakko! Lakko!

- Emme tahdo enää olla orjia! puhuja huusi.

- Olemme ihmisiä ja haluamme elää ihmisiksi!

Emme halua olla lammaslauoma, jota jokainen ajaa minne haluaa. Meidän on järjestäydyttävä ja olettävä yhteisymmärryksessä ja kuljettava käsi kädessä! Joko me voitamme yhdessä tai yhdessä kuolemme."

Työläiset huomasivat, että heidän täytyy perustaa omia järjestöjään. Näitä järjestöjä nimitetään ammattiyhdistyksiksi. Ammattiyhdistysten lisäksi työläiset ovat perustaneet omia poliittisia puolueita, työväenpuolueita.

Yhteisellä toiminnalla työläiset saivatkin parannuksia aikaan:

- työnantajat pakotettiin rajoittamaan ensin lasten työssäkäyntiä sitten naisten työssäkäyntiä

- työnantajien oli pakko taipua työpäivän lyhentämiseen

- sunnuntai määrättiin lepopäiväksi

- työläiset saivat lakko-oikeuden

- työläiset saivat sananvapauden sekä yhdistymis- ja kokoontumisvapauden

- työläiset saivat äänestää omien puolueittensa ehdokkaita vaaleissa

Yhtään näistä uudistuksista eivät työläiset saaneet ilmaiseksi, vaan ne

kaikki ovat kovan taistelun tuloksia.

Ennenkuin työläiset ymmärsivät ryhtyä ajamaan asioitaan ammattiyhdistysten ja omien puolueittensa kautta, heidän keskuudessaan syntyi "konoiden särkijäin liiko". Nimittäin monet työläiset luulivat, että heidän kurjuutensa syy olivat koneet eivätkä tehtaanomistajat.

IMPERIALISMI JA MAAILMAN JAKO

Kapitalistinen talous kehittyi nopeasti. Viime vuosisadan loppupuolella suuryritykset pääsivät määräävään asemaan monien maiden talouselämässä. Vaikka suuryritykset olivat monia pienempiä kukistaneetkin, joutuivat ne nyt keskenään kiivaaseen taisteluun. Ne kilpailivat siitä, kuka saa yksinoikeuden tuotteidensa myymiseen. ¹oi-saalta ne joutuivat kilpailemaan siitä, kuka saa omistukseensa raaka-aineet; öljyn, raudan, puuvillan kumin ja puun.

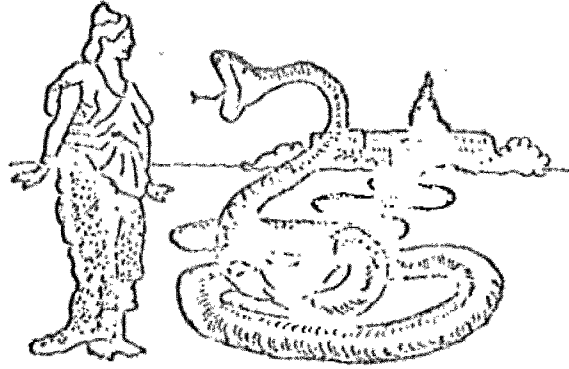
Näitä aineita saadakse alkoivat eurooppalaiset suuryritykset tunkeutua Aasian, Afrikan ja Etelä-Amerikan maihin.

Vieraiden valloittajien tunkeutuminen nostatti useita kansat vastarintaan. Nyt suuryhtiöt kuitenkin kääntyivät oman maansa hallituksen puoleen, joka lähetti sotilaita vastarintaa tukahduttamaan. Useat kansat alistettiin hyvin julmasti ja väkivaltaisesti, monet pakotettiin nälkälakolla kaivoksiin ja tehtaisiin. Tästä antaa esimerkin Etelä-Afrikan neekereiden kohtalo. Etelä-Afrikasta oli löydetty timontteja ja kultaa. Elin ehdot kaivoksissa olivat äärimmäisen raskaat, kuten erään aikalaisen kuvaus neekeriden elämästä osoittaa:

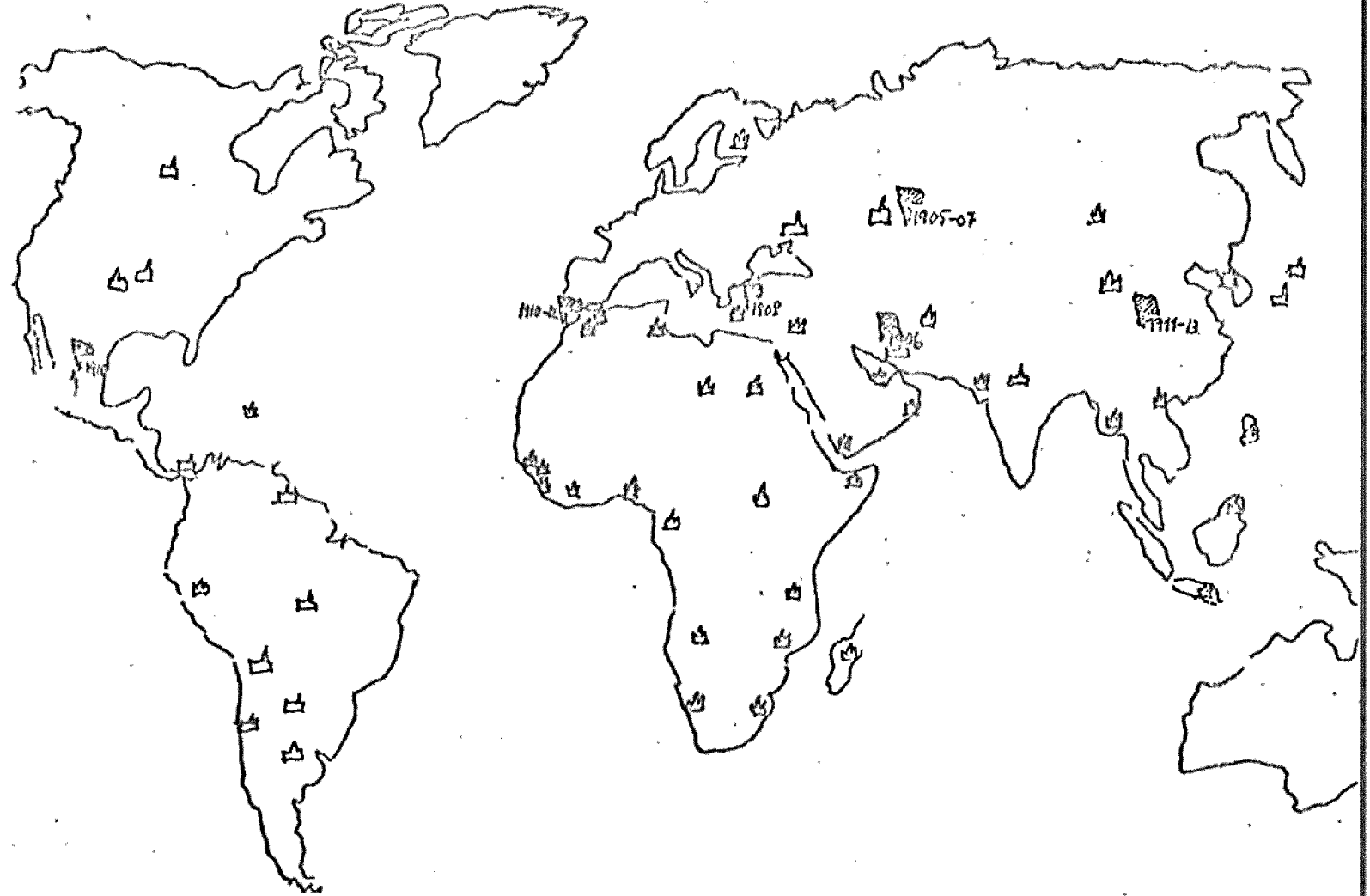
"Neekerit asuivat suurissa leireissä. Jokainen leiri oli laaja aidattu alue. Aita oli päältä peitetty rautalankaverkolla, joka esti pääsyn aitauksen yli. Aitauksen sisälle oli rakennettu risunajoja, joissa alkusukkaat asuivat. Kaikkia ulospääsyteitä vartioitiin tarkasti, eikä leiriin päästetty ketään. Leiristä johti maanalainen käytävä kaivokseen."

Elämän muuttuminen siirtomaissa

Alistettuja maita sanottiin siirtomaiksi. Eurooppalaisten ja amerikkalaisten tulo 1800-luvun lopulla muutti siirtomaiden ihmisten elämän. Siirtomaat pakotetaan tuottamaan vain muutamia harvoja tuotteita - kahvia, kuparia, banaaneja, öljyä. "Nämä tuotteet yritykset kuljettivat kotimaahansa Eurooppaan ja Yhdysvaltoihin kehittyneen teollisuuden raaka-aineksi. Mutta yritykset eivät

MITÄ KUVA TARKOITTAÄ,
KUN "MONOPOLI"
TARKOITTAÄ SUURYRITYSTÄ?

KANSOJEN TAISTELU JA KANSALLISET VAPAUTUSLIIKKEET
IMPERIALISMIN VALLOITUKSIA VASTAAN ENNEN VUOTTA 1914.

- = kansallinen vallankumous
 = taistelu vierasmaalaisia vastaan
 = voimakas lakko

Tehtävä: Vertaa tätä karttaa sivulla 79 olevaan karttaan Afrikasta. Miksi vastarinta juuri Afrikassa on ollut voimakainta?

*Hevonen!
Lipsum!
Väri!*

IMPERIALISMI JA MAAILMAN JAKO

Kapitalistinen talous kehittyi nopeasti. Viime vuosisadan loppupuolella suuryritykset pääsivät määrääväan asemaan monien maiden talouselämässä. Vaikka suuryritykset olivat monia pienempiä kukistaneetkin, joutuivat ne nyt keskenään kiivaaseen taisteluun. Ne kilpailivat siitä, kuka saa yksinoikeuden tuotteidensa myymiseen. ¹oi-saalta ne joutuivat kilpailemaan siitä, kuka saa omistukseensa raaka-aineet; öljyn, raudan, puuvillan kumin ja puun.

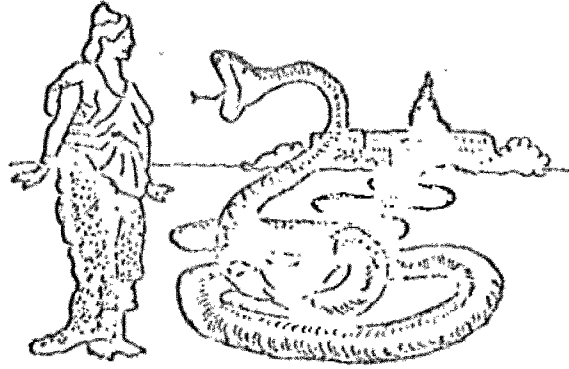
Näitä aineita saadakse alkoivat eurooppalaiset suuryritykset tunkeutua Aasian, Afrikan ja Etelä-Amerikan maihin.

Vieraiden valloittajien tunkeutuminen nostatti useita kansat vastarintaan. Nyt suuryhtiöt kuitenkin kääntyivät oman maansa hallituksen puoleen, joka lähetti sotilaita vastarintaa tukahduttamaan. Useat kansat alistettiin hyvin julmasti ja väkivaltaisesti, monet pakotettiin nälkälakolla kaivoksiin ja tehtaisiin. Tästä antaa esimerkin Etelä-Afrikan neekereiden kohtalo. Etelä-Afrikasta oli löydetty timontteja ja kultaa. Elinhdot kaivoksissa olivat äärimmäisen raskaat, kuten erään aikalaisen kuvaus neekeriden elämästä osoittaa:

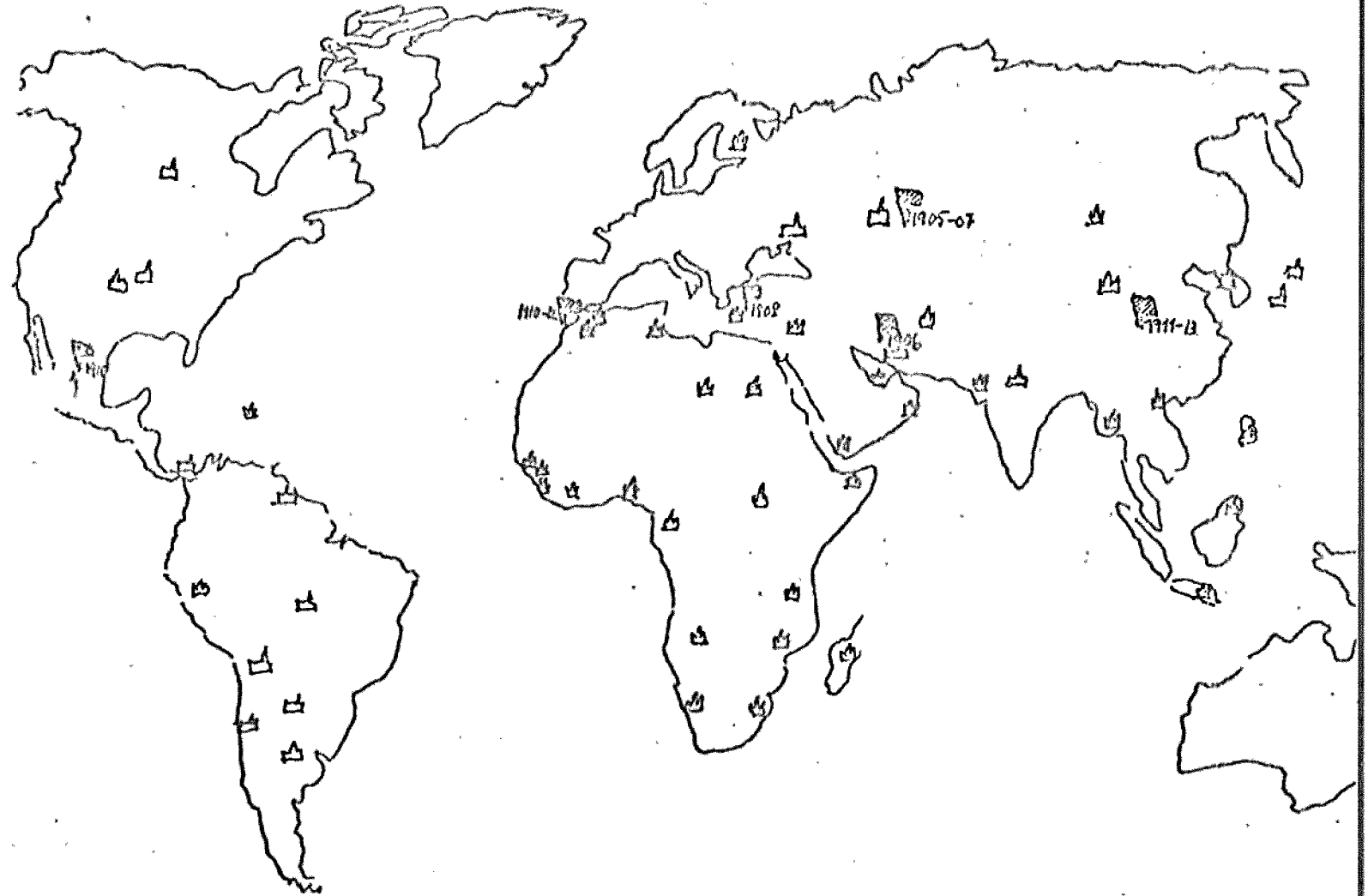
"Neekerit asuivat suurissa leireissä. Jokainen leiri oli laaja aidattu alue. Aita oli päältä peitetty rautalankaverkolla, joka esti pääsyn aitauksen yli. Aitauksen sisälle oli rakennettu risumajoja, joissa alkusukkaat asuivat. Kaikkia ulospääsyteitä vartioitiin tarkasti, eikä leiriin päästetty ketään. Leiristä johti maanalainen käytävä kaivokseen."

Elämän muuttuminen siirtomaissa

Alistettuja maita sanottiin siirtomaiksi. Eurooppalaisten ja amerikkalaisten tulo 1800-luvun lopulla muutti siirtomaiden ihmisten elämän. Siirtomaat pakotetaan tuottamaan vain muutamia harvoja tuotteita - kahvia, kuparia, banaaneja, öljyä. "Ämätuotteet yritykset kuljettivat kotimaahansa Eurooppaan ja Yhdysvaltoihin kehittyneen teollisuuden raaka-aineksi. Mutta yritykset eivät

MITÄ KUVA TARKOITTAÄ,
KUN "MONOPOLI"
TARKOITTAÄ SUURYRITYSTÄ?

KANSOJEN TAISTELU JA KANSALLISET VAPAUTUSLIIKKEET
IMPERIALISMIN VALLOITUKSIA VASTAAN ENNEN VUOTTA 1914.

- = kansallinen vallankumous
 = taistelu vierasmaalaisia vastaan
 = voimakas lakko

Tehtävä: Vertaa tätä karttaa sivulla 79 olevaan karttaan Afrikasta Miksi vastarinta juuri Afrikassa on ollut voimakainta?

*Hevonen!
Lipsum!
Väri!*

AFRIKAN JAKO

Ennen viime vuosisadan loppua eurooppalaiset eivät tienneet Afrikasta paljoakaan. Sitten parissa vuosikymmenessä lähinnä Englanti, Ranska ja Saksa valloittivat koko laajan mantereen. Eurooppalaisten tulon jälkeen Afrika alkoi köyhtyä ja Eurooppa rikastua entisestään.

Aikaisemmin monissa afrikkalaisissa valtioissa oli ollut hyvä toimeentulo. Afrikkalaisten pääelinkeinona olivat olleet maanviljelys ja karjanhoito. Lisäksi afrikkalaiset kävivät vilkasta kauppaa jalometalleilla, nahkatuotteilla ja kankailla sekä arabien että Intian valtameren toisella puolen asuvien kansojen kanssa. Monet afrikkalaiset kaupungit kukoistivat ja tiede ja kulttuuri olivat korkealle kehittyneet. Esimerkiksi nykyisin Saharan alueella sijaistsevassa Timbuktin kaupungissa käytiin vilkasta kirjakauppaa aikana, jolloin vain harvat eurooppalaiset osasivat lukea ja kirjoittaa. Afrikkalaiset lääkärit tekivät jo 1400-luvulla leikkauksia, joita Euroopassa pystyttiin tekemään vasta 250 vuotta myöhemmin.

Orjakauppa

1600-luvulta lähtien alkoi Afrikassa tapahtua muutoksia. Paremmat aseistuksensa turvin eurooppalaiset pystyivät ryöstämään afrikkalaisia kaupunkeja. Eurooppalaiset kauppiat käynnistivät orjakaupan. Eri heimot usutettiin toisiaan vastaan orjanmetsästykseen ja kiinnisaadut asukkaat myytiin englantilaisille kauppiaille, jotka laivoillaan kuljettivat heidät Amerikkaan. Näin eurooppalaiset käynnistivät tuhoisat orjasodat ja veivät yli 10 miljoonaa afrikkalaista orjuuteen.

Useat neekeriheimot pakenivat kaukaisille syrjäseuduille, jossa ei ollut kunnollisia toimeentulomahdollisuuksia. Afrikan väkiluku alkoi laskea ja taloudellinen kehitys kääntyi laskusuuntaan.

Imperialismin vaikutukset

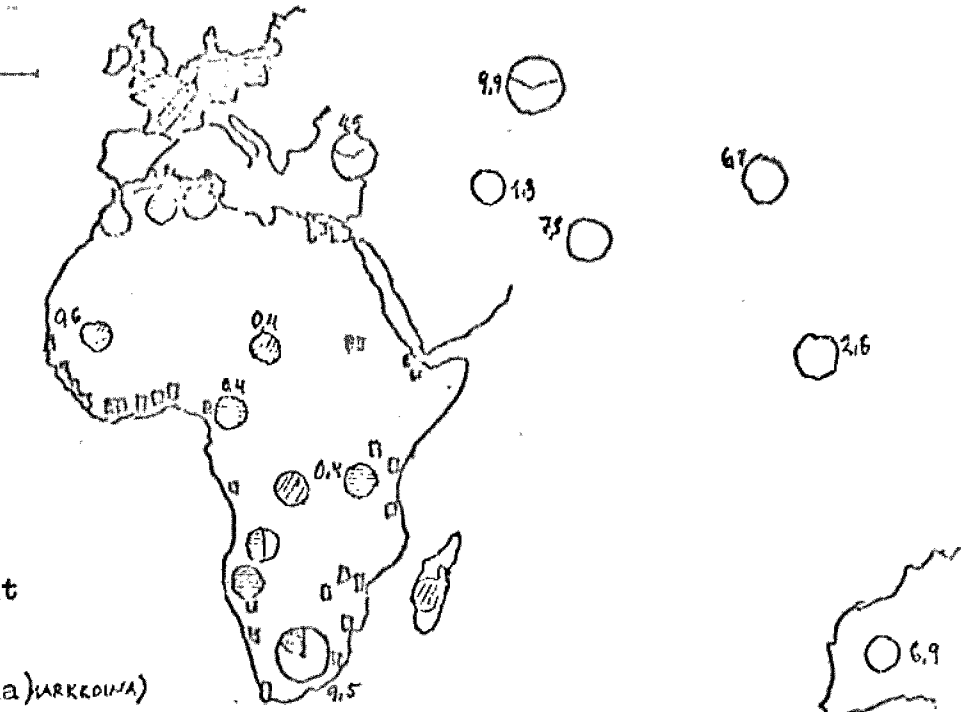
Varsinaista nälkää afrikkalaiset alkoivat nähdä vasta sen jälkeen kun eurooppalaiset olivat valloittaneet koko mantereen. Ravintokasvien sijaan alettiin nyt viljellä tuotteita, jotka soveltuivat suuryhtiöiden raaka-aineiksi. Eräs afrikkalainen lääkäri totesi seuraukset:

"Imperialismi loi olosuhteet, jotka johtivat ajoittain nälkähätään. Potilaani kärsivät virheellisen ravinnon takia jatkuvasta aliravitsemuksesta. Se aiheuttaa väsymyksen eikä potilas pysty enää kunnolliseen työntekoon"

Alla on kartta, joka osoittaa Afrikan kuten muidenkin maanosien valloituksen tapahtuneen nimenomaan suuryhtiöiden taloudellisen kilpajuoksun tuloksena. Karttaan on merkitty eri maiden sijotusten suuruus Afrikassa.

- - Englanti
- ⊗ - Ranska
- ⊕ - Saksa

Katso omasta kartastasi, mihin maihin sattuvat suuryritysten sijoitukset Aasian maissa. (Numerot osoittavat sijoitusten suuruutta miljardeina) (KARTEOINA)

Kilpailu eri maiden välillä oli niin kiivasta, että se oli vähällä johtaa Englannin ja Ranskan sotaan. Seuraavassa on esimerkki tällaisesta tapauksesta:

"Egyptistä Niiliä ylös kulki verkalleen kohti Sudanin kenraali Kitcherin komentama englantilaisten sotajoukko. Se pääsi Khartumiin 1898 ja jatkaessaan sieltä edelleen Niilin vartta etelään se kohtasi Fasodan kylän luona ranskalaisen sotajoukon. Ranskalaiset olivat saapuneet sinne Afrikan länsiosasta, jossa sijaisti ranskalaiset siirtomaat. Ranskalaiset olivat tulleet läpi Keski-Afrikan tiheikköjen toivoen ehtivänsä ennen englantilaisia ja valtaavansa Niilin yläjuokseen.

Englantilainen kenraali kehoitti ranskalaisia poistumaan Niilin alueilta ja Englannin hallitus uhkasi Ranskaa sodalla. Ranskan hallitus käski sotajoukkonsa poistua Fasodasta. Näin Ranska luopui taistelusta Englantia vastaan ja jätti Egyptin ja Sudanin englantilaisille."

Valloittamissaan siirtomaissa eurooppalaiset kohtelivat afrikkalaisia julmasti ja väkivaltaisesti. 1900-luvun alussa saksalaiset tuhosivat miltei koko Lounais-Afrikan väestön. Seuraavalla sivulla on kertomus esimerkkinä myös siitä, että belgialaisten isännöiminen Kongossa oli sangen julmaa.

AFRIKAN JAKO

Ennen viime vuosisadan loppua eurooppalaiset eivät tieneet Afrikasta paljoakaan. Sitten parissa vuosikymmenessä lähinnä Englanti, Ranska ja Saksa valloittivat koko laajan mantereen. Eurooppalaisten tulon jälkeen Afrika alkoi köyhtyä ja Eurooppa rikastua entisestään.

Aikaisemmin monissa afrikkalaisissa valtioissa oli ollut hyvä toimeentulo. Afrikkalaisten pääelinkeinona olivat olleet maanviljelys ja karjanhoito. Lisäksi afrikkalaiset kävivät vilkasta kauppaa jalometalleilla, nahkatuotteilla ja kankailla sekä arabien että Intian valtameren toisella puolen asuvien kansojen kanssa. Monet afrikkalaiset kaupungit kukoistivat ja tiede ja kulttuuri olivat korkealle kehittyneet. Esimerkiksi nykyisin Saharan alueella sijaistsevassa Timbuktun kaupungissa käytiin vilkasta kirjakauppaa aikana, jolloin vain harvat eurooppalaiset osasivat lukea ja kirjoittaa. Afrikkalaiset lääkärit tekivät jo 1400-luvulla leikkauksia, joita Euroopassa pystyttiin tekemään vasta 250 vuotta myöhemmin.

Orjakauppa

1600-luvulta lähtien alkoi Afrikassa tapahtua muutoksia. Parempaan aseistuksensa turvin eurooppalaiset pystyivät ryöstämään afrikkalaisia kaupunkeja. Eurooppalaiset kauppiat käynnistivät orjakaupan. Eri heimot usutettiin toisiaan vastaan orjanmetsästykseen ja kiinnisaadut asukkaat myytiin englantilaisille kauppiaille, jotka laivoillaan kuljettivat heidät Amerikkaan. Näin eurooppalaiset käynnistivät tuhoisat orjasodat ja veivät yli 10 miljoonaa afrikkalaista orjuuteen.

Useat neekeriheimot pakenivat kaukaisille syrjäseuduille, jossa ei ollut kunnollisia toimeentulomahdollisuuksia. Afrikan väkiluku alkoi laskea ja taloudellinen kehitys kääntyi laskusuuntaan.

Imperialismin vaikutukset

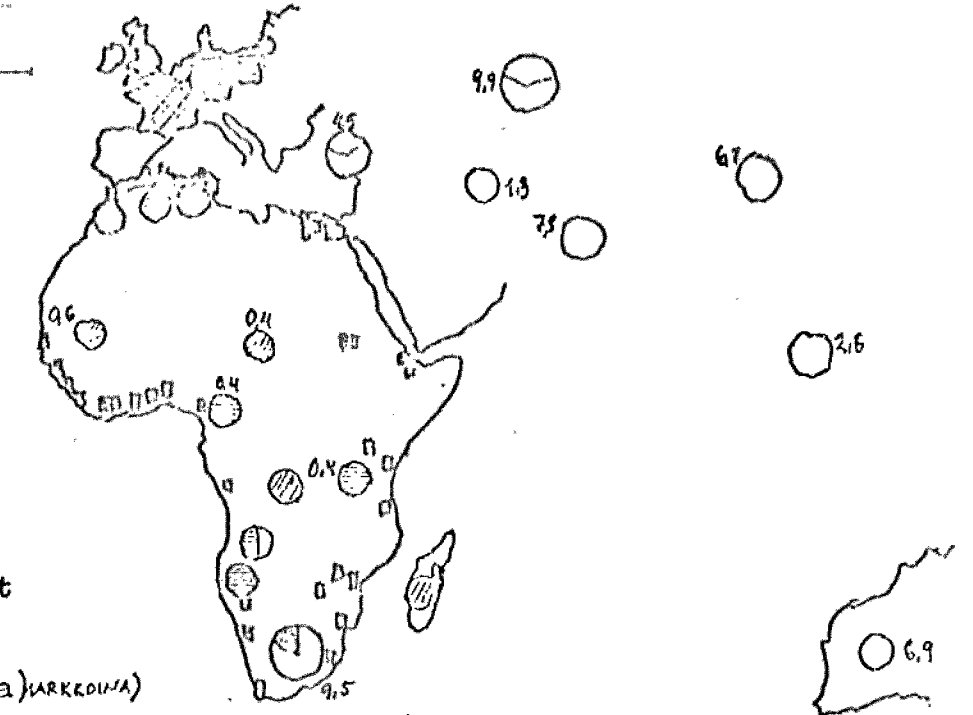
Varsinaista nälkää afrikkalaiset alkoivat nähdä vasta sen jälkeen kun eurooppalaiset olivat valloittaneet koko mantereen. Ravintokasvien sijaan alettiin nyt viljellä tuotteita, jotka soveltuivat suuryhtiöiden raaka-aineiksi. Eräs afrikkalainen lääkäri totesi seuraukset:

"Imperialismi loi olosuhteet, jotka johtivat ajoittain nälkähätään. Potilaani kärsivät väheellisen ravinnon takia jatkuvasta aliravitsemuksesta. Se aiheuttaa väsymyksen eikä potilas pysty enää kunnolliseen työntekoon"

Alla on kartta, joka osoittaa Afrikan kuten muidenkin maanosien valloituksen tapahtuneen nimenomaan suuryhtiöiden taloudellisen kilpajuoksun tuloksena. Karttaan on merkitty eri maiden sijotusten suuruus Afrikassa.

- - Englanti
- ⊗ - Ranska
- ⊕ - Saksa

Katso omasta kartastasi, mihin maihin sattuvat suuryritysten sijoitukset Aasian maissa. (Numerot osoittavat sijoitusten suuruutta miljardeina) (LARKKONIA)

Kilpailu eri maiden välillä oli niin kiivasta, että se oli vähällä johtaa Englannin ja Ranskan sotaan. Seuraavassa on esimerkki tällaisesta tapauksesta:

"Egyptistä Niiliä ylös kulki verkalleen kohti Sudanin kenraali Kitcherin komentama englantilaisten sotajoukko. Se pääsi Khartumiin 1898 ja jatkaessaan sieltä edelleen Niilin vartta etelään se kohtasi Fasodan kylän luona ranskalaisen sotajoukon. Ranskalaiset olivat saapuneet sinne Afrikan länsiosasta, jossa sijaisti ranskalaiset siirtomaat. Ranskalaiset olivat tulleet läpi Keski-Afrikan tiheikköjen toivoen ehtivänsä ennen englantilaisia ja valtaavansa Niilin yläjuokseen.

Englantilainen kenraali kehoitti ranskalaisia poistumaan Niilin alueilta ja Englannin hallitus uhkasi Ranskaa sodalla. Ranskan hallitus käski sotajoukkonsa poistua Fasodasta. Näin Ranska luopui taistelusta Englantia vastaan ja jätti Egyptin ja Sudanin englantilaisille."

Valloittamissaan siirtomaissa eurooppalaiset kohtelivat afrikkalaisia julmasti ja väkivaltaisesti. 1900-luvun alussa saksalaiset tuhosivat miltei koko Lounais-Afrikan väestön. Seuraavalla sivulla on kertomus esimerkkinä myös siitä, että belgialaisten isännöiminen Kongossa oli sangen julmaa.

Belgian kuningas Leopold II lähetti amerikkalaisen lehtimiehen Stanley'n Kongoon. Stanley huiputti muntasalla korulla ja kankaanpalalla viisisataa kongolaista heimonpäällikköä sopinukseen. Tämän jälkeen belgialaiset pakottivat kongolaiset ankaran rangaistuksen uhalla vuosittain tuomaan tietyn määrän kumipuusta saatavaa kautsua. Jos kylä ei luovuttanut vaadittua määrää kautsua, siinä lähetettiin rangaistusretkikunta. Joskus otettiin sotaväkeen mihiä sellaisista heimoista, joiden kokouksessa oli vielä säilynyt ihmisyyttä. Heidän sallittiin syödä kaikki ne, jotka eivät olleet maksaneet kautsuveroa. Veronsa maksamatta jättäneitä teloitettiin tuhansittain. Paikoitellen väestö tuhoutui sukupuuttoon.

Kongon valtaamisen aikana siellä oli noin 20 miljoonaa asukasta, mutta 1900-luvun alussa enää 8-9 miljoonaa.

Belgian kuningas Leopold II lähetti amerikkalaisen lehtimiehen Stanley'n Kongoon. Stanley huiputti muntasalla korulla ja kankaanpalalla viisisataa kongolaista heimonpäällikköä sopinukseen. Tämän jälkeen belgialaiset pakottivat kongolaiset ankaran rangaistuksen uhalla vuosittain tuomaan tietyn määrän kumipuusta saatavaa kautsua. Jos kyllä ei luovuttanut vaadittua määrää kautsua, siinä lähetettiin rangaistusretkikunta. Joskus otettiin sotaväkeen mielisiä soljaisista heimoista, joiden kokouksessa oli vielä säilynyt ihmisyyttä. Heidän sallittiin syödä kaikki ne, jotka eivät olleet maksaneet kautsuveroa. Veronsa maksamatta jättäneitä teloitettiin tuhansittain. Paikoitellen väestö tuhoutui sukupuuttoon.

Kongon valtaamisen aikana siellä oli noin 20 miljoonaa asukasta, mutta 1900-luvun alussa enää 8-9 miljoonaa.

ENSIMMÄINEN MAAILMANSOTA

Euroopan valtioista Englanti, Ranska ja Saksa kävivät erityisen kiivaan taistelun maapallon raaka-ainelähteistä ja markkinointialueista. Saksalaiset yritykset jäivät selvästi kilpailussa jälkeen. Tämän takia ne pyrkivät parantamaan asemiaan - ja kun se ei muuten käynyt niin sodalla.

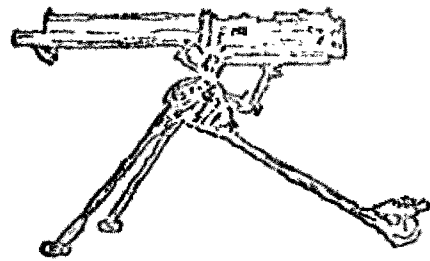
Sota syttyi Euroopassa 1914 ja kesti neljä vuotta. Kun sota laajeni Euroopan ulkopuolelle ja lopulta kosketti koko ihmiskuntaa tavalla tai toisella, nimitetään sotaa ensimmäiseksi maailmansodaksi.

Uudet sota-aseet tekiyät ennen näkemätöntä tuhoa sotilaiden keskuudessa. Raskaiden tykkien yhtämittäinen ampuminen saattoi kestää seitsemän päivää ja yötä. Jos tuulen suunta oli edullinen, saatettiin vihollisen linjoille lähettää myrkkukaasuja. Jos vastustajalle aiheutettut tuhot olivat kyllin suuret, jalkaväki saattoi edetä kymmenkunta kilometriä käyttäen käsiaseiden lisäksi käsikraanaatteja ja pistimiä, ja usein kaasunaamari yllä, mutta pian se törmäsi uudiin aseisiin kaivautuneisiin vihollisiin eikä kyennyt etenemään, koska vastassa oli taas kova konekiväärin tulituli. Tällaisessa sodassa miehistöä kaatui valtavasti. Sommen taistelussa Ranskassa kaatui noin 500 000 saksalaista, 400 000 englantilaista ja 200 000 ranskalaista. Mutta minkäänarvoista menestystä ei Sommen taistelussa kumpikaan puoli saavuttanut.

Sotilaat ryhtyivätkin kovasti vastustamaan raskaaksi käyvää sotaa ja ajattelemaan sodan tavoitteita. Venäläinen kirjailija Solohov kuvaa kirjassaan "Hiljaa virtaa Don", miten sairaalassa makaava sotilas suhtautuu keisarilliseen perhoenjäseneseen ja hänen seurueensa vierailuun:

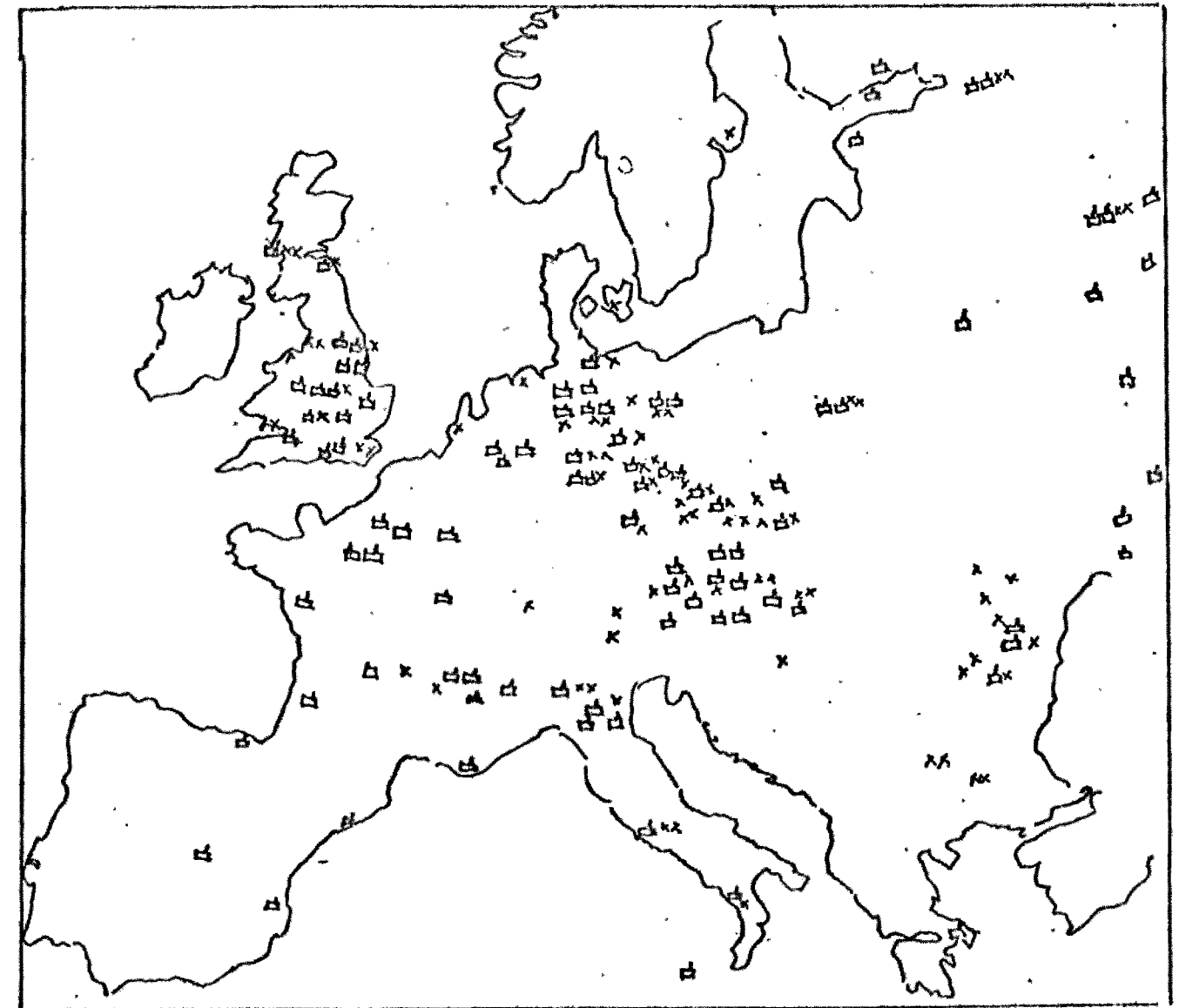
KUVA SIITÄ KIIVAASTA VARUSTAUTUMISESTA, JOKA OLI ENNEN I MAAILMANSOTAA. TYKIN PÄÄLLÄ ON SAKSAN KEISARI. MITÄ PILAPIIRTÄJÄ ON TAHTONUT SANDA ?

Konekivääri v. 1896

"Tuossa nyt on niitä, joiden ilokso meidät on meidät on ajettu kotoistamme rintamalla kuolemaan. Voi noita kirottuja konnia! Tyhjättoimittajia! Tuossa ne ovat, pahimmat täit meidän selässämme!... Ja heidänkö takiaan hevosemme ovat polkeneet vieraita vainioita ja me itse tappaneet vieraita ihmisiä? Heidänkö takiaan olon ryöminyt haavoittuneena kentällä ja huutanut kivusta? Heidänkö vuokseen meidät on erotettu perhoistamme ja pidetty nälässä kasarmeissa?... 'harhailivat ajatukset sekavana vyyhtenä ja kiukku väärästi huulia. 'Ovatpa he kaikki hyvinsyöneitä ja kiiltävät rasvasta. Etulinjaan teidät, kolmasti kirotut pitäisi lähettää. Satulaan, kivääri solkään, niskaan ravistettava täitä, ruokittava homeisella leivällä ja matoisella lihalla!"

Kansojen vastarinta sotaa kohtaan kasvoi sodan edetessä. Seuraavassa on kartta, joka osoittaa Euroopassa kehittyneen vastarinnan valtaisan laajuuden:

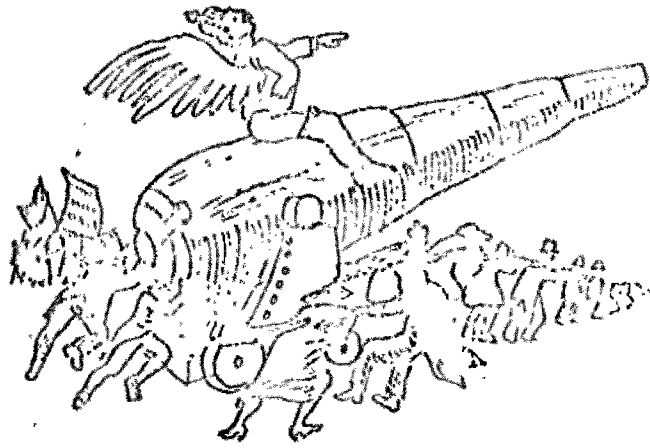

SODAN VASTARINTA 1914-1918

□ = yleislakko tai lakko
x = sodan vastainen mielenosoitus

ENSIMMÄINEN MAAILMANSOTA

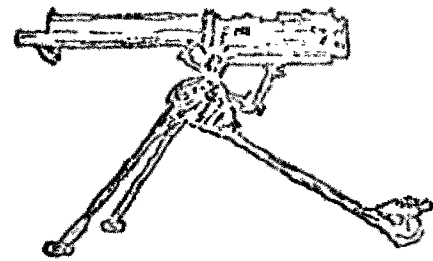
Euroopan valtioista Englanti, Ranska ja Saksa kävivät erityisen kiivaan taistelun maapallon raaka-ainelähteistä ja markkinointialueista. Saksalaiset yritykset jäivät selvästi kilpailussa jälkeen. Tämän takia ne pyrkivät parantamaan asemiaan - ja kun se ei muuten käynyt niin sodalla.

KUVA SIITÄ KIIVAASTA VARUSTAUTUMISESTA, JOKA OLI ENNEN I MAAILMANSOTAA. TYKIN PÄÄLLÄ ON SAKSAN KEISARI. MITÄ PILAPIIRTÄJÄ ON TAHTONUT SANDA ?

Sota syttyi Euroopassa 1914 ja kesti neljä vuotta. Kun sota laajeni Euroopan ulkopuolelle ja lopulta kosketti koko ihmiskuntaa tavalla tai toisella, nimitetään sotaa ensimmäiseksi maailmansodaksi.

Uudet sota-aseet tekiyät ennen näkemätöntä tuhoa sotilaiden keskuudessa. Raskaiden tykkien yhtämittäinen ampuminen saattoi kestää seitsemän päivää ja yötä. Jos tuulen suunta oli edullinen, saatettiin vihollisen linjoille lähettää myrkkukaasuja. Jos vastustajalle aiheutettut tuhot olivat kyllin suuret, jalkaväki saattoi edetä kymmenkunta kilometriä käyttäen käsiaseiden lisäksi käsikraanaatteja ja pistimiä, ja usein kaasunaamari yllä, mutta pian se törmäsi uudiin aseisiin kaivautuneisiin vihollisiin eikä kyennyt etenemään, koska vastassa oli taas kova konekiväärin tuliva. Tällaisessa sodassa miehistöä kaatui valtavasti. Sommen taistelussa Ranskassa kaatui noin 500 000 saksalaista, 400 000 englantilaista ja 200 000 ranskalaista. Mutta minkäänarvoista menestystä ei Sommen taistelussa kumpikaan puoli saavuttanut.

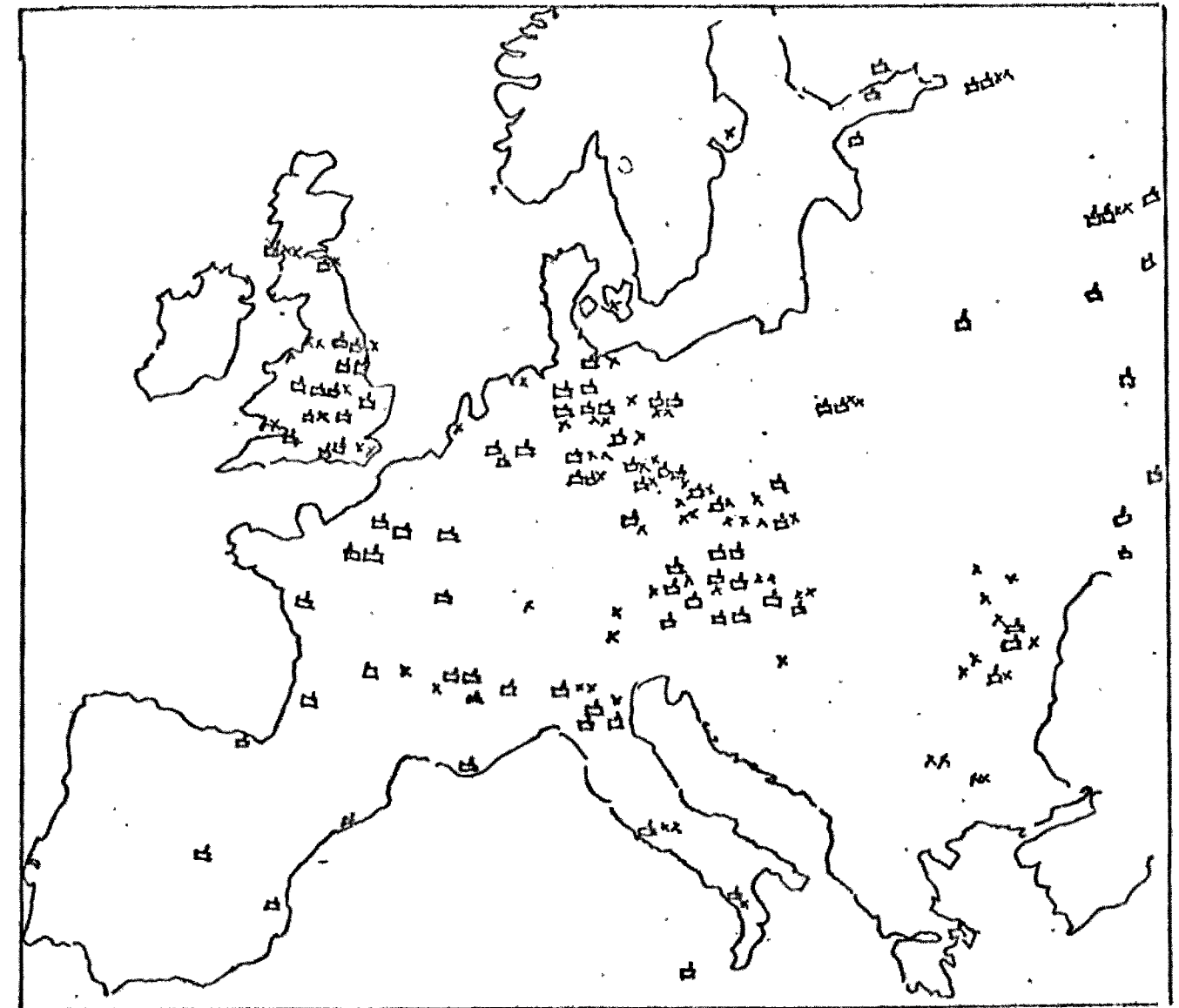

Konekivääri v. 1896

Sotilaat ryhtyivätkin kovasti vastustamaan raskaaksi käyvää sotaa ja ajattelemaan sodan tavoitteita. Venäläinen kirjailija Solohov kuvaa kirjassaan "Hiljaa virtaa Don", miten sairaalassa makaava sotilas suhtautuu keisarilliseen perheenjäseneseen ja hänen seurueensa vierailuun:

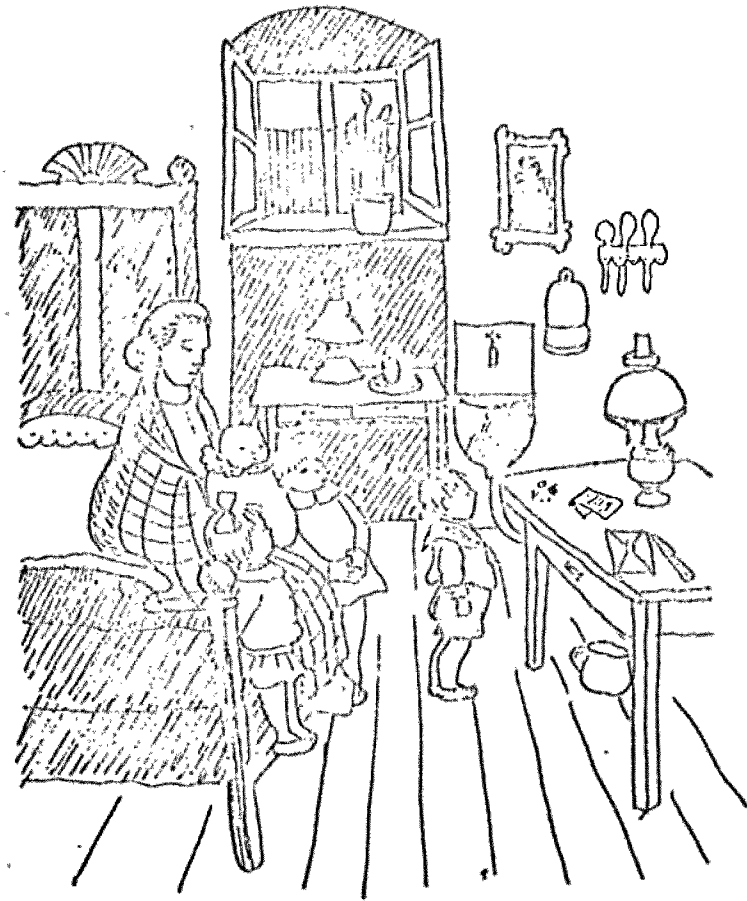
"Tuossa nyt on niitä, joiden ilokso meidät on meidät on ajettu kotoistamme rintamalla kuolemaan. Voi noita kirottuja konnia! Tyhjättoimittajia! Tuossa ne ovat, pahimmat täit meidän selässämme!... Ja heidänkö takiaan hevosemme ovat polkeneet vieraita vainioita ja me itse tappaneet vieraita ihmisiä? Heidänkö takiaan olon ryöminyt haavoittuneena kentällä ja huutanut kivusta? Heidänkö vuokseen meidät on erotettu perhoistamme ja pidetty nälässä kasarmeissa?... 'harhailivat ajatukset sekavana vyyhtenä ja kiukku väärästi huulia. 'Ovatpa he kaikki hyvinsyöneitä ja kiiltävät rasvasta. Etulinjaan teidät, kolmasti kirotut pitäisi lähettää. Satulaan, kivääri selkään, niskaan ravistettava täitä, ruokittava homeisella leivällä ja matoisella lihalla!"

Kansojen vastarinta sotaa kohtaan kasvoi sodan edetessä. Seuraavassa on kartta, joka osoittaa Euroopassa kehittyneen vastarinnan valtaisan laajuuden:

SODAN VASTARINTA 1914-1918

□ = yleislakko tai lakko
x = sodan vastainen mielenosoitus

"RAUTAINEN RISTI"

Urheillo sotilaille annettiin kunniamerkiksi rautaristi. Viereinen piirros on sodanaikaisesta saksalaisesta lehdessä.

Mitä siinä kuvataan?

Mitä sota on tälle perheelle merkinnyt?

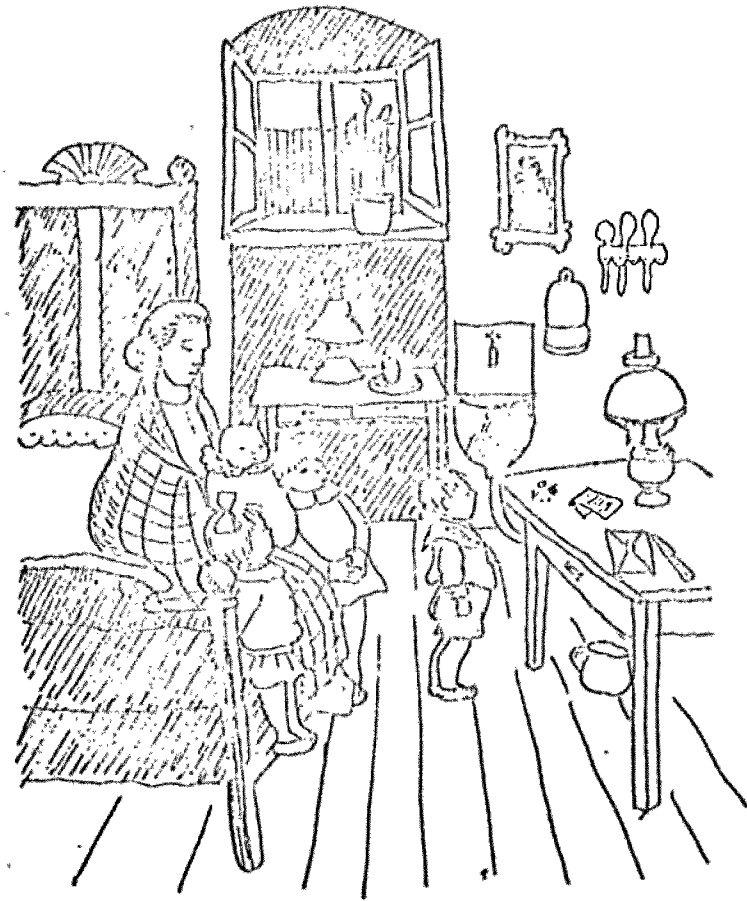
Miten tämän jälkeen äiti ja lapset suhtautuvat sotaan?

Ensimmäinen maailmansota aiheutti suunnasta tuhoa. Kaatuneita oli yli kymmenen miljoonaa, havoittuneita lähes kaksikymmentä miljoonaa, invalideiksi jäi 3.5 miljoonaa. Kokonaisia kaupunkeja ja asutuskeskuksia tuhoutui maan tasalle, oli särjetty valtava määrä siltoja, tunneleita, rautateitä ja tehtaita.

Monet valtiot velkaantuivat sodassa. Näille lainaa antoi Yhdysvallat, joka näin hyötyi sodasta. Venäjän tuleva johtaja Lenin sanoikin Yhdysvalloista:

"Jokaisessa dollarissa on kasoittain loka 'tuottavista' sotilaallisista hankinnoista, jotka kaikissa maissa rikastuttivat rikkaita ja kurjietivät köyhiä. Jokaisessa dollarissa on veren jäljet, jonka kymmenen miljoonaa kaatunutta vuodattivat"

Venäjällä suoritettiin sodan aikana kaksi vallankumousta. Ensin syöstiin itsevaltiat keisari vallasta ja vielä samana vuonna suoritettiin socialistinen vallankumous, joka järkytti koko kapitalistista maailmaa ja jota vastaan käytiin ankara sota.

"RAUTAINEN RISTI"

Urheillo sotilaille
annettiin kunnia-
merkiksi rautaristi.
Viereinen piirros
on sodanaikaisesta
saksalaisesta leh-
destä.

Mitä siinä kuva-
taan?

Mitä sota on tälle
perheelle merkin-
nyt?

Miten tämän jälkee
äiti ja lapset
suhtautuvat sotaan?

Ensimmäinen maailmansota aiheutti suunnasta tuhoa. Kaatuneita oli yli kymmenen miljoonaa, havoittuneita lähes kaksikymmentä miljoonaa, invalideiksi jäi 3.5 miljoonaa. Kokonaisia kaupunkoja ja asutuskeskuksia tuhoutui maan tasalle, oli särjetty valtava määrä siltoja, tunneleita, rautateitä ja tehtaita.

Monet valtiot velkaantuivat sodassa. Näille lainaa antoi Yhdysvallat, joka näin hyötyi sodasta. Venäjän tuleva johtaja Lenin sanoikin Yhdysvalloista:

"Jokaisessa dollarissa on kasoittain loppua 'tuottavista' so-
laallisista hankinnoista, jotka kaikissa maissa rikastuttivat
rikkaita ja kurjastivat köyhiä. Jokaisessa dollarissa on
veren jäljet, jonka kymmenen miljoonaa kaatunutta vuodattivat"

Venäjällä suoritettiin sodan aikana kaksi vallankumousta. Ensin syöstiin itsevaltiat keisari vallasta ja vielä samana vuonna suoritettiin socialistinen vallankumous, joka järkytti koko kapitalistista maailmaa ja jota vastaan käytiin ankara sota.

Monissa maissa oli syntynyt laajoja työläisten mielenosoituksia ja lakkoja, joilla tuettiin uutta sosialistista valtiota. Saksassa, Englannissa ja Yhdysvalloissa oli yli miljoona työlläistä lakossa, Itävallassa oli suuria mielenosoituksia, joiden tunnuksiana oli "Alas sota", "Leipää ja rauhaa". Monilta rintamilta sotaan kyllästyneet miehet yksinkertaisesti lähtivät kävelemään kotiin.

Näissä oloissa oli suuri vaara, että työläiset ryhtyisivät muissakin maissa seuraamaan Venäjän esimerkkiä ja kukistaisivat porvariston vallan. Tämän takia lähetettiin Saksasta, Ranskasta,

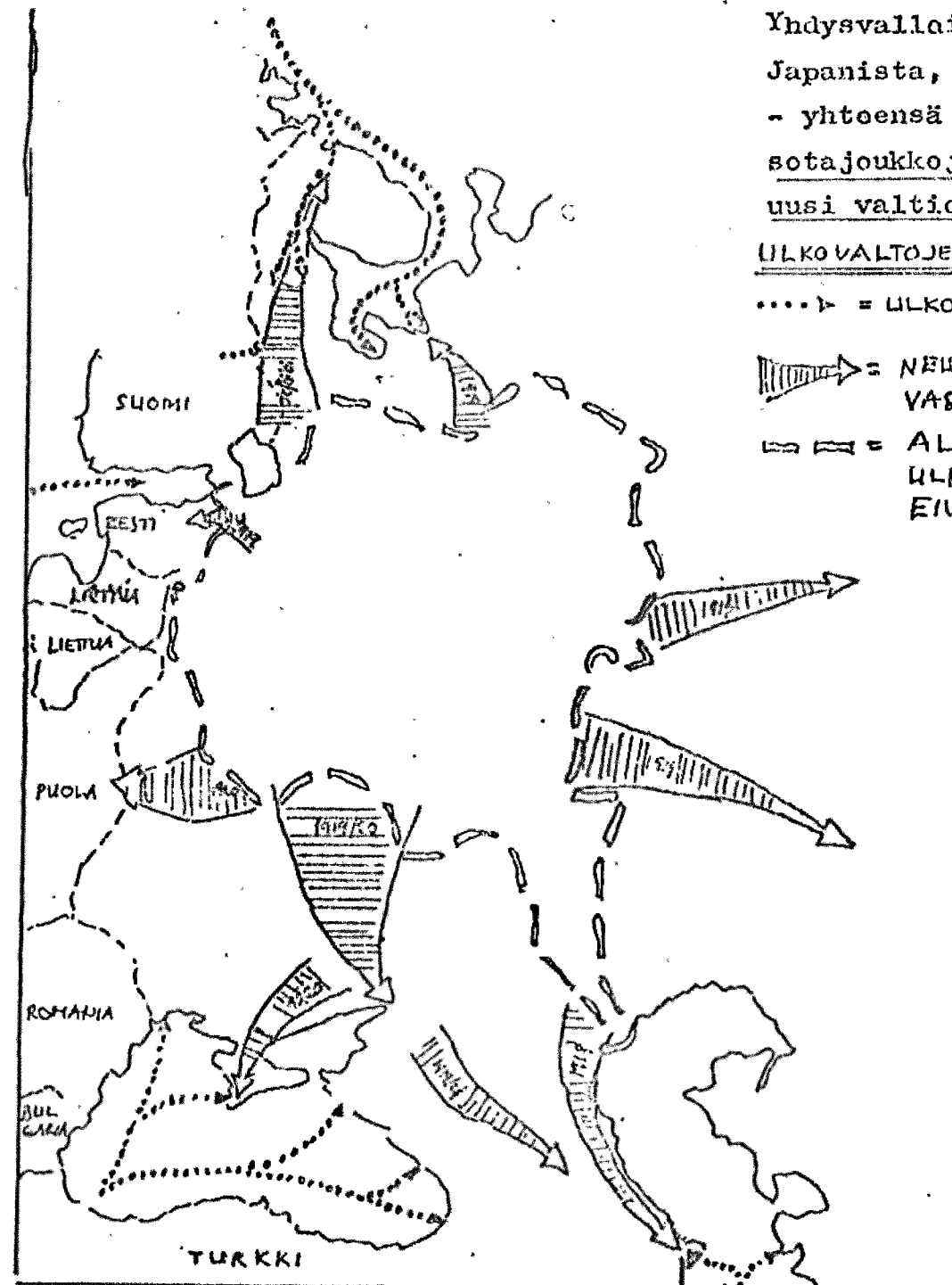
Englannista,
Yhdysvalloista,
Japanista, Suomesta
- yhteensä 14 valtiosta
sotajoukkoja kukistamaan
uusi valtio.

ULKOVALTOJEN HYÖKKÄYS

.....▶ = ULKOVALTOJEN JOUKKO

▶ = NEUVOSTOJOUKKOJE
VASTA HYÖKKÄYS

▬ = ALUE, JOTA
ULKOVALLAT
EIVÄT VALLOITTA
NEET

Monissa maissa oli syntynyt laajoja työläisten mielenosoituksia ja lakkoja, joilla tuettiin uutta sosialistista valtiota. Saksassa, Englannissa ja Yhdysvalloissa oli yli miljoona työlläistä lakossa, Itävallassa oli suuria mielenosoituksia, joiden tunnuksiana oli "Alas sota", "Leipää ja rauhaa". Monilta rintamilta sotaan kyllästyneet miehet yksinkertaisesti lähtivät kävelemään kotiin.

Näissä oloissa oli suuri vaara, että työläiset ryhtyisivät muissakin maissa seuraamaan Venäjän esimerkkiä ja kukistaisivat porvariston vallan. Tämän takia lähetettiin Saksasta, Ranskasta,

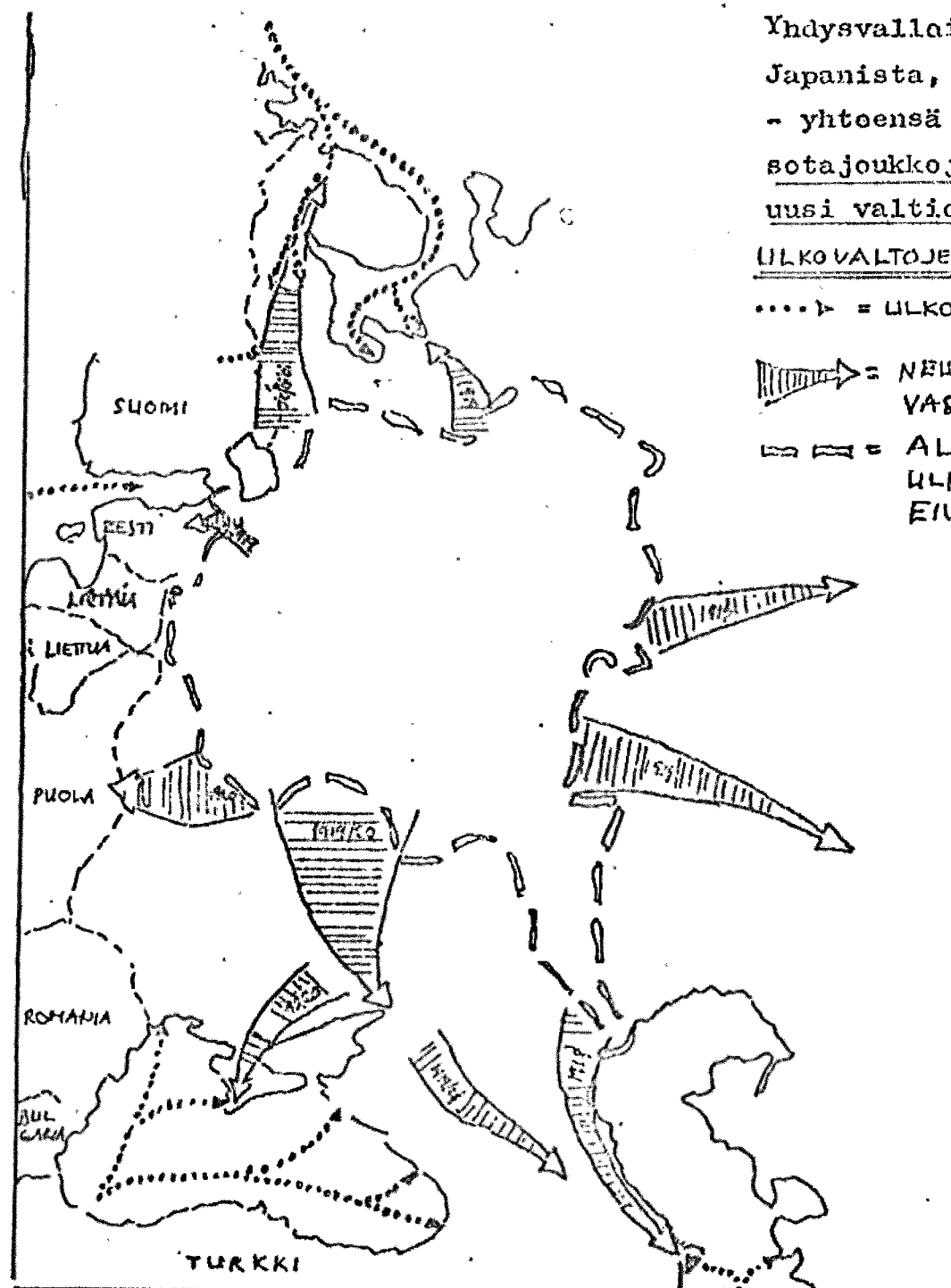
Englannista,
Yhdysvalloista,
Japanista, Suomesta
- yhteensä 14 valtiosta
sotajoukkoja kukistamaan
uusi valtio.

ULKOVALTOJEN HYÖKKÄYS

..... > = ULKOVALTOJEN JOUKKO

▶ = NEUVOSTOJOUKKOJE
VASTA HYÖKKÄYS

▬ = ALUE, JOTA
ULKOVALLAT
EIVÄT VALLONNEET

PUNAISTEN JA VALKOISTEN SOTA SUOMESSA

Myös Suomessa työväestön ja porvariston välit kiristyivät 1900-luvun alkupuolella ja ensimmäisen maailmansodan vuosina. Vuoden 1917 aikana olivat työläiset sekä kaupungeissa että maaseudulla ryhtyneet lakkoihin ja mielenosoituksiin vaatien palkankorotusta ja 8-tunnin työpäivää. Muutamilla paikkakunnilla oli lakkoilevia työläisiä ammuttu.

Syksyllä alkoi työttömyys pelottavasti kasvaa.

Tilanne muuttui yhä pahemmaksi, kun nälkä alkoi ahdistaa työväestöä.

Nälänhädän laajuus käy ilmi seuraavista elintarvikehallinnon julkaisemista kuulutuksista:

Joulukuu
1917

".. jo syyskuun puolivälistä asukkaat olleet nälänhädän partaalla. On ollut kahden ja kolmen viikon aikoja, jolloin ei ole voitu jakaa viljoja."

Tammikuu
1918

"Leivänpuutetta kärsivien paikkakuntien luku (...) lisääntyy alinomaan ja muutamilla paikkakunnilla on jo tultu niin pitkälle, että nälkä elintarvikelahtakuntien antamien tietojen mukaan on jo aiheuttanut sairaaloisuuksia ja kuolemantapauksia."

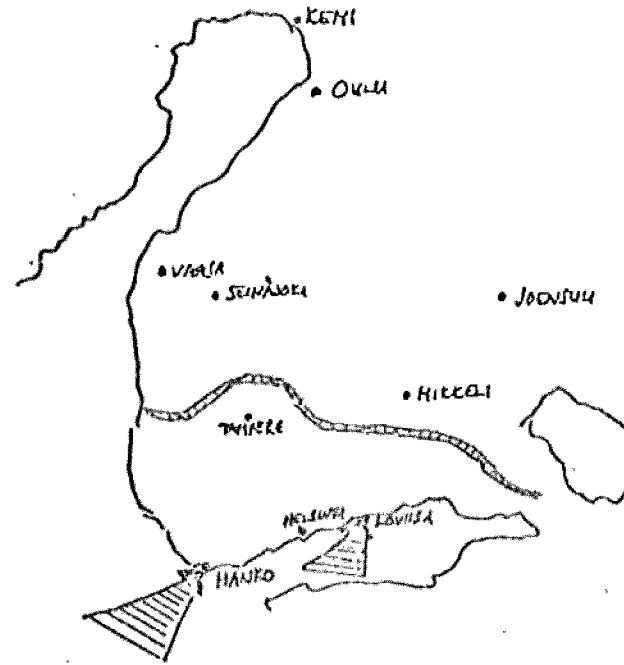
"Ei ole välttävissä, ettei sellainen asema synnytä yhteiskunnalle vaarallisia levottomuuksia."

Suomen porvaristo tunsu valtansa uhatuksi työväestön tyytymättömyyden jatkuvasti lisääntyessä. Niinpä porvaristo lähetti jatkuvasti avunpyyntöjä Saksaan. Edward Hjelt kertoo teoksessaan "Itsenäinen Suomi" Suomen valtionhoitaja Svinhuvudén evästäneen häntä hankkimaan saksalaiset Suomeen, "koska muuten emme tule toimeen". Samanaikaisesti porvaristo hankki kuumeisesti aseita ja muita varusteita aseellista taistelua varten.

Tällaisessa tilanteessa myös työväestö järjestyi. Työväestön osastoja sanottiin "punakaarteiksi" ja porvariston osastoja "valkokaarteiksi".

Tammikuussa 1918 näiden kesken alkoi sota. Työväestö otti haltuunsa eteläisen Suomen, valkoisten päämaja oli Pohjanmaa.

Valkoiset olivat paremmin varustautuneita ja heillä oli enemmän aseita ja koulutusta.

*Kuon!
Yhdistettiin!
Kopio!*

Sodan käänteen aiheutti se, että valkoisten pyytämät saksalaiset joukot suorittivat maihinnousun Hankoon ja Loviisaan, valloittivat Helsingin ja etenivät pohjoiseen, josta vastaan tulivat valkoiset. Kaudimmin pysyi punaisten hallussa vanha työläisten kaupunki, Tampere, joka valkoisten valtauksen jälkeen oli lähes kokonaan tuhottu.

Keväällä 1918 sota oli päätynyt valkoisten ja saksalaisten voittoon.

Tämän jälkeen seurasi valkoisten kosto.

Vankileireille koottiin 80 000 punaisten miestä, naista ja lasta. Vankileirien

tapahtumista antaa kuvan Jakkko Paavolaisen tutkimus:

"21-vuotias Mäkinen oli Maaliskuuhun asti ollut Turun Sanomien palveluksessa lotojana ja ajautui pakolaisvirran mukana huhtikuun alkupuolella kohti Hämettä. Punakaartiin hän ei kuulunut eikä hänellä ollut asetta. Vangiksi hän joutui Hailolassa. Vangit vietiin Hailolan kirkolle. Mäkinen, jolla oli pienen haavan takia side ranteessa, muistaa, että heti jouduttuaan huoneeseen, johon paljon vankeja oli mahduttu, joku kehoitti häntä kiireesti ottamaan siteet pois, koska kaikki haavoittuneet ammutaan. Ankeuspaikkansa ikkunasta Mäkinen pian näki vankeja vietävän teloitettavaksi, sen jälkeen, kun he olivat saaneet tuomion kettä-oikeudessa. Teloitukset näyttivät säännöllisesti tapahtuvan neljän hengen ryhmissä, ja teloituspaiikka niin lähellä, että laukaukset kuuluivat. Ennen omaa joutumistaan oikeuden oteen Mäkinen oli nähnyt mm. ystävänsä Hälle Gladin vietävän ammuttavaksi. Tämä oli polvillaan rukoillut armoa, mutta hänet oli pistimin pakotettu ylös ja seuraamaan muiden mukana."

Sodan aikana olivat punaiset ampuneet rintaman takana 1650 valkoista. Sodan jälkeen valkoiset ampuiivat kostoksi viisinkertaisen määrän punaisia. Lisäksi vankileireille kootuista kuoli nälkään ja tauteihin 12 000 ihmistä. Jotkut valkoiset suunnittelivat punaisten lähettämistä Saksaan kalikaivosten työvoimaksi. Valkoisten kosto sai sellaiset mitat, että Englannissa asetettiin kyseenalaiseksi, voitaisiinko Suomea pitää sivistysmaana.

Sota oli iskenyt syvän juovan suomalaisten keskeisiin suhteisiin. Vanha rintamajako tehtaanomistajat - työläiset säilyi, vaikka työläiset olivat lyötyjäkin. Valkoisten voitto kuitenkin sääteli kahden vuosikymmenen ajan suomalaisten elämän ja politiikan.

PUNAISTEN JA VALKOISTEN SOTA SUOMESSA

Myös Suomessa työväestön ja porvariston välit kiristyivät 1900-luvun alkupuolella ja ensimmäisen maailmansodan vuosina. Vuoden 1917 aikana olivat työläiset sekä kaupungeissa että maaseudulla ryhtyneet lakkoihin ja mielenosoituksiin vaatien palkankorotusta ja 8-tunnin työpäivää. Muutamilla paikkakunnilla oli lakkoilevia työläisiä ammuttu.

Syksyllä alkoi työttömyys pelottavasti kasvaa.

Tilanne muuttui yhä pahemmaksi, kun nälkä alkoi ahdistaa työväestöä.

Nälänhädän laajuus käy ilmi seuraavista elintarvikehallinnon julkaisemista kuulutuksista:

Joulukuu
1917

".. jo syyskuun puolivälistä asukkaat olleet nälänhädän partaalla. On ollut kahden ja kolmen viikon aikoja, jolloin ei ole voitu jakaa viljoja."

Tammikuu
1918

"Leivänpuutetta kärsivien paikkakuntien luku (...) lisääntyy alinomaan ja muutamilla paikkakunnilla on jo tultu niin pitkälle, että nälkä elintarvikelahtakuntien antamien tietojen mukaan on jo aiheuttanut sairaaloisuuksia ja kuolemantapauksia."

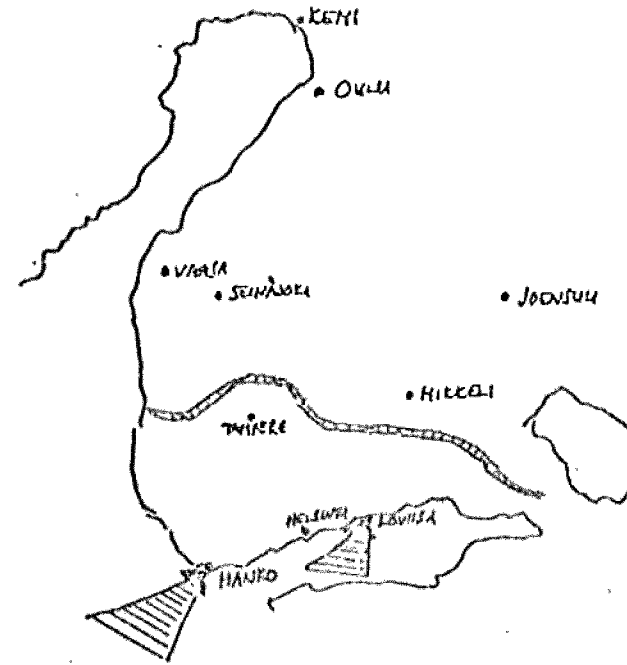
"Ei ole välttävissä, ettei sellainen asema synnytä yhteiskunnalle vaarallisia levottomuuksia."

Suomen porvaristo tunsu valtansa uhatuksi työväestön tyytymättömyyden jatkuvasti lisääntyessä. Niinpä porvaristo lähetti jatkuvasti avunpyyntöjä Saksaan. Edward Hjelt kertoo teoksessaan "Itsenäinen Suomi" Suomen valtionhoitaja Svinhuvudén evästäneen häntä hankkimaan saksalaiset Suomeen, "koska muuten emme tule toimeen". Samanaikaisesti porvaristo hankki kuumeisesti aseita ja muita varusteita aseellista taistelua varten.

Tällaisessa tilanteessa myös työväestö järjestyi. Työväestön osastoja sanottiin "punakaarteiksi" ja porvariston osastoja "valkokaarteiksi".

Tammikuussa 1918 näiden kesken alkoi sota. Työväestö otti haltuunsa eteläisen Suomen, valkoisten päämaja oli Pohjanmaa.

Valkoiset olivat paremmin varustautuneita ja heillä oli enemmän aseita ja koulutusta.

*Kuon!
Yhdistettiin!
Kopio!*

Sodan käänteen aiheutti se, että valkoisten pyytämät saksalaiset joukot suorittivat maihinnousun Hankoon ja Loviisaan, valloittivat Helsingin ja etenivät pohjoiseen, josta vastaan tulivat valkoiset. Kaudimmin pysyi punaisten hallussa vanha työläisten kaupunki, Tampere, joka valkoisten valtauksen jälkeen oli lähes kokonaan tuhottu.

Keväällä 1918 sota oli päätynyt valkoisten ja saksalaisten voittoon.

Tämän jälkeen seurasi valkoisten kosto.

Vankileireille koottiin 80 000 punaisten miestä, naista ja lasta. Vankileirien

tapahtumista antaa kuvan Jakkko Paavolaisen tutkimus:

"21-vuotias Mäkinen oli Maaliskuuhun asti ollut Turun Sanomien palveluksessa lotojana ja ajautui pakolaisvirran mukana huhtikuun alkupuolella kohti Hämettä. Punakaartiin hän ei kuulunut eikä hänellä ollut asetta. Vangiksi hän joutui Hailolassa. Vangit vietiin Hailolan kirkolle. Mäkinen, jolla oli pienen haavan takia side ranteessa, muistaa, että heti jouduttuaan huoneeseen, johon paljon vankeja oli mahdutettu, joku kehoitti häntä kiireesti ottamaan siteet pois, koska kaikki haavoittuneet ammutaan. Ankeuspaikkansa ikkunasta Mäkinen pian näki vankeja vietävän teloitettavaksi, sen jälkeen, kun he olivat saaneet tuomion kettä-oikeudessa. Teloitukset näyttivät säännöllisesti tapahtuvan neljän hengen ryhmissä, ja teloituspaiikka niin lähellä, että laukaukset kuuluivat. Ennen omaa joutumistaan oikeuden oteen Mäkinen oli nähnyt mm. ystävänsä Hälle Gladin vietävän ammuttavaksi. Tämä oli polvillaan rukoillut armoa, mutta hänet oli pistimin pakotettu ylös ja seuraamaan muiden mukana."

Sodan aikana olivat punaiset ampuneet rintaman takana 1650 valkoista. Sodan jälkeen valkoiset ampui kostoksi viisinkertaisen määrän punaisia. Lisäksi vankileireille kootuista kuoli nälkään ja tauteihin 12 000 ihmistä. Jotkut valkoiset suunnittelivat punaisten lähettämistä Saksaan kalikaivosten työvoimaksi. Valkoisten kosto sai sellaiset mitat, että Englannissa asetettiin kyseenalaiseksi, voitaisiinko Suomea pitää sivistysmaana.

Sota oli iskenyt syvän juovan suomalaisten keskeisiin suhteisiin. Vanha rintamajako tehtaanomistajat - työläiset säilyi, vaikka työläiset olivat lyötyjäkin. Valkoisten voitto kuitenkin sääteli kahden vuosikymmenen ajan suomalaisten elämän ja politiikan.

FASISMI JA TOINEN MAAILMANSOTA

Euroopan kehitys oli rauhatonta ensimmäisen maailmansodan jälkeenkkin. Kuten Suomessa, niin monissa muissakin Euroopan maissa, suurimman muutoksen ihmisten elämässä aiheutti fasismi.

Miten fasismi pääsi valtaan?

1930-luvun alussa oli suuri talouspula kaikissa kapitalistisissa maissa. Monet työlläiset olivat sitä mieltä, että talouspula johtui suuryhtiöiden keinottolusta: vaikka varastot olivat

Samaan aikaan kun länsimaat kärsivät valtavasta talouspulasta ja työttömyydestä, eteni Neuvostoliiton talous

tarvikkeita täynnä, niitä ei myyty.

Texasin suurviljelijät kaatoivat mieluummin maidon viemäriin, mielnokuin myivät sen sillä hinnalla, jonka ostajat olisivat pystyneet maksamaan. Brasilian rannikolla heitettiin samasta syytä 22 miljoonaa säkellistä kahvia mereen.

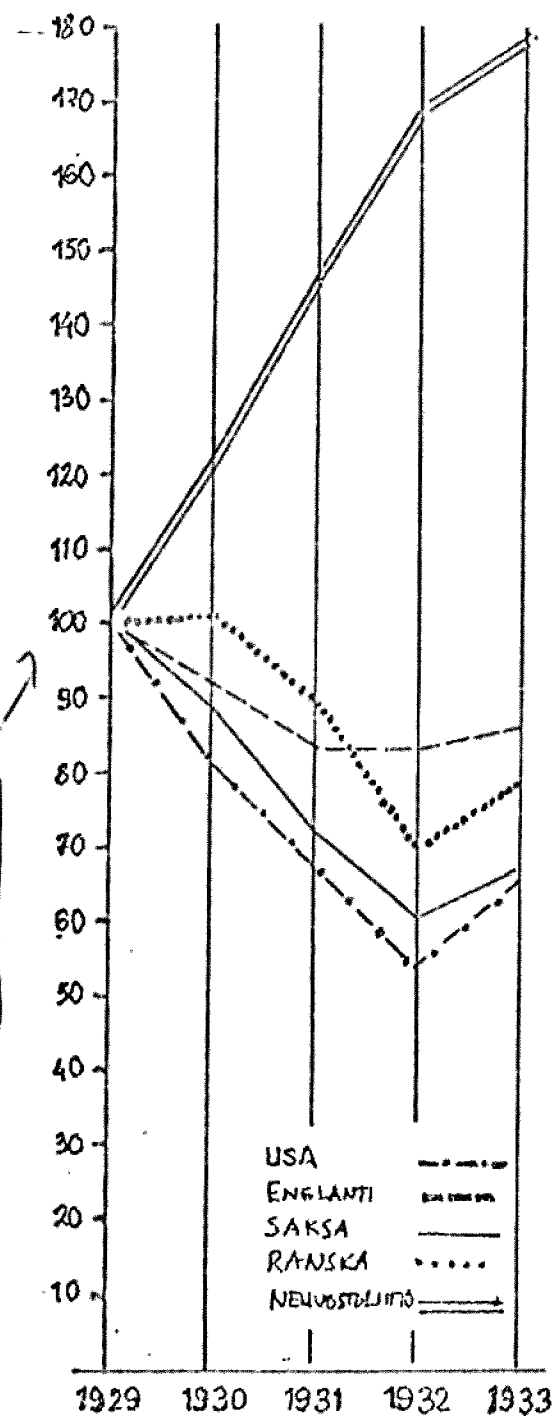
Nämä toimenpiteet lisäsivät työlläisten suuttumusta, suuryritysten valta oli pahasti uhattuna.

Valtansa pelastamiseksi suuryritykset alkoivat entistä enemmän tukea fasismia, joka oli luvannut pitää työväestön kurissa. Niin tapahtikin fasistien valtaantuloon käynnistettiin työväenjohtajien kohtaan ajokaarti: osa murhattiin kotiin, osa vietiin vankiloihin ja erityisiin keskitysleireihin, työväenpuolueet esim. Saksassa kiellettiin kokonaan.

Fasismi on äärimmäisen ihmisvihamielinen liike, lain ja oikeuden tilalle se asetti avoimen väkivallan ja terrorin. Se heitti keskitysleireihin kidutettavaksi kuuluisia tiedemiehiä, kirjailijoita, ja taitelijoita, eikä se säästänyt pappejakaan, jotka asettuivat sitä vastustamaan.

Mutta suuryritysten voitot sentään lisääntyivät.

Tohtävä: Chilessä vallitsee tälläkin hetkellä fasismi. Millaiset olosuhteet siellä ovat? Miten fasismin vastustajia Chilessä kohdellaan?

FASISMI JA TOINEN MAAILMANSOTA

Euroopan kehitys oli rauhatonta ensimmäisen maailmansodan jälkeenkkin. Kuten Suomessa, niin monissa muissakin Euroopan maissa, suurimman muutoksen ihmisten elämässä aiheutti fasismi.

Miten fasismi pääsi valtaan ?

1930-luvun alussa oli suuri talouspula kaikissa kapitalistisissa maissa. Monet työlläiset olivat sitä mieltä, että talouspula johtui suuryhtiöiden keinottolusta: vaikka varastot olivat

Samaan aikaan kun länsimaat kärsivät valtavasta talouspulasta ja työttömyydestä, eteni Neuvostoliiton talous

tarvikkeita täynnä, niitä ei myyty.

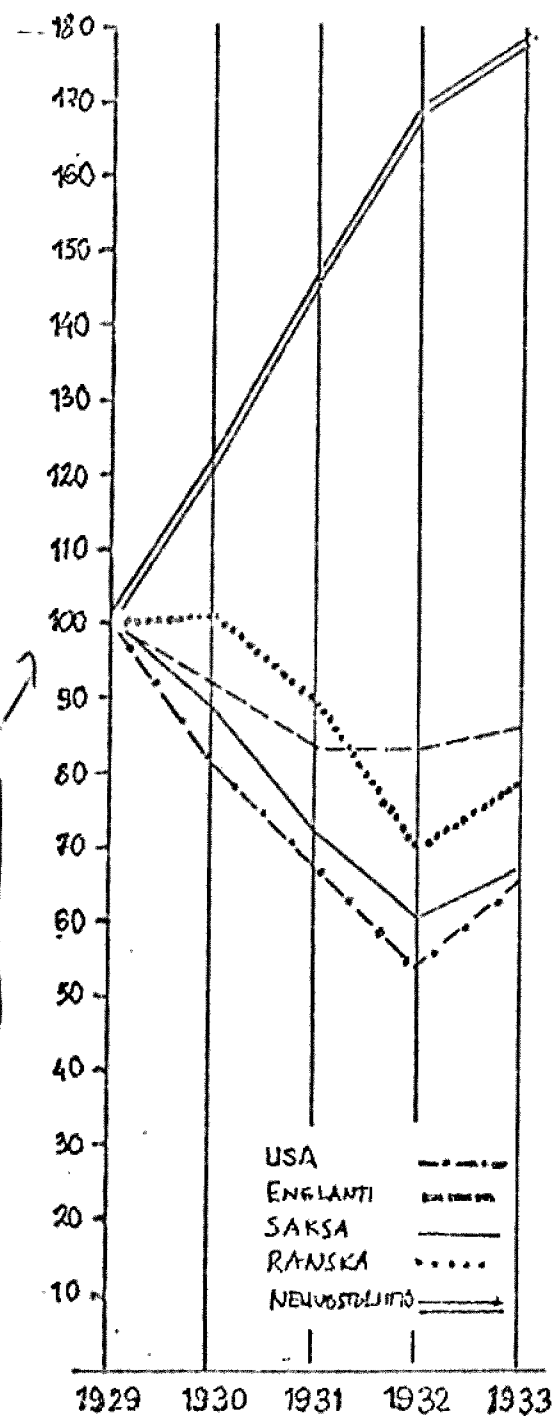
Texasin suurviljelijät kaatoivat mieluummin maidon viemäriin, mielnokuin myivät sen sillä hinnalla, jonka ostajat olisivat pystyneet maksamaan. Brasilian rannikolla heitettiin samasta syytä 22 miljoonaa säkellistä kahvia mereen.

Nämä toimenpiteet lisäsivät työlläisten suuttumusta, suuryritysten valta oli pahasti uhattuna.

Valtansa pelastamiseksi suuryritykset alkoivat entistä enemmän tukea fasismia, joka oli luvannut pitää työväestön kurissa. Niin tapahtikin fasistien valtaantuloon käynnistettiin työväenjohtajien kohtaan ajokaarti: osa murhattiin kotiin, osa vietiin vankiloihin ja erityisiin keskitysleireihin, työväenpuolueet esim. Saksassa kiellettiin kokonaan.

Fasismi on äärimmäisen ihmisvihamielinen liike, lain ja oikeuden tilalle se asetti avoimen väkivallan ja terrorin. Se heitti keskitysleireihin kidutettavaksi kuuluisia tiedemiehiä, kirjailijoita, ja taitelijoita, eikä se säästänyt pappejakaan, jotka asettuivat sitä vastustamaan.

Mutta suuryritysten voitot sentään lisääntyivät.

Tohtävä: Chilessä vallitsee tälläkin hetkellä fasismi. Millaiset olosuhteet siellä ovat? Miten fasismin vastustajia Chilessä kohdellaan?

Toinen maailmansota 1939-54

Fasismin ensimmäinen vihollinen oli socialismi ja Neuvostoliitto. Tämä käy ilmi saksalaisten lausunnoista:

Maatalousministeri Darro:

"Ei ole kysymys vain sen valtion tuhoamisesta, jonka keskus on Moskova... On kysymys onnen muuta siitä, että nujerretaan venäläiset kansana ja hajotetaan heidät."

Itäisen ministerön suunnitelma:

"Tänä vuonna venäjällä kuolee nälkään 20-30 miljoonaa ihmistä. Ehkä on jopa hyvä, että näin tapahtuu, joitakin kansojanhan täytyy pienentää."

Saksalaiset aloittivat toisen maailmansodan syksyllä 1939. Saksalaiset pystyivät valtaamaan suurimman osan Eurooppaa. 1941 alkoi kahden miljoonan miehen hyökkäys Neuvostoliittoon rintamalla, joka ulottui Jäämerestä Mustaan Mereen. Vuonna 1942 Neuvostoliittoa vastaan soti Saksan ja sen liittolaisten sota-voimia yhteensä 240 divisioonaa. Samaan aikaan sotaa käytiin vain Pohjois-Afrikassa, jossa olevat englantilaiset joukot sitoivat neljä saksalaista ja 11 italialaista divisioonaa.

Tehtävä: Katso omasta kartastasi

- 1) maat, joihin Saksa hyökkäsi
- 2) kuinka pitkälle Neuvostoliittoon
saksalaiset kykenivät etenemään
- 3) kuinka pitkälle Neuvostoliittoon
suomalaiset kykenivät etenemään

Toisen maailmansodan ratkaisutaistelut käytiin Stalingradin kaupungin ympärillä Neuvostoliitossa. Toisen maailmansodan jälkeen löytyi Saksan sota-arkistosta kirjeitä, joita oli lähetetty mottiin jääneestä Stalingradin kaupungista

".. Tyrmistyin, kun vilkaisin kartaan. Olemme aivan yksin, ei mitään apua ulkoa käsin. Hitler on jättänyt meidät. ... Tämä on loppu."

"Tiedät siis, etten palaa. Olen järkyttynyt ja epäilen kaikkea. Vaikka tiedänkin vain osan siitä, mitä täällä tapahtuu, niin siitäkin olen aivan kurkkua myöten kylläinen." "Minua ei kukaan saa uskomaan, että kaverit kuolevat huulillaan sanat 'Eläköön Hitler'. Mutta jos he ovat vielä jotain saattaneet sanoa, niin se on ollut avunpyyntö."

".. Isä, sinä olet eversti. Tiedät, miten asiat ovat. Loppu on tullut. Kestämme vielä kahdeksan päivää. Sitteen - loppu... Isä, Stalingradin helvetin täytyy olla teille kaikille varoituksena. Pyydän, ettet unohtaisi sitä..."

Stalingaridin tappio saksalaisille oli sodan käännekohta. Tästä jälkeen Saksa joutui vetäytymään myös muilla rintarilla. Siitä missä kuitenkin oli sodan pääpaino ja missä ratkaisu tapahtui, kertovat seuraavat luvut selvästi käsiteltäessä:

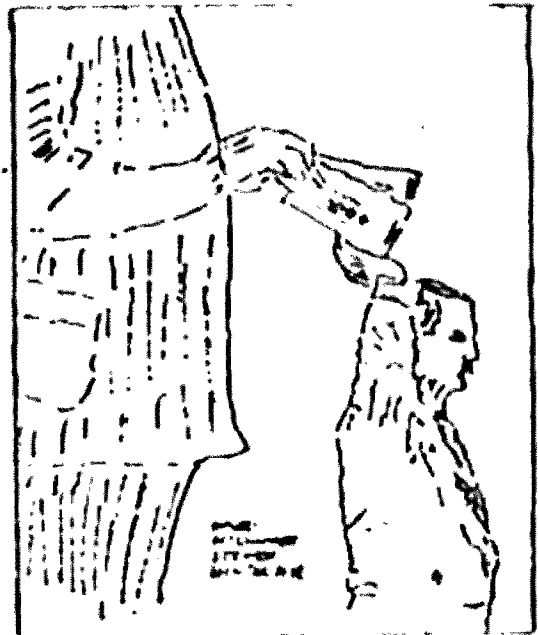
Sodassa kantuneiden sotilaiden lukumäärä. (Yhdysvaltain kenraali Marshallin mukaan)	
Neuvostoliitto	.... 7,5 milj.
Saksa	.... 2.850 000
Englanti	.... 304 000
Yhdysvallat	.... 295 904

Toinen maailmansota aiheutti vielä suurempia tuhoja kuin ensimmäinen. Kaikkiaan 50 miljoonan ihmisen katsotaan saaneen surmansa. Monet Euroopan kaupungit olivat sovakka, perheet ilman isää tai äitiä, lapset kodittomia, nälkäläisiä ja huonosti vaateetettuja.

Eipä näin ollen ihme, että monet kansat halusivat valita kokonaan toisen tien, kuin mitä fasismi ja sitä tukeneet suuryhtiöt olivat tarjonneet.

Tehtävä: Vieressä on Saksan fasismin johtajan Hitlerin lausuma: 'Miljoonat seisovat takanani'.

Mitä Hitler tarkoitti?
Kuvassa on sama asia esitetty toisessa mielessä.
Mitä kuvan tekijä on tarkoittanut saralla lausella?

MITEN MENNEISYYDESTÄ ON SAATU Tietoja ?

Ihmiskunnan historia alkoi hyvin kauan sitten. Koska muinaisajan ihmiset eivät osanneet kirjoittaa, he eivät ole jättäneet meille mitään kirjallista selvitystä elintavoistaan. Kuitenkin me tiedämme heidän elämisestään aika paljon. Mistä me olemme saaneet tietomme ?

Muinaisajan ihmiset rakensivat asuntoja ja valmistivat erilaisia työkaluja ja aseita metsästystä, kalastusta ja maanviljelyä varten. Joutuessaan muuttamaan paikalta toiselle ihmiset jättivät asuntonsa, jotka hiljalleen peittyivät pölyn ja hiekan alle. Nykyään muinaiset asuinpaikat löytyvät jopa monen metrin maakerroksen alta.

Myös muinaishaudoissa on paljon esineitä. Muinoin ihmiset panivat usein hautaan vainajan mukana niitä esineitä, joita vainaja oli käyttänyt eläessään, koska he arvelivat hänen tarvitsevan niitä kuolutuaankin.

Nykyajan tiedemiehet suorittavat muinaisilla asuinpaikoilla ja haudoilla kaivauksia. Näitä kaivauksia on tehtävä erittäin suurella varovaisuudella, jotteivät haurastuneet esineet rikkoutuisi. Löydettyjä esineitä tutkimmalla ja vertaamalla niitä myöhemmän ajan esineisiin, tiedemiehet saavat selville, millaisia olivat ihmisten elinkeinot, asunnot ja tavat ja miten ihmisen elämä muuttui vähitellen. Löydettyjen ihmisten luut ovat auttaneet saamaan selville, millaisia olivat itse muinaiset ihmiset.

Kirjoitetut tiedot

Viisi-kaksi tuhatta vuotta sitten ihmiset laativat merkkejä kirjoitusta varten. Silloin syntyi kirjoitustaito. Ihmiset merkitsivät maistiin hallitsijan käskyt, sadon suuruuden ja jotkut merkittävät tapahtumat.

Tällaisia kirjoituksia on säilynyt meidän päiviimme saakka. Niiden lukeminen on ollut hyvin hankalaa, koska muinaisten ihmisten kielet, samoin kirjoitusmerkkien selitykset ovat joutuneet unohtuiksi. Tiedemiehet ovat tehneet valtavan työn näiden kirjoitusmerkkien selvittämiseksi.

Tietomme menneisyydestä perustuvat esinelöytöihin ja kirjoitettuihin lähteisiin.

MITEN MENNEISYYDESTÄ ON SAAPU Tietoja ?

Ihmiskunnan historia alkoi hyvin kauan sitten. Koska muinaisajan ihmiset eivät osanneet kirjoittaa, he eivät ole jättäneet meille mitään kirjallista selvitystä elintavoistaan. Kuitenkin me tiedämme heidän elämisestään aika paljon. Mistä me olemme saaneet tietomme ?

Muinaisajan ihmiset rakensivat asuntoja ja valmistivat erilaisia työkaluja ja aseita metsästystä, kalastusta ja maanviljelyä varten. Joutuessaan muuttamaan paikalta toiselle ihmiset jättivät asuntonsa, jotka hiljalleen peittyivät pölyn ja hiekan alle. Nykyään muinaiset asuinpaikat löytyvät jopa monen metrin maakerroksen alta.

Myös muinaishaudoissa on paljon esineitä. Muinoin ihmiset panivat usein hautaan vainajan mukana niitä esineitä, joita vainaja oli käyttänyt eläessään, koska he arvelivat hänen tarvitsevan niitä kuolutuaankin.

Nykyajan tiedemiehet suorittavat muinaisilla asuinpaikoilla ja haudoilla kaivauksia. Näitä kaivauksia on tehtävä erittäin suurella varovaisuudella, jotteivät haurastuneet esineet rikkoutuisi. Löydettyjä esineitä tutkimmalla ja vertaamalla niitä myöhemmän ajan esineisiin, tiedemiehet saavat selville, millaisia olivat ihmisten elinkeinot, asunnot ja tavat ja miten ihmisen elämä muuttui vähitellen. Löydettyjen ihmisten luut ovat auttaneet saamaan selville, millaisia olivat itse muinaiset ihmiset.

Kirjoitetut tiedot

Viisi-kaksi tuhatta vuotta sitten ihmiset laativat merkkejä kirjoitusta varten. Silloin syntyi kirjoitustaito. Ihmiset merkitsivät maistiin hallitsijan käskyt, sadon suuruuden ja jotkut merkittävät tapahtumat.

Tällaisia kirjoituksia on säilynyt meidän päiviimme saakka. Niiden lukeminen on ollut hyvin hankalaa, koska muinaisten ihmisten kielet, samoin kirjoitusmerkkien selitykset ovat joutuneet unohtuiksi. Tiedemiehet ovat tehneet valtavan työn näiden kirjoitusmerkkien selvittämiseksi.

Tietomme menneisyydestä perustuvat esinelöytöihin ja kirjoitettuihin lähteisiin.

MITEN MENNEISYYDESTÄ ON SAATU Tietoja ?

Ihmiskunnan historia alkoi hyvin kauan sitten. Koska muinaisajan ihmiset eivät osanneet kirjoittaa, he eivät ole jättäneet meille mitään kirjallista selvitystä elintavoistaan. Kuitenkin me tiedämme heidän elämisestään aika paljon. Mistä me olemme saaneet tietomme ?

Muinaisajan ihmiset rakensivat asuntoja ja valmistivat erilaisia työkaluja ja aseita metsästystä, kalastusta ja maanviljelyä varten. Joutuessaan muuttamaan paikalta toiselle ihmiset jättivät asuntonsa, jotka hiljalleen peittyivät pölyn ja hiekan alle. Nykyään muinaiset asuinpaikat löytyvät jopa monen metrin maakerroksen alta.

Myös muinaishaudoissa on paljon esineitä. Muinoin ihmiset panivat usein hautaan vainajan mukana niitä esineitä, joita vainaja oli käyttänyt eläessään, koska he arvelivat hänen tarvitsevan niitä kuolutuaankin.

Nykyajan tiedemiehet suorittavat muinaisilla asuinpaikoilla ja haudoilla kaivauksia. Näitä kaivauksia on tehtävä erittäin suurella varovaisuudella, jotteivät haurastuneet esineet rikkoutuisi. Löydettyjä esineitä tutkimmalla ja vertaamalla niitä myöhemmän ajan esineisiin, tiedemiehet saavat selville, millaisia olivat ihmisten elinkeinot, asunnot ja tavat ja miten ihmisen elämä muuttui vähitellen. Löydettyjen ihmisten luut ovat auttaneet saamaan selville, millaisia olivat itse muinaiset ihmiset.

Kirjoitetut tiedot

Viisi-kaksi tuhatta vuotta sitten ihmiset laativat merkkejä kirjoitusta varten. Silloin syntyi kirjoitustaito. Ihmiset merkitsivät maistiin hallitsijan käskyt, sadon suuruuden ja jotkut merkittävät tapahtumat.

Tällaisia kirjoituksia on säilynyt meidän päiviimme saakka. Niiden lukeminen on ollut hyvin hankalaa, koska muinaisten ihmisten kielet, samoin kirjoitusmerkkien selitykset ovat joutuneet unohtuiksi. Tiedemiehet ovat tehneet valtavan työn näiden kirjoitusmerkkien selvittämiseksi.

Tietomme menneisyydestä perustuvat esinelöytöihin ja kirjoitettuihin lähteisiin.

OPPILAALLE

Jo edellisten luokkien aikana on sinulle muodostunut tietty käsitys esimerkiksi koulusta, omasta kotikunnastasi, Suomesta ja koko maapallostakin. Kuitenkaan eivät koulu eikä Pirkkalan kuntakaan ole aina olleet tänään näkyvän kaltaisia. Ne ovat monien vuosikymmenien ja vuosisatojen aikana tapahtuneen kehityksen tuloksia. Tämän menneisyydessä tapahtuneen kehityksen selvittely on nyt alkavan historianopetuksen tehtävä.

Tulevilla historiantunneilla käsitellään ennen kaikkea ihmisen historiaa. Tunneilla kerrotaan, miten muinaisajan ihmiset saivat jokapäiväisen ravintonsa vain valtavan kovalla työllä, miten ihmiset ennen pitkää oppivat käyttämään tulta ja tekemään esim. pyörän kaltaisia arvokkaita keksintöjä. Näiden lisäksi täytyy historiantunnilla pohtia, miten toiset tulivat rikkaiksi ja toiset köyhiksi, miten osa väestöstä teki raskaat työt toisten huvitellessa.

Näiden lisäksi moniin muihin mielenkiintoisiin kysymyksiin pyrimme historiantunnilla löytämään vastauksen. Koska olemme mukana Kouluhallituksen johtamassa kokeilussa, käymme jo 5. luokan aikana yleispiirteittäin läpi ihmiskunnan kehityksen alusta näihin päiviin saakka. Koska läpikäytävä alue on valtavan laaja, jää ehkä moniakkin kohtia epäselväksi. Tällöin on kuitenkin parasta rohkeasti kysyä opettajalta, joka varmasti mielellään neuvo.